

TÜRKMENISTANYŇ KANUNY

Türkmenistanyň Zähmet kodeksini tassyklamak we güýje girizmek hakynda

1-nji madda. Türkmenistanyň Zähmet kodeksini tassyklamaly.

2-nji madda. Türkmenistanyň Zähmet kodeksini 2009-njy ýylyň 1-nji iýulyndan güýje girizmeli.

3-nji madda. Şu Kodeks güýje giren gününden başlap şu aşakdaky kanunçylyk namalaryny güýjüni ýitiren diýip ykrar etmeli:

1) Türkmenistanyň Mejlisi tarapyndan 1993-nji ýylyň 1-nji oktyabryndaky ýagdaý boýunça girizilen üýtgetmeleri we goşmaçalary bilen, 1972-nji ýylyň 28-nji iýunyndaky Türkmenistanyň Kanuny bilen tassyklanan Türkmenistanyň Zähmet hakyndaky kanunlar kodeksini, oňa üýtgetmeler we goşmaçalar girizilen ählisoňraky kanunlary ýa-da olaryň degişli bölümlerini;

2) 1993-nji ýylyň 1-nji oktyabrynda Türkmenistanyň Mejlisi tarapyndan kabul edilen "Zähmeti goramak hakynda" Türkmenistanyň Kanunyny, oňa üýtgetmeler we goşmaçalar girizilen ählisoňraky kanunlary ýa-da olaryň degişli bölümlerini;

3) 1997-nji ýylyň 12-nji iýunynda Türkmenistanyň Mejlisi tarapyndan kabul edilen "Rugsatlar hakynda" Türkmenistanyň Kanunyny, oňa üýtgetmeler we goşmaçalar girizilen ählisoňraky kanunlary ýa-da olaryň degişli bölümlerini.

4-nji madda. Türkmenistanyň Zähmet kodeksiniň hereketi, ol güýje girenden soň ýüze çykan zähmet gatnaşyklaryna degişli edilýär.

Eger zähmet hukuk gatnaşyklary şu Kodeks güýje girizilmezinden öň ýüze çykan bolsa, onda ol bu güýje girizilenden soň ýüze çykjak hukuklar we borçlar babatda ulanylýar. Olaryň gapma-garşylykly bolan ýa-da **ýuridiki** we (ýa-da) **fiziki şahslaryň** ýagdaýy ýaramazlaşan halatlarynda şu Kodeksiň düzgünleri ulanylýar. *(2016-nji ýylyň 18-nji iýunyndan T-nyň Kanuny - 2016-nji ýylyň-1-nji iýulyndan güýje girdi)*

5-nji madda. Türkmenistanyň kanunlary we kadalaşdyryjy hukuk namalary mundan beýläk Türkmenistanyň Zähmet kodeksine laýyk getirilýänçä, Türkmenistanyň Zähmet kodeksine garşy gelmeýändigine görä hereket edýärler.

6-njy madda. Türkmenistanyň Ministrler Kabineti üç aý möhletde Türkmenistanyň kadalaşdyryjy hukuk namalaryny Türkmenistanyň Zähmet kodeksine laýyk getirmeli.

**Türkmenistanyň
Prezidenti**

**Gurbanguly
Berdimuhamedow**

Aşgabat şäheri.
2009-njy ýylyň 18-nji apreli.
№ 29-IV.

TÜRKMENISTANYŇ ZÄHMET KODEKSI

(2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016, 2017, 2018 ýyllarda
girizilen üýtgetmeler we goşmaçalar bilen)

Şu Kodeks guramaçylyk-hukuk we eýeçiligiň görnüşlerine garamazdan kärhanalarda, edaralarda we guramalarda (mundan beýläk - kärhanalar), aýry-aýry fiziki şahslarda baglaşylan zähmet şertnamasynyň şertlerinde işleýän şahslaryň zähmet gatnaşyklaryny düzgünleşdirýär. (2016-nji ýylyň 18-nji iýunyndan T-nyň Kanuny - 2016-nji ýylyň-1-nji iýulyndan güýje girdi)

I bölüm. Umumy düzgünler

1-nji madda. Türkmenistanyň zähmet kanunçylygynyň maksatlary we esasy wezipeleri

1. Türkmenistanyň zähmet kanunçylygynyň maksatlary raýatlaryň zähmet hukuklarynyň döwlet kepillendirmelerini bellemekden, zähmetiň amatly şertlerini döretmekden, işgärleriň we iş berijileriň hukuklaryny we bähbitlerini goramakdan ybaratdyr.

2. Türkmenistanyň zähmet kanunçylygynyň esasy wezipeleri raýatlaryň zähmet çekmäge bolan konstitusion hukuklaryny durmuşa geçirmekleri üçin zerur durmuş-hukuk şertlerini we kepilliklerini döretmekden, ykdysady ösüşi gazanmaga, adamlaryň hal-ýagdaýyny ýokarlandyrmaga, zähmet bazarynyň netijeli işlemegini üpjün etmäge, işgärleriň, iş berijileriň, döwlet **häkimiýet we ýerli öz-özüňi** dolandyryş edaralarynyň arasynda durmuş hyzmatdaşlygyny ösdürmäge gönükdirilen zähmet gatnaşyklaryny, şeýle hem zähmet bilen gös-göni baglanyşykly beýleki gatnaşyklary hukuk taýdan düzgünleşdirmekden ybaratdyr. (2018-nji ýylyň 9-nji iýunyndaky T-nyň Kanuny - 2018-nji ýylyň 19-njy iýunyndan güýje girdi)

2-nji madda. Türkmenistanyň zähmet kanunçylygy

1. Türkmenistanyň zähmet kanunçylygy Türkmenistanyň Konstitusiýasyna esaslanýar we şu Kodeksden hem-de zähmet hukugynyň kadalaryny özünde jemleýän Türkmenistanyň beýleki kadalaşdyryjy hukuk namalaryndan ybarat bolup durýar.

2. Türkmenistanyň kanunlary we zähmet hukugynyň kadalaryny özünde jemleýän Türkmenistanyň beýleki kadalaşdyryjy hukuk namalary şu Kodekse ters gelmeli däldir.

3. Köpçülikleýin şertnamalarda işgärleriň Türkmenistanyň zähmet kanunçylygynda bellenen hukuklarynyň we kepillendirmeleriniň derejesini peseldýän şertler bolmaly däldir.

4. Şu Kodeks bilen zähmet hukugynyň kadalaryny özünde jemleýän Türkmenistanyň beýleki kadalaşdyryjy hukuk namalarynyň arasynda garşylyklar ýüze çykan halatynda, şeýle hem eger köpçülikleýin şertnamalarda (ylalaşyklarda) işgärleriň hukuklarynyň we kepillikleriniň derejesini peseldýän şertler bar bolsa, onda şu Kodeksiň kadalary ulanylýar. (2018-nji ýylyň 9-nji iýunyndaky T-nyň Kanuny - 2018-nji ýylyň 19-njy iýunyndan güýje girdi)

3-nji madda. Türkmenistanyň zähmet kanunçylygynyň hereket edýän wagty

Türkmenistanyň zähmet kanunçylygynyň namalary güýje girenden soň ýüze çykan gatnaşyklar üçin ulanylýar we yzyna täsir ediş güýji ýokdur. Türkmenistanyň zähmet kanunçylygynyň namasynyň hukuk güýji haçanda bu namada gös-göni göz önünde tutulan halatlarda onuň güýje girmegine çenli ýüze çykan gatnaşyklara-da degişlidir.

4-nji madda. Türkmenistanyň zähmet kanunçylygynyň hereketiniň çäkleri

1. Türkmenistanyň zähmet kanunçylygy, eger zähmet kanunçylygynyň bu namalarynda başgaça belenilmedik bolsa, Türkmenistanyň çäginde ýüze çykýan zähmet gatnaşyklaryna, şeýle hem onuň bilen baglanyşykly gatnaşyklara degişlidir.

2. **Döwlet häkimiýetiniň ýerli we ýerli öz-özüni dolandyryş edaralarynyň zähmet cygryndaky namalary degişli dolandyryş-çäk birlikleriniň çäklerinde hereket edýärler we Türkmenistanyň zähmet kanunçylygynyň esasy kadalaryna laýyk gelmelidir.** (2018-nji ýylyň 9-nji iýunyndaky T-nyň Kanuny - 2018-nji ýylyň 19-njy iýunyndan güýje girdi)

5-nji madda. Şu Kodeksiň hereket ediş cygry

1. Şu Kodeksiň täsiri Türkmenistanyň çägindeki zähmet we onuň bilen baglanyşykly gatnaşyklara degişlidir.

2. Eger Türkmenistanyň kanunçylygynda ýa-da Türkmenistanyň halkara şertnamasynda başgaça düzgünler göz önünde tutulmadyk bolsa, şu Kodeks Türkmenistanyň çäginde zähmet şertnamasyny baglaşan ähli iş berijiler we işgärler babatynda ulanylýar.

3. Şu Kodeks zähmet we onuň bilen baglanyşykly gatnaşyklar işgärleriň aýry-aýry toparlary (harby gullukçylar, döwlet we beýleki gullukçylar) üçin olaryň işi hakynda ýa-da olaryň hukuk derejesini kesgitleýän Türkmenistanyň degişli kanunçylyk namalarynda göz önünde tutulan halatlarda ulanylýar.

4. Şu Kodeksde we Türkmenistanyň beýleki kadalaşdyryjy hukuk namalarynda bellenen zähmet hukugynyň kadalary, eger Türkmenistanyň kanunçylygynda ýa-da Türkmenistanyň halkara şertnamasynda başgaça göz önünde tutulmadyk bolsa, daşary ýurtly raýatlaryň, raýatlygy ýok adamlaryň, halkara guramalarynyň işgärleriniň, şeýle hem Türkmenistanyň çäginde ýerleşen daşary ýurtly **ýuridiki** ýa-da **fiziki şahslar** döredijileri ýa-da eýeleri (doly ýa-da kem-käsleýin) bolup durýan kärhanalaryň işgärleriniň zähmet gatnaşyklaryna degişlidir. (2016-nji ýylyň 18-nj iýunyndan T-nyň Kanuny - 2016-nji ýylyň 1-nji iýulyndan güýje girdi)

5. Haçanda raýat-hukuk häsiýetli şertnama arkaly işgär bilen iş berijiniň arasyndaky zähmet gatnaşyklarynyň hakyky düzgünleşdirilýändigini kesgitlenen halatlarynda şeýle gatnaşyklar üçin Türkmenistanyň zähmet kanunçylygynyň düzgünleri ulanylýar.

6. Şu Kodeks aşakdaky adamlara degişli däldir (eger olar şu Kodeksde bellenen tertipde şol bir wagtda iş berijiler ýa-da olaryň wekilleri bolup çykyş etmeseler):

1) kärhanalaryň direktorlar geňeşiniň (synçy geňeşleriniň) agzalaryna (şol kärhana bilen zähmet şertnamasyny baglaşan adamlar muňa degişli däldir);

2) raýat-hukuk häsiýetli şertnamalar boýunça işleýänlere;

3) başga adamlara, eger bu Türkmenistanyň kanunçylygynda bellenen bolsa.

6-njy madda. Zähmet hukuklarynyň döwlet kepillendirmeleri

1. Raýatlaryň zähmete bolan hukugy, şol sanda olaryň kärini, edýän işini we iş

ýerini saýlamaga, zähmetiň sagdyn we howpsuz şertlerine, işsizlikden goramaga bolan hukugyny hem goşmak bilen Türkmenistanyň Konstitusiýasy tarapyndan kepillendirilýär.

2. Her bir raýata öndürijilikli we döredijilikli zähmete bolan öz başarnyklaryna ygtyýar etmekde we Türkmenistanyň kanunçylygynda gadagan edilmedik islendik işi amala aşyrmakda aýratyn hukuk degişlidir.

3. Her bir raýatyň iş berijä göni ýüz tutmak arkaly ýa-da iş bilen üpjün ediji döwlet edaralary (gulluklary) arkaly iş ýerini erkin saýlamaga hukugy bardyr.

4. Zähmet hukuklarynyň goragy döwlet tarapyndan kepillendirilýär. Işgärler üçin zähmet hukuklarynyň we kepillendirmeleriniň iň az derejesi şu Kodeks bilen kesgitlenilýär.

5. İş bilen üpjün ediji döwlet edaralary (gulluklary) amatly işi seçip almakda we işe ýerleşmekde ilata tölegsiz kömek berýärler.

7-nji madda. Zähmet gatnaşyklarynda hukuk kemsidilmäniň gadagan edilmegi

1. Milletine, teniniň reňkine, **rasasyna**, jynsyna, gelip çykyşyna, emläk we wezipe ýagdaýyna, ýaşayan ýerine, diline, ýaşyna, dine garaýşyna, syýasy ygtykadyna, partiýa degişlidigine ýa-da haýsydyr bir partiýa degişli däldigine, şeýle hem işgärleriň işewür sypatlary hem-de olaryň zähmetiniň netijeleri bilen baglanyşykly bolmadyk gaýry ýagdaýlara baglylykda zähmet hukuklarynda çäklendirmä ýa-da olary durmuşa geçirmekde haýsydyr bir artykmaçlary almagyna ýol berilmeýär. *(2016-nji ýylyň 18-nji iýunyndan T-nyň Kanuny - 2016-nji ýylyň 1-nji iýulyndan güýje girdi)*

2. Zähmetiň bu görnüşine mahsus talaplar ýa-da ýokarlandyrylan durmuş we hukuk goragyna mätäçlik edýän adamlar (aýallar, kämillik ýaşyna etmedik çagalar, maýyplar we başgalar) hakynda döwletiň aýratyn aladasy bilen şertlendirilen, Türkmenistanyň kanunçylygy bilen bellenen zähmet çygryndaky tapawutlar hukuk kemsidilmegi däldir.

3. Zähmet çygrynda özlerini hukuk kemsidilmä sezewar edilen diýip hasap edýän adamlar degişli arza bilen kazyýete ýüz tutmaga haklydyrlar.

8-nji madda. Mejbury ýa-da hökmany zähmetiň gadagan edilmegi

1. Mejbury ýa-da hökmany zähmet gadagandyr.

2. Haýsydyr bir adaman haýsydyr bir jeza bilen gorkuzmak arkaly talap edilýän, muny ýerine ýetirmek üçin bolsa onuň öz hyzmatlaryny meýletin teklipl etmedik islendik iş (gulluk) mejbury ýa-da hökmany zähmet diýlip hasap edilýär.

Köpçülik ýa-da hususy gorag ulgamlarynyň bolmazlygynda ýa-da talap edilýän işiň ýerine ýetirilmegi işgäriň ömrüne, saglygyna howp döredip biljek halatynda, iş berijiniň işgärden zähmet borçlarynyň ýerine ýetirilmegini talap etmegi, şeýle hem zähmet hakynyň töleginiň bellenen möhletleriniň bozulmagy ýa-da onuň doly möçberde tölenilmezligi, degişli zähmet haky tölenmezden iş wagtynyň dowamlylygynyň artdyrylmagy hem mejbury ýa-da hökmany zähmete degişlidir.

3. Şu aşakdakylar mejbury ýa-da hökmany zähmet hasap edilmeýär:

1) hökmany harby gulluk hakyndaky kanunlar esasynda talap edilýän we diňe harby häsiýetdäki işler üçin ulanylýan islendik iş (gulluk);

2) raýatlaryň adaty raýat borçlarynyň bir bölegi bolup durýan islendik iş (gulluk);

3) önümçilik **heläkçiliklerini** aradan aýyrmak maksady bilen we beýleki şuňa

meñzeş halatlarda ýerine ýetirilýän islendik iş (gulluk);(2016-nji ýylyň 18-nji iýunynda T-nyň Kanuny - 2016-nji ýylyň 1-nji iýulyndan güýje girdi)

4) adatdan daşary ýagdaýlaryň şertlerinde (adatdan daşary ýa-da harby ýagdaý diýlip yglan edilende, betbagtçylyk ýa-da betbagtçylyk howplary: ýangynlar, suw joşmalary, siller, ýer titremeleri, epidemiýalar ýa-da epizootiýalar bolan halatlarda), şeýle hem ähli ilatyň ýa-da onuň bir böleginiň janyna, kadaly durmuş şertlerine howp salýan başga ýagdaýlardaýerine ýetirilýän islendik iş (gulluk);

5) Türkmenistanyň kanunçylygyna laýyklykda kazyýetiň kanuny güýje giren höküminiň ýa-da kararynyň ýerine ýetirilmegi üçin talap edilýän, döwlet edarasynyň gözegçiligi astyndaky islendik iş (gulluk); (2015-nji ýylyň 28-nji fewralyndaky Türkmenistanyň Kanuny, - 2015-nji ýylyň 12-nji martyndan güýje girdi)

6) administratiw hukuk bozulmalary üçin düzgün-nyzam temmisi tertibinde ýerine ýetirilýän iş;

7) ownuk jemgyýetçilik işleri, ýagny zähmetkeşler köpçüliginiň agzalary tarapyndan şol zähmetkeşler köpçüliginiň göni peýdasy üçin ýerine ýetirilýän we şoňa görä-de zähmetkeşler köpçüliginiň agzalarynyň adaty raýatlyk borçlary hasap edilip bilinjek işler.

9-njy madda. Daýhan birleşikleriniň we daýhan hojalyklarynyň agzalarynyň zähmetini düzgünleşdirmek

Daýhan birleşikleriniň, daýhan hojalyklarynyň we beýleki oba hojalyk kärhanalarynyň agzalarynyň zähmeti şu Kodeks, olaryň tertipnamalary bilen, şeýle hem daýhan birleşikleriniň, daýhan hojalyklarynyň we beýleki oba hojalyk kärhanalarynyň işine degişli Türkmenistanyň kanunçylygy bilen düzgünleşdirilýär.

II bölüm. Zähmet gatnaşyklary, zähmet gatnaşyklarynyň taraplary, olaryň hukuklary we borçlary

10-njy madda. Zähmet gatnaşyklary

Zähmet gatnaşyklary diýlip Türkmenistanyň zähmet kanunçylygynda, zähmet şertnamasynda, köpçülikleýin şertnamada (ylalaşykda) göz önünde tutulan zähmet şertleriniň iş beriji tarapyndan üpjün edilen mahalynda işgäriň şahsy zähmet borçlarynyň tölegli ýerine ýetirilmegine işgär bilen iş berijiniň arasyndaky ylalaşyga (belli bir kär, **hünär derejesi** ýa-da wezipe boýunça işler), kärhananyň içerki zähmet düzgün-tertip kadalaryna işgäriň tabyn bolmagyna esaslanan gatnaşyklara düşünilýär. (2016-nji ýylyň8-nji iýunyndandaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda - 2016-nji ýylyň 22-nji iýunyndan güýje girdi we 2016-nji ýylyň 18-nji iýunyndan T-nyň Kanuny - 2016-nji ýylyň 1-nji iýulyndan güýje girdi).

11-nji madda. Zähmet gatnaşyklarynyň subýektleri

Işgär, iş beriji, işgärleriň wekili, iş berijiniň wekili zähmet gatnaşyklarynyň subýektleri bolup durýarlar.

12-nji madda. Zähmet gatnaşyklarynyň taraplary

1. İşgär we iş beriji zähmet gatnaşyklarynyň taraplary bolup durýarlar.

2. Iş beriji bilen zähmet gatnaşyklaryna giren fiziki şahs işgär bolup durýar. Işgär işini zähmet şertnamasynyň esasynda anyk kär, hünär derejesi, razrýad, zähmet derejesi ýa-da wezipesi boýunça amala aşyrýar (işini, gullugyny ýerine ýetirýär).

Anyk kär, hünär, hünär derejesi, razrýad, zähmet derejesi ýa-da wezipe boýunça işgär tarapyndan ýerine ýetirilýän borçlaryň (işleriň) topary işçileriň hünärleriniň, gullukçylaryň wezipeleriniň tarif-hünär maglumatnamalary, şeýle hem Türkmenistanyň kanunçylygynda bellenen tertipde tassyklanylýan wezipe gözükdirijileri (borçlary) we düzgünnamalary bilen kesgitlenilýär.»

(2016-nji ýylyň 8-nji iýunyndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda - 2016-nji ýylyň 22-nji iýunyndan güýje girdi we 2016-nji ýylyň 18-nji iýunyndan T-nyň Kanuny - 2016-nji ýylyň 1-nji iýulyndan güýje girdi)

3. Iş beriji guramaçylyk-hukuk we eýeçiliginiň görnüşine garamazdan **ýuridik şahsdyr** ýa-da hakyna tutma zähmeti ulanýan we işgär bilen zähmet gatnaşyklaryna girýän **fiziki şahsdyr**.

Şu Kodeksiň maksatlary üçin iş beriji-**fiziki şahs** diýlip şu aşakdakylar ykrar edilýär:

1) edara ýuridik şahsy döretmezden telekeçilik işini amala aşyrýan, bellenen tertipde hususy telekeçi hökmünde bellige alnan **fiziki şahs**;

2) öý hojalygyny alyp barmak boýunça şahsy hyzmat we kömek etmek maksady bilen, işgärler bilen zähmet gatnaşyklaryna girýän hususy telekeçi bolup durmaýan **fiziki şahs**. *(2016-nji ýylyň 18-nji iýunyndan T-nyň Kanuny - 2016-nji ýylyň 1-nji iýulyndan güýje girdi)*.

4. Zähmet şertnamasynyň taraplarynyň arasynda zähmet hukuk gatnaşyklarynyň ýüze çykmagy, üýtgemegi we bes edilmegi iş berijiniň buýrugy bilen resmileşdirilýär.

13-nji madda. Işgäriň esasy hukuklary we borçlary

1. Işgäriň şu aşakdakylara hukugy bardyr:

1) Türkmenistanyň zähmet kanunçylygynda bellenen tertipde we şertlerde zähmet şertnamasyny baglaşmaga, ony üýtgetmäge we ýatymaga;

2) zähmet şertnamasynda şertlendirilen işiň özüne berilmegine;

3) zähmeti guramagyň we tehniki howpsuzlygyň döwlet standartlarda göz önünde tutulan şertlere, sanitariýanyň we arassaçylygyň, köpçülikleýin şertnamanyň (ylalaşygyň) talaplaryna laýyk gelýän **iş ornuna**; *(2014-nji ýylyň 8-nji noýabryndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda - 2014-nji ýylyň 22-nji noýabryndan güýje girdi)*

4) **iş ornunda zähmet şertleri, tehniki howpsuzlyk we zähmeti goramagyň talaplary hakynda doly we ygtybarly maglumata**; *(2014-nji ýylyň 8-nji noýabryndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda - 2014-nji ýylyň 22-nji noýabryndan güýje girdi)*

5) **hiç hili hukuk kemsidilmesi bolmazdan, deň gymmaty bolan zähmet üçin deň töleg, öz kärine, hünär derejesine zähmetiň çylşyrymlylygyna, ýerine ýetirilen işiň mukdaryna we hiline laýyklykda zähmet hakyny doly möçberde almaga, ýöne zähmet haky Türkmenistanyň kanunçylygy bilen bellenen zähmet hakynyň in az möçberinden pes bolmaly däldir**; *(2016-nji ýylyň 18-nji iýunyndan T-nyň Kanuny - 2016-nji ýylyň 1-nji iýulyndan güýje girdi)*

6) özüne hasaplanan zähmet haky we ondan tutulan tutumlar hakynda maglumatlar almaga;

7) işgärleriň aýry-aýry kärleri we toparlary üçin iş wagtynyň dowamlylygyny, gysgaldylan iş wagtyny bellemek, hepdelik dynç günlerini, işlenmeýän baýramçylyk we **hatyra** günlerini, şeýle hem her ýylky hak tölenilýän esasy we goşmaça rugsatlary

bermek bilen üpjün edilyän dynç almaga;

8) hünär taýýarlygyna, gaýtadan taýýarlanmaga we hünärini ýokarlandyrmaga;

9) ylmy-intellektual eýeçilige, rasionalizatorçylyk ýa-da oýlap-tapyjylyk üçin awtorlyga, şeýle hem awtorlyk hukuklary üçin sylaga;

10) eger Türkmenistanyň kanunçylygynda başgaça göz önünde tutulmadyk bolsa, öz zähmet hukuklaryny, azatlyklaryny we kanuny bähbitlerini goramak üçin birleşmäge, şol sanda kärdeşler arkalaşyklary birleşiklerine, şeýle hem beýleki jemgyýetçilik birleşiklerine birleşmäge;

11) Türkmenistanyň kanunçylygynda, köpçülikleýin şertnamada göz önünde tutulan görnüşlerde kärhanany dolandyrmaga gatnaşmaga;

12) iş berijä ýa-da onuň **hukuk oruntutaryna** patentler berlen we jemgyýetçilik önümçiliginde peýdalanylýan oýlap tapyşlaryň we senagat nusgalarynyň awtorlary üçin ylmy-intellektual eýeçiligiň obýektini işläp taýýarlaýjylar (döredijiler) üçin bellenen pul tölege, şeýle hem kärhanalaryň tertipnamalarynda we Türkmenistanyň kanunçylygynda göz önünde tutulan halatlarda ylmy-intellektual eýeçiligiň obýektini peýdalanmakdan, hususyýetçiniň alan peýdasynyň (girdejisiniň) paýyna; *(2016-nji ýylyň 18-nji iýunyndan T-nyň Kanuny - 2016-nji ýylyň 1-nji iýulyndan güýje girdi)*

13) Türkmenistanyň kanunçylygy tarapyndan gadagan edilmedik usullaryň hemmesi bilen öz zähmet hukuklarynyň, azatlyklarynyň we kanuny bähbitleriniň goralmagyna we goralyp saklanylmagyna, şeýle hem şahsy maglumatlarynyň goralmagyna;

14) köpçülikleýin şertnamany (ylalaşygy) işläp taýýarlamaga gatnaşmaga we onuň bilen tanyşmaga;

15) Türkmenistanyň kanunçylygyna laýyklykda öz zähmet borçlaryny ýerine ýetirmegi bilen baglanyşykly **onuň janyna, saglygyna** ýa-da emlägine ýetirilen zyýanyň (zeleliň), şol sanda ahlak zeleliniň öweziniň dolunmagyna kepilliklere we öwezini doluş pullaryna; *(2018-nji ýylyň 9-nji iýunyndaky T-nyň Kanuny - 2018-nji ýylyň 19-njy iýunyndan güýje girdi)*

16) ýaşy boýunça, zähmete ukyplylygyny ýitirende, ekleýjisini ýitirende we Türkmenistanyň kanunçylygynda bellenen beýleki ýagdaýlarda **döwlet pensiýa ätiýaçlandyrmasyna** we durmuş üpjünçiligine; *(2013-nji ýylyň 22-nji iýunyndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda - 2013-nji ýylyň 4-nji iýulyndan güýje girdi)*

17) Türkmenistanyň zähmet kanunçylygynda, zähmet şertnamasynda, köpçülikleýin şertnamada (ylalaşykda) göz önünde tutulan beýleki hukuklara.

2. Işgär şu aşakdakylara borçludyr:

1) öz zähmet borçlaryny päk ýürekden ýerine ýetirmäge;

2) bellenen zähmet kadalaryny (kadalaşdyrmalaryny) ýerine ýetirmäge;

3) zähmet düzgün-nyzamyny, kärhananyň içerki zähmet düzgün-tertipleme kadalaryny berjaý etmäge;

4) iş berijiniň Türkmenistanyň kanunçylygyna, kärhananyň içerki zähmet düzgün-tertipleme kadalaryna we köpçülikleýin şertnamasyna (ylalaşygyna) ters gelmeýän ýazmaça ýa-da dilden berýän buýruklaryny ýerine ýetirmäge;

5) zähmeti goramak we zähmetiň tehniki howpsuzlygyny üpjün etmek baradaky kadalary, gollanmalary, düzgünnamalary we buýruklary berjaý etmäge;

6) resminamalary, maddy, pul we gaýry gymmatlyklary saklamagyň bellenen tertibini berjaý etmäge;

7) öndürilýän önümiň, ýerine ýetirilýän işleriň, bitirilýän hyzmatlaryň hiline bolan bellenen talaplaryň berjaý edilmegini üpjün etmäge, işde ýaramaz hilli önümiň öndürilmegine ýol bermezlige, tehnologik düzgün-nyzamy berjaý etmäge;

8) iş berijiniň (eger iş beriji emlägiň aýawly saklanylmagy üçin jogapkärçilik çekýän bolsa, şol sanda iş berijidäki üçünji taraplaryň emlägine) we beýleki işgärleriň emlägine aýawly garamaga;

9) öz iş ornuny tertipli we arassa saklamaga;

10) Türkmenistanyň kanunçylygyna laýyklykda döwlet, täjirçilik we gaýry syrlaryny düzýän, özüne ynanylan maglumatlary aýan etmezlige;

11) adamlaryň **janyna ýa-da saglygyna**, iş berijiniň emläginiň abat saklanylmagyna howp döredýän ýagdaýyň ýüze çykanlygy hakynda iş berijä ýa-da gös-göni ýolbaşça gaýra goýman habar bermäge (eger iş beriji emlägiň abat saklanylmagy üçin jogapkärçilik çekýän bolsa, şol sanda iş berijidäki üçünji taraplaryň emlägine); *(2018-nji ýylyň 9-nji iýunyndaky T-nyň Kanuny - 2018-nji ýylyň 19-njy iýunyndan güýje girdi)*

12) Türkmenistanyň zähmet kanunçylygynda, zähmet şertnamasynda, köpçülikleýin şertnamada (ylalaşykda) göz önünde tutulan gaýry borçlary ýerine ýetirmäge.

14-nji madda. İş berijiniň esasy hukuklary we borçlary

1. İş beriji şu aşakdaky hukuklara eýedir:

1) şu Kodeksde we Türkmenistanyň gaýry kadalaşdyryjy hukuk namalarynda bellenen tertipde işgärler bilen zähmet şertnamalaryny baglaşmaga, olary üýtgetmäge we ýatymaga;

2) işe kabul edende işgärden belli bir zähmet işi (iş, gulluk) bilen meşgullanmaga bolan we (ýa-da) belli bir wezipäni eýelemek hukugyny we mümkinçiligini tassyklaýan, şu Kodeksde göz önünde tutulan resminamalaryň berilmegini talap etmäge;

3) öz ygtyýarynyň çäklerinde ýerine ýetiriş we serenjam berijilik häsiýetli namalary çykarmaga;

4) eger iş beriji emlägi abat saklamak üçin jogapkärçilik çekse, zähmet şertnamasynyň şertleriniň we kärhananyň içerki zähmet düzgün-tertiple kadalarynyň ýerine ýetirilmegini, şeýle hem iş berijiniň emlägine, şol sanda iş berijidäki üçünji taraplaryň emlägine aýawly garalmagyny işgärlerden talap etmäge;

5) zähmet şertnamasy baglaşylanda işgäre synag möhletini bellemäge;

6) işgärleri höweslendirmäge;

7) işgärleri döwlet sylaglary bilen sylaglanmaklyga, saýlawly edaralara hödürlemäge; *(2016-nji ýylyň 18-nji iýunyndan T-nyň Kanuny - 2016-nji ýylyň 1-nji iýulyndan güýje girdi)*

8) işgäriň okamagy bilen baglanyşykly harajatlarynyň öweziniň dolunmagyna;

9) şu Kodeksde we Türkmenistanyň beýleki kanunçylyk namalarynda bellenen tertipde işgärleri düzgün-nyzam we maddy jogapkärçilige çekmäge;

10) işgäriň zähmet düzgün-nyzamyny bozanlygy hakyndaky meseläni zähmetkeşler köpçüliginiň garamagyna bermäge;

11) işgär tarapyndan özüne ýetirililen zeleliň (zyýanyň) öweziniň dolunmagyna;

12) wekilçilik we öz hukuklaryny hem-de kanuny bähbitlerini goramak maksady bilen iş berijileriň birleşiklerini döretmäge we olara girmäge;

13) Türkmenistanyň zähmet kanunçylygynda, zähmet şertnamasynda, köpçülikleýin şertnamada (ylalaşykda) göz önünde tutulan beýleki hukuklardan peýdalanmaga.

2. İş beriji şu aşakdakylara borçludur:

1) Türkmenistanyň zähmet kanunçylygyny, zähmet şertnamasynyň, köpçülikleýin şertnamanyň (ylalaşygyň) şertlerini berjaý etmäge;

2) işgärlere zähmet şertnamasyna we taraplaryň ylalaşygyna laýyklykda iş bermäge;

3) **zähmeti goramagyň häzirki zaman serişdelerini ornaşdyrmaga, howpsuzlygyň we gigiýenanyň talaplaryna laýyk gelýän we önümçilik şikesleriniň, hünär keselçiliginiň önüni alýan zähmet şertleri bilen üpjün etmäge;** (2014-nji ýylyň 8-nji noýabryndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda - 2014-nji ýylyň 22-nji noýabryndan güýje girdi)

4) işgärleri iş ýeri, olaryň zähmet borçlaryny ýerine ýetirmekleri üçin gerek bolan serişdeler bilen üpjün etmäge;

5) dikeltmegiň hususy maksatnamasyna laýyklykda maýyplara **zerur zähmet** şertlerini döretmäge; (2014-nji ýylyň 8-nji noýabryndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda - 2014-nji ýylyň 22-nji noýabryndan güýje girdi)

6) işgärlere deň gymmatly zähmeti üçin deň tölegi üpjün etmäge;

7) zähmet hakyny öz wagtynda we doly möçberde tölemäge we Türkmenistanyň kanunçylygynda göz önünde tutulan beýleki tölegleri geçirmäge;

8) işgäre zähmet haky tölenende oňa hasaplanylýan zähmet haky we ondan tutulýan tutumlar barada maglumat bermäge;

9) işgäre pensiýa üpjünçiligi bilen baglanyşykly maglumatlary we resminamalary Türkmenistanyň kanunçylygynda bellenen möhletlerde bermäge;

10) iş wagtynyň hasabyny guramaga we ýöretmäge;

11) köpçülikleýin gepleşikler geçirmäge, şu Kodeksde bellenen tertipde köpçülikleýin şertnamalary (ylalaşyklary) baglaşmaga;

12) köpçülikleýin şertnamany (ylalaşygy) baglaşmak we onuň ýerine ýetirilişine gözegçilik etmek üçin **zerur bolan** doly we dogry maglumaty kärdeşler arkalaşygy we işgärleriň gaýry wekilçilikli guramalaryna bermäge; (2014-nji ýylyň 8-nji noýabryndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda - 2014-nji ýylyň 22-nji noýabryndan güýje girdi)

13) kärhana we **iş orunlaryna**, şol sanda önümçilikde (işde) betbagtçylykly hadysalar derňelende kärdeşler arkalaşygy we işgärleriň beýleki wekilçilikli edaralarynyň barmagyny üpjün etmäge, şeýle hem olara ýardam etmäge; (2014-nji ýylyň 8-nji noýabryndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda - 2014-nji ýylyň 22-nji noýabryndan güýje girdi)

14) işgärleriň zähmet işini tassyklaýan resminamalaryň, zähmet haky baradaky maglumatlaryň, döwlet pensiýa ätiýaçlandyrmasyna geçirilýän serişdeleriň arhiwini döretmäge we işlemegini üpjün etmäge, şeýle hem Türkmenistanyň kanunçylygynda bellenen tertipde degişli resminamalary döwlet tarapyndan saklamak üçin tabşyrmaga;

(2013-nji ýylyň 22-nji iýunyndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda - 2013-nji ýylyň 4-nji iýulyndan güýje girdi)

15) işgärleri işe kabul etmek, işden boşatmak, iş ýerini üýtgetmek hakyndaky buýruklaryň göwnelý tertipde bellige alynmagyny üpjün etmäge;

16) işgärleriň şahsy maglumatlarynyň aýawly saklanylmagyny we hasabyny, şeýle hem şu Kodeksiň 30-njy maddasyna laýyklykda zähmet depderçeleriniň aýawly saklanylmagyny we hasabyny, olardaky ýazgylary ýöretmegiň dogrulygyny üpjün etmäge;

17) işgärleriň şahsy maglumatlaryny we olar hakdaky maglumaty aýan etmezlige;

18) Türkmenistanyň kanunçylygynda göz önünde tutulan görnüşlerde işgärleriň we kärdeşler arkalaşygy guramalarynyň kärhanany dolandyrmaga gatnaşmagyny üpjün edýän şertleri döretmäge;

19) kärdeşler arkalaşygy guramalarynyň kärhanadaky işini guramagyna ýardam etmäge, şeýle hem olaryň işi, umumy ýygnaclary (konferensiýalary), beýleki çäreleri

geçirmek için zerur şertleri üpjün etmäge;

20) işgärleriň zähmet borçlaryny ýerine ýetirmegi bilen baglanyşykly, olary durmuş-hyzmatlary, saglygy goraýyş we gaýry hyzmatlar bilen üpjün etmäge;

21) Türkmenistanyň kanunçylygynda bellenen tertipde işgärleriň **döwlet pensiýa ätiýaçlandyrmasy**ny üpjün etmäge; *(2013-nji ýylyň 22-nji iýunyndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda - 2013-nji ýylyň 4-nji iýulyndan güýje girdi)*

22) Türkmenistanyň zähmet kanunçylygynyň ýüze çykarylan bozulmalary hakynda **ýerine ýetiriji häkimiýetiň**, döwlet gözegçilik barlagy we jemgyýetçilik gözegçiligi edaralarynyň tabşyryknamalaryna garamaga, olary düzetmek boýunça çäreler görmäge we kabul edilen çäreler hakynda görkezilen edaralara habar bermäge; *(2018-nji ýylyň 9-nji iýunyndaky T-nyň Kanuny - 2018-nji ýylyň 19-njy iýunyndan güýje girdi)*

23) Türkmenistanyň kanunçylygynda bellenen tertipde we şertlerde işgäriň zähmet borçlaryny ýerine ýetirmegi bilen baglanyşykly oňa ýetirilen zeleliň (zyýanyň) öwezini dolmaga;

24) eger işiň dowam etdirilmegi işgäriň **janyna ýa-da saglygyna** howp salýan bolsa, işi togtatmaga; *(2018-nji ýylyň 9-nji iýunyndaky T-nyň Kanuny - 2018-nji ýylyň 19-njy iýunyndan güýje girdi)*

25) Türkmenistanyň zähmet kanunçylygynda, zähmet şertnamasynda, köpçülikleýin şertnamada (ylalaşykda) göz önünde tutulan beýleki borçlary ýerine ýetirmäge.

3. Zähmet gatnaşyklarynda iş berijiniň hukuklary we borçlary Türkmenistanyň kanunçylygynda, şeýle hem esaslandyryjy resminamalarda bellenen tertipde **fiziki şahs, ýuridik şahsyň** dolandyryş edarasy ýa-da onuň ygtyýarly eden adamy tarapyndan amala aşyrylýar. *(2016-nji ýylyň 18-nji iýunyndan T-nyň Kanuny - 2016-nji ýylyň 1-nji iýulyndan güýje girdi)*

III bölüm. Zähmet gatnaşyklarynyň döremegi, üýtgedilmegi we bes edilmegi

1 bab. Zähmet şertnamasy

15-nji madda. Zähmet gatnaşyklarynyň döremegi üçin esaslar

1. Şu Kodekse we Türkmenistanyň gaýry kadalaşdyryjy hukuk namalaryna laýyklykda işgär bilen iş berijiniň arasynda baglaşylýan zähmet şertnamasy zähmet gatnaşyklarynyň döremegi üçin esasydyr.

Zähmet şertnamasynyň göwnejaý ýagdaýda resmileşdirilmändigine garamazdan iş berijiniň ýa-da onuň wekiliniň ygtyýary bilen ýa-da tabşyrmagy boýunça adamyň işe hakyky goýberilmegi hem zähmet gatnaşyklarynyň ýüze çykmagy üçin esas bolup durýar.

2. Şonuň ýaly-da şu aşakdakylar şu Kodeksde we Türkmenistanyň gaýry kadalaşdyryjy hukuk namalarynda ýa-da kärhananyň tertipnamasynda (düzgünnamasynda) bellenen ýagdaýlarda we tertipde zähmet gatnaşyklarynyň döremegi üçin esas bolup durýar:

- 1) adamyň saýlawly wezipä saýlanylmagy;
- 2) adamyň degişli wezipäni çalyşmak üçin bäsleşik boýunça saýlanylmagy;
- 3) adamyň wezipä bellenilmegi ýa-da wezipä tassyklanylmagy;
- 4) adamyň ygtyýarly döwlet edaralary tarapyndan bellenen möçberiniň hasabyna işe ugradylymagy;

5) harby gullugy we içeri işler edaralarynda çagyryş boýunça gullugy geçen döwri tamamlanandan soň, saýlawly edaralarda ygtyýarlyklaryň möhleti gutarandan soň iş berijiniň ugratmagy boýunça okuwyny ýa-da işini, şol sanda daşary ýurtdaky okuwyny ýa-da işini tamamlandan soň adamyň wezipä bellemegi;

6) işden bikanun boşadylan adamyň kazyýetiň çözgüdi boýunça işe dikeldilmegi.

16-njy madda. Zähmet şertnamasy we ony baglaşmagyň tertibi

1. Zähmet şertnamasy - munuň özi iş beriji bilen işgäriň arasyndaky zähmet gatnaşyklarynda taraplaryň özara esasy hukuklaryny we borçlaryny belleýän ylalaşyk bolup, oňa laýyklykda iş beriji şertlenen zähmet borçlary boýunça işgäre iş (iş ýerini) bermäge, şu Kodeksde we Türkmenistanyň gaýry kadalaşdyryjy hukuk namalarynda göz önünde tutulan zähmet şertlerini üpjün etmäge, zähmet hakyny öz wagtynda we doly möçberde tölemäge borçlanýar, işgär bolsa şu şertnamada kesgitlenen zähmet borçlaryny ýerine ýetirmäge, kärhananyň içerki zähmet düzgün-tertibi kadalaryny we zähmet şertnamasynda, köpçülikleýin şertnamada (ylalaşykda) göz önünde tutulan gaýry kanuny borçnamalary berjaý etmäge borçlanýar.

Zähmet şertnamasy adamyň ýazmaça arzasynyň esasynda iş berijiniň ony işe kabul etmek hakyndaky buýrugy çykarmagy arkaly baglaşylýar.

2. Hakyna tutma zähmeti ulanýan iş beriji-**fiziki şahs** bilen işgäriň arasynda zähmet şertnamasy şu Kodeksiň 288-300-nji maddalarynda göz önünde tutulan tertipde baglaşylýar. *2016-nji ýylyň 18-nji iýunyndan T-nyň Kanuny - 2016-nji ýylyň 1-nji iýulyndan güýje girdi*

3. Şu Kodeksiň 15-nji maddasynyň ikinji böleginde görkezilen adamlar bilen zähmet şertnamasy baglaşylanda işgäriň arzasy talap edilmeýär.

4. Eger kazyýetiň kanuny güýje giren hökümi boýunça adam belli bir möhlete belli bir wezipäni eýelemek ýa-da belli bir iş bilen meşgullanmak hukugyndan mahrum edilen bolsa, onda şol möhlet tamamlanýança onuň bilen zähmet şertnamasyny baglaşmaga rugsat berilmeýär.

17-nji madda. Zähmet şertnamasynyň alamatlary

Zähmet şertnamasyny şertnamalaryň beýleki görnüşlerinden tapawutlandyryjy alamatlar şu aşakdakylardyr:

1) işgäriň belli bir kär, hünär, **hünär derejesi** ýa-da wezipe boýunça zähmet borçlaryny wezipe gollanmalarına laýyklykda ýerine ýetirmegi; *(2016-nji ýylyň 18-nji iýunyndan T-nyň Kanuny - 2016-nji ýylyň 1-nji iýulyndan güýje girdi)*

2) kärhananyň içerki zähmet düzgün-tertibine tabynlykda borçlaryň ýerine ýetirilmegi;

3) işgäriň zähmet hakyny zähmetiň mukdaryna we hiline, ýerine ýetirilýän işiň çylşyrymlylygyna laýyklykda almagy;

4) Türkmenistanyň zähmet kanunçylygynda göz önünde tutulan zähmet şertleriniň bolmagy.

18-nji madda. Zähmet şertnamasynyň möhleti

1. Zähmet şertnamalary şu aşakdaký möhletlere baglaşylyp bilner:

1) kesgitsiz möhlete (möhletsiz);

2) **kesgitli möhlete (möhletli), ýöne baş ýyldan köp däl.**

2. Eger şu Kodeksde we Türkmenistanyň beýleki kadalaşdyryjy hukuk

namalarynda başgaça göz önünde tutulmadyk bolsa, haçan-da zähmet gatnaşyklary hemişelik häsiýete eýe bolmasa, ýa-da edilmeli işiň häsiýetiniň ýa-da ony ýerine ýetirmegiň şertiniň hasaba alynmagy bilen kesgitsiz möhlete bellenip bolmaýan ýagdaýlarda möhletli zähmet şertnamasy baglaşylýar. (2015-nji ýylyň 18-nji awgustyndaky T-nyň Kanuny - 2015-nji ýylyň 2-nji sentýabryndan güýje girdi)

3. Möhletli zähmet şertnamasy şu aşakdaky ýagdaýlarda baglaşylýp bilner:

1) wagtlaýyn ýok işgäri çalyşmak üçin, Türkmenistanyň zähmet kanunçylygyna laýyklykda onuň iş ýeri saklanyp galanda;

2) betbagtçylykly hadysalaryň, **heläkçilikleriň, weýrançylyklaryň, epidemiýalaryň, epizootiýalaryň** önüni almak boýunça gyssagly işleri geçirmek üçin, şeýle hem görkezilen we beýleki adatdan daşary ýagdaýlaryň netijelerini düzetmek üçin; (2016-nji ýylyň 18-nji iýunyndan T-nyň Kanuny - 2016-nji ýylyň 1-nji iýulyndan güýje girdi)

3) daşary ýurda işe iberilýän adamlar bilen;

4) wagtlaýyn (iki aýa çenli) işleriň, şeýle hem möwsümleýin işleriň ýerine ýetirilýän wagty üçin, şonda tebigy şertleriň esasynda iş diňe kesgitli wagtyň (möwsümiň) dowamynda geçirilip bilner;

5) agyr ýa-da aýratyn **howa** şertleri (suwsuz, çöllük) bolan ýerlerdäki kärhanalara işe girýän adamlar bilen, eger bu iş ýerine göçmek bilen baglanyşykly bolsa;

6) kiçi telekeçiligiň subýektlerine - iş berijilere, şeýle hem **fiziki şahslara** - iş berijilere işe girýän adamlar bilen; (2016-nji ýylyň 18-nji iýunyndan T-nyň Kanuny - 2016-nji ýylyň 1-nji iýulyndan güýje girdi)

7) kärhananyň adaty işiniň çäklerinden çykýan işleri geçirmek üçin (durkuny täzelemek, gurnamak, sazlap-goýberiş we beýleki işler), şeýle hem önümçiligiň mälim bolan wagtlaýyn (bir ýyla çenli) giňeldilmegi ýa-da bitirilýän hyzmatlaryň möçberiniň giňeldilmegi bilen baglanyşykly işleri geçirmek üçin;

8) görnetin anyk döwür üçin ýa-da görnetin anyk işi ýerine ýetirmek üçin döredilen kärhanalara işe girýän adamlar bilen;

9) işiň ýerine ýetirilmegini (tamamlanmagyny) anyk sene bilen kesgitlep boljak halatlarda, görnetin anyk işi ýerine ýetirmek üçin kabul edilýän adamlar bilen;

10) işgäriň tälim alşy we hünär öwredilmegi bilen gös-göni baglanyşykly işler üçin;

11) degişli bilim edarasynyň ýolbaşçysynyň rugsady bolanda, okuwlaryň gündizki görnüşi boýunça okaýan adamlar bilen. (2016-nji ýylyň 18-nji iýunyndan T-nyň Kanuny - 2016-nji ýylyň 1-nji iýulyndan güýje girdi)

12) şol kärhanada esasy işi bilen utgaşykly işleýän adamlar bilen;

13) ýaşy boýunça pensiýa alýanlar bilen, şeýle hem lukmançylyk netijenamasyna laýyklykda saglyk ýagdaýy boýunça diňe wagtlaýyn häsiýetli işe rugsat edilen adamlar bilen;

14) köpçülikleýin habar beriş serişdeleriniň, kinematografiýa guramalarynyň, teatrlaryň, teatral we konsert guramalarynyň, sirkleriň döredijilik işgärleri bilen we eserleri döretmäge we (ýa-da) ýerine ýetirmäge gatnaşýan beýleki adamlar, ökde türgenler bilen; (2013-nji ýylyň 22-nji iýunyndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda - 2013-nji ýylyň 4-nji iýulyndan güýje girdi)

15) Türkmenistanyň kanunçylygynda **döwlet häkimiýet** ýa-da ýerli öz-özünü dolandyryş edarasynyň gaýry kadalaşdyryjy hukuk namasynda bellenilen tertipde geçirilen bäsleşigiň netijesinde kesgitli möhlet üçin zähmet şertnamalaryny baglaşan ylmy, mugallymçylyk we beýleki işgärler bilen; (2018-nji ýylyň 9-nji iýunyndaky T-nyň Kanuny - 2018-nji ýylyň 19-nji iýunyndan güýje girdi)

16) saýlawly edaranyň düzümine ýa-da tölenýän işdäki saýlawly wezipä belli bir möhlete saýlanan mahalynda, şeýle hem döwlet **häkimiýet** we ýerli öz-özünü

dolandyryş edaralarynda, şeýle hem syýasy partiýalarda we beýleki jemgyýetçilik birleşiklerinde saýlawly edaralaryň agzalarynyň ýa-da wezipeli adamlaryň işini gös-göni üpjün etmek bilen baglanyşykly işe girilen mahalynda; *(2018-nji ýylyň 9-nji iýunyndaky T-nyň Kanuny – 2018-nji ýylyň 19-njy iýunyndan güýje girdi)*

17) iş bilen üpjün edýän döwlet edarasy (gullugy) tarapyndan wagtlaýyn işlere, şol sanda jemgyýetçilik işlerini geçirmäge iberilen adamlar bilen;

18) guramaçylyk-hukuk görnüşlerine we eýeçiligiň görnüşlerine garamazdan kärhanalaryň ýolbaşçylary, ýolbaşçylaryň orunbasarlary we baş hasapçylary bilen.

4. Eger zähmet şertnamasynda onuň hereket ediş möhleti görkezilmese, onda şertnama kesgitsiz möhlete baglaşylan diýlip hasap edilýär.

5. Eger taraplaryň hiç birisi möhletli zähmet şertnamasynyň möhletiniň gutarmagy bilen baglanyşykly onuň ýatyrylmagyny talap etmese, işgär bolsa zähmet şertnamasynyň möhleti gutarandan soň işini dowam etdirse, onda zähmet şertnamasy kesgitsiz möhlete baglaşylan diýlip hasap edilýär.

6. Ýeterlik esaslar bolmadyk mahalynda möhletli zähmet şertnamasynyň baglaşylandygy Türkmenistanyň zähmet kanunçylygynyň berjaý edilişine döwlet gözegçilik barlagyny we gözegçiligi amala aşyrýan edara ýa-da kazyýet tarapyndan anyklanylanda, bu şertnama möhletsiz baglaşylan diýlip hasap edilýär. *(2014-nji ýylyň 8-nji noýabryndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda - 2014-nji ýylyň 22-nji noýabryndan güýje girdi)*

7. Kesgitsiz möhlete zähmet şertnamasy baglaşylýan işgärler üçin göz önünde tutulan hukuklary we kepillendirmeleri bermekden boýun gaçyrmak maksady bilen möhletli zähmet şertnamalarynyň baglaşylmagy gadagan edilýär.

19-njy madda. Zähmet borçlarynda şertleşilmedik işiň ýerine ýetirilmeginiň talap edilmegini gadagan etmek

Türkmenistanyň kanunçylygynda gönüden-göni göz önünde tutulanlardan başga ýagdaýlarda iş berijiniň işgärden zähmet borçlarynda şertleşilmedik işleri ýerine ýetirmegini talap etmäge haky ýokdur.

20-nji madda. Zähmet şertnamasynyň güýje girmegi

1. Eger zähmet kanunçylygynda, zähmet şertnamasynda, köpçülikleýin şertnamada (ylalaşykda) başga düzgün bellenilmedik bolsa, zähmet şertnamasy adamyň ýazmaça arzasynyň esasynda çykarylan buýruga iş beriji tarapyndan gol çekilen gününden ýa-da iş berijiniň (onuň ygtyýarly wekiliniň) ygtyýary bilen ýa-da tabşyrmagy boýunça işgäriň işe (gulluga) hakyky goýberilen gününden güýje girýär.

2. İş beriji - hakyna tutma zähmeti ulanýan **fiziki şahs** bilen işgäriň arasynda baglaşylan zähmet şertnamasy iş beriji we işgär tarapyndan oňa gol çekilen gününden güýje girýär.

21-nji madda. Zähmet şertnamasynyň hakyky dældigi

1. Zähmet şertnamasy şu aşakdaky ýagdaýlarda hakyky däl diýlip ykrar edilýär eger ol:

1) aldawyň, gorkuzmagyň, güýç ulanmagyň we mejbur etmegiň beýleki görnüşleriniň täsiri astynda baglaşylan bolsa;

2) hukuk netijelerini döretmek meýli bolmazdan görnüş üçin (ýalan zähmet

şertnamasy) baglaşylan bolsa;

3) öz hereketleriniň ähmiýetine düşünmäge ukypsyz adam tarapyndan baglaşylan bolsa;

4) ruhy keseliň ýa-da kemakyllygyň netijesinde bellenilen tertipde **kämilik ukyby ýok** diýlip ykrar edilen adam tarapyndan baglaşylan bolsa.

2. Zähmet şertnamasynyň hakyky däldigi kazyýet tarapyndan ykrar edilýär.

22-nji madda. Garyndaşlaryň bilelikdäki işiniň (gullugynyň) çäklendirmeleri

1. Öz arasynda ýakyn garyndaşlykda ýa-da guda garyndaşlygynda durýan adamlaryň (ata-eneler, är-aýallar, doganlar, uýalar, ogullar, gyzzlar, şeýle hem är-aýalyň ata-eneleri, doganlary, uýalary we çagalary) eger olaryň işi (gullugy) gös-göni (göni) tabynlyk bilen ýa-da biriniň beýlekisine gözegçiligi astynda baglanyşykly bolsa, şol bir döwlet kärhanasynda bilelikde **işlemegine (gulluk etmegine) ýol berilmeyär**, saýlawly wezipelerde işlenilmegi muňa degişli däl. *(2018-nji ýylyň 9-nji iýunyndaky T-nyň Kanuny - 2018-nji ýylyň-19-njy iýunyndan güýje girdi)*

2. Bu düzgünden çykmalar Türkmenistanyň kanunçylygy bilen bellenilip bilner. *(2013-nji ýylyň 22-nji iýunyndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda - 2013-nji ýylyň 4-nji iýulyndan güýje girdi)*

2 bap. Zähmet şertnamasyny baglaşmak

23-nji madda. Zähmet şertnamasynyň baglaşylmagyna ýol berilýän ýaş

1. Zähmet şertnamasy on sekiz ýaşyna ýeten şahs bilen baglaşylýar.

2. On sekiz ýaşyna ýetmedik şahs bilen zähmet şertnamasynyň baglaşylmagyna diňe onuň özüniň razylygy we onuň ata-enesiniň biriniň (hossarynyň) razylygy hem-de hossarlyk we howandarlyk edarasynyň rugsady bilen, şol sanda, kinematografiýa edaralarynda, teatrlarda, teatral we konsert guramalarynda, sirklerde eserleriň döredilmegine we (ýa-da) ýerine ýetirilmegine gatnaşmaga, eger-de onuň zähmet işleri mekdepdäki okuwyny dowam etmäge päsgelçilik döretmeýän, saglygyna we ahlak ösüşine zyýan ýetirmeýän bolsa, ýol berilýär. Şu ýagdaýda işgäriň adyndan zähmet şertnamasyna onuň ata-enesi (hossary) gol çekýär we zähmet şertnamasyny baglaşmaga razylyk we rugsat ýazmaça resmileşdirilýär.

3. On sekiz ýaşyna ýetmedik şahslaryň zähmete çekilmegine şu Kodeksiň 60-njy maddasyna laýyklykda, iş wagtynyň gysgaldylan dowamlylygyny bellemek bilen, zähmet şertnamasyny baglaşmak arkaly ýol berilýär. *(2016-nji ýylyň 18-nji iýunyndan T-nyň Kanuny - 2016-nji ýylyň 1-nji iýulyndan güýje girdi)*

24-nji madda. Zähmet şertnamasy baglaşylanda kepillendirmeler

1. Zähmet şertnamasyny baglaşmaktan esassyz ýüz döndermek gadagan edilýär. Esassyz **ýüz dönderendigi** üçin iş berijiler, wezipeli adamlar ýa-da olaryň ygtyýarly eden adamlary Türkmenistanyň kanunçylygynda bellenilen jogapkärçiligi çekýärler.

2. Zähmet şertnamasyny baglaşmaktan ýüz dönderilmegi şu aşakdakylar babatda esassyz diýlip hasap edilýär:

1) eger saglygy goraýyş edarasynyň netijenamasy boýunça iş orunlarynyň bellenilen möçberiniň hasabyna iş bilen üpjün ediji döwlet edarasy (gullugy) tarapyndan

işe iberilen, degişli zähmet borçlaryny ýerine ýetirmek gadagan edilmedik adamlar;

2) iş berijileriň arasyndaky ylalaşyk boýunça öňki iş yerinden işden boşan gününden başlap bir aýyň içinde başga kärhanadan geçmek tertibinde işe (gulluga) ýazmaça çakylygy bolan adamlar;

3) iş berijiniň ýüz tutmasyna ýa-da onuň bilen baglaşylan şertnama laýyklykda okuw mekdeplerini tamamlanyndan soň ýollama boýunça işe (gulluga) gelen adamlar;

4) köpçülikleýin şertnamanyň (ylalaşygyň) esasynda zähmet şertnamasyny baglaşmaga hukugy bolan adamlar;

5) göwreliligi bilen baglanyşykly, şeýle hem üç ýaşa ýetmedik çagalary (**on sekiz** ýaşa çenli maýyp çagasy) bolan aýallar; *(2016-nji ýylyň 18-nji iýunyndan T-nyň Kanuny - 2016-nji ýylyň 1-nji iýulyndan güýje girdi)*

6) maýyplar, eger lukmançylyk bilermen toparynyň netijenamasy esasynda olaryň saglygy hünär borçlarynyň ýerine ýetirilmegine päsgelçilik bermese ýa-da beýleki adamlaryň saglygyna we zähmet howpsuzlygyna howp salmasa;

7) şu Kodeksiň 7-nji maddasynyň birinji bölegine laýyklykda zähmet gatnaşyklarynda hukuk kemsidilmeginiň sebäpleri boýunça adamlar;

8) şu kärhanadan harby gulluga çagyrylyp, ätiýaçlyga goýberilenden soň **üç** aýyň içinde oňa işe gelen, çagyrylyş boýunça harby gullukçylar. *(2014-nji ýylyň 8-nji noýabryndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda - 2014-nji ýylyň 22-nji noýabryndan güýje girdi)*

3. Zähmet şertnamasyny baglaşmaktan ýüz dönderilen adamyň talap etmegi boýunça iş beriji ol ýüz tutandan soň üç günden gijä galman ýüz öwürmegiň sebäbini ýazmaça görnüşde habar bermäge borçludur. Zähmet şertnamasyny baglaşmaktan ýüz öwürilmeginiň sebäpli esaslandyrmalaryny bermekden ýüz öwürilmegine kazyýete şikaýat edilip bilner.

25-nji madda. Zähmet şertnamasy baglaşylanda talap edilýän resminamalar

1. Zähmet şertnamasy baglaşylanda işe girýän şahs iş berijä şu aşakdakylary görkezmelidir:

1) Türkmenistanyň raýatynyň şahsyýetini tassyklaýan resminamany (pasport ýa-da onuň ornuny tutýan başga resminama, on alty ýaşa çenli ýaşdaky adamlar üçin dogluş hakyndaky şahadatnama);

2) harby borçlular we harby gulluga çagyrylmaga degişli adamlar üçin harby hasabyň resminamasyny;

3) zähmet şertnamasyny ilkinji gezek baglaşýan ýa-da esasy işi bilen utgaşykly işe girýän işgärden başgasy zähmet depderçesini;

4) Türkmenistanyň kanunçylygyna laýyklykda ýörite bilimi ýa-da ýörite taýýarlygy talap edýän iş üçin bilim hakyndaky, hünär ýa-da ýörite bilimleriň bardygy hakyndaky diplomy ýa-da başga resminamany;

5) saglyk ýagdaýy hakynda lukmançylyk netijenamasy we eger olaryň görkezilmegi Türkmenistanyň kanunçylygynda göz önünde tutulan bolsa işe gatnaşygy bolan gaýry ýagdaýlary tassyklamak hakynda beýleki resminamalar.

2. Zähmet şertnamasy baglaşylanda iş berijiniň şu Kodeksde göz önünde tutulmadyk resminamalary talap etmäge haky ýokdur.

3. Aýry-aýry halatlarda döwlet ýa-da beýleki işiň (gullugyň) aýratynlygyny hasaba almak bilen zähmet şertnamasy baglaşylanda Türkmenistanyň kanunçylygy bilen goşmaça resminamalary görkezmegiň zerurlygy göz önünde tutulyp bilner.

26-njy madda. Işe kabul etmegi resmileşdirmek

1. Işe kabul etmek işe girýän adamyň arzasynyň esasynda iş berijiniň çykaran buýrugy bilen resmileşdirilýär.

Işgäriň iş berijä – **fiziki şahsa** işe resmileşdirilmegi şu Kodeksiň 16-njy maddasynyň ikinji bölegine laýyklykda olaryň arasynda zähmet şertnamasynyň baglaşylmagy bolup durýar. *(2016-nji ýylyň 18-nji iýunyndan T-nyň Kanuny - 2016-nji ýylyň 1-nji iýulyndan güýje girdi)*

2. Iş berijiniň işe kabul etmek hakyndaky buýrugy işgäre üç gün möhletde gol çekdirilip yglan edilýär.

3. Işgäriň talap etmegi boýunça iş beriji oňa görkezilen buýrugyň degişli ýagdaýda tassyklanandan nusgasyny bermäge borçludyr.

4. Iş beriji işe kabul edende şu aşakdakylara borçludyr:

1) işgäri tabşyrylýan iş, zähmet şertleri we zähmet haky bilen wezipe gözükdirmesine laýyklykda tanyşdyrmaga, onuň hukuklaryny we borçlaryny düşündirmäge;

2) işgäri köpçülikleýin şertnamalar (ylalaşyklar) we içerki zähmet düzgün-tertibini kadalaşdyrýan resminamalar bilen tanyşdyrmaga;

3) işgäre tehniki howpsuzlygy, zähmet gigiyenasyny, ýangyn howpsuzlygyny we zähmeti goramak baradaky beýleki talaplary düşündirmäge.

27-nji madda. Zähmet şertnamasynyň hereket edip başlamagy

1. **Buýrukda (şertnamada)** işgäriň öz zähmet borçlaryny ýerine ýetirmek üçin girişmäge borçly edilip görkezilen senesi zähmet şertnamasynyň hereket edip başlamagydyr.

2. **Iş berijiniň işe kabul etmek hakyndaky buýrugy (şertnamasy) talabalaýyk resmileşdirilmedik mahalynda, işgäriň işe hakyky goýberilmegi zähmet şertnamasynyň hereket edip başlamagydyr.** Işgäri işe kabul etmek hakyndaky buýruk işe hakyky goýberilen gününden başlap üç senenama gününden gijä galman çykarylmaladyr. *(2014-nji ýylyň 8-nji noýabryndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda - 2014-nji ýylyň 22-nji noýabryndan güýje girdi)*

3. Eger işgär bellenen möhletden ýedi senenama gününüň geçmegi bilen esasly sebäpler bolmazdan işe girişmese, onda zähmet şertnamasy baglaşylmadyk diýlip hasap edilýär.

28-nji madda. Synag möhletli zähmet şertnamasy

1. Zähmet şertnamasy baglaşylanda taraplaryň ylalaşmagy bilen işgäriň tabşyrylan işe laýyk gelşini barlamak maksady bilen synag möhleti belleniş bilner. Synag möhleti üç aýdan geçmeli däldir, kärhanalaryň ýolbaşçylary we olaryň orunbasarlary, baş hasapçylar we olaryň orunbasarlary, şahamçalaryň, wekilhanalaryň we kärhanalaryň gaýry aýrybaşgalanan düzüm birlikleriniň ýolbaşçylary üçin, eger Türkmenistanyň kanunçylygynda başgaça bellenişmedik bolsa, bu möhlet alty aýdan geçmeli däldir.

Işgäriň zähmete wagtlaýyn ukypsyz bolan döwri we onuň işde hakyky bolmadyk beýleki döwürleri synag möhletine girmeýär.

2. Synag möhleti hakyndaky şert işe kabul edilende görkezilmelidir. Buýrukda synag möhleti hakyndaky şert görkezilmedik bolsa, işgäriň synag möhletsiz kabul edilendigini aňladýar.

3. Işgär üçin synag möhletiniň döwründe Türkmenistanyň zähmet kanunçylygy, şeýle hem köpçülikleýin şertnamanyň (ylalaşygyň) şertleri degişlidir.

Synag möhleti iş döwrüne goşulýar.

4. Zähmet şertnamasy baglaşylanda synag möhleti şu aşakdakylar üçin belenilmeýär:

1) **on sekiz** ýaşy dolmadyk adamlara;

2) **orta we ýokary hünär bilimi edaralaryny tamamlap alan hünäri boýunça işe yollaýyş haty esasynda işe girýän adamlara;** (2014-nji ýylyň 8-nji noýabryndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda - 2014-nji ýylyň 22-nji noýabryndan güýje girdi)

3) maýyplara;

4) wagtlaýyn we möwsümleýin işgärlere;

5) göwreli aýallara, şeýle hem üç ýaşa çenli çagalary (**on sekiz** ýaşa çenli aýyp çagasy) bolan aýallara; (2016-nji ýylyň 18-nji iýunyndan T-nyň Kanuny - 2016-nji ýylyň 1-nji iýulyndan güýje girdi)

6) başga işe, başga ýere ýa-da başga iş berijä geçirilen adamlara;

7) degişli wezipäni eýelemek üçin, Türkmenistanyň kanunçylygynda belenilen tertipde geçirilen bäsleşik boýunça işe giren adamlara;

8) saýlawly tölegli işe saýlanan adamlara;

9) iş berijileriň arasyndaky ylalaşyk boýunça başga iş berijiden geçirmek tertibinde işe çagyrylan adamlara;

10) Türkmenistanyň kanunçylygynda göz önünde tutulan beýleki halatlarda.

5. İş beriji synag möhletiniň gutarmagyna çenli synagdan geçmedik işgär bilen zähmet şertnamasyny ýatyrmaga haklydyr, oňa bu hakda zähmet şertnamasynyň ýatyrylmagyna çenli üç senenama gününden gijä galman ýazmaça habar bermelidir. Şunda iş beriji synagdan geçip bilmedik işgär diýip hasap etmek üçin esas bolan sebäpleri görkezmege borçludur. İş berijiniň karary işgär tarapyndan kazyýete şikayat edilip bilner.

6. Eger zähmet şertnamasy synag möhletiniň içinde ýatyrylmasa, onda işgär synagdan geçen diýlip hasap edilýär we soňra diňe umumy esaslarda zähmet şertnamasynyň ýatyrylmagyna ýol berilýär.

7. Eger synag möhletiniň dowamynda işgär özüne teklip edilen iş özi üçin amatly däl diýen netijä gelse, onda ol zähmet şertnamasyny öz islegine görä ýatyrmak hukugyna eýedir, ol şonda bu hakda iş berijä üç senenama gününüň içinde ýazmaça görnüşde duýdurmalydyr.

29-njy madda. Zähmet şertnamasy baglaşylanda lukmançylyk anyklamasy

Zähmet şertnamasy baglaşylanda on sekiz ýaşyna ýetmedik adamlar, şeýle hem şu Kodeksiň 187-nji we 251-nji maddalarynda göz önünde tutulan tertipde beýleki adamlar hökmany suratda deslapky lukmançylyk anyklymasyny geçmäge degişlidir.

30-njy madda. Zähmet depderçesi

1. Zähmet depderçesi işgäriň zähmet işi hakyndaky esasy resminamasydyr.

2. **Zähmet depderçesiniň belenilen nusgasy bardyr. Zähmet depderçeleriniň nusgasy, olary bermegiň, ýöretmegiň we saklamagyň tertibi Türkmenistanyň Ministrler Kabineti tarapyndan kesgitlenilýär.**(2017-nji ýylyň 4-nji noýabryndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda - 2018-nji ýylyň 1-nji ýanwaryndan güýje girýär).

3. Eger iş (gulluk) işgär üçin esasy bolsa, iş beriji (**fiziki şahs** bolup durýan iş berijilerden başga) belenilen tertibe laýyklykda kärhanada bäs günden köp işlän her bir

işgäre zähmet depderçelerini ýöretmäge borçludyr.

Bellenen tertipde hususy telekeçi hökmünde degişli döwlet salgyt edaralary tarapyndan bellige alnan ýuridik şahsy döretmezden telekeçilik işini amala aşyran fiziki şahslara zähmet depderçeleri Türkmenistanyň kanunçylygynda bellenen tertipde Türkmenistanyň Zähmet we ilaty durmuş taýdan goramak ministriginiň ýerlerdäki zähmet we ilatyň iş bilen üpjünçiligi edaralary tarapyndan resmileşdirilýär.*(2017-nji ýylyň 26-njy awgustyndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda - 2018-nji ýylyň 1-nji ýanwaryndan güýje girýär). we 2017-nji ýylyň 4-nji noýabryndaky*

4. Zähmet depderçesine işgär, onuň işe kabul edilmegi, başga hemişelik işe geçirilmeleri, saýlawly edaralara saýlanmagy, işgäriň işden boşadylmagy hakyndaky maglumatlar, şeýle hem zähmet şertnamasyny bes etmegiň esasy, işgäriň sylaglanylmagy we höweslendirilmegi hakyndaky maglumatlar, Türkmenistanyň kanunçylygyna laýyklykda beýleki maglumatlar girizilýär. Zähmet depderçesine temmiler hakyndaky maglumatlar girizilmeyär, haçan-da düzgün-nyzam temmisi boýunça işden boşadylýan bolsa, onda ol muňa degişli däldir.

Işgäriň islegine görä esasy işi bilen utgaşykly işlandigi hakyndaky maglumatlar utgaşykly işi tassyklaýan resminamanyň esasynda esasy iş ýeri boýunça zähmet depderçesine girizilýär.

Zähmet depderçesine şeýle hem işgäriň pensiýa atyýaçlandyrmasy ulgamyndaky şahsy hasaba alnyş belgisi ýazylýar. *(2014-nji ýylyň 8-nji noýabryndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda - 2014-nji ýylyň 22-nji noýabryndan güýje girdi)*

5. Zähmet depderçesiniň haýsy hem bolsa bir bölümüniň ähli sahypalary doldurylan halatynda zähmet depderçesiniň üsti bellenen tertipde içlik bilen doldurylýar.

6. Zähmet şertnamasynyň bes edilendigi hakyndaky ýazgylar şu Kodeksiň degişli bendine, bölegine we maddasyna hem-de Türkmenistanyň beýleki kadalaşdyryjy hukuk namalaryna salgylanmak bilen şu Kodeksiň düzgünlerine takyk laýyklykda zähmet depderçesine girizilýär.

3 bab. Zähmet şertleri. Zähmet şertnamasynyň şertlerini üýtgetmek

31-nji madda. Zähmet şertleri

1. Zähmet şertleri diýlip işgäriň zähmet çekmegi (iş, gullugy) üçin gerek bolan hukuk, durmuş we önümçilik-tehniki faktorlaryň jemine düşünilýär. Olara iş ýeri (iş orny), zähmete hak tölemegiň möçberi we şertleri, ýeňillikler, käriň, hünäriň, wezipäniň ady, iş we dynç alyş wagtynyň düzgüni, kärleriň utgaşdyrylmagy, rugsatlar, öwez pullary we tölegler, zähmeti goramak we tehniki howpsuzlygy, önümçilik-durmuş we zähmetiň beýleki şertleri degişlidir.

2. Zähmet şertleri Türkmenistanyň zähmet kanunçylygy, şeýle hem zähmet şertnamasyny we köpçülikleýin şertnamany (ylalaşygy) taraplarynyň ylalaşmagy bilen belleniýär.

32-nji madda. Zähmet şertleriniň üýtgedilmegi

1. Önümçiligi we zähmeti guramakdaky üýtgetmeler bilen baglanyşykly zähmet şertnamasynyň we köpçülikleýin şertnamanyň (ylalaşygyň) taraplarynyň ylalaşmagy bilen bellenen zähmet şertleriniň üýtgedilmegine şol bir kär, hünär ýa-da wezipe

boýunça iş dowam etdirilende ýol berilýär. Zähmet şertleriniň üýtgändiginiň hakynda işgär olaryň başlanmagyna bir aýdan giç bolmadyk möhletde habarly edilmelidir.

Eger zähmetiň öňki şertleri saklanylyp bilinmese, işgär bolsa täze şertlerde işiň dowam etdirilmegine razy bolmasa, onda zähmet şertnamasynyň hereketi şu Kodeksiň 39-njy maddasynyň birinji böleginiň 1-nji bendine laýyklykda bes edilýär.

2. Beýleki tarapyň razyçylygy bilen zähmet şertleriniň üýtgedilmegine zähmet şertnamasynyň taraplaryndan biriniň talap etmegi boýunça ýol berilýär. Zähmet şertlerini üýtgetmek hakynda taraplardan biri bir aýdan giç bolmadyk möhletde ýazmaça habarly edilmelidir.

3. İşgär öz işini (gullugyny) zähmet şertnamasynda kesgitlenen şol bir kär, hünär ýa-da wezipe boýunça dowam etdirende iş beriji zähmet şertlerini üýtgetmäge haklydyr. İşgär zähmet şertlerini üýtgetmek hakynda bir aýdan giç bolmadyk möhletde ýazmaça habarly edilmelidir.

Eger önümçiligiň we zähmetiň guralyşy, işleriň möçberleri üýtge, işgärleriň işden köpçülikleýin boşadylmagyna getirse, şonda iş beriji iş orunlaryny saklamak maksady bilen kärhananyň kärdeşler arkalaşygy ýa-da işgärleriň beýleki wekilçilikli guramasy bilen ylalaşyp duýduryşyň göz önünde tutulan möhletini berjaý etmezden işgärleriň zähmet şertlerini üýtgetmäge haklydyr. Şunda iş wagtynyň dowamlylygy iş wagtynyň aýlyk ölçeginiň ýarysyndan, zähmet haky bolsa Türkmenistanyň kanunçylygynda bellenen zähmet hakyňyň in az möçberinden pes bolup bilmez.

4. İşgär Türkmenistanyň zähmet kanunçylygynda kesgitlenen, şeýle hem zähmet şertnamasynyň taraplarynyň ylalaşan halatlarynda iş berijiden zähmet şertleriniň üýtgedilmegini talap etmäge haklydyr. Zähmet şertlerini üýtgetmek hakynda işgäriň arzasyna iş beriji tarapyndan üç günden gijä galman garalmalydyr.

5. Köpçülikleýin şertnamanyň (ylalaşygyň) şertleri bilen deňeşdireniňde işgäriň ýagdaýyny ýaramazlaşdyrýan zähmet şertleriniň üýtgetmeleri girizilip bilinmez.

6. Zähmet şertlerini üýtgetmek işgäre gol çekdirilip iş berijiniň buýrugy bilen resmileşdirilýär.

7. Zähmet şertleri iş beriji tarapyndan üýtgedilen halatynda işgär kazyýete şikayət etmäge haklydyr. Onki zähmet şertlerini saklap galmaga mümkinçiliginiň ýokdugyny subut etmek iş berijiniň üstüne ýüklenilýär.

(2014-nji ýylyň 8-nji noýabryndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda - 2014-nji ýylyň 22-nji noýabryndan güýje girdi)

33-nji madda. Başga hemişelik işe geçirmek ýa-da iş ýerini üýtgetmek

1. İş berijiniň başlangyjy boýunça şol bir kärhanada başga hemişelik işe geçirmäge, ýagny zähmet borçlaryny ýa-da zähmet şertlerini üýtgetmäge, şeýle hem başga kärhana ýa-da kärhana bilen bilelikde başga ýere hemişelik işe geçirmäge işgäriň ýazmaça razylygy bilen ýol berilýär.

2. İş berijiniň başlangyjy boýunça şol bir kärhanada başga işe geçirmek diňe işgäriň ýazmaça razylygy bilen amala aşyrylýar, şu Kodeksiň 34-nji, 36-njy maddalarynda göz önünde tutulan halatlar muňa degişli däldir.

3. Eger başga işe geçmek şu aşakdakylar bilen baglanyşykly bolsa:

1) önümçilik tehnologiýasynyň, zähmetiň guralyşynyň üýtgemegi, işleriň möçberleriniň gysgaldylmagy netijesinde işgärleriň sanynyň ýa-da wezipe sanawynyň gysgaldylmagy;

2) öň bu wezipe sanawyndaky wezipäni eýelän işgäriň işe dikeldilmegi, iş beriji işgäre onuň degişli kärine we hünärine laýyk işi, ol bolmadyk mahalynda bolsa

kärhanada bolan başga işi teklipl etmäge borçludyr.

4. İş beriji lukmançylyk netijenamasyna laýyklykda başga işiň berilmegine mätäçlik çekýän işgäri, onuň razylygy bilen saglyk ýagdaýyna ters gelmeýän bar bolan başga işe geçirmäge borçludyr.

5. İşgär başga işe geçirilmeden ýüz öwrende ýa-da iş berijide degişli iş bolmadyk mahalynda zähmet şertnamasy şu Kodeksiň 39-njy maddasynyň birinji böleginiň 3-5-nji bentlerine laýyklykda bes edilýär (ýatyrylýar).

6. İşgäriň razylygy bilen iş berijileriň arasyndaky ylalaşyk boýunça başga kärhana işe geçirilende, işgär bilen baglaşylan zähmet şertnamasy şu Kodeksiň 39-njy maddasynyň birinji böleginiň 2-nji bendine laýyklykda ýatyrylýar. (2017-nji ýylyň 26-njy awgustyndaky *Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda - 2017-nji ýylyň 8-nji sentýabryndan güýje girdi*).

7. Başga hemişelik işe geçirmek iş berijiniň buýrugy bilen resmileşdirilýär.

8. İşgäriň şol bir kärhanada başga iş ornuna, şol ýerdäki başga düzüm birligine iş yeriniň üýtgedilmegi, zähmet şertnamasynda şertlendirilen şol kär, hünär ýa-da wezipe boýunça başga mehanizmde ýa-da agregatda işlemegiň tabşyrylmagy onuň başga işe geçirilmegi dälendir we munuň üçin onuň razylygy talap edilmeyär.

9. Şu aşakdaky ýagdaýlarda işgäriň başga işe geçirilmegine ýol berilmeyär:

- 1) saglyk ýagdaýy boýunça oňa ýaramaýan başga işe;
- 2) hünärli işgäri hünärsiz işe.

34-nji madda. Önümçilik zerurlygy bilen baglanyşykly başga işe wagtlaýyn geçirmek

1. İş berijiniň önümçilik zerurlygy ýüze çykan mahalynda işgäri şol bir kärhanada, şol bir yerde zähmet şertnamasynda şertlendirilmedik işe (başga kär, hünär, wezipe boýunça) onuň razylygy bolmazdan bir aýa çenli möhlet bilen geçirmäge haky bardyr. Taraplaryň ylalaşmagy bilen şeýle işe geçirmegiň möhleti uzaldylyp bilner, ýöne ol ýylda üç aýdan köp bolmaly dälendir, ýok işgäriň yerini çalyşmak muňa girmeyär.

Tebigy betbagtçylygyň, önümçilik **heläkçilikleriniň** önüni almak ýa-da olaryň ýetiren zyýanlaryny şol wagtda düzetmek, betbagtçylykly hadysalaryň, boş durmagyň, emlägiň ýok edilmeginiň ýa-da zaýalanmagynyň önüni almak üçin, şeýle hem ýok işgäriň yerini çalyşmak üçin başga işe geçirilmegine ýol berilýär. Şunda işgär saglyk ýagdaýy boýunça özüne ýaramaýan işe geçirilip bilinmez.

2. Önümçilik **heläkçilikleriniň** ýa-da tebigy betbagtçylygyň ýetiren zyýanyny ýok etmek bilen baglanyşykly wagtlaýyn başga işe geçirmek diňe işgäriň razylygy bilen we iş berijileriň arasyndaky ylalaşyk boýunça başga iş berijä geçirilip bilner.

3. Önümçilik zerurlygy bilen baglanyşykly başga ýere wagtlaýyn işe geçirmeklige diňe işgäriň razylygy bilen ýol berilýär.

4. Önümçilik zerurlygy bilen baglanyşykly başga wagtlaýyn işe geçirilende zähmete hak tölemek yerine ýetirilýän iş boýunça geçirilýär, ýöne ol öňki iş boýunça ortaça zähmet hakyndan pes bolmaly dälendir, normalary yerine ýetirmeýän ýa-da wagta görä hak tölenilýän işe geçirilen işgärlerde olaryň tarif **möçberi (aýlyk zähmet haky)** saklanyp galýar. (2017-nji ýylyň 26-njy awgustyndaky *Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda - 2017-nji ýylyň 8-nji sentýabryndan güýje girdi*)

5. Başga işe wagtlaýyn geçirmek başga işe geçirmegiň möhleti görkezilip iş berijiniň buýrugy bilen resmileşdirilýär.

6. İşe wagtlaýyn geçirmegiň möhleti gutaranda iş beriji işgäre öňki işini (wezipesini) bermäge borçludyr.

7. Işgär ýazmaça razylygy bilen has pes hünärli işe wagtlaýyn geçirilip bilner.
8. Ýok işgär wagtlaýyn çalşylan mahalynda hünärli işgäriň hünärsiz işe geçirilmegine ýol berilmeýär.

35-nji madda. Işgäriň haýyşy boýunça başga işe wagtlaýyn geçirmek

1. Esasly sebäp boýunça işgäriň haýyşy bilen başga işe wagtlaýyn geçirilip bilner, ol iş beriji tarapyndan kanagatlandyrylmaga degişlidir.
2. Wagtlaýyn başga işe geçirmek üçin esasly sebäpleriň sanawy, şeýle hem başga işe geçirilende zähmete hak tölemegiň tertibi köpçülikleýin şertnamada (ylalaşykda) bellenilip bilner ýa-da iş beriji tarapyndan işgärleriň wekilçilikli edarasy tarapyndan ylalaşylyp kesgitlenip bilner.
3. Işgärleri has ýeňil ýa-da saglyk ýagdaýy boýunça ýaramaz önümçilik faktorlarynyň işe täsir etmegini aradan aýyrýan wagtlaýyn başga işe geçirmek, şeýle hem göwreli aýallary, üç ýaşa çenli çagalary (**on sekiz** ýaşyna çenli maýyp çagasy) bolan aýallary şol zeyilli işe wagtlaýyn geçirmek öňki işi boýunça ortaça zähmet hakyny saklap galmak bilen amala aşyrylýar. *(2016-nji ý. 18-nji iýun - 2016-nji ý. 1-nji iýulyndan güýje girdi)*

36-njy madda. Boş durlan mahalynda başga işe wagtlaýyn geçirmek

1. **Önümçilik ýa-da ykdysady häsiýetli sebäplere görä (enjamlaryň, mehanizmleriň hatardan çykmagy, çig malyň, materiallaryň, elektrik energiýasynyň bolmazlygy we ş.m.) işiň wagtlaýyn ýoklugy boş durmak diýlip ykrar edilýär.** *(2016-nji ýylyň 18-nji iýunyndan T-nyň Kanuny - 2016-nji ýylyň 1-nji iýulyndan güýje girdi.)*
2. Boş durlan mahalynda başga işe wagtlaýyn geçirmek şol bir iş berijide boş durmagyň ähli wagty üçin we şol ýerdäki başga iş berijä bir aýa çenli möhlet bilen işgäriň kärini, hünäri, wezipesini hasaba almak bilen geçirilmelidir.
3. Boş durlan mahalynda pes hak tölenilýän işe wagtlaýyn geçirilende iş öndürjiliginiň kesgitlenen möçberlerini ýerine ýetirýän işgärlerde öňki iş boýunça ortaça zähmet haky saklanyp galýar, iş öndürjiliginiň kesgitlenen möçberlerini ýerine ýetirmeýän ýa-da wagta görä hak tölenilýän işe geçirilen işgärlerde olaryň tarif **möçberi (aýlyk zähmet haky)** saklanyp galýar. *(2017-nji ýylyň 26-njy awgustyndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda - 2017-nji ýylyň 8-nji sentýabryndan güýje girdi)*

37-nji madda. Kärhananyň eýesi çalşanda, kärhananyň edara tabynlygy (garaşlylygy) üýtgände, ol üýtgedilip guralanda, kärhana kärendesine berlende zähmet gatnaşyklary

1. Kärhananyň eýesi çalşan mahalynda onuň täze eýesi özünde eýeçilik hukuklarynyň ýüze çykan gününden başlap üç aýdan gijä galman kärhananyň ýolbaşçysy, onuň orunbasarlary we baş hasapçysy bilen zähmet şertnamasyny ýatyrnak hukugyna eýedir.
2. Kärhananyň eýesiniň çalyşmagy kärhananyň beýleki işgärleri bilen zähmet şertnamalarynyň ýatyrylmagy üçin esas dälidir.
3. Kärhananyň edara tabynlygynyň (garaşlylygynyň) üýtgemegi, **üýtgedilip gurulmagy** (birikmegi, goşulmagy, bölünmegi, bölünip aýrylmagy, özgerdilmegi), kärhananyň kärendesine berilmegi kärhananyň işgärleri bilen zähmet şertnamalaryny ýatyrnak üçin esas bolup bilmez. *(2017-nji ýylyň 26-njy awgustyndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda - 2017-nji ýylyň 8-nji sentýabryndan güýje girdi)*

4. Şu maddanyň ikinji we üçünji böleklerinde göz önünde tutulan halatlarda iş berijiniň başlangyjy boýunça zähmet şertnamasyny bes etmek şu Kodeksde bellenen kepillikleri hökman berjaý etmek bilen diňe işgärleriň sany ýa-da wezipe sanawy gysgaldylanda mümkindir.

Şu ýagdaýlarda işgärleriň sanyny ýa-da wezipe sanawyny gysgaltmaklyga diňe kärhananyň döwlet bellige alyş maglumatlaryna üýtgetmeler girizilenden soň ýol berilýär.

5. Şu maddanyň ikinji we üçünji böleklerinde göz önünde tutulan halatlarda kärhananyň işgäri işini dowam etdirmekden ýüz öwren mahalynda zähmet şertnamasy şu Kodeksiň 39-njy maddasynyň birinji böleginiň 5-nji bendine laýyklykda bes edilýär.

38-nji madda. İşden çetleşdirmek

1. İş beriji şu aşakdaky halatlarda işgäri işden çetleşdirmäge (işe goýbermezlige) borçludyr:

1) zähmeti goramak we tehniki howpsuzlyk babatda bellenen tertipde okuwy we bilimleri we endikleriň barlagyny geçmedik bolsa;

2) bellenen tertipde hökmany deslapky ýa-da döwürleýin lukmançylyk gözegçiligini geçmedik bolsa;

3) zähmet şertnamasy bilen şertlendirilen işi ýerine ýetirmek üçin lukmançylyk netijenamasyna laýyklykda ýaramazlyk bar bolsa;

4) ýokary howplulyk bilen baglanyşykly işi ýerine ýetiren mahalynda zerur hususy gorag serişdelerinden peýdalanmaýan bolsa;

5) işe serhoş, neşe çeken ýa-da kelläni sämediji ýagdaýda gelen bolsa;

6) iş berijiniň iş ýerine ýaýramak howpy bolan howply keselleriň garşysyna lukmançylyk edarasy tarapyndan bellenen sanjymlary almadyk bolsa;

7) aýratyn zonalaryň (serhetýaka, gümrük we başgalar) bellenen düzgünini bozan bolsa;

8) iş berijiniň iş desgalary ýerleşýän aýratyn goralýan zonalara (serhet, goraghana we başgalar) ygtyýary ýok bolsa;

9) Türkmenistanyň kanunçylygynda göz önünde tutulan halatlarda muňa ygtyýarly edaranyň ýa-da wezipeli adamyň talap etmegi boýunça;

10) Türkmenistanyň kanunçylygynda göz önünde tutulan beýleki halatlarda.

2. İşden çetleşdirmek ýa-da işe goýbermezlik üçin esas bolan ýagdaýlar düzedilýänçä adam bütin döwrüň dowamynda işden çetleşdirilýär (işe goýberilmeýär).

3. İşden çetleşdirilýän (işe goýberilmeýän) döwürde işgäre zähmet haky hasaplanylmaýar, Türkmenistanyň kanunçylygynda göz önünde tutulan halatlar muňa degişli däldir. İşgär öz günäsi bolmazdan zähmeti goramak we tehniki howpsuzlyk babatynda okuw geçmedikligi, bilimleriň we endikleriniň barlagyny we hökmany deslapky ýa-da döwürleýin lukmançylyk gözegçiligini geçmedikligi, aýratyn goralýan zonalara ygtyýar almadyklygy sebäpli işden çetleşdirilen halatlarynda oňa edil boş durlandaky ýaly işden çetleşdirilmeginiň bütin döwri üçin töleg geçirilýär.

4 bap. Zähmet şertnamasyny bes etmek (ýatyrnak)

39-njy madda. Zähmet şertnamasyny bes etmegiň (ýatyrmagyň) umumy esaslary

1. Şu aşakdakylar zähmet şertnamasyny bes etmek (ýatyrnak) üçin esaslardyr:

1) şu Kodeksiň 32-nji maddasyna laýyklykda zähmet şertnamasynyň şertleriniň üýtgedilmegi bilen baglanyşykly işgäriň işi dowam etdirmekden ýüz öwürmegi;

2) şu Kodeksiň 33-nji maddasynyň altynjy bölegine laýyklykda işgäriň öz haýyşy boýunça ýa-da öz razylygy bilen başga iş berijä başga hemişelik işe geçirilmegi;

Şunlukda ýokarda durýan edaranyň buýrugy boýunça bir ministrliгиň ýa-da pudaklaýyn dolandyryş edaranyň ulgamynda işgäriň başga kärhana işe geçirilmegi zähmet şertnamasynyň bes edilmegine (ýatyrylmagyna) esas bolup bilmeýär. (2017-nji ýylyň 26-njy awgustyndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda - 2017-nji ýylyň 8-nji sentýabryndan güýje girdi).

3) işgäriň lukmançylyk netijenamasynyň esasynda saglyk ýagdaýy boýunça başga işe geçirilmeginden ýüz öwürmegi ýa-da şu Kodeksiň 33-nji maddasynyň başınjy böleginde göz önünde tutulan iş berijide degişli işiň ýoklugy;

4) şu Kodeksiň 33-nji maddasynyň başınjy bölegine laýyklykda iş berijiniň başga ýere geçmegi bilen baglanyşykly işgäriň şol ýere işe geçirilmeginden ýüz öwürmegi;

5) şu Kodeksiň 37-nji maddasyna laýyklykda kärhana eýesiniň çalyşmagy, kärhananyň edara tabynlygynyň (garaşlylygynyň) üýtgemegi, onuň üýtgedilip guralmagy, kärhananyň kärendä berilmegi bilen baglanyşykly işgäriň işi dowam etdirmekden boýun gaçyrmagy;

6) şu Kodeksiň 40-njy maddasyna laýyklykda taraplaryň ylalaşmagy;

7) şu Kodeksiň 41-nji maddasyna laýyklykda işgäriň başlangyjy (öz islegi);

8) şu Kodeksiň 42-nji maddasyna laýyklykda iş berijiniň başlangyjy;

9) şu Kodeksiň 46-njy maddasyna laýyklykda kärdeşler arkalaşygy guramasynyň talap etmegi;

10) şu Kodeksiň 47-nji maddasyna laýyklykda taraplaryň erkine bagly bolmadyk ýagdaýda;

11) möhletli zähmet şertnamasynyň hereket ediş möhletiniň tamamlanmagy, şeýle hem şu Kodeksiň 48-nji maddasynyň birinji böleginde görkezilen esaslar, haçanda zähmet gatnaşyklarynyň hakyky dowam edýän we olaryň bes edilmeginiň taraplaryň hiç biri tarapyndan talap edilmedik halatlary muňa degişli däldir;

12) Türkmenistanyň zähmet kanunçylygynyň bozulmagy, eger bu bozulma şu Kodeksiň 49-njy maddasyna laýyklykda işi dowam etdirmek mümkinçiligini aradan aýyryýan bolsa.

2. Zähmet şertnamasy şu Kodeksde we Türkmenistanyň gaýry kadalaşdyryjy hukuk namalarynda göz önünde tutulan başga esaslar boýunça hem ýatyrylyp bilner.

40-njy madda. Zähmet şertnamasyny taraplaryň ylalaşygy boýunça bes etmek (ýatyrmak)

Zähmet şertnamasy taraplaryň ýazmaça ylalaşygy boýunça islendik wagt bes edilip (ýatyrylyp) bilner.

41-nji madda. Zähmet şertnamasynyň işgäriň başlangyjy boýunça ýatyrylmagy

1. İşgär möhletsiz baglaşylan zähmet şertnamasyny, şeýle hem möhletli zähmet şertnamasyny onuň möhleti tamamlanmanka öz başlangyjy boýunça ýatyrмага haklydyr, şonda ol bu hakda iş berijini iki hepde önünden ýazmaça habarly etmelidir. İşden boşatmak hakynda duýduryşyň möhleti gutarandan soň işgär işini bes etmäge haklydyr, iş beriji bolsa işgäre zähmet depderçesini bermäge we onuň bilen hasaplaşyk geçirmäge borçludur.

2. Taraplaryň ylalaşmagy boýunça zähmet şertnamasy işden boşatmak hakyndaky duýduryşyň möhletiniň gutarmagyna çenli bes edilip bilner.

3. İşden boşatmak hakyndaky duýduryşyň şu maddanyň birinji böleginde ýa-da taraplaryň ylalaşmagy bilen göz önünde tutulan möhletiniň içinde işgär berlen arzany yzyna almaga haklydyr.

Eger işden boşatmak hakyndaky duýduryşyň möhleti gutarandan soň işgär bilen zähmet şertnamasy ýatyrylmasa we zähmet gatnaşyklary dowam etse, onda işgäriň başlangyjy boýunça zähmet şertnamasyny ýatyrmak hakyndaky arza güýjüni ýitirýär, zähmet şertnamasynyň ýatyrylmagyna we işden boşadylmagyna ýol berilmeýär.

4. Haçanda işgäriň başlangyjy boýunça zähmet şertnamasyny ýatyrmak hakyndaky arza onuň işi dowam etdirmäge mümkinçiliginiň bolmazlygy bilen şertlendirilse (okuw mekdebine girmegi, saýlawly wezipä saýlanylmagy we Türkmenistanyň kanunçylygynda göz önünde tutulan başga ýagdaýlarda), iş beriji zähmet şertnamasyny işgäriň arzasynda görkezilen möhletde ýatyrmarydyr.

42-nji madda. Zähmet şertnamasynyň iş berijiniň başlangyjy boýunça ýatyrylmagy

1. Zähmet şertnamasy iş berijiniň başlangyjy boýunça şu aşakdaky halatlarda ýatyrylyp bilner:

1) kärhana ýatyrylanda ýa-da iş beriji-**fiziki şahs** tarapyndan iş bes edilende;

2) kärhananyň işgärleriniň sany ýa-da wezipe sanawy gysgaldylanda, şol sanda önümçilik tehnologiýasynyň, zähmeti guramagyň üýtgedilmegi, işleriň möçberleriniň gysgaldylmagy bilen baglanyşykly;

3) ýeterlik hünär derejesiniň bolmazlygy sebäpli, işgäriň eýeleýän wezipesine ýa-da ýerine ýetirýän işine laýyk gelmezligi, şol sanda hünär synagynyň netijeleri bilen tassyklan bolmaýsa; (2014-nji ýylyň 8-nji noýabryndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda - 2014-nji ýylyň 22-nji noýabryndan güýje girdi)

4) şu Kodeksiň 37-nji maddasynyň **birinji bölegine** laýyklykda kärhananyň eýesi çalşanda (kärhananyň ýolbaşçysy, onuň orunbasarlary we baş hasapçysy babatynda); (2014-nji ýylyň 8-nji noýabryndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda - 2014-nji ýylyň 22-nji noýabryndan güýje girdi)

5) eger belli bir kesel sebäpli iş ýerini (wezipesini) saklamagyň has uzak möhleti Türkmenistanyň kanunçylygynda bellenilmedik bolsa, onda göwrelilik we çaga dogurmak baradaky rugsadyň döwrüni hasaplamanyňda işe wagtlaýyn ýarawsyzlyk netijesinde bassyr dört aýdan köp wagtlap işe gelinmedik mahalynda. Zähmetde şikes ýetenligi ýa-da hünär keseli sebäpli işe ýarawlylygyny ýitiren işgärleriň işe ýarawlylygy dikeldilýänçä ýa-da maýyplyk bellenilýänçä olaryň iş ýeri (wezipesi) saklanylýar;

6) eger işgäre öň düzgün-nyzam temmi çäreleri ulanylan bolsa zähmet şertnamasy ýa-da kärhananyň içerki zähmet düzgün-tertipleme kadalary bilen onuň üstüne ýüklenen zähmet borçlarynyň işgär tarapyndan esasly sebäpler bolmazdan yzygiderli ýerine ýetirilmedik mahalynda;

7) işden sebäpsiz galanda, şol sanda iş gününüň dowamynda esasly sebäpler bolmazdan üç sagatdan köp iş ýerinde bolmadyk mahalynda;

8) işde serhoş, neşe çeken ýa-da kelläni sämediji gaýry ýagdaýda peýda bolnanda;

9) işgäriň öz zähmet borçlaryny ýerine ýetirmegi bilen baglanyşykly özüne mälim bolan Türkmenistanyň kanunçylygy tarapyndan goralýan syry (döwlet, täjirçilik, gulluk we başga) jar edende;

10) kazyýetiň kanuny güýje giren hökümi bilen ýa-da dolandyryş temmisini bermek ygtyýarlygyna girýän edaranyň karary bilen iş ýerinde emlägi ogurlan, sowran, ony bilgeşleýin dargadan ýa-da zaýalan mahalynda;

11) zähmeti goramak baradaky talaplaryň işgär tarapyndan bozulan mahalynda, eger bu düzgün bozma agyr netijelere getirse (önümçilikde betbagtçylykly hadysa, heläkçilik, weýrançylyk) ýa-da şeýle netijeleriň gelip ýetmegine görnetin hakyky howp döretse

12) zähmet şertnamasy baglaşylanda işgär tarapyndan iş berijä galp resminamalaryň ýa-da görnetin ýalan maglumatlaryň berlendigi ýüze çykarylanda;

13) kärhananyň ýolbaşçysy, kärhananyň ýerine ýetiriji edarasynyň agzalary bilen zähmet şertnamasynda göz önünde tutulan halatlarda;

14) şu Kodeksde bellenilen beýleki halatlarda. *(2013-nji ýylyň 22-nji iýunyndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda - 2013-nji ýylyň 4-nji iýulyndan güýje girdi)*

2. İş beriji kärhananyň işgärleriniň sany ýa-da wezipe sanawy gysgaldylanda şol kärhanada işgäriň hünärine laýyk gelýän bar bolan başga işi (boş wezipäni) işgäre teklip etmäge borçludur.

3. İşgäriň zähmete wagtlaýyn ukypsyz bolan döwründe we rugsatda bolan (şu maddanyň birinji böleginiň 5-nji bendinde görkezilen halatlardan başga) döwründe iş berijiniň başlangyjy boýunça onuň işden boşadylmagyna ýol berilmeyär (kärhananyň ýatyrylan ýa-da iş beriji – **fiziki şahs** tarapyndan işiň bes edilen halaty muňa degişli däldir). *(2016-nji ýylyň 18-nji iýunyndan T-nyň Kanuny - 2016-nji ýylyň 1-nji iýulyndan güýje girdi)*

4. Kärhananyň başga ýerde ýerleşen şahamçasynyň, wekilhanasynyň, bölüminiň ýa-da başga aýrybaşgalanan düzüm birliginiň (mundan beýläk düzüm birligi diýlip atlandyrylýan) işi bes edilen mahalynda bu düzüm birlikleriniň işgärleri bilen zähmet şertnamalaryny ýatyrnak, kärhananyň ýatyrylmak halatlary üçin göz önünde tutulan kadalar boýunça geçirilýär.

43-nji madda. İşgärleriň aýry-aýry toparlary bilen zähmet şertnamasyny bes etmegiň goşmaça esaslary

İşgärleriň aýry-aýry toparlary bilen zähmet şertnamasyny bes etmegiň goşmaça esaslary şu aşakdakylardyr:

1) kärhananyň (düzüm birliginiň) ýolbaşçysynyň, onuň orunbasarlarynyň we öz tertipnamalaryna laýyklykda düzgün-nyzam jogapkärçiligini çekýän işgärleriniň zähmet borçlaryny bir gezek gödek bozmagy; *(2014-nji ýylyň 8-nji noýabryndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda - 2014-nji ýylyň 22-nji noýabryndan güýje girdi)*

2) kärhananyň (düzüm birliginiň) ýolbaşçysynyň, onuň orunbasarlarynyň we baş hasapçysynyň emlägi saklamagyň bozulmagyna, onuň bikanun peýdalanylmagyna ýa-da kärhana başga zyýan (zelel) ýetirilmegine getiren esassyz karar kabul etmegi;

3) pul we beýleki gymmatlyklara gös-göni hyzmat edýän işgär tarapyndan bikanun hereketleriň, şonuň ýaly-da döwlet gullukçysy ýa-da oňa deňleşdirilen adam tarapyndan korrupsiýa bilen bagly ýa-da korrupsiýa üçin şertleri döredýän hukuk bozulmalarynyň edilmegi, eger olar iş beriji tarapyndan görkezilen adamlara ynamy ýitirmek üçin esas berýän bolsa;

(2014-nji ýylyň 3-nji maýyndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda 2014-nji ýylyň 12-nji maýyndan güýje girdi)

4) terbiýeçilik wezipelerini ýerine ýetirýän işgär tarapyndan onuň bu işi dowam etdirmegi bilen bir ýere sygyşmaýan ahlaksyz etmişi amala aşyrmagy;

5) kazyýetiň kanuny güýje giren karary esasynda işgäriň Ýörite dikeldiş (reabilitasiýa) merkezine iberilmegi; (2013-nji ýylyň 22-nji iýunyndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda - 2013-nji ýylyň 4-nji iýulyndan güýje girdi)

6) Türkmenistanyň kanunçylygyna we zähmet şertnamasynyň şertlerine laýyklykda beýleki esaslar.

44-nji madda. Zähmet şertnamasyny iş berijiniň başlangyjy boýunça bes etmek hakynda duýduruş

1. İş beriji şu aşakdaky möhletlerde özüniň zähmet şertnamasyny bes etmek meýli hakynda işgäri ýazmaça (gol çekdirilip) duýdurmaga borçludur:

1) kärhananyň ýatyrylmagy ýa-da iş beriji-**fiziki şahs** tarapyndan işiň bes edilmegi, şeýle hem işgärleriň sanynyň ýa-da wezipe sanawynyň gysgaldylmagy (şol sanda önümçiligiň tehnologiýasyndaky, zähmetiň guralyşyndaky üýtgetmeler, işleriň möçberleriniň gysgaldylmagy) bilen baglanyşykly zähmet şertnamasyny bes edilende – iki aýdan gijä galman; (2016-nji ýylyň 18-nji iýunyndan T-nyň Kanuny - 2016-nji ýylyň 1-nji iýulyndan güýje girdi)

2) işgäriň hünäriniň ýeterlik dældigi netijesinde onuň ýerine ýetirýän işine laýyk gelmezligi bilen baglanyşykly zähmet şertnamasyny bes edilende - azyndan iki hepdeden gijä galman.

3) möhletli zähmet şertnamasynyň hereket ediş möhletiniň gutarmagyna çenli azyndan iki hepdeden gijä galman.

Işgäriň zähmete wagtlaýyn ukypsyzlyk ýa-da rugsatda bolýan döwründe kärhana ýatyrylsa ýa-da kärhananyň işgärleriniň sany ýa-da wezipe sanawy gysgaldylsa, onda şu görkezilen wagt duýduruş möhletine girýär.

Eger, kärhananyň işgärleriniň sany ýa-da wezipe sanawy gysgaldylanda şu bölekde bellenilen duýduruş möhleti tamamlanýan wagtynda işgäriň zähmete wagtlaýyn ukypsyzlygy ýa-da rugsadyň möhleti dowam edýän bolsa, onda onuň bilen baglaşylan zähmet şertnamasynyň hereketi görkezilen rugsatlaryň tamamlanan günü ýa-da zähmete wagtlaýyn ukypsyzlyk döwrüniň tamamlanlygy sebäpli işe çykan günü bes edilýär. (2016-nji ýylyň 18-nji iýunyndan T-nyň Kanuny - 2016-nji ýylyň 1-nji iýulyndan güýje girdi)

2. İşgär bilen iş berijiniň arasyndaky ylalaşyk boýunça şu maddanyň birinji böleginde göz önünde tutulan duýdurma duýduruş möhletiniň dowamlylygyna görä ortaça zähmet haky möçberindäki öwez puly bilen çalşyrylyp bilner.

3. Eger lukmançylyk netijenamasyna işgäre bu işi ýerine ýetirmek bolmaýar diýlip görkezilen bolsa, işgäriň saglyk ýagdaýy sebäpli ýerine ýetirýän işine laýyk gelmezligi bilen baglanyşykly zähmet şertnamasyny bes edilende duýduruş geçirilmeýär.

4. Kärhananyň eýesiniň çalyşmagy bilen baglanyşykly kärhananyň ýolbaşçysy, onuň orunbasarlary we baş hasapçysy bilen zähmet şertnamasyny bes edilende täze eýesi azyndan iki aý galanda zähmet gatnaşyklarynyň geljekki bes edilmegi hakynda ýolbaşçyny, onuň orunbasarlaryny we baş hasapçyny ýazmaça (gol çekdirip) duýdurmaga borçludur.

5. İşgäriň şu Kodeksiň 42-nji maddasynyň birinji böleginiň 6 – 12-nji bentlerinde görkezilen bikanun hereketleri etmegi bilen baglanyşykly zähmet şertnamasyny bes edilen halatlarynda iş beriji azyndan üç senenama günü öňünden zähmet gatnaşyklaryny bes etmek hakynda işgäre habar berýär. (2013-nji ýylyň 22-nji iýunyndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda - 2013-nji ýylyň 4-nji iýulyndan güýje girdi)

6. İş beriji işgärleriň işden boşadylmagyna çenli azyndan iki aý galanda şu

maddanyň birinji böleginiň 1-nji bendine laýyklykda işgärleriň geljekki işden boşadylmagy hakyndaky maglumaty kärdeşler arkalaşygyna ýa-da işgärleriň beýleki wekilçilikli guramasyna iberýär we işden boşatmagyň netijeleriniň ýenilleşdirilmegine gönükdirilen maslahatlar geçirýär. Iş beriji şonuň ýaly-da işgäriň ýaşyny, jynsyny, kärini, hünärini we zähmet hakynyň möçberini görkezmek bilen işden geljekki boşadyljak her bir işgär hakyndaky maglumatlary iki aýdan gijä galman iş bilen üpjün ediji ýerli edaranyň (gullugyň) dykgatyna ýetirmäge borçludyr.

45-nji madda. Iş berijiniň başlangyjy boýunça zähmet şertnamasyny bes etmegi (ýatyrmagy) kärdeşler arkalaşygy edarasy ýa-da işgärleriň beýleki wekilçilikli guramasy bilen ylalaşmak

1. Şu Kodeksiň 42-nji maddasynyň birinji böleginiň 1-nji, 4-nji, 9-njy, 10-njy, 12–14-nji bentlerinde, şeýle hem **43-nji maddanyň 1-nji, 2-nji we 5-nji bentlerinde** göz önünde tutulan halatlardan başga ýagdaýlarda kärdeşler arkalaşygy edarasynyň ýa-da işgärleriň beýleki wekilçilikli guramasynyň deslapky razylygy bolmazdan iş berijiniň başlangyjy boýunça zähmet şertnamasynyň bes edilmegine (ýatyrylmagyna) ýol berilmeýär. *(2013-nji ýylyň 22-nji iýunyndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda - 2013-nji ýylyň 4-nji iýulyndan güýje girdi).*

Şu aşakdaky halatlarda iş berijiniň başlangyjy boýunça zähmet şertnamasyny ýatyrmak üçin degişli kärdeşler arkalaşyklarynyň ýa-da işgärleriň beýleki wekilçilikli guramasynyň deslapky razylygy talap edilmeýär:

1) degişli kärdeşler arkalaşyklary ýa-da işgärleriň beýleki wekilçilikli guramasy bolmadyk kärhanadan;

2) döwlet häkimiýet edaralary tarapyndan şonuň ýaly-da jemgiýetçilik birleşikleri we raýatlaryň beýleki birleşikleri tarapyndan wezipä saýlanylýan, tassyklanylýan ýa-da bellenilýän ýolbaşçy işgärler, kärhänäniň (onuň şahamçalarynyň, wekillikleriniň we beýleki bölümçeleriniň) ýolbaşçylary, olaryň orunbasary işden çykarylanda. *(2016-nji ýylyň 18-nji iýunyndan T-nyň Kanuny - 2016-nji ýylyň 1-nji iýulyndan güýje girdi); (2018-nji ýylyň 9-nji iýunyndaky T-nyň Kanuny - 2018-nji ýylyň 19-njy iýunyndan güýje girdi)*

2. Kärdeşler arkalaşygy edarasy ýa-da işgärleriň beýleki wekilçilikli guramasy zähmet şertnamasyny bes etmek (ýatyrmak) hukugyna eýe bolan wezipeli adamyň ýazmaça tekliplamasyny alan gününden başlap on gün möhletde işgär bilen zähmet gatnaşyklaryny bes etmek üçin ylalaşyk meselesi boýunça kabul edilen karar hakynda iş berijä ýazmaça görnüşde habar bermelidir.

3. İşgär bilen zähmet gatnaşyklaryny bes etmäge razylyk berlendigi hakynda kärdeşler arkalaşygy edarasy ýa-da işgärleriň beýleki wekilçilikli guramasy tarapyndan kararyň kabul edilen gününden başlap iş beriji bir aýdan gijä galman zähmet şertnamasyny bes etmäge (ýatyrмага) haklydyr.

4. Şu Kodeksiň 42-nji maddasynyň birinji böleginiň 3-nji bendine laýyklykda işgärleri işden boşatmak üçin esas bolup biljek hünär synagy geçirilende hünär synagy toparynyň düzümine hökmany tertipde degişli kärdeşler arkalaşygy ýa-da beýleki wekilçilikli guramasyndaky wekil goşulýar.

5. İşgär tarapyndan zähmet düzgün-nyzamynyň bozulmagy üçin iş berijiniň zähmet şertnamasyny bes etmegine (ýatyrmagyna) düzgün-nyzam temmelerini bermek üçin bellenilen möhletler geçenden soň ýol berilmeýär.

46-njy madda. Zähmet şertnamasyny kärdeşler arkalaşygy guramasynyň

talap etmegi boýunça ýatyrmak

Eger ýolbaşçy işgär Türkmenistanyň zähmet kanunçylygyny bozsa, köpçülikleýin şertnama (ylalaşyk) boýunça borçnamalaryny ýerine ýetirmese, iş beriji kärdeşler arkalaşygy guramasynyň (etrap derejesinden pes bolmadyk) talap etmegi boýunça ýolbaşçy işgär bilen zähmet şertnamasyny ýatyrmaga ýa-da ony eýeleýän wezipesinden boşatmaga borçludyr.

47-nji madda. Taraplaryň erkine bagly bolmadyk ýagdaýlar boýunça zähmet şertnamasyny bes etmek

1. Zähmet şertnamasy taraplaryň erkine bagly bolmadyk şu aşakdaky ýagdaýlar boýunça bes edilmäge degişlidir:

1) işgäriň harby gulluga çagyrylmagy ýa-da işgäriň Türkmenistanyň harby borçlulyk we harby gulluk hakyndaky kanunçylyk bilen ýerine ýetirilmegi bilen şertlendirilen işe iberilmegi;

2) ygtyýarly edaranyň ýa-da kazyýetiň karary boýunça öň bu işi ýerine ýetiren işgäriň işe dikeldilmegi;

3) saýlawly wezipä geçmegi;

4) wezipä saýlanylmazlygy;

5) lukmançylyk netijenasyna laýyklykda işgäriň zähmete doly ukypsyz diýlip ykrar edilmegi;

6) **kazyýetiň kanuny güýje giren hökümüne laýyklykda, işgäre öňki işini dowam etmegi aradan aýyrýan iş kesilmek jezasynyň berilmegi;** (2016-nji ýylyň 18-nji iýunyndan T-nyň Kanuny - 2016-nji ýylyň 1-nji iýulyndan güýje girdi)

7) işgäriň ýa-da iş beriji-**fiziki şahsyň, ölen** şeýle hem kazyýetiň olary aradan çykan diýip yglan etmegi ýa-da nam-nyşansyz giden diýip ykrar etmegi; (2016-nji ýylyň 18-nji iýunyndan T-nyň Kanuny - 2016-nji ýylyň 1-nji iýulyndan güýje girdi)

8) işgäriň ýa-da iş beriji-**fiziki şahsyň** kazyýet tarapyndan kämillik ukyby ýok ýa-da kämillik ukyby çäklendirilen diýlip ykrar edilen mahalynda, eger bu olaryň öňki işini dowam etdirmek mümkinçiligini aradan aýyrýan bolsa;

9) zähmet gatnaşyklarynyň dowam etdirilmegine päsgel berýän adatdan daşary ýagdaýlar ýüze çykanda (harby hereketler, **weýrançylyk**, tebigy betbagtçylyk, uly heläkçilik, epidemiýa we beýleki adatdan daşary ýagdaýlar), eger bu ýagdaý Türkmenistanyň Ministrler Kabinetiniň karary bilen ykrar edilen bolsa;

10) eger ýerine ýetirilýän iş şeýle rugsady talap etse, döwlet syrına rugsadyň bes edilmegi.

11) Türkmenistanyň Migrasiýa gullugynyň edaralary tarapyndan daşary ýurt raýatlaryna Türkmenistanyň çäginde işlemek üçin berlen iş rugsatnamasy ýatyrylan ýa-da onuň möhleti tamamlanan halatynda. (2014-nji ýylyň 8-nji noýabryndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda - 2014-nji ýylyň 22-nji noýabryndan güýje girdi)

2. Şu maddanyň birinji böleginiň 6-8-nji bentlerinde göz önünde tutulan esaslar boýunça zähmet şertnamasynyň bes edilen senesi kazyýetiň hökümünüň ýa-da çözüdiniň kanuny güýje giren senesidir, adamyň aradan çykan ýa-da adamyň bellenen tertipde ölen diýlip yglan edilen ýa-da nam-nyşansyz giden diýip ykrar edilen senesidir. (2016-nji ýylyň 18-nji iýunyndan T-nyň Kanuny - 2016-nji ýylyň 1-nji iýulyndan güýje girdi)

3. Eger işgäri onuň öz razylygy bilen başga işe geçirmek mümkin bolmasa, şu maddanyň birinji böleginiň 2-nji bendinde görkezilen esas boýunça zähmet

şertnamasynyň bes edilmegine ýol berilýär.

48-nji madda. Möhletli zähmet şertnamasynyň hereketini bes etmek

1. Möhletli zähmet şertnamasy şu Kodeksiň 39-47-nji maddalarynda göz önünde tutulan esaslar boýunça, şeýle hem iş orny (wezipesi) saklanyp galýan wagtlaýyn bolmadyk işgäriň işe gaýdyp gelen gününden başlap bes edilip bilner.

2. Wagtyň görnetin belli bir döwri üçin ýa-da görnetin belli bir işi ýerine ýetirmek, betbagtçylykly halatlaryň, heläkçilikleriň, **weýrançylyklaryň**, epidemiýalaryň, epizootiýalaryň önüni almak boýunça möhletli işleriň geçirilýän döwri üçin, şonuň ýalyda görkezilen ýagdaýlary we beýleki adatdan daşary ýagdaýlaryň ýetiren täsirlerini aradan aýyrmak üçin, önümçiligiň ýa-da hyzmatlary bitirmegiň möçberleriniň giňeldilmege bilen baglanyşykly işleriň geçirilýän döwründe, durkuny täzelemek, gurnamak, sazlap-goýberiş we beýleki işleriň geçirilýän döwründe işgär bilen baglaşylan zähmet şertnamasy görkezilen ýagdaýlaryň tamamlanmagy bilen şertnamanyň şertine laýyklykda bes edilýär (ýatyrylýar) *(2016-nji ýylyň 18-nji iýunyndan T-nyň Kanuny - 2016-nji ýylyň 1-nji iýulyndan güýje girdi)*

3. Eger işgäriň rugsatda ýa-da wagtlaýyn zähmete ukypsyzlygy döwründe zähmet şertnamasynyň möhleti gutaran bolsa, onuň bilen baglaşylan zähmet şertnamasynyň hereketi, rugsadyň soňky gününden ýa-da onuň wagtlaýyn zähmete ukypsyzlyk döwrüniň gutarmagy bilen, işe çykan gününden bes edilýär. *(2017-nji ýylyň 26-njy awgustyndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda - 2017-nji ýylyň 8-nji sentýabryndan güýje girdi).*

49-njy madda. Zähmet şertnamasy baglaşylanda Türkmenistanyň zähmet kanunçylygynyň düzgünleriniň bozulmagy netijesinde zähmet şertnamasyny bes etmek

1. Zähmet şertnamasyny baglaşmagyň şu Kodeksde ýa-da Türkmenistanyň beýleki kadalaşdyryjy hukuk namalarynda bellenilen kadalarynyň bozulmagy işi dowam etdirmek mümkinçiligini aradan aýyryan bolsa, onda zähmet şertnamasy bes edilýär. Olar şulardan ybaratdyr:

1) **kazyýetiň anyk adamy belli bir wezipede işlemek ýa-da belli bir iş bilen meşgullanmak hukugyndan mahrum etmek baradaky hökümi ýerine ýetirilmän, zähmet şertnamasy baglaşylanda;** *(2016-nji ýylyň 18-nji iýunyndan T-nyň Kanuny - 2016-nji ýylyň 1-nji iýulyndan güýje girdi)*

2) lukmançylyk netijenamasyna laýyklykda saglyk ýagdaýyna görä bu adama bolmaýan işi ýerine ýetirmek üçin zähmet şertnamasy baglaşylanda;

3) eger Türkmenistanyň kanunlaryna ýa-da beýleki kadalaşdyryjy hukuk namalaryna laýyklykda işiň ýerine ýetirilmegi ýörite bilimleri we endikleri talap edýän bolsa, bilimi ýa-da hünäri hakynda degişli resminamanyň ýoklugy;

4) Türkmenistanyň kanunçylygynda göz önünde tutulan beýleki halatlarda.

2. Eger işgäri onuň ýazmaça razylygy bilen iş berijide bar bolan başga işe geçirmäge mümkinçilik bolmasa, şu maddanyň birinji böleginde görkezilen halatlarda zähmet şertnamasy bes edilýär.

3. Şu maddanyň birinji böleginde görkezilen halatlarda zähmet şertnamasy bes edilende, eger işgäriň günäsi bolmazdan zähmet şertnamalaryny baglaşmagyň düzgünleriniň bozulmagyna ýol berlen bolsa, iş beriji işgäre iki hepdelik ortaça zähmet haky möçberinde işden çykylanda berilýän kömek puluny töleýär.

50-nji madda. Işgärleriň sanynyň ýa-da wezipe sanawynyň gysgaldylmagy bilen baglanyşykly zähmet şertnamasy bes edilende işde galmak üçin artykmaç hukuk

1. Işgärleriň sanynyň ýa-da wezipe sanawynyň gysgaldylmagy sebäpli, şol sanda önümçiligiň tehnologiýasyndaky, zähmeti guramakdaky üýtgetmeler, işleriň möçberleriniň gysgaldylmagy, işleriň häsiýetiniň üýtgedilmegi bilen baglanyşykly zähmet şertnamasy bes edilende has ýokary hünärli we zähmet öndürijilikli işgärlere işde galmak üçin artykmaç hukuk berilýär.

2. Hünäri ýa-da zähmet öndürijiligi deň bolanda, işde galmak üçin artykmaç hukuk şu aşakdakylara berilýär:

1) Türkmenistanyň kanunçylygyna laýyklykda weteran diýip ykrar edilen adama;

2) çagalykdan maýyba;

3) şol kärhanada azyndan on ýyl işlän işgäre;

4) **pensiýa ýaşynyň önüsrasyndaky adama (ýaşy boýunça pensiýa iki ýyl galanda)**; (2016-nji ýylyň 18-nji iýunyndan T-nyň Kanuny - 2016-nji ýylyň 1-nji iýulyndan güýje girdi)

5) şol kärhanada zähmet şikesini ýa-da **hünär** keselini alan adama; (2014-nji ýylyň 8-nji noýabryndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda - 2014-nji ýylyň 22-nji noýabryndan güýje girdi)

6) eklenjinde iki ýa-da köp adam bolan işgäre;

7) maşgalada ýeke-täk ekleýji bolup durýan adama;

8) önümçilikden aýrylmazlyk şerti bilen okuw mekdebinde okaýan işgäre;

9) radiasiýa betbagtçylygynyň netijesinde ejir çeken adama;

10) ýokary ýa-da orta **hünär** okuw mekdebini tamamlandan soň, işe iberilen ýaş hünärmene. (2016-nji ýylyň 18-nji iýunyndan T-nyň Kanuny - 2016-nji ýylyň 1-nji iýulyndan güýje girdi)

Şu Kodeksiň maksatlary üçin orta hünär ýa-da ýokary hünär bilimi edarasyny tamamlan we alan hünärine laýyklykda ýollaýyş haty esasynda işe kabul edilen işgär iki ýylyň dowamynda ýaş hünärmen hasaplanylýar. (2015-nji ýylyň 18-nji awgustyndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda - 2015-nji ýylyň 2-nji sentýabryndan güýje girdi)

3. Köpçülikleýin şertnama (ylalaşyk) bilen beýleki ýagdaýlar hem göz önünde tutulyp bilner, olar bolan mahalynda işgärleriň işde goýulmagyna artykmaçlyk berilýär. Eger işgärler şu maddanyň birinji we ikinji böleklerine laýyklykda işde galmakda artykmaç hukuga eýe bolmadyk mahalynda bu ýagdaýlar nazara alynýar.

(2011-nji ýylyň 26-njy martyndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda - Türkmenistanyň Mejlisiniň Maglumatlary, 2011 ý., № 1, 26-njy madda)

51-nji madda. Zähmet şertnamasynyň bes edilmegini (ýatyrylmagyny) resmileşdirmek

1. Zähmet şertnamasyny bes etmek (ýatyrmak) işe kabul etmegiň hukugyna eýe bolan adamlar ýa-da olar tarapyndan ygtyýarly edilenler tarapyndan geçirilýär we olaryň buýrugy bilen resmileşdirilýär.

2. **Işiň soňky güni zähmet şertnamasynyň bes edilen (ýatyrylan) güni hasaplanylýar (şu Kodeksiň 106-njy maddasynyň üçinji böleginde göz önünde tutulan halatlar muňa degişli däldir).** Eger soňky iş güni dynç gününe ýa-da baýramçylyk ýa-da başga işlenmeýän güne düşse, onda soňky iş güni diýlip ondan soň gelýän birinji iş güni hasap edilýär. (2014-nji ýylyň 8-nji noýabryndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda - 2014-nji ýylyň 22-nji noýabryndan güýje girdi)

3. İş berijiniň buýrugynda zähmet şertnamasyny bes etmegiň (ýatyrmagyň)

esaslary, şu Kodeksiň bendine, bölegine, maddasyna ýa-da Türkmenistanyň gaýry kadalaşdyryjy hukuk namalaryna salgylanma bilen şu Kodeksiň düzgünlerine takyk laýyklykda görkezilmelidir.

4. Syrkawlygy, maýyplygy, pensiýa gitmegi, harby gulluga çagyrylmagy, orta **hünär** ýa-da ýokary okuw mekdebine, aspirantura ýa-da doktorantura kabul edilmegi bilen baglanyşykly we Türkmenistanyň kanunçylygynyň belli bir ýeňillikleriniň we artykmaçlyklaryň berilmegini baglanyşdyrýan başga sebäpler boýunça zähmet şertnamasy işgäriň başlangyjy boýunça bes edilende (ýatyrylanda) zähmet şertnamasyny bes etmek (ýatyrmak) hakyndaky buýrukda bu sebäpler görkezilýär. *(2015-nji ýylyň 18-nji awgustyndaky T-nyň Kanuny - 2015-nji ýylyň 2-nji sentýabryndan güýje girdi)*

52-nji madda. Zähmet şertnamasyny bes etmek (ýatyrmak) hakyndaky buýrugyň nusgasyny we zähmet depderçesini bermek

1. Zähmet şertnamasynyň bes edilen (ýatyrylan) gününde iş beriji işgäre onuň zähmet depderçesini we zähmet şertnamasyny bes etmek (ýatyrmak) hakyndaky buýrugyň nusgasyny bermäge borçludur.

2. Eger zähmet şertnamasynyň bes edilen (ýatyrylan) gününde işgäriň ýoklugy ýa-da zähmet depderçesini eline almakdan onuň ýüz öwürmegi sebäpli zähmet depderçesini bermäge mümkinçilik bolmasa, iş beriji zähmet depderçesini almagyň zerurlygy hakyndaky habarnamany işgäre ugradýar.

53-nji madda. Işi we zähmet haky baradaky resminamalary bermek

Iş beriji işgäriň, şol sanda öňki işgäriň haýyşy boýunça kärini, hünärini, **hünär derejesini** ýa-da wezipesini, iş wagtyny we zähmet hakynyň möçberini görkezmek bilen baş gün möhletden gijä galman kepillik bermäge, şeýle hem işi hakyndaky beýleki resminamalary ýa-da olaryň göwnejaý ýagdaýda tassyklanan nusgalaryny bermäge borçludur. *(2016-nji ýylyň 18-nji iýunyndan T-nyň Kanuny - 2016-nji ýylyň 1-nji iýulyndan güýje girdi)*

54-nji madda. Işden çykylanda berilýän kömek puly

1. Işden çykylanda berilýän kömek puly zähmet şertnamasy bes edilende (ýatyrylanda) tölenilýär:

1) şu Kodeksiň 42-nji maddasynyň birinji böleginiň 1-nji, 2-nji bentlerinde göz önünde tutulan halatlarda zähmet şertnamasy bes edilende iş berijiniň başlangyjy boýunça;

2) şu Kodeksiň 47-nji maddasynyň birinji böleginiň 1-nji, 2-nji, 5-nji bentlerinde göz önünde tutulan taraplaryň erkine bagly bolmadyk ýagdaýlar boýunça;

3) şu Kodeksiň 39-njy maddasynyň birinji böleginiň 1-nji, 3-nji, 4-nji bentlerinde göz önünde tutulan halatlarda işgäriň işi dowam etdirmekden ýüz öwürmegi bilen baglanyşykly.

2. Işi utgaşdyryp alyp barýanlara işden çykylanda berilýän kömek puly tölenilmeýär.

3. Ortaça iki hepdelik zähmet hakynyň möçberindäki işden çykylanda berilýän kömek puly işgärlere şu aşakdakylar bilen baglanyşykly zähmet şertnamasy ýatyrylanda tölenilýär:

1) işgäriň harby gulluga çagyrylmagy ýa-da girmegi, ýerine ýetirilmegi harby

borçlulyk we harby gulluk hakynda Türkmenistanyň kanunçylygy bilen şertlendirilen işgäriň işe iberilmegi bilen;

2) öň bu işi ýerine ýetiren işgäriň işe dikeldilmegi bilen;

3) lukmançylyk netijenamasynyň esasynda saglyk ýagdaýy boýunça oňa laýyk gelmeýän başga işe çekmekden işgäriň ýüz öwürmegi ýa-da iş berijide degişli işiň ýoklugy bilen;

4) iş berijiniň geçýän başga ýerine işe geçmekden işgäriň ýüz öwürmegi bilen;

5) zähmet şertnamasynyň şertleriniň üýtgemegi bilen baglanyşykly işgäriň işi dowam etdirmekten ýüz öwürmegi bilen;

6) lukmançylyk netijenamasyna laýyklykda işgäri zähmete doly ukypsyz diýip ykrar etmek bilen.

4. Kärhana ýatyrylanda iş beriji - **fiziki şahs** tarapyndan iş bes edilende, kärhananyň işgärleriniň sanyny ýa-da wezipe sanyny gysgaltmak bilen zähmet şertnamasy bes edilende (ýatyrylanda) işden boşadylýan işgärlere: *(2016-nji ýylyň 18-nji iýunyndan T-nyň Kanuny - 2016-nji ýylyň 1-nji iýulyndan güýje girdi)*

1) ortaça aýlyk zähmet haky möçberinde işden çykylanda berilýän kömek puly berilýär;

2) işe ýerleşýän döwri üçin ortaça zähmet haky saklanylýar, ýöne ol işden çykylanda berilýän kömek puluny hasaba almak bilen işden boşadylan günden başlap iki aýdan köp bolmaly däldir;

3) **işgär işden boşadylan gününden soň iki hepde möhletliň dowamynda işe ýerleşdiriş edarasyna ýüz tutan bolsa we işe ýerleşdirilmedik halatynda, onuň işden boşan gününden başlap üçünji aýyň içinde işe ýerleşdiriş edarasynyň çözgüdi boýunça ortaça zähmet haky saklanýar.** *(2015-nji ýylyň 18-nji awgustyndaky T-nyň Kanuny - 2015-nji ýylyň 2-nji sentýabryndan güýje girdi)*

Işden boşadylan işgär üç aýyň içinde iki gezek hödürlenen laýyk gelýän (bilimine, hünärine, başarnygyna) işden ýüz öwürän ýagdaýynda üç aý möhlet tamamlanýança ortaça zähmet hakyny saklap galmak hukugyny ýitirýär. *(2014-nji ýylyň 8-nji noýabryndaky T-nyň Kanuny - 2014-nji ýylyň 22-nji noýabryndan güýje girdi)*

5. **Işden çykylanda berilýän kömek puly we saklanyp galýan ortaça zähmet haky ozalky iş ýerinde ýa-da hukuk oruntutary tarapyndan tölenilýär.** *(2014-nji ýylyň 8-nji noýabryndaky T-nyň Kanuny - 2014-nji ýylyň 22-nji noýabryndan güýje girdi)*

55-nji madda. Zähmet şertnamasy bes edilende (ýatyrylanda) işgäre tölenmäge degişli zähmet hakyny iş berijiniň tölemeginiň möhletleri

1. İş berijiniň başlangyjy boýunça zähmet şertnamasy bes edilende (ýatyrylanda) tölenmäge degişli zähmet haky işgäre tölenmelidir:

1) zähmet şertnamasynyň bes edilen (ýatyrylan) gününe çenli işlemegini dowam etdirýän işgäre - onuň hereketiniň bes edilen gününde;

2) zähmet şertnamasynyň bes edilen (ýatyrylan) gününe çenli işlemeýäne - onuň hasaplaşyk hakyndaky talabyny bildiren gününde.

2. Zähmet şertnamasy işgäriň başlangyjy boýunça bes edilende (ýatyrylanda) tölenmäge degişli zähmet haky işgäre tölenmelidir:

1) zähmet şertnamasyny bes etmek (ýatyrmak) hakynda kanun ýa-da zähmet şertnamasy boýunça iş berijini duýdurmaga borçly bolan işgäre - haçanda duýduryşa laýyklykda işgäriň işini goýmaga hakly bolan gününden gijä galman;

2) zähmet şertnamasyny bes etmek (ýatyrmak) hakynda iş berijini duýdurmaga borçly bolmadyk işgäre - işini goýan gününden gijä galman.

3. Işgäre tölenmeli pul möçberi hakynda jedel ýüze çykan mahalynda zähmet şertnamasy bes edilende (ýatyrylanda) iş beriji şu maddanyň birinji we ikinji böleklerinde görkezilen möhletlerde onuň jedelleşmeýän pul möçberini tölemäge borçludyr.

56-njy madda. Işe dikeltmek. Işgäriň işden bikanun boşadylmagy ýa-da pes hak tölenilýän başga işe bikanun geçirilmegi üçin iş berijiniň jogapkärçiligi

1. Zähmet şertnamasy bikanun bes edilen (ýatyrylan) ýa-da pes hak tölenilýän başga işe bikanun geçirilen halatlarynda işgär iş berijiniň özi tarapyndan ýa-da kazyýetiň **çözüdi** bilen öňki işine dikeldilmelidir.

2. Işgär işe dikeldilende iş beriji oňa ýetirilen zyýanyň (zeleliň) öwezini şu aşakdaky görnüşlerde tölemäge borçludyr:

1) şu Kodeksiň **385-nji maddasyna** laýyklykda, hökmany suratda pul serişdelerini tölemek; *(2016-nji ýylyň 18-nji iýunyndan T-nyň Kanuny - 2016-nji ýylyň 1-nji iýulyndan güýje girdi)*

2) degişli tassyklaýjy resminamalar bermek bilen zähmet şertnamasynyň bes edilmegi (ýatyrylmagy) ýa-da pes hak tölenilýän başga işe geçirilmegine şikaýat etmek bilen baglanyşykly goşmaça çykdaýjalaryň (hünärmenleriň maslahatlary, işi ýöretmek boýunça çykdaýjalar we başgalar) öwez dolmalary.

3. Işgäriň haýyşy boýunça kazyýet ony işe dikeltmegiň ýerine onuň üç aýlyk ortaça zähmet hakyndan az bolmadyk möçberde goşmaça öwez tölegini (şu maddanyň ikinji böleginde göz önünde tutulandan başga) iş berijiden işgäriň peýdasyna tutup alyp biler.

57-nji madda. Zähmet şertnamasynyň bikanun bes edilmeginde (ýatyrylmagynda) ýa-da işgäriň pes hak tölenilýän başga işe bikanun geçirilmeginde günäkär bolan wezipeli adamlaryň jogapkärçiligi

Zähmet şertnamasynyň bikanun bes edilmeginde (ýatyrylmagynda) ýa-da işgäriň başga pes hak tölenilýän işe bikanun geçirilmeginde günäkär bolan wezipeli adamlar şu Kodeksiň 386-njy maddasynyň birinji bölegine laýyklykda öwezini doldurmagyň hakyky möçberinde iş berijiniň önünde maddy jogapkärçilik çekýärler.

IV bölüm. Iş wagty. Iş wagtynyň düzgüni

1 bap. Iş wagty

58-nji madda. Iş wagty düşünjesi

Iş wagty – kärhananyň içerki zähmet düzgün-tertiple kadalaryna ýa-da iş tertibine ýa-da zähmet şertnamasynyň ýa-da köpçülikleýin şertnamanyň (ylalaşygyň) şertlerine laýyklykda işgäriň öz zähmet borçlaryny ýerine ýetirmeli wagty bolup, şeýle hem şu Kodekse ýa-da Türkmenistanyň beýleki kadalaşdyryjy hukuk namalaryna laýyklykda iş wagtyna degişli bolup durýan beýleki döwürlerdir. *(2016-nji ýylyň 18-nji iýunyndan T-nyň Kanuny - 2016-nji ýylyň 1-nji iýulyndan güýje girdi)*

59-nji madda. Iş wagtynyň kadaly dowamlylygy

1. İş wagtynyň kadaly dowamlylygy hepdede 40 sagatdan ýokary geçip bilmez.
2. İş beriji her bir işgäriň hakyky işlän wagtynyň hasabyny ýöretmäge borçludyr.

60-njy madda. İş wagtynyň gysgaldylan dowamlylygy

1. İş wagtynyň gysgaldylan dowamlylygy şu aşakdaky ýaly bellenilýär:

1) ýaşı on altydan on sekize çenli işgärler üçin - hepdede 36 sagatdan köp bolmaly däl, ýaşı on alta çenli bolan adamlar üçin bolsa - hepdede 24 sagatdan köp bolmaly däl.

Şu Kodeksiň 23-nji maddasynyň üçünji böleginde görkezilen adamlaryň iş wagtynyň dowamlylygy degişli ýaşly adamlar üçin şu bentde göz önünde tutulan iş wagtynyň ýokary dowamlylygynyň ýarysyndan ýokary geçip bilmez;

2) zähmet şertleri iş orunlaryň hünär synagynyň netijeleri boýunça zyýanly we (ýa-da) howply (aýratyn howply we (ýa-da) aýratyn howuply) zähmet şertlerine degişli edilen işgärler üçin hepdede 36 sagatdan köp bolmaly däldir.

İş wagtynyň gysgaldylan dowamlylygyna hukuk berýän zyýanly we howply (aýratyn zyýanly we aýratyn howply) zähmet şertleri bolan işler, hünärler we wezipeler şu Kodeksiň 176-njy maddasynyň ikinji böleginde göz önünde tutulan sanaw bilen kesgitlenilýär. *(2014-nji ýylyň 8-nji noýabryndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda - 2014-nji ýylyň 22-nji noýabryndan güýje girdi)*

2. Hemaýata mätäçligi anyklaýjy toparyň (mundan beýläk - HMAT) maslahatynyň esasynda **maýyplara** iş wagtynyň gysgaldylan dowamlylygy bellenilip bilner, ýöne ol zähmet hakyny azaltmazdan hepdede 36 sagatdan az bolmaly däldir. *(2014-nji ýylyň 8-nji noýabryndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda - 2014-nji ýylyň 22-nji noýabryndan güýje girdi)*

3. Türkmenistanyň kanunçylygy bilen işgärleriň beýleki toparlary üçin iş wagtynyň gysgaldylan dowamlylygy bellenilip bilner.

61-nji madda. İşlenilmeýän baýramçylyk, hatyra we dynç alyş günleriniň ön ýanyndaky günde işiň dowamlylygy

1. Şu Kodeksiň 81-nji maddasynyň birinji böleginde bellenilen işlenilmeýän baýramçylyk we hatyra günleriniň ön ýanyndaky günde işgärleriň işiň dowamlylygy baş günlük iş hepdesinde-de, alty günlük iş hepdesinde-de bir sagat gysgaldylýar, şu Kodeksiň 60-njy maddasynda görkezilen işgärler muňa degişli däldir. *(2014-nji ýylyň 8-nji noýabryndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda - 2014-nji ýylyň 22-nji noýabryndan güýje girdi)*

2. Önümçiligiň (iş) şertleri boýunça işlenilmeýän baýramçylyk we hatyra gününüň ön ýanyndaky günde işiň (çalşygyň) dowamlylygyny azaltmak mümkin bolmadyk üznüksiz işleýän kärhanalarda we işiň aýry-áýry görmüşlerinde işgäriň islegine görä goşmaça dynç alyş wagtyny bermek ýa-da iş wagtyndan daşary edilen iş üçin bellenilen kadalar boýunça hak tölemek bilen artyk işlenen işiň öwezi dolunýar.

3. Altygünlük iş hepdesinde dynç gününüň ön ýanyndaky gün işiň dowamlylygy 5 sagatdan ýokary geçip bilmez.

62-nji madda. Gijeki wagtdaky işiň dowamlylygy

1. Agşam sagat 22-den ir sagat 6-a çenli bolan wagt - gijeki wagt hasap edilýär.

2. Gijelerine işlenilýän mahalynda işiň (çalşygyň) bellenilen dowamlylygy 1 sagat gysgaldylýar. Bu düzgün şu Kodeksiň 60-njy maddasynyň birinji böleginiň 2-nji

bendine laýyklykda özleri üçin iş wagtynyň gysgaldylmagy ozal göz önünde tutulan işgärlere degişli däldir.

3. Gijelerine işlemegiň dowamlylygy önümçiligiň şertlerine görä zerur bolýan halatlarda, hususan-da üznüksiz önümçiliklerde, şonuň ýaly-da bir dynç alyş günli altygünlük iş hepdesi mahalyndaky çalşykly işlerde gündizki iş bilen deňleşdirilýär.

4. İşgärleri gijelerine işlemäge çekmek şu Kodeksiň 191-nji, 242-nji, 243-nji, 255-nji maddalarynda bellenilen çäklendirmeleri berjaý etmek bilen geçirilýär.

63-nji madda. Doly däl iş wagty

1. İşgär bilen iş berijiniň arasynda ylalaşylsa, onda işe kabul edilen mahalynda-da ýa-da şondan soňra-da doly däl iş günü ýa-da doly däl iş hepdesi bellenilip bilner.

2. Göwreli aýalyň, şonuň ýaly-da on dört ýaşyna çenli çagasy (**on sekiz** ýaşa çenli maýyp çagasy) bolan ata-enelerden biriniň **ýa-da olaryň ornuny tutýan adamyň**, şeýle hem lukmançylyk netijenasyna laýyklykda maşgalanyň syrkaw agzasyna seredýän adamyň haýyşy boýunça iş beriji olara doly däl iş gününü ýa-da doly däl iş hepdesini bellemäge borçludyr. *(2016-nji ýylyň 18-nji iýunyndan T-nyň Kanuny - 2016-nji ýylyň 1-nji iýulyndan güýje girdi); (2018-nji ýylyň 9-nji iýunyndaky T-nyň Kanuny - 2018-nji ýylyň 19-njy iýunyndan güýje girdi)*

3. İşgär üçin doly däl iş wagty şertlerinde işlemek rugsadyň dowamlylygynyň, zähmet stažynyň hasaplanylmagynyň, haýsy-da bolsa beýleki zähmet hukuklarynyň bir hili çäklendirilmegine getirip bilmez.

64-nji madda. İş wagtyndan daşary iş

1. İş berijiniň başlangyjy boýunça işgäriň iş wagtynyň bellenilen dowamlylygyndan daşary eden işi, gündelik işi (çalşygy), şeýle hem hasap döwründe (aýda, çäryekde, ýylda) iş sagatlarynyň kadaly sanyndan artyk edilen iş iş wagtyndan daşary iş diýlip hasap edilýär.

2. İş wagtyndan daşary işler kärdeşler arkalaşygynyň ýa-da işgärleriň beýleki wekilçilikli guramalarynyň pikirini hasaba almak bilen işgäriň ýazmaça razylygy bilen geçirilip bilner.

3. İş beriji iş wagtyndan daşary işleri diňe şu aşakdaky aýratyn halatlarda ulanyp biler:

1) tebigy betbagtçylygyň, önümçilik **heläkçilikleriň** önüni almak we olaryň netijelerini gyssagly düzetmek, betbagtçylykly hadysalaryň önüni almak, saglygy goraýyş edaralarynyň işgärleri tarapyndan has gyssagly lukmançylyk kömegini bermek üçin gerek bolan işler geçirilen mahalynda; *(2016-nji ýylyň 18-nji iýunyndan T-nyň Kanuny - 2016-nji ýylyň 1-nji iýulyndan güýje girdi)*

2) suw üpjünçiliginiň, gaz üpjünçiliginiň, ýyladyşyň, yşyklandyryşyň, lagymyň, ulagyň, aragatnaşygyň kadaly işlemegini bozýan tötänleýin ýa-da duýdansyz ýagdaýlary ýok etmek üçin zerur jemgyýetçilik işleri geçirilýän mahalynda;

3) önümçiligiň tehnik şertlerine görä garaşylmadyk bökdençlik sebäpli kadaly iş sagatlarynyň dowamynda ýerine ýetirilip (tamamlanyp) bilinmejek başlanylan işi ýerine ýetirmek ýa-da tamamlamak zerur bolan mahalynda, eger şunda başlanylan işiň ýerine ýetirilmезligi döwlet emläginiň we iş berijiniň emläginiň zaýalanmagyna ýa-da ýok bolmagyna getirip biljek bolsa;

4) mehanizmleriň ýa-da desgalaryň näsazlygy işgärleriň ep-esli sanynyň işleriniň duruzylmagyna getirjek halatlarda şol mehanizmleri ýa-da desgalary abatlamak we dikeltmek baradaky wagtlaýyn işler geçirilýän mahalynda;

- 5) çalşylyan işgär işe gelmedik mahalynda şol işi dowam etdirmek üçin, eger iş arakesme edilmegine mümkinçilik bermeýän bolsa. Şunuň ýaly halatlarda iş beriji şol işläp duran işgäri beýleki işgär bilen çalyşmak üçin derrew çäreler görmäge borçludyr;
  - 6) Türkmenistanyň kanunçylygyna laýyklykda beýleki halatlarda.
4. Şu aşakdakylar iş wagtyndan daşary işlere goýberilmeýär:
- 1) göwreli aýallar;
  - 2) on sekiz ýaşa ýetmedik işgärler;
  - 3) Türkmenistanyň kanunçylygyna laýyklykda işgärleriň beýleki toparlary.

65-nji madda. İş wagtyndan daşary işleriň aňryçäk dowamlylygy

1. İş wagtyndan daşary işler her bir işgär üçin bassyr iki günün dowamynda dört sagatdan we ýylda 120 sagatdan köp bolmaly däldir.
2. İş beriji her bir işgär tarapyndan iş wagtyndan daşary ýerine ýetirilen işleriň takyk hasabyny ýöretmäge borçludyr.

2 bap. İş wagtynyň düzgüni

66-njy madda. İş wagtynyň düzgüni. İş hepdesiniň görnüşleri

1. İş wagtynyň düzgüni iş hepdesiniň dowamlylygyndan, işgärleriň aýry-aýry toparlary üçin kadalaşdyrylmadyk iş günü bolan işden, gündelik işiň (çalşygyň) dowamlylygyndan, iş wagtynyň başlanýan we gutarýan wagtyndan, işdäki arakesmeleriň wagtyndan, iş we iş däl günleriň gezekleşmeginden, gije-gündizdäki çalşyklaryň sanyndan we işgärleriň bir çalşykdan beýleki çalşyga geçmeginiň tertibinden ybaratdyr.

2. İş wagtynyň düzgüni köpçülikleýin şertnama (ylalaşyk) ýa-da kärhananyň içerki zähmet düzgün-tertip kadalary ýa-da çalşygyň **tertipnamalary** bilen, olar bolmadyk mahalynda bolsa **döwlet häkimiýetiniň ýerli** ýa-da ýerli öz-özüni dolandyryş edaralary bilen ylalaşylyp işgärleriň kärdeşler arkalaşygy ýa-da gaýry wekilçilikli guramasy bilen bilelikde iş beriji tarapyndan bellenilýär. *(2018-nji ýylyň 9-nji iýunyndaky T-nyň Kanuny - 2018-nji ýylyň 19-njy iýunyndan güýje girdi)*

3. Kärhanada işiň aýratynlygyny hasaba almak bilen iki dynç alyş günli başgünlük iş hepdesi ýa-da bir dynç alyş günli altygünlük iş hepdesi ýa-da dynç günlerini üýtgäp durýan **tertipnama** boýunça bermek bilen iş hepdesi bellenilip bilner.

4. Başgünlük ýa-da altygünlük iş hepdesi işiň aýratynlygyny, zähmetkeşler köpçüliginiň pikirini hasaba almak bilen we **döwlet häkimiýetiniň ýerli** we ýerli öz-özüni dolandyryş edaralary bilen ylalaşylyp kärdeşler arkalaşygy edarasy ýa-da işgärleriň beýleki wekilçilikli guramasy bilen bilelikde iş beriji tarapyndan bellenilýär. *(2018-nji ýylyň 9-nji iýunyndaky T-nyň Kanuny - 2018-nji ýylyň 19-njy iýunyndan güýje girdi)*

5. **İşgärleriň aýry-aýry toparlarynyň iş wagtynyň we dynç alyş wagtynyň düzgüniniň aýratynlyklary şu Kodeksiň 404-nji maddasynyň 1-nji bendinde görkezilen ýörite ygtyýarly edilen edara bilen ylalaşmak arkaly iş beriji tarapyndan kesgitlenilýär.** *(2013-nji ýylyň 22-nji iýunyndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda - 2013-nji ýylyň 4-nji iýulyndan güýje girdi)*

67-nji madda. Gündelik işiň (çalşygyň) dowamlylygy

1. Bäşgünlük iş hepdesinde gündelik işiň (çalşygyň) dowamlylygy kärnahanyň içerki zähmet düzgün-tertip kadalary (çalşyk **tertipnamalary**) bilen kesgitlenilýär.

2. Altygünlük iş hepdesinde gündelik işiň dowamlylygy şu aşakdakylardan ýokary geçip bilmez:

1) 40 sagatlyk hepdelik kadasynda - 7 sagatdan;

2) 36 sagatlyk hepdelik kadasynda - 6 sagatdan;

3) 24 sagatlyk hepdelik kadasynda - 4 sagatdan.

3. Kinematografiýa guramalarynyň, tele we wideo surata düşüriji kollektiwleriň, teatrlaryň, teatral we konsert guramalarynyň, sirkleriň döredijilik işgärleri we eserleri döretmäge we (ýa-da) ýerine ýetirmäge gatnaşýan beýleki adamlar, köpçülikleýin habar beriş serişdeleriniň işgärleri, tanymal türgenler, tälimçiler üçin gündelik işiň (çalşygyň) dowamlylygy Türkmenistanyň kanunçylygyna, zähmet şertnamasyna ýa-da köpçülikleýin şertnama (ylalaşyga) laýyklykda belenilip bilner.

(2013-nji ýylyň 22-nji iýunyndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda - 2013-nji ýylyň 4-nji iýulyndan güýje girdi)

68-nji madda. Kadalaşdyrylmadyk iş günü

1. Kadalaşdyrylmadyk iş günü - aýratyn iş düzgüni bolup, oňa laýyklykda aýry-áýry işgärler iş berijiniň buýrugy boýunça zerur mahalynda iş wagtynyň kadaly dowamlylygynyň çäklerinden aňynda öz zähmet borçlaryny ýerine ýetirmäge çekilip bilner. Şunda gündelik işiň dowamlylygy on iki sagatdan ýokary geçip bilmez.

2. Kadalaşdyrylmadyk iş günü bolan işgärleriň wezipeleriniň sanawy kärdeşler arkalaşyklary ýa-da işgärleriň beýleki wekilçilikli guramasy bilen ylalaşmak arkaly iş beriji tarapyndan tassyklanylýar. **Kadalaşdyrylmadyk iş gününüň düzgün şertleri zähmet we köpçülikleýin şertnamalarda berkidilýär.**

(2014-nji ýylyň 8-nji noýabryndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda - 2014-nji ýylyň 22-nji noýabryndan güýje girdi we 2016-nji ýylyň 18-nji iýunyndan T-nyň Kanuny - 2016-nji ýylyň 1-nji iýulyndan güýje girdi)

69-njy madda. İş wagtyny jemläp hasaba almak

1. Üznüksiz işleýän kärhanalarda, şeýle hem aýry-áýry önümçiliklerde, sehlerde, uçastoklarda, bölümlerde we önümçiligiň (işiniň) şertlerine görä işgärleriň şol toparlary üçin belenen iş wagtynyň gündelik ýa-da hepdelik dowamlylygy berjaý edilip bilinmejek işleriň käbir görnüşlerinde hasaba alynýan döwür içindeki iş wagtynyň dowamlylygy şu Kodeksiň 59-njy we 60-njy maddalarynda belenen iş sagatlarynyň kadaly sanyndan geçmez ýaly işgärleriň kärdeşler arkalaşygy ýa-da beýleki wekilçilikli guramasy bilen ylalaşyp iş wagtyny jemläp hasaba almak düzgüniniň girizilmegine ýol berilýär.

2. İş wagtyny jemläp hasaba almagy girizmegiň tertibi kärhananyň içerki zähmet düzgün-tertip kadalary bilen belenenilýär.

70-nji madda. İş gününü böleklere bölmek

1. Zähmetiň aýratyn häsiýetiniň bolmagy sebäpli, zerur bolan işlerde gündelik iş wagtynyň umumy dowamlylygynyň iş gününüň belenen dowamlylygyndan artyk bolmazlyk şerti bilen iş günü böleklere bölünip bilner.

2. İş gününün dowamyndaky arakesmelerin wagty iş gününe goşulmaýar.
3. İş gününü böleklere bölmegin tertibi iş beriji tarapyndan zähmetkeşler köpçüligi bilen bilelikde kesgitlenilýär.

71-nji madda. Gündelik işin başlanýan we gutarýan wagty

Kärhanalarda gündelik işin (çalışygyň) başlanýan we gutarýan wagty kärhananyň içerki zähmet düzgün-tertip kadalary (çalışygyň tertipnamalary) bilen bellenilýär.

72-nji madda. Çalışykly iş

1. Önümçilik prosesiniň uzaklygy gündelik işin ýol berilýän dowamlylygyndan ýokary geçen halatlarynda, şeýle hem enjamy has netijeli peýdalanmak, çykarylýan önümiň ýa-da bitirilýän hyzmatlaryň möçberini artdyrmak maksady bilen çalışykly iş - iki, üç ýa-da dört çalışykdaky iş girizilýär.

2. Çalışykly işde işgärlerin her bir topary bir çalışygyň iş wagtynyň bellenilen dowamlylygynyň içinde işi geçirmelidirler, ol on iki sagatdan ýokary geçmeli dälendir.

Çalışykly işi gijeki wagtydaky iş bilen gabat gelende, onuň tölegi şu kodeksiniň 123-nji maddasynyň birinji bölegine laýyklykda amala aşyrylýar. (2014-nji ýylyň 8-nji noýabryndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda - 2014-nji ýylyň 22-nji noýabryndan güýje girdi)

3. İşgärler çalışyklar boýunça deňme-deň gezeleşdirilip işledilýär. Bir çalışykdan beýleki çalışyga geçirilende işin aýratynlygyny we zähmetkeşler köpçüliginiň pikirlerini hasaba almak bilen işgärlerin kärdeşler arkalaşygy edarasy ýa-da beýleki wekilçilikli guramasy bilen ylalaşylyp iş beriji tarapyndan tassyklanylýan çalışyk tertipnamalary bilen kesgitlenilýär. Çalışyk tertipnamalary güýje girizilmeginden bir aýdan gijä galman işgärlerin dykgatyna ýetirilýär.

4. Çalışyklaryň arasyndaky arakesmeler on iki sagatdan az bolmaly dälendir.

5. İşgäri bassyr iki çalışygyň dowamynda işe çekmek gadagan edilýär.

V bölüm. Dynç alyş wagty

73-nji madda. Dynç alyş wagty diýen düşünje

Dynç alyş wagty - wagt bolup, onuň dowamynda işgär zähmet borçlaryny ýerine ýetirmekden azatdyr we ol ony öz islegine görä peýdalanyp biler.

74-nji madda. Dynç almak we naharlanmak üçin arakesme

1. Dynç almak hem-de naharlanmak üçin işgärlere dowamlylygy bir sagatdan az bolmadyk, ýöne iki sagatdan köp bolmadyk arakesme berilýär. Arakesme wagty iş wagtyna goşulmaýar.

2. Dynç almak we naharlanmak üçin arakesme kada hökmünde iş başlanandan her dört sagatdan soň berilmelidir. Arakesmäniň başlanýan we gutarýan wagty kärhananyň içerki zähmet düzgün-tertip kadalary arkaly kesgitlenilýär.

3. İşgärler arakesmäni özleriniň makul bilşine görä peýdalanýarlar. Şol wagtyň içinde olar iş yerinden gidip bilerler.

4. **Önümçiligiň şertleri boýunça arakesmäni kesgitlemek mümkin bolmadyk işlerde, şol sanda üznüksiz işlän kärhanalarda işgäre iş wagtynyň dowamynda dynç almak we naharlanmak üçin wagt we ýer berilmelidir. Şeýle şertlerde**

arakesme her dört sagatdan 30 minuda çenli dowamlylygy bilen berlip bilner. Şunuň ýaly işleriň sanawy, dynç almagyň we naharlanmagyň wagty we ýeri işgärleriň kärdeşler arkalaşygy ýa-da beýleki wekilçilikli guramasy bilen ylalaşylyp, iş beriji tarapyndan belleniýär. (2016-nji ýylyň 18-nji iýunyndan T-nyň Kanuny - 2016-nji ýylyň 1-nji iýulyndan güýje girdi)

75-nji madda. Ýylyň yssy (sowuk) wagtynda arakesmeler ýa-da işi bes etmek we olar bilen baglanyşykly başga işe geçirmek

1. Ýylyň yssy (sowuk) wagtynda açyk howada ýa-da jaýyň içiniýelejirediş (sowadyş, ýyladyş) ulgamlary bolmadyk, ýapyk jaýlardaky işlerde işgärlere arakesmeler berilýär ýa-da iş wagtlaýynça arasy kesilip (bes edilip) bilner. Arakesmäniň başlanýan we gutarýan wagty iş beriji tarapyndan kesgitlenýär we degişli buýruk bilen resmileşdirilýär.

2. Howanyň ýokary (pes) temperaturasy netijesinde ýylyň yssy (sowuk) wagtynda iş bes edilen mahalynda iş beriji işgäri zähmetiň has amatly şertleri bolan başga işe wagtlaýyn geçirmäge haklydyr.

3. İşgärlere arakesme berilýän ýa-da işiň wagtlaýyn arasy kesilip (bes edilip) bilinjek howanyň temperatura düzgüni Türkmenistanyň Ministrler Kabineti tarapyndan belleniýär.

76-njy madda. Başgünlük we altygünlük iş hepdesimahalyndaky dynç alyş günleri

1. Başgünlük iş hepdesi mahalynda işgärlere hepdede iki dynç alyş günü, altygünlük iş hepdesi mahalynda bolsa bir dynç alyş günü berilýär.

2. Ýekşenbe günü umumy dynç alyş günüdür. Eger iki dynç alyş günü Türkmenistanyň kanunçylygynda kesgitlenilmedik bolsa, onda başgünlük iş hepdesi mahalynda şol ikinji dynç alyş günü kärhananyň iş çalşygynyň **tertípnamalary** bilen belleniýär we umumy dynç alyş günü bilen bassyr berilmelidir.

77-nji madda. Üznüksiz işleýän kärhanalarda dynç alyşgünleri

Önümçilik-tehniki şertlere görä ýa-da ilata üznüksiz hyzmat edilmegi netijesinde işi duruzmak bolmaýan kärhanalarda (aeroportlar, wokzallar we başgalar), şonuň ýalyda üznüksiz önümçilikli beýleki kärhanalarda dynç alyş günleri kärhananyň çalşyk **tertípnamalaryna** laýyklykda işgärleriň her bir toparyna hepdäniň dürli günlerinde nobatma-nobat berilýär.

78-nji madda. Ilata hyzmat etmek bilen baglanyşykly bolan kärhanalarda dynç alyş günleri

Ilata hyzmat etmek zerurlygy sebäpli umumy dynç alyş gününde işiň arasy kesilip bilinmejek kärhanalarda (dükanlar, teatrlar, muzeýler, ilata durmuş taýdan hyzmat edýän kärhanalar we başgalar) dynç alyş günleri **döwlet häkimiýetiniň ýerli** ýa-da ýerli öz-özüni dolandyryş edaralary bilen ylalaşylyp iş berijiler tarapyndan belleniýär. (2018-nji ýylyň 9-nji iýunyndaky T-nyň Kanuny - 2018-nji ýylyň 19-njy iýunyndan güýje girdi)

79-njy madda. Her hepdede üznüksiz dynç almagyň dowamlylygy

Her hepdede üznüksiz dynç almagyň dowamlylygy kyrk iki sagatdan az bolmaly däldir.

80-nji madda. Dynç alyş günlerinde işe çekmek

1. Dynç alyş günlerinde işe çekmäge diňe işgäriň razylygy bilen ýol berilýär, haçan-da onuň şu aşakdakylary ýerine ýetiren halatlary muňa degişli däldir:

1) jemgyýetçilik ýa-da tebigy betbagtçylygyň, önümçilik **heläkçiliginiň** önüni almak ýa-da betbagtçylyk hadysalaryň ýetiren zyýanlaryny derrew ýok etmek bilen bagly işler; *(2016-nji ýylyň 18-nji iýunyndan T-nyň Kanuny - 2016-nji ýylyň 1-nji iýulyndan güýje girdi)*

2) köpçülikleýin şertnamanyň (ylalaşygyň) ýa-da iş beriji – **fiziki şahs** bilen işgäriň arasynda baglaşylan zähmet şertnamasynyň esasynda. *(2016-nji ýylyň 18-nji iýunyndan T-nyň Kanuny - 2016-nji ýylyň 1-nji iýulyndan güýje girdi)*

2. İşgärler dynç alyş günlerinde şu Kodeksiň 191-nji, 242-nji, 243-nji we 255-nji maddalarynda göz önünde tutulan çäklendirmeleri berjaý etmek bilen iş berijiniň ýazmaça buýrugy boýunça işe çekilýär.

81-nji madda. Baýramçylyk we hatyra günleri

1. Şu ählihalk **baýramçylyk we hatyra günlerinde kärhanalarda, guramalarda we edaralarda işlenilmeýär:**

1) Täze ýyl - 1-nji ýanwar;

2) Halkara zenanlar günü - 8-nji mart;

3) Milli bahar baýramy - 21-22-nji mart;

4) **Türkmenistanyň Konstitusiýasynyň we Türkmenistanyň Döwlet baýdagynyň günü - 18-nji maý;**

5) **Türkmenistanyň Garaşsyzlyk günü - 27-nji sentýabr;**

6) **Hatyra günü - 6-njy oktýabr;**

7) **Halkara bitaraplyk günü - 12-nji dekabrar;**

8) **Gurban baýramy - Gurban baýramynyň anyk senesi her ýyl Türkmenistanyň Prezidentiniň Permany bilen kesgitlenilýär;**

9) **Oraza baýramy - Oraza baýramynyň anyk senesi her ýyl Türkmenistanyň Prezidentiniň Permany bilen kesgitlenilýär.**

Türkmenistanda Türkmenistanyň Prezidentiniň Permany bilen kesgitlenilýän dynç alyş günleri berilmezden (eger olar iş günlerine gabat gelse) baýramçylyk we hatyra günleri hem bellenilýär. *(2017-nji ýylyň 9-njy oktýabryndan T-nyň Kanuny - 2018-nji ýylyň 1-nji ýanwaryndan güýje girdi)*

2. İşlenilmeýän baýramçylyk ýa-da hatyra günü dynç günü (ýekşenbe) bilen gabat gelende, dynç günü baýramçylyk ýa-da hatyra gününden soň gelýän iş günüdür.

3. İşgärler tarapyndan dynç we işlenilmeýän baýramçylyk günlerini rejeli peýdalanmak maksady bilen Türkmenistanyň Ministrler Kabineti dynç gününü hepdäniň başga gününe geçirmäge haklydyr.

82-nji madda. Dynç alyş, işlenilmeýän baýramçylyk we hatyra günlerinde işe we nobatçylyga çekmegiň aýratyn halatlary

1. Iyata hyzmat etmek, şeýle hem gaýra goýulmasyz abatlaýyş we ýükleýiş-düşüriş işleriň zerurlygy bilen baglanyşykly bolan önümçilik-tehniki şertler boýunça duruzyp bolmaýan işlerde (üzniksiz işleýän kärhanalarda) dynç alyş günlerinde, işlenilmeýän baýramçylyk we hatyra günlerinde işlemäge ýol berilýär.

2. Dynç alyş günlerindäki, işlenilmeýän baýramçylyk we hatyra günlerindäki iş üçin töleg şu Kodeksiň 121-nji maddasynda bellenilen tertipde geçirilýär.

3. Işgärleriň kärhanadaky nobatçylygy iş günü gutarandan soň dynç alyş, işlenilmeýän baýramçylyk we hatyra günlerinde kärdeşler arkaşyklarynyň ýa-da işgärleriň beýleki wekilçilikli guramalarynyň ylalaşygy boýunça iş beriji tarapyndan aýratyn ýagdaýlarda girizilip bilner.

4. Işgärleri aýyň dowamynda bir gezek nobatçylyga çekmäge rugsat berilýär.

5. Işgärler iş günü gutarandan soň nobatçylyga çekilen halatynda, işe çykmagyň tertibi nobatçylykdan soň işe çykmak gijikdirilen wagta geçirilip bilner. Nobatçylygyň ýa-da nobatçylyk bilen işiň bilelikdäki dowamlylygy adaty iş gününüň dowamlylygyndan ýokary bolup bilmez.

6. Işgäriň dynç alyş, işlenilmeýän baýramçylyk we hatyra günlerdäki nobatçylygyň dowamlylygyna görä, oňa nobatçylyk gutarandan soň on senenama gününüň dowamynda dynç almak üçin işgäriň islegine görä, nobatçylykdan soňky gelýän iş gününde rugsat berilýär. *(2014-nji ýylyň 8-nji noýabryndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda - 2014-nji ýylyň 22-nji noýabryndan güýje girdi)*

VI bölüm. Rugsatlar

1 bap. Umumy düzgünler

83-nji madda. Rugsada bolan hukuk

1. Türkmenistanyň işleýän raýatларыnyň şu Kodekse laýyklykda her ýylky tölegli esasy rugsada (mundan beýläk - her ýylky esasy rugsat) hukugy bardyr.

2. Türkmenistanyň işleýän raýatларыnyň şu Kodekse laýyklykda rugsatlaryň beýleki görnüşlerini almaga hukugy bardyr.

3. Şu Kodeksiň 5-nji maddasynyň dördünji böleginde görkezilen daşary ýurt raýatlary we raýatlygy bolmadyk adamlar şu Kodekse laýyklykda, Türkmenistanyň raýatlary bilen bir hatarda rugsada bolan hukuga eýedirler.

84-nji madda. Rugsatlaryň görnüşleri

Türkmenistanda rugsatlaryň şu aşakdaky görnüşleri bellenilýär:

- 1) her ýylky esasy rugsat;
- 2) goşmaça tölegli rugsat (mundan beýläk - goşmaça rugsat);
- 3) durmuş rugsady;
- 4) zähmet haky tölenilmeýän rugsat.

85-nji madda. Rugsada bolan hukugyň kepillendirmeleri

1. Şu Kodeksiň 84-nji maddasynda görkezilen rugsatlaryň ähli görnüşleri işgäriň ýazan arzasy esasynda iş berijiniň çykaran degişli buýrugy bilen şu Kodeksde bellenilen tertipde we şertlerde berilýär. *(2015-nji ýylyň 18-nji awgustyndaky*

T-nyň Kanuny - 2015-nji ýylyň 2-nji sentýabryndan güýje girdi)

Işgär her ýylky esasy we oňa goşulýan goşmaça rugsadyny peýdalanmakdan ýüz dönderen halatynda, iş beriji öz başlangyjy boýunça işgärlere rugsatlary bermegiň tertibine laýyklykda, degişli buýruk bilen görkezilen rugsatlary resmileşdirýär. (2016-nji ýylyň 18-nji iýunyndan T-nyň Kanuny - 2016-nji ýylyň 1-nji iýulyndan güýje girdi)

2. Türkmenistanyň kanunçylygynda göz önünde tutulan rugsadyň peýdalanylýan döwründe işgäriň iş ýeri (wezipesi) saklanyp galýar.

2 bap. Her ýylky esasy we goşmaça rugsatlary bermegiň tertibi we şertleri

86-njy madda. Her ýylky esasy rugsadyň dowamlylygy

1. Her ýylky esasy rugsadyň dowamlylygy ýylda otuz senenama güni diýlip belenenilýär.

2. Ähli görmüşdäki bilim edaralarynyň **mugallymçylyk** işgärlerine we ýolbaşçylaryna, şeýle hem maýyplara her ýylky esasy rugsadyň dowamlylygy kyrk baş senenama güni bilen belenenilýär. *(2015-nji ýylyň 18-nji awgustyndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda - 2015-nji ýylyň 2-nji sentýabryndan güýje girdi)*

3. Ylmy guramalarda, edaralarda we kärhanalarda wezipeleri eýeleýän we ylmylaryň doktory diýen alymlyk derejesi bolan ylmy işgärlereher ýylky esasy rugsat kyrk baş senenama güni, ylmylaryň kandidaty diýen alymlyk derejesi bolanlara otuz alty senenama güni dowamlylykda belenenilýär.

87-nji madda. Her ýylky esasy rugsady bermegiň tertibi

1. Her ýylky esasy rugsat işgäre her ýyl berilmelidir. Her ýylky esasy rugsadyň başlanýan wagty hakynda iş beriji rugsadyň başlanmagyna azyndan on baş gün galanda işgäri habarly etmelidir.

2. İşgär ilkinji işläp başlan ýyly üçin esasy rugsady almak hukugyna zähmet şertnamasynyň baglaşylan gününden başlap üznüksiz on bir aý işländen soň eýe bolýar.

3. On bir aý geçmese-de her ýylky esasy rugsat şu işgärlere olaryň islegi boýunça berilmelidir:

1) aýallara - göwreliligi we çaga dograndygy boýunça rugsadyň oň ýanynda ýa-da ondan soň;

2) maýyplara;

3) kämilik ýaşyna ýetmediklere;

4) iş beriji – fiziki şahs tarapyndan işgärleriň sanynyň ýa-da wezipe sanawynyň gysgaldylmagy, kärhananyň ýatyrylmagy ýa-da işiň bes edilmegi bilen baglanyşykly oňki iş ýerinden boşadylan işgäre; (2014-nji ýylyň 8-nji noýabryndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda - 2014-nji ýylyň 22-nji noýabryndan güýje girdi)

5) işini esasy işi bilen utgaşdyryp işleýän işgäre - esasy iş ýeri boýunça her ýylky esasy rugsat bilen bir wagtda tölenilmeýän rugsat.

6) ýokarda durýan edaranyň buýrugy boýunça bir ministrliгиň ýa-da pudaklaýyn dolandyryş edaranyň ulgamynda başga işe geçirilen işgäre her ýylky esasy rugsat şol ulgamda hakyky işläň döwrüne laýyklykda berilýär. *(2017-nji ýylyň 26-njy awgustyndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda - 2017-nji ýylyň 8-nji sentýabryndan güýje girdi).*

4. Işıň ikinji we soňky ýyllary üçin her ýylky esasy rugsat kärhanada bellenilen rugsatlaryň **tertipnamasyna** laýyklykda berilýär.

5. **Ähli görnüşlerdäki bilim edaralarynyň mugallymçylyk işgärlerine her ýyl berilýän esasy rugsat, kada görä, şol bilim ederasyna işe giren wagtyna garamazdan tomsky dynç alyş döwründe berilýär.** (2014-nji ýylyň 8-nji noýabryndaky *Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda - 2014-nji ýylyň 22-nji noýabryndan güýje girdi*) (2015-nji ýylyň 18-nji awgustyndaky *T-nyň Kanuny - 2015-nji ýylyň 2-nji sentýabryndan güýje girdi*).

6. Tomusda ýa-da başga amatly wagtda her ýylky esasy rugsat şu aşakdakylaryň islegine görä berilmelidir:

1) on dört ýaşa çenli iki ýa-da köp çagasy (**on sekiz ýaşa çenli maýyp çagasy**) bolan aýala; (2016-nji ýylyň 18-nji iýunyndan *T-nyň Kanuny - 2016-nji ýylyň 1-nji iýulyndan güýje girdi*)

2) **on dört ýaşa çenli bir ýa-da köp çagany (on sekiz ýaşa çenli maýyp çagany) terbiýeleýän ýanyoldaşsyz ata ýa-da enä ýa-da olaryň ornuny tutýan adamlara;** (2017-nji ýylyň 26-njy awgustyndaky *Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda - 2017-nji ýylyň 8-nji sentýabryndan güýje girdi*).

3) çagyryş boýunça harby gullukçynyň bir çagasy bolan aýalyna;

4) maýyba;

5) kämillik ýaşyna ýetmedige;

6) üç ýaşa çenli çagalary ogullyga (gyzlyga) alan adama;

7) radiasiýa betbagtçylygynyň netijesinde ejir çeken adama.

7. Weteranlaryň aýry-aýry toparlaryna her ýylky esasy rugsadyň tomsuna ýa-da başga amatly wagtda berilmegi Türkmenistanyň kanunçylygynda bellenilen tertipde düzgünleşdirilýär.

(2011-nji ýylyň 26-njy martyndaky *Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda - Türkmenistanyň Mejlisiniň Maglumatlary, 2011 ý., № 1, 26-njy madda*)

88-nji madda. Iş ýylyna goşulýan döwürler

1. Iş ýyly diýlip işgäriň iş beriji bilen zähmet şertnamasyny baglaşan gününden başlap we birinji hem-de her bir soňky ýylyň zyzndan gelýän degişli güne çenli hasaplanan birinji we soňky iş ýyllaryna düşünilýär.

2. Her ýylky esasy rugsada hukuk berýän iş döwrüne şu aşakdakylar goşulýar:

1) hakyky işlenen wagt;

2) **işgäriň hakyky işlemedik, ýöne Türkmenistanyň kanunçylygyna laýyklykda onuň iş ýeri (wezipesi) saklanyp galan wagty, çaganyň Türkmenistanyň kanunçylygynda bellenilen ýaşyna ýetýänçä oňa seretmek boýunça rugsadyň wagty muňa degişli däldir;** (2013-nji ýylyň 22-nji iýunyndaky *Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda - 2013-nji ýylyň 4-nji iýulyndan güýje girdi*)

3) işden bikanun boşadylanda ýa-da çetleşdirilende we soňra öňki işine dikeldilende mejburi boş bolnan wagt;

4) zähmet ýa-da köpçülikleýin şertnamada (ylalaşykda) göz önünde tutulan wagtyň beýleki döwürleri.

3. Her ýylky esasy rugsada hukuk berýän iş döwrüne işgäriň esasly sebäpler bolmazdan, şol sanda şu Kodeksiň 38-nji maddasynda göz önünde tutulan halatlarda onuň işden çetleşdirilmegi netijesinde onuň işde bolmadyk wagty goşulmaýar.

4. **Zyýanly we (ýa-da) howply (aýratyn zyýanly we (ýa-da) aýratyn howply) zähmet şertleri bolan iş üçin goşmaça rugsada hukuk berýän iş döwrüne diňe degişli zähmet şertlerinde hakyky işlenen wagt goşulýar.** (2014-nji ýylyň 8-nji noýabryndaky *Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda - 2014-nji ýylyň 22-nji noýabryndan güýje girdi*)

89-njy madda. Her ýlky esasy rugsady başga wagta geçirmek we uzaltmak

1. Işgär şu aşakdaky ýagdaýlarda her ýlky esasy rugsady başga wagta geçirmek ýa-da uzaltmak hukugyna eýedir:

1) wagtlaýyn zähmete ukypsyz bolan mahalynda;

2) göwreliligi ýa-da çaga dograndygy boýunça rugsat berlende;

3) her ýlky esasy rugsat okuw rugsady bilen, **nika baglaşmak** we jaýlama hemde ýatlama döp-dessurlaryny amala aşyrmak üçin goşmaça rugsat bilen gabat gelende; (2016-nji ýylyň 18-nji iýunundan T-nyň Kanuny - 2016-nji ýylyň 1-nji iýulyndan güýje girdi)

4) şu Kodeksiň 145-nji maddasynda göz önünde tutulan döwlet borçlaryny ýa-da saýlawly edaralardaky borçlaryny ýerine ýetirende.

2. Her ýlky esasy rugsat başlamazyndan ozal onuň peýdalanylmagyna päsgel berýän sebäpler ýüze çykan mahalynda iş beriji bilen ylalaşylyp rugsady peýdalanmagyň täze möhleti belleniýär. Her ýlky esasy rugsat döwründe şeýle sebäpler ýüze çykan mahalynda iş beriji bilen ylalaşylyp rugsat günleriň peýdalanylmadyk sanyna uzaldylýar ýa-da başga möhlete geçirilýär.

3. Eger iş beriji şu Kodeksiň 87-nji maddasynyň birinji böleginde bellenen möhletde her ýlky esasy rugsadyň başlanýan wagty hakynda işgäri habarly etmese ýa-da rugsadyň başlanmagyna çenli işgäre onuň üçin töleg geçirilmese, onda rugsat işgäriň arzasy boýunça başga möhlete geçirilýär.

4. Iş beriji önümçilik zerurlygy bolan mahalynda işgäriň razylygy bilen her ýlky esasy rugsady indiki iş ýylyna geçirmäge haklydyr, ýöne ol iki ýyldan köp bolmadyk çäklerde bolmalydyr.

5. Işgäriň her ýlky esasy rugsady peýdalanýan döwri onuň goşmaça rugsady ýa-da göwrelilik we çaga dogurmak boýunça rugsady bilen gabat gelen ýagdaýynda, ýa-da işgär wagtlaýyn zähmete ukypsyz bolan halatynda, her ýlky esasy rugsadyň günleri, şol döwre gabat gelyän goşmaça ýa-da göwrelilik we çaga dogurmak boýunça rugsadyň ýa-da wagtlaýyn zähmete ukypsyzlygyň günleriniň sanyna uzaldylýar. (2017-nji ýylyň 26-njy awgustyndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda - 2017-nji ýylyň 8-nji sentýabryndan güýje girdi).

Goşmaça rugsat her ýlky esasy rugsat bilen gabat gelende, her ýlky esasy rugsat goşmaça rugsadyň günleriniň sanyna uzaldylýar.

90-njy madda. Zyýanly we (ýa-da) howply (aýratyn zyýanly we (ýa-da) aýratyn howply) zähmet şertleri bolan iş üçin goşmaça rugsat

1. Işgärlere goşmaça rugsat, olaryň zähmet şertleri iş orunlaryň hünär synsgynyň netijeleri boýunça zyýanly we (ýa-da) howply (aýratyn zyýanly we (ýa-da) aýratyn howply) zähmet şertlerine degişli edilen ýagdaýynda berilýär:

2. Goşmaça rugsadyň in pes dowamlylygy, şu maddanyň birinji böleginde görkezilen işgärler üçin üç senenama gününden ybarat.

3. Zyýanly we (ýa-da) howply (aýratyn zyýanly we (ýa-da) aýratyn howply) zähmet şertleri bolan iş üçin goşmaça rugsadyň dowamlylygy işgäriň degişli zähmet şertlerde hakyky işlemek derejesini hasaba almak bilen iş orunlarynyň (işleriň) hünär synagynyň netijeleri boýunça belleniýär.

4. Zyýanly we (ýa-da) howply (aýratyn zyýanly we (ýa-da) aýratyn howply) zähmet şertleri bolan iş üçin goşmaça rugsat bütin iş ýylynyň dowamynda şeýle işlerde doly iş günü işläň işgäre doly möçberde berilýär.

Goşmaça rugsadyň in ýokary dowamlylygy köpçülikleýin şertnamada

(ylalaşykda) bellenilýär we on baş senenama gününden köp bolmaly däl.

5. Başga halatlarda zyýanly we (ýa-da) howply (aýratyn zyýanly we (ýa-da) aýratyn howply) zähmet şertleri bolan iş üçin goşmaça rugsadyň dowamlylygy iş ýylynyň dowamynda şeýle işlerde işlenen wagta barabar kesgitlenilýär.

6. Goşmaça rugsat şu maddada göz önünde tutulan esaslaryň diňe biri boýunça indiki iş ýylyna geçirmäge hukuk berilmezden her ýyl berilýär we işgäriň islegine görä her ýylky esasy rugsada goşulyp biler.

7. Goşmaça rugsada hukuk berýän zyýanly we howply (aýratyn zyýanly we aýratyn howply) zähmet şertleri bolan işler, hünärler we wezipeler şu Kodeksiň 176-njy maddasynyň ikinji böleginde göz önünde tutulan sanaw bilen kesgitlenilýär. (2014-nji ýylyň 8-nji noýabryndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda - 2014-nji ýylyň 22-nji noýabryndan güýje girdi)

91-nji madda. Işiň aýratyn häsiýeti üçin goşmaça rugsat

1. Işiň aýratyn häsiýeti üçin goşmaça rugsat ýokary nerw, akyl dartgynlygy we beýleki ýokarlandyrylan ýükleri bolan işlerde işleýän işgärlere olaryň işe ukyplylygyny doly derejede dikeltmek üçin berilýär.

2. Işiň aýratyn häsiýeti üçin goşmaça rugsadyň dowamlylygy şu aşakdakylara bellenilýär:

1) ugrukdyryjynyň şahadatnamasy bolan, howa hereketini dolandyryýan işgärlere - ýedi senenama gününe çenli;

2) iş ýylynda uçulan sagatlara baglylykda uçuş we uçuş-synag ediş düzüminiň işgärlerine - on baş senenama gününe çenli;

3) kadalaşdyrylmadyk iş günü bolan adamlara - üç senenama güni.

3. Işiň aýratyn häsiýeti üçin goşmaça rugsat her ýyl berilýär, ol indiki iş ýylyna geçirilip bilinmez we işgäriň islegi boýunça her ýylky esasy rugsada goşulyp bilner.

91¹-nji madda. Radiasiýa betbagtçylygynyň netijesinde ejir çeken adama goşmaça rugsat

1. Radiasiýa betbagtçylygynyň netijesinde ejir çeken adama dowamlylygy on baş senenama gününe çenli goşmaça rugsat berilýär.

2. Goşmaça rugsat her ýyl berilýär, ol indiki iş ýylyna geçirilip bilinmez we işgäriň islegi boýunça her ýylky esasy rugsada goşulyp bilner.

(2011-nji ýylyň 26-njy martyndaky Türkmenistanyň Kanuny)

92-nji madda. Her ýylky esasy we goşmaça rugsatlaryň dowamlylygyny hasaplamak

1. İşgärleriň her ýylky esasy we goşmaça rugsatlarynyň dowamlylygy senenama günlerinde hasaplanylýar we iň ýokary çäk bilen çäklendirilmeyär. **Görkezilen rugsatlar döwrüne düşýän işlenilmeyän baýramçylyk we hatyra günleri rugsadyň senenama günleriniň sanyna goşulmaýar we tölenilmeyär.** (2014-nji ýylyň 8-nji noýabryndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda - 2014-nji ýylyň 22-nji noýabryndan güýje girdi)

2. Her ýylky rugsadyň umumy dowamlylygy her ýylky esasy we goşmaça rugsatlary goşmak arkaly hasaplanylýar.

3. İşlenen wagta **deň ölçeglilikde** rugsatlaryň dowamlylygy hasaplanylanda olaryň

uzaklygy her bir rugsadyň doly möçberini on ikä paýlamak we işiň doly aýlarynyň sanyna köpeltmek arkaly kesgitlenilýär. Şonda on baş we şondan köp senanama günlerine deň bolan günleriň sany doly aýyň deregine kabul edilýär, on baş senenama gününden az bolsa hasaba alynmaýar. *(2016-nji ýylyň 18-nji iýunyndan T-nyň Kanuny - 2016-nji ýylyň 1-nji iýulyndan güýje girdi)*

93-nji madda. Nika baglaşmak üçin goşmaça rugsat

1. Nika baglaşmak üçin goşmaça rugsat nika baglaşýan adamlara, şeýle hem olaryň her biriniň atasyna hem-de enesine ýa-da olaryň ornuny tutýan adamlara (olar bolmadyk ýagdaýynda nikanyň dabaraly ýagdaýda baglaşylmagyny gurnaýan ýakyn hossarlarynyň her tarapdan ikisine) on senenama güni, olardan baş gün nika baglaşylýan gününden öň berilýär. Raýat ýagdaýynyň namalarynyň ýazgysynyň (RÝNÝ) edaralary-welaýat hukukly şäherleriň, etraplaryň etrap hukukly şäherleriň, şäherdäki etraplaryň häkimlikleriniň RÝNÝ bölümlerini, Geňeşleri öz içine alýan raýat ýagdaýynyň namalarynyň ýazgysynyň döwlet edaralary, şeýle hem raýat ýagdaýynyň namalaryny döwlet tarapyndan bellige almaga ygtyýarly edilen Türkmenistanyň diplomatik wekilhanalary ýa-da konsulluk edaralary tarapyndan berilýän kepilnama nika baglaşmak üçin goşmaça rugsat bermäge esasydyr. *(2014-nji ýylyň 8-nji noýabryndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda - 2014-nji ýylyň 22-nji noýabryndan güýje girdi)*

2. Nika Türkmenistanyň çäginde daşynda baglaşylanda şu maddanyň birinji böleginde görkezilen adamlara, olaryň arzasy boýunça dowamlylygy on senenama güni bolan goşmaça rugsat berilýär. Goşmaça rugsadyň tölegi daşary ýurtda nikanyň hasaba alnandygyny güwä geçýän resminamanyň bellenilen tertipde tassyklanylýan nusgasynyň esasynda Türkmenistanyň RÝNÝ edarasy tarapyndan berlen kepilnama boýunça geçirilýär. *(2011-nji ýylyň 1-nji oktyabryndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda - Türkmenistanyň Mejlisiniň Maglumatlary, 2011 ý., № 4, 81-nji madda)*

94-nji madda. Jaýlama we ýatlama dessuryňy amala aşyrmak üçin goşmaça rugsat

1. Raýat ýagdaýynyň namalarynyň ýazgysynyň (RÝNÝ) edaralary- welaýat hukukly şäherleriň, etraplaryň, etrap hukukly şäherleriň, şäherdäki etraplaryň häkimlikleriniň bölümlerini, Geňeşleri öz içine alýan raýat ýagdaýynyň namalarynyň ýazgysynyň döwlet edaralary, şeýle hem raýat ýagdaýynyň namalaryny döwlet tarapyndan bellige almaga ygtyýarly edilen Türkmenistanyň diplomatik wekilhanalary ýa-da konsulluk edaralary tarapyndan berilýän kepilnamanyň esasynda jaýlama we ýatlama dessuryňy amala aşyrmak üçin dowamlylygy on senenama günündäki goşmaça rugsat aradan çykanyň ýakyn hossarlarynyň ikisine berilýär. *(2014-nji ýylyň 8-nji noýabryndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda - 2014-nji ýylyň 22-nji noýabryndan güýje girdi)*

2. Ýakyn hossarlar diýlip ata-eneler ýa-da olaryň ornuny tutýan adamlar, äraýallar, çagalar, ata we ene tarapyndan baba we mama, agtyklar, süýtdeş doganlar we uýalar, oglunyň gelinleri we giýewler hasap edilýär. *(2018-nji ýylyň 9-nji iýunyndaky T-nyň Kanuny - 2018-nji ýylyň-19-njy iýunyndan güýje girdi)*

3. Jaýlama we ýatlama dessuryňy amala aşyrmak üçin Türkmenistanyň çäklerinden daşary gidýän adamlara goşmaça rugsat, olaryň arzasyňyň we ýakyn hossarynyň aradan çykandygy hakynda bellenilen tertipde tassyklanan habarynyň esasynda berilýär. Goşmaça rugsadyň tölegi daşary ýurt döwletinde aradan çykmagyň bellige alnan

faktny tassyklaýan resminamanyň bellenilen tertipde tassyklanan nusgasynyň esasynda Türkmenistanyň RÝNÝ-nyň edarasy tarapyndan berlen kepilnamanyň berilmegi bilen geçirilýär.

95-nji madda. 62 ýaşa ýeten raýatlara berilýän goşmaça rugsat

Dowamlylygy **üç senenama güni** bolan goşmaça rugsat 62 ýaşa ýeten we eýeçiligiň görnüşine garamazdan kärhanalarda işleýän Türkmenistanyň raýatlaryna berilýär ýa-da işgäriň 62 ýaşa ýeten iş ýyly üçin her ýylky esasy rugsadyna goşulýar. *(2016-nji ýylyň 18-nji iýunyndan T-nyň Kanuny - 2016-nji ýylyň 1-nji iýulyndan güýje girdi)*

3 bap. Durmuş rugsatlary

96-njy madda. Göwrelilik we çaga dograndygy boýunça rugsat

Göwrelilik we çaga dogurmak boýunça rugsadyň berilmeginiň we döwlet kömek puluny tölemegiň tertibi Türkmenistanyň Saglygy goraýyş we derman senagaty ministrligi, Türkmenistanyň Maliýe we ykdysadyýet ministrligi we Türkmenistanyň Kärdeşler arkalaşyklarynyň Milli merkezi bilen ylalaşmak arkaly şu Kodeksiň 404-nji maddasynyň 1-nji bendinde görkezilen ýörite ýgtyýarly edilen edara tarapyndan tassyklanylýar. *(2016-nji ýylyň 18-nji iýunyndan T-nyň Kanuny - 2016-nji ýylyň 1-nji iýulyndan güýje girdi); (2018-nji ýylyň 9-nji iýunyndaky T-nyň Kanuny - 2018-nji ýylyň 19-njy iýunyndan güýje girdi)*

97-nji madda. Çaga seretmek boýunça rugsat

1. İş döwrüne garamazdan aýalyňgöwrelilik we çaga dogurmagy boýunça rugsat gutarandan soň, çaga üç ýaşyna ýetýänçä oňa seretmek üçin tölenilmeyän rugsada bolan hukugy bardyr.

2. Çaga seretmek boýunça rugsat çaga hakyky seredýän adama, şol sanda çaganyň kakasyna, howandaryna, şeýle hem Türkmenistanyň kanunçylygynda bellenen halatlarda başga hossaryna berlip bilner.

Görkezilen adamlara çaga seretmek boýunça rugsat bermegiň tertibi Türkmenistanyň Ministrler Kabineti tarapyndan kesgitlenilýär.

3. Çaga seretmek boýunça rugsadyň döwründe işgäriň iş ýeri (wezipesi) saklanýar.

4. Çaga seretmek boýunça rugsat doly ýa-da bölekler boýunça peýdalanylýp bilner.

Şunlukda, her ýylky esasy rugsat hakyky işlenen wagta laýyklykda berilýär. *(2014-nji ýylyň 8-nji noýabryndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda - 2014-nji ýylyň 22-nji noýabryndan güýje girdi)*

Üç ýaşyna çenli çaga seretmek üçin rugsatda bolýanyň rugsadyň arasyny kesmäge we çaga seretmek üçin rugsadyň möhletiniň gutarmagyna çenli işe girişmäge haky bardyr, şunda ol bu hakda işe çykmagyna çenli iki hepde galanda iş berijä duýdurmalydyr.

Şunlukda, her ýylky esasy rugsat hakyky işlenen wagta laýyklykda berilýär.

5. Çaga seretmek boýunça rugsatda bolýan adama Türkmenistanyň kanunçylygyna laýyklykda çaga seretmek boýunça döwlet kömek puly bellenilýär we tölenilýär.

98-nji madda. Gündizki-gaýybana we gaýybana görnüşler boýunça orta we ýokary hünär bilimi edaralarynda önümçilikden aýrylmazlyk şertinde okaýan işgärlere berilýän rugsatlar

Gündizki-gaýybana we gaýybana görnüşler boýunça orta we ýokary hünär bilimi edaralarynda, şol sanda daşary ýurt döwletlerinde önümçilikden aýrylmazlyk şertinde okaýan işgärlere okuw meýilnamasynda göz öňünde tutulan käriň her bir hasap-synag döwri üçin we talybyň aralyk we (ýa-da) jemleýji döwlet synagyna çagyrylýandygy hakyndaky bilim edarasynyň hatynyň (çakylygynyň) esasynda döwlet synaglaryny tabşyrmak (jemleýji hünär synagyny geçmek) üçin tölegli rugsatlar berilýär.

Rugsadyň dowamlylygyna hatda (çakylykda) görkezilen aralyk we (ýa-da) jemleýji döwlet synag möhletleri we bilim edarasynyň ýerleşýän ýerine barmak we yzyna gaýtmak üçin ýolda bolunýan wagty hem goşulýar. (2014-nji ýylyň 8-nji noýabryndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda - 2014-nji ýylyň 22-nji noýabryndan güýje girdi)

99-njy we 100-nji maddalary güýjüni ýitiren diýip hasap etmeli.

(2014-nji ýylyň 8-nji noýabryndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda - 2014-nji ýylyň 22-nji noýabryndan güýje girdi)

101-nji maddany güýjüni ýitiren diýip hasap etmeli.

(2017-nji ýylyň 26-njy awgustyndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda - 2017-nji ýylyň 8-nji sentýabryndan güýje girdi)

102-nji madda. Döredijilik rugsady

1. Önümçilik ýa-da mugallymçylyk işini ylmy iş bilen üstünlikli utgaşdyrýan adama degişli ylmy geňeşiň hödürnamasy boýunça ortaça aýlyk zähmet hakyny we esasy iş ýerindäki wezipesini saklap galmak bilen döredijilik rugsady berilýär.

2. Kandidatlyk işini tamamlamak, şeýle hem okuw kitaplaryny we okuw-usuly gollanmalaryny ýazmak üçin üç aý möhletde, doktorlyk işini tamamlamak üçin - alty aý döredijilik rugsady berilýär.

3. Döredijilik rugsatlarynyň tölegi zähmete hak tölemegiň gaznasynyň çäklerinde, şeýle hem ylmy işgärleri taýýarlamaklyga goýberilýän serişdeleriň hasabyna iş ýerinde geçirilýär.

4 bap. Zähmet haky tölenilmeýän rugsat

103-nji madda. Zähmet haky tölenilmeýän rugsady bermegiň tertibi we şertleri

1. Esasly sebäpler ýüze çykan mahalynda işgäriň islegine görä ýylyň dowamynda dowamlylygy on senenama gününe çenli zähmet haky tölenilmeýän rugsat berilýär.

2. Haçanda işgäre on senenama gününden köp dowamlylykda zähmet haky tölenilmeýän rugsat gerek bolan halatlarynda oňa her ýylky esasy rugsadyň ýa-da goşmaça rugsatlaryň hasabyna goşmaça günler berlip bilner.

3. Şu maddanyň birinji böleginde göz öňünde tutulan dowamlylykdan başga-da, zähmet haky tölenilmeýän rugsat şu işgärlere olaryň islegine görä berilýär:

1) on dört ýaşa çenli bir ýa-da ondan köp çagany (on sekiz ýaşa çenli maýyp çagany) terbiýeleýän ýanyoldaşsyz ata ýa-da enä ýa-da olaryň ornuny tutýan adamlara – on dört senenama gününe çenli;

2) maýyplara – otuz senenama gününe çenli;

3) ýokary ýa-da orta hünär okuw mekdebine giriş synaglaryna goýberilene – degişlilikde on baş we on senenama gününe çenli, aspirantura – on baş senenama gününe çenli, şunda görkezilen möhletlere okuw mekdebiniň ýerleşýän ýerine giden we yzyna gaýdan wagty girmeyär;

4) gündizki-gaýybana we gaýybana görnüşleri boýunça ýokary we orta hünär okuw mekdepleriniň soňky okuw ýylynda önümçilikden aýrylman okaýan işgäriň islegi we degişli okuw mekdebiniň haty boýunça diplom taslamasyny (işini) taýýarlamak üçin – otuz senenama gününe çenli;

5) syrkawlan maşgala agzasyna seretmek üçin hossaryna – saglygy goraýyş edarasy tarapyndan bellenilen möhlete;

6) Türkmenistanyň bilim edaralarynda işleýän daşary ýurtly mugallymçylyk işgärlere – otuz senenama gününe çenli;

7) ýaşy boýunça pensionere – otuz senenama gününe çenli.

4. Önümçilik sebäpleri boýunça (enjamlaryň, mehanizmleriň hatardan çykmagy, çig malyň, serişdeleriň (materiallaryň), elektrik energiýasynyň bolmazlygy ýa-da ýetmezçiligi we beýlekiler) boş durlan mahalynda kärdeşler arkalaşygynyň ýa-da işgärleriň beýleki wekilçilikli guramalarynyň ylalaşygy boýunça iş berijiniň işgärlere üç aýa, aýratyn halatlarda bolsa – on iki aýa çenli zähmet haky tölenmeýän rugsady bermäge haky bardyr. *(2017-nji ýylyň 26-njy awgustyndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda - 2017-nji ýylyň 8-nji sentýabryndan güýje girdi).*

5. Weteranlaryň aýry-aýry toparlaryna we ýeňillikler boýunça olara deňleşdirilen adamlara iş haky tölenmeýän rugsadyň dowamlylygy Türkmenistanyň kanunçylygy bilen düzgünleşdirilýär.

5 bap. Rugsady bermegiň aýratynlyklary

104-nji madda. Rugsadyň bölekler boýunça berilmegi

Her ýylky esasy rugsat, şeýle hem oňa goşulýan goşmaça rugsatlar işgäriň islegine görä, iki bölege bölünip, iş ýylynyň dürli döwürlerinde berlip bilner.

(2013-nji ýylyň 22-nji iýunyndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda - 2013-nji ýylyň 4-nji iýulyndan güýje girdi)

105-nji madda. Rugsatdan yzyna çagyrmak

Her ýylky esasy we oňa goşulýan goşmaça rugsatdan yzyna çagyrmaga diňe işgäriň ýazmaça razylygy bilen ýol berilýär. Rugsadyň peýdalanylmadyk bölegi işgäriň islegine görä, şol iş ýylynyň dowamynda başga wagtda berlip ýa-da indiki iş ýyly üçin rugsada birleşdirilip bilner. *(2013-nji ýylyň 22-nji iýunyndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda - 2013-nji ýylyň 4-nji iýulyndan güýje girdi)*

106-njy madda. İşden çykylanda rugsatdan peýdalanmaga bolan hukuk

1. İşgär işden çykanda (şu Kodeksiň 42-nji maddasynyň birinji böleginiň 5–12-nji bentlerinde göz önünde tutulan halatlardan başga ýagdaýlarda) onuň islegi boýunça soňra işden çykmak bilen oňa doly ýa-da kem-käsleýin peýdalanylmadyk her ýylky esasy we oňa goşulýan goşmaça rugsatlar berlip bilner. *(2013-nji ýylyň 22-*

nji iýunyndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda - 2013-nji ýylyň 4-nji iýulyndan güýje girdi)

2. Zähmet şertnamasynyň möhletiniň dolmagy sebäpli soňra işden çykmagy bilen berilýän rugsady hakyky işlenilen wagt we umuman goşanyňda zähmet şertnamasynyň möhletiniň çäklerinden daşary çykýan wagt üçin hem berlip bilner.

3. Şu maddanyň birinji we ikinji böleklerinde görkezilen esaslar boýunça işden çykmagyň güni rugsadyň aňyrky güni hasaplanýar *(2014-nji ýylyň 8-nji noýabryndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda - 2014-nji ýylyň 22-nji noýabryndan güýje girdi)*

6 bap. Rugsadyň tölegi

107-nji madda. Rugsady tölemek üçin serişdeler

1. Kärhanada rugsadyň tölegi zähmete hak tölemek üçin niýetlenen serişdeleriň hasabyna geçirilýär.

2. Rugsat üçin töleg puly hasaplananda **döwlet pensiýa ätiýaçlandyrmasy**na gatançlar tölenilýän zähmet hakynyň görnüşiniň ählisi hasaba alynýar, muňa esasy iş bilen utgaşdyrma boýunça iş üçin zähmet haky, birwagtlaýyn häsiýetli tölegler, şeýle hem zähmete hak tölemegiň hereket edýän ulgamy bilen şertlendirilmedik tölegler girmeyär. *(2013-nji ýylyň 22-nji iýunyndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda - 2013-nji ýylyň 4-nji iýulyndan güýje girdi)*

108-nji madda. Rugsadyň tölegini hasaplamak

1. Rugsady tölemek üçin rugsadyň haýsy iş ýyly üçin berilýändigine garamazdan, rugsada gidilýän aýyň öňündengelyän on iki senenama aýyndan ortaça aýlyk zähmet haky we ortaça gündelik zähmet haky hasaplanylýar.

2. Ortaça aýlyk zähmet hakyny we ortaça gündelik zähmet hakyny hasaplamak şu Kodeksiň 131-nji maddasy bilen kesgitlenýän tertipde geçirilýär.

3. Rugsadyň töleginiň jemi ortaça gündelik zähmet hakyher ýylky esasy rugsadyň, goşmaça we durmuş rugsatlarynyň günleriniň sanyna köpeltmek bilen kesgitlenilýär.

109-njy madda. Ulanylmadyk her ýylky esasy we goşulýan goşmaça rugsatlaryň öwezini pul bilen dolmak

1. Her ýylky esasy we oňa goşulýan goşmaça rugsatdan yzyna çagyrylanda, aýratyn halatlarda şu rugsatlaryň peýdalanylmadyk böleginiň öwezi pul bilen dolunýar.

2. Durmuş rugsatlarynyň ähli görnüşleri, göwreli aýallara we on sekiz ýaşyna ýetmedik işgärlere, zyýanly we (ýa-da) howply (aýratyn zyýanly we (ýa-da) aýratyn howply) zähmet şertleri, şeýle hem işiň aýratyn häsiýeti bolan işlerde işleýän işgärlere rugsadyň öwezini pul bilen dolmak arkaly çalyşmaga ýol berilmeýär.

3. İşgär işden çykanda ulanylmadyk her ýylky esasy we oňa goşulýan goşmaça rugsatlaryň hemmesiniň öwezi pul bilen dolunýar.

On bir aý möhletden az işläp işden çykýan işgärlere esasy rugsat işlän aýlaryna barabar möçberde ulanylmadyk rugsadyň öwezini doluş puly tölenilýär. *(2014-nji ýylyň 8-nji noýabryndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda - 2014-nji ýylyň 22-nji noýabryndan güýje girdi)*

VII bölüm. Zähmete hak tölemek

1 bab. Zähmete hak tölemegiň görnüşi, tertibi we möçberleri

110-njy madda. Esasy düşüňjeler we kesgitlemeler

1. Zähmete hak tölemek - munuň özi Türkmenistanyň kanunçylygyna, zähmet şertnamalaryna, köpçülikleýin şertnamalara (ylalaşyklara) laýyklykda, işgärlere olaryň zähmeti üçin iş beriji tarapyndan tölegleri bellemegi we amala aşyrmagy üpjün etmek bilen baglanyşykly durmuş-ykdysady we hukuk gatnaşyklaryň ulgamydyr.

2. **Zähmet haky – munuň özi iş düzgüni, zähmet şertleri bilen baglanyşykly, işgäriň hünärine, onuň ýerine ýetirýän işiniň çylşyrymlylygyna, mukdaryna we hiline baglylykda ýerine ýetiren işiniň, amala aşyran hyzmatynyň pul bilen aňladylmasydyr, şeýle hem höweslendiriş häsiýetli töleglerdir.** (2017-nji ýylyň 26-njy awgustyndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda - 2017-nji ýylyň 8-nji sentýabryndan güýje girdi)

3. Zähmete hak tölemegiň tertibi - munuň özi işgäriň zähmetiniň netijesine laýyklykda, oňa zähmet hakyny bellemäge mümkinçilik berýän, işgärleriň zähmetiniň netijeleri bilen işçi güýjüniň nyrhyny (tarif **möçberini**, aýlyk **zähmet haky**) baglanyşdyrmagyň usulydyr. Kärhanada zähmete hak tölemegiň potratlaýyn we sagatlaýyn tertibi bellenen bilner. (2017-nji ýylyň 26-njy awgustyndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda - 2017-nji ýylyň 8-nji sentýabryndan güýje girdi)

4. Höweslendiriş häsiýetli tölegler - munuň özi beýleki işgärler bilen deňşdireniňde işgärleri has ýokary we durnukly netijeler üçin sylaglamak maksady bilen iş berijiler tarapyndan ulanylýan goşmaça höweslendirme tölegleriniň, sylaglaryň, goşmaça haklaryň dürli görnüşidir.

5. In pes zähmet haky - munuň özi Türkmenistanyň kanunçylygy tarapyndan kepillendirilýän zähmet üçin höweslendirmäniň in az möçberi bolup, ony zähmet borçlaryna hötdde gelyän, öz iş ornunda kadaly zähmet şertlerinde in ýönekeý işi ýerine ýetirýän işgär almalydyr.

6. Ortaça zähmet haky - munuň özi belli bir döwürde işlenilen wagt üçin işgäriň zähmet hakynyň ortaça ululygydyr. Ortaça zähmet haky bir aý üçin (ortaça aýlyk zähmet haky) we bir gün üçin (ortaça bir günlük zähmet haky) şu Kodeksiň 131-nji maddasynda bellenen tertipde kesgitlenilýär.

7. Tarif **möçberi** (aýlyk **zähmet haky**) - munuň özi wagt birliginiň içinde anyk çylşyrymly (hünäriň) zähmet kadalarynyň (zähmet borçlarynyň) ýerine ýetirilendigi üçin işgäriň zähmetine hak tölemegiň bellenen ölçegidir. (2017-nji ýylyň 26-njy awgustyndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda - 2017-nji ýylyň 8-nji sentýabryndan güýje girdi).

8. **Iş düzgüni we zähmet şertleri bilen baglanyşykly tölegler - zähmet goraglylygyny üpjün etmek hem-de kadaly iş şertlerinden daşlaşýan belli bir derejede saglyga täsir edýän zähmet şertleriniň öwezini dolmak maksady bilen, işgärleriň tarif möçberlerine (aýlyk zähmet haklaryna) dürli görnüşli goşmaça hak tölegleriň jemidir. Şeýle töleglere şu aşakdakylar degişlidir: zyýanly we (ýa-da) howply (aýratyn zyýanly we (ýa-da) aýratyn howply) zähmet şertlerinde, gijeki wagtda, dynç alyş, işlenilmeýän baýramçylyk ýa-da hatyra günlerinde, aýratyn howa şertleri bolan ýerlerde, kärleriň (wezipe) utgaşdyrylmagynda, iş wagtyndan daşary işlenilen işleri, şeýle hem sürüjileriň kadalaşdyrylmadyk iş günü üçin zähmet haklaryna goşmaça hak.** (2017-nji ýylyň 26-njy awgustyndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda - 2017-nji ýylyň 8-nji sentýabryndan güýje girdi)

111-nji madda. Kepillendirilen zähmet haky

1. İş beriji özünüň maliýe ýagdaýyna garamazdan, zähmete hak tölemegiň bellenen şertlerine we möhletlerine laýyklykda işgäre ýerine ýetiren işi üçin hak tölemäge borçludur.

2. İş beriji tarapyndan kepillendirilen zähmete hak tölemegiň möçberi Türkmenistanyň kanunçylygy bilen bellenen in pes zähmet hakyndan pes bolmaly däldir.

112-nji madda. Zähmete hak tölemegiň döwlet nyrlary

1. Zähmete hak tölemegiň döwlet nyrlary býujet guramalarynyň we edaralarynyň **anyk professional-hünär derejeli işgärleriň toparlary** üçin zähmete hak tölemegiň derejelerini kesgitleýän aýlyk tarif **möçberleri** we aýlyk **zähmet** haklarydyr. *(2016-nji ýylyň 18-nji iýunyndan T-nyň Kanuny - 2016-nji ýylyň 1-nji iýulyndan güýje girdi), (2017-nji ýylyň 26-njy awgustyndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda - 2017-nji ýylyň 8-nji sentýabryndan güýje girdi).*

2. Döwlet nyrlary kemeldilmäge degişli däldir we býujet guramalarynda we edaralarynda stawkalarynyň we aýlyk wezipe haklarynyň anyk möçberlerini bellemek üçin esas bolup durýarlar.

3. Beýleki iş berijiler, eger bu barada köpçülikleýin şertnamalarda (ylalaşyklarda) göz önünde tutulan bolsa, döwlet nyrlary işgärleriň zähmetine hak tölemegiň möçberlerini bellemek üçin ulanyp bilerler*(2016-nji ýylyň 18-nji iýunyndan T-nyň Kanuny - 2016-nji ýylyň 1-nji iýulyndan güýje girdi)*

113-nji madda. Zähmete hak tölemegiň görnüşleri, tertibi we möçberleri

1. İşgärleriň zähmetine hak tölemegiň görnüşleri, tertibi we möçberleri, şol sanda öwezini dolma we höweslendirme häsiýetli goşmaça tölegler, rasionalizatorlyk teklipler we oýlap tapyşlar üçin awtorlyk galam haklary iş beriji tarapyndan zähmet şertnamasy, köpçülikleýin şertnama (ylalaşyk) esasynda bellenilýär.

Öwezini dolma häsiýetli tölegler iş beriji tarapyndan şu Kodeks we Türkmenistanyň beýleki kadalaşdyryjy hukuk namalary bilen bellenen tertipde we möçberlerde geçirilýär.

2. Döwlet gullukçylarynyň zähmete hak tölemegiň görnüşleri, tertibi we möçberleri Türkmenistanyň kanunçylygy tarapyndan bellenilýär.

3. Býujet edaralarynyň we guramalarynyň işgärleriniň zähmete hak tölemegiň möçberleri Türkmenistanyň Ministrler Kabinetiniň ygtyýarly eden edarasy tarapyndan bellenilýär.

4. Zähmete hak tölemegiň möçberlerini bellemek işgärleriň hünär derejesine, olaryň edýän işiniň çylşyrymlylygyna we dartgynlylygyna, iş şertlerine, sarp edilen zähmetiň mukdaryna we hiline baglylykda amala aşyrylýar. *(2016-nji ýylyň 18-nji iýunyndan T-nyň Kanuny - 2016-nji ýylyň 1-nji iýulyndan güýje girdi)*

5. İşgärleriň zähmet haky in ýokary möçberler bilen çäklendirilmeýär.

114-nji madda. Ýyllyk işiň jemleri boýunça höweslendirme

1. Zähmete hak tölemegiň ulgamlaryna kärhananyň ygtyýarynda galýan peýdanyň hasabyna emele gelýän gaznadan ýyllyk işiň jemleri boýunça kärhananyň işgärleriniň haky goşmaça bellenilip bilner. Hakyň möçberi işgäriň zähmetiniň netijelerini we onuň kärhanadaky üznüksiz iş döwrüniň dowamlylygyny hasaba almak bilen kesgитlenilýär.

2. Ýyllyk işiň jemleri boýunça höweslendirmäni hasaplamagyň we tölemegiň tertibi hakynda düzgünnama kärhananyň kärdeşler arkalaşygy edarasy ýa-da işgärleriň beýleki wekilçilikli guramasy bilen ylalaşyk boýunça iş beriji tarapyndan tassyklanylýar.

115-nji madda. Zähmet hakyny tölemegiň görnüşi

Zähmet hakyny tölemek pul görnüşinde geçirilýär.

116-njy madda. Kärhanalarda zähmete hak tölemegiň möçberleri

1. İşgäriň zähmetine hak tölemegiň möçberleri zähmet şertnamasy, köpçülikleýin şertnama (ylalaşyk), tarif ylalaşygy bilen düzgünleşdirilýär.

2. İşgärleriň maddy gyzyklanmasyny, şeýle hem önümçiligiň netijeliligini we işiň hilini ýokarlandyrmak maksady bilen iş beriji zähmetiň netijeleri üçin sylaglamagyň we goşmaça haklaryň ulgamlaryny girizip biler.

117-nji madda. Ýolbaşçylaryň, hünärmenleriň, gullukçylaryň we ylmy işgärleriň zähmetine hak tölemek

1. Ýolbaşçylaryň, hünärmenleriň, gullukçylaryň we ylmy işgärleriň zähmetine hak tölemek, adatça aýlyk **zähmet** haklary esasynda geçirilýär.

2. Aýlyk **zähmet** haklary iş beriji tarapyndan işgäriň wezipesine we hünärine laýyklykda belenilýär.

3. İş beriji ýolbaşçylar, hünärmenler we gullukçylar üçin zähmete hak tölemegiň başga görnüşini, hünär başarnygyna laýyklykda ýokarlandyrylan zähmet hakyny, şeýle hem höweslendirme töleglerini (düşen serişdäniň göteriminde, peýdadan alynýan paýlarda we başgalar) belläp biler. (2013-nji ýylyň 22-nji iýunyndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda - 2013-nji ýylyň 4-nji iýulyndan güýje girdi)

4. Ylmy derejesi, ylmy ady bolan ylmy we **mugallymçylyk işgärlere** Türkmenistanyň kanunçylygy bilen kesgitlenilýän tertipde aýlyk **zähmet** hakyna goşmaça hak belenilýär.

(2010-njy ýylyň 1-nji ýanwaryndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda - Türkmenistanyň Mejlisiniň Maglumatlary, 2010 ý., № 1, 6-njy madda) (2015-nji ýylyň 18-nji awgustyndaky T-nyň Kanuny - 2015-nji ýylyň 2-nji sentýabryndan güýje girdi), (2017-nji ýylyň 26-njy awgustyndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda - 2017-nji ýylyň 8-nji sentýabryndan güýje girdi).

118-nji madda. İşçileriň zähmetine hak tölemek

1. İşçileriň zähmetine hak tölenende tarif **möçberleri**, aýlyk **zähmet** haklary ulanylýar.

2. Zähmete hak tölemegiň görnüşini, tertibini, tarif **möçberleriniň**, aýlyk **zähmet** haklarynyň, sylaglaryň, höweslendirme we beýleki tölegleriň möçberlerini, şeýle hem işgärleriň aýry-aýry toparlarynyň arasynda olaryň möçberlerine bolan gatnaşygyny iş berijiler köpçülikleýin şertnamalaryň (ylalaşyklaryň) ýa-da tarif ylalaşyklarynyň esasynda özbaşdak kesgitleýärler. *(2017-nji ýylyň 26-njy awgustyndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda - 2017-nji ýylyň 8-nji sentýabryndan güýje girdi).*

119-njy madda. Zähmete hak tölemegiň şertleriniň üýtgedilmegi

1. Zähmete hak tölemegiň şertleri olaryň bellenilen tertibi ýaly üýtgedilýärler.

2. Zähmete hak tölemegiň şertleriniň işgäriň zyýanyna üýtgedilmegine işgär bilen ylalaşmazdan şu ýagdaýda kadadan çykma hökmünde ýol berilýär:

1) önümçilik tehnologiýasynda, zähmeti guramakda zähmete hak tölemegiň ozalky şertleri saklanyp bilinmejek ýagdaýynda;

2) Türkmenistanyň kanunçylygy tarapyndan göz önünde tutulan işleriň (hyzmatlaryň) möçberleri, önüm öndürmegiň kadalary (kadalaşdyrmalary) üýtgände.

3. İşgäre zähmete hak tölemegiň şertleriniň üýtgedilmegi hakynda bir aýdan gijä goýman duýdurylmalydyr.

2 bab. Zähmete hak tölemegiň aýratyn şertleri

120-nji madda. İş wagtyndan daşary ýerine ýetirilen işe hak tölemek

1. İş wagtyndan daşary ýerine ýetirilen işe iki esse möçberde hak tölenilýär.

2. İş wagtyndan daşary ýerine ýetirilen iş üçin işgäriň islegine görä, ýokarlandyrylan zähmet hakyna derek iş wagtyndan daşarky işlenilen sagatlardan ýokary geçmeýän möçberde ýylyň dowamynda rugsat berlip bilner. (2017-nji ýylyň 26-njy awgustyndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda - 2017-nji ýylyň 8-nji sentýabryndan güýje girdi).

121-nji madda. Dynç alyş, işlenilmeýän baýramçylyk we atyra günlerindäki ýerine ýetirilen işe hak tölemek

1. Dynç alyş, işlenilmeýän baýramçylyk we hatyra günlerindäki ýerine ýetirilen işiň hakyny tölemek, taraplaryň ylalaşygy boýunça ýylyň dowamynda beýleki iş günlerinde dynç günleriniň berilmegi bilen ýa-da pul görnüşinde iki esse möçberde öwezi dolunýar. (2016-nji ýylyň 18-nji iýunyndan T-nyň Kanuny - 2016-nji ýylyň 1-nji iýulyndan güýje girdi)

2. Dynç günleri, işlenilmeýän baýramçylyk we hatyra günleri ýerine ýetirilen iş üçin töleg şeýle geçirilýär:

1) potratçylara - potratlaýyn nyrhlar boýunça iki esse;

2) sagatlaýyn ýa-da gündelik **möçberler** boýunça zähmete hak tölenýän işgärlere - sagatlaýyn ýa-da gündelik **möçberiniň** iki esse möçberinde;

3) aýlyk **zähmet** haklaryny alýan işgärlere, eger iş baýramçylyk günlerinde iş wagtynyň bir aýlyk normasynyň möçberinde ýerine ýetirilen bolsa, aýlyk **zähmet** haklaryndan artyk sagatlaýyn ýa-da gündelik **möçberiniň** möçberinde, eger iş aýlyk normasyndan artyk ýerine ýetirilen bolsa, onda aýlyk **zähmet** hakyndan artyk sagatlaýyn ýa-da gündelik **möçberiniň** iki esse möçberinde. (2017-nji ýylyň 26-njy awgustyndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda - 2017-nji ýylyň 8-nji sentýabryndan güýje girdi).

122-nji madda. Zähmet şertleri boýunça goşmaça hak

1. Zyýanly we (ýa-da) howply (aýratyn zyýanly we (ýa-da) aýratyn howply) zähmet şertleri bolan işlerde, agyr ýa-da aýratyn howa şertleri bolan ýerlerdäki işlerde (suwsuz, çöllük), şeýle hem göçme we (ýa-da) gatnaw häsiýeti bolan şertlerde işleýändikleri üçin işgärlere tarif möçberine (aýlyk zähmet hakyna) goşmaça hak bellenilýär.

2. Şu maddanyň birinji böleginde görkezilen tarif möçbere (aýlyk zähmet haka) goşmaça haklaryň möçberi we ony bellemegiň tertibi Türkmenistanyň Ministrler Kabineti tarapyndan kesgitlenilýär.

3. Tarif möçbere (aýlyk zähmet haka) goşmaça hakyň bellenilmegine hukuk berýän zyýanly we howply (aýratyn zyýanly we aýratyn howply) zähmet şertleri bolan işler, hünärler we wezipeler şu Kodeksiň 176-njy maddasynyň ikinji böleginde göz önünde tutulan sanaw bilen kesgitlenilýär. (2014-nji ýylyň 8-nji noýabryndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda - 2014-nji ýylyň 22-nji noýabryndan güýje girdi), (2017-nji ýylyň 26-njy awgustyndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda - 2017-nji ýylyň 8-nji sentýabryndan güýje girdi).

123-nji madda. Gijeki wagtdaky işe hak tölemek

1. Eger gijeki wagtdaky işi hasaba almak bilen zähmet haky bellenen işiň häsiýeti bilen baglanyşykly bolmadyk bolsa, gijeki wagtdaky işiň her bir sagady sagat **möçberiniň** bir ýarym esse möçberinden pes bolmadyk möçberinde tölenilýär.

Gijeki wagtdaky işiň töleginiň anyk möçberleri kärhananyň köpçülikleýin şertnamasy (zähmet haky hakyndaky düzgünnama) bilen bellenilýär, ýöne ol şu Kodeksde göz önünde tutulandakydan pes bolmaly däldir.

2. Gijeki wagtdaky iş üçin ýokarlandyrylan hak **möçberlere**, aýlyk wezipe haklaryna goşulmaýar, şu maddanyň birinji böleginde görkezilenler muňa girmeyär. (2017-nji ýylyň 26-njy awgustyndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda - 2017-nji ýylyň 8-nji sentýabryndan güýje girdi).

124-nji madda. Boş durlan wagtynda we täze önümçilikler (önümler) özleşdirilende hak töleniş tertibi

1. Işgäriň günäsi bolmazdan boş durlan wagty, eger işgär işsiz durulýan wagtyň başlanýandygy hakynda iş berijini (brigadiri, ussany, beýleki wezipeli adamlary) duýduran bolsa, işgäre bellenen razrýadyň, aýlyk **zähmet** hakynyň, tarif **möçberiniň** üçden iki böleginden pes bolmadyk hasapdan hak tölenilýär. (2017-nji ýylyň 26-njy awgustyndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda - 2017-nji ýylyň 8-nji sentýabryndan güýje girdi).

2. Işgäriň günäsi boýunça boş durlan wagta hak tölenilmeýär.

3. Täze önümçilik (önüm) özleşdirilýän döwründe iş beriji işgärlere alty aýdan köp bolmadyk möhletde öňki ortaça aýlyk zähmet hakyna çenli goşmaça hak töläp biler.

125-nji madda. Kemçilikli önüm taýýarlananda zähmete hak tölemegiň tertibi

1. Işgäriň günäsi bolmazdan, **kemçilikli** önüm taýýarlananda ony taýýarlamak boýunça zähmete hak tölemek ýaramly önümlere bellenen nyrhlar bilen deň hatarda geçirilýär.

2. İşlenilýän materialyň bildirmeýän kemçiligi netijesinde ýüze çykan **kemçilikli** önümler, şeýle hem tehniki gözegçilik edarasy tarapyndan kabul edilenden soň, işgäriň günäsi bolmazdan, ýüze çykan **kemçilikli** önüm üçin şol işgäre ýaramly önümler bilen deň hatarda tölenilýär.

3. Işgäriň günäsi bilen ýol berlen doly **kemçilikli** önüm tölege degişli däldir.

4. Işgäriň günäsi bilen ýol berlen kem-käsleýin **kemçilikli** önümiň bölekleyin ýaramlylyk derejesine baglylykda peseldilen nyrhlar boýunça tölenýär.

(2016-nji ýylyň 18-nji iýunyndan T-nyň Kanuny - 2016-nji ýylyň 1-nji iýulyndan güýje girdi)

126-njy madda. Iş öndürijiliginiň kadalary ýerine ýetirilmedik halatynda zähmete hak tölemegiň tertibi

1. Işgäriň günäsi bolmazdan, iş öndürijiliginiň kadalary ýerine ýetirilmedik bolsa, zähmete hak tölemek hakyky ýerine ýetirilen iş üçin geçirilýär. Şeýle ýagdaýda aýlyk zähmet haky oňa bellenen razrýadyň (**zähmet hakynyň**) **tarif möçberiniň** üçden iki böleginden pes bolup bilmez. *(2017-nji ýylyň 26-njy awgustyndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda - 2017-nji ýylyň 8-nji sentýabryndan güýje girdi).*

2. Işgäriň günäsi bilen iş öndürijiliginiň kadalary ýerine ýetirilmedik bolsa, töleg ýerine ýetirilen işiň möçberine laýyklykda geçirilýär.

127-nji madda. Kärler (wezipeler) utgaşdyrylanda we wagtlaýyn ýok işgäriň borçlary ýerine ýetirilende zähmete hak tölemek

1. Şol bir kärhanada (şol bir iş berijide) zähmet şertnamasy bilen şertlendirilen öz esasy işi bilen deň hatarda başga kär (wezipe) boýunça goşmaça işi ýa-da öz esasy işinden boşamazdan, wagtlaýyn ýok işgäriň borçlaryny ýerine ýetirýän işgäre kärleri (wezipeleri) utgaşdyrandygy üçin, ýa-da wagtlaýyn ýok işgäriň borçlaryny ýerine ýetirendigi üçin goşmaça hak tölenilýär.

2. Kärleri (wezipeleri) utgaşdyrmak, adatça, işgärleriň degişli toparynyň çäklerinde (işçiler, inžener-tehniki işgärler, gullukçylar we beýlekiler) rugsat berilýär.

3. Kärleri (wezipeleri) utgaşdyrmak ýa-da wagtlaýyn ýok işgäriň borçlaryny ýerine ýetirendigi üçin goşmaça hak iş beriji tarapyndan kärhananyň kärdeşler arkalaşygy edarasy ýa-da işgärleriň beýleki wekilçilikli guramasy bilen ylalaşyk boýunça işgär bilen ylalaşyk esasynda utgaşdyrylýan käriň (wezipäniň) zähmet hakynyň elli göteriminden köp bolmadyk möçberinde belleniýär.

4. Şu aşakdakylar üçin goşmaça haklar:

1) kärleri (wezipeleri) utgaşdyrmak üçin goşmaça hakyň belleniilmegine ýokarda durýan guramanyň tassyklan wezipe sanawa garanda, işgärleriň sanynyň azaldylmagyndan alnan zähmete hak tölemegiň gaznasynyň tygşytlanan serişdeleri gönükdirilip bilner;

2) wagtlaýyn ýok işgärleriň borçlaryny ýerine ýetirmek üçin goşmaça hak ýok işgäriň tarif **möçberiniň** (**aýlyk zähmet hakynyň**) elli göteriminden köp bolmadyk möçberinde, şol goşmaça haklaryň näçe adam sanynyň arasynda bölünýändigine garamazdan, peýdalanylýp bilner. *(2017-nji ýylyň 26-njy awgustyndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda - 2017-nji ýylyň 8-nji sentýabryndan güýje girdi)*

5. Bu madda şulara degişli däl:

1) kärhanalaryň ýolbaşçylaryna, olaryň orunbasarlaryna we kömekçilerine; baş hünärmenlerine (baş: inžener, mehanik, tehnolog konstruktor, geolog we ýolbaşçynyň ýanyndaky beýleki baş hünärmenler); gurluş düzüm birlikleriniň, bölümleriň, sehleriň, gulluklaryň ýolbaşçylaryna we olaryň orunbasarlaryna; *(2014-nji ýylyň 8-nji noýabryndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda - 2014-nji ýylyň 22-nji noýabryndan güýje girdi)*

2) ylmy-barlag edaralarynyň ylmy, inžener-tehniki işgärlerine we beýleki hünärmenlerine hem gullukçylaryna, muňa şol görkezilen edaralaryň tejribe (synag) önümçiliklerinde, sehlerde, ussahanalarda, uçastoklarynda we desgalarynda, geologik, gözleg, gözleg-agtaryş ekspedisiýalarynda we toparlarynda (partiýalarynda) işleýänler girmeyär;

3) **ýerine ýetiriji häkimiýetiň** we hojalygy dolandyryş edaralarynyň inžener-

tehniki işgärlerine hem-de beýleki hünärmenlerine we gullukçylaryna. (2018-nji ýylyň 9-nji iýunyndaky T-nyň Kanuny - 2018-nji ýylyň 19-njy iýunyndan güýje girdi)

128-nji madda. Wagtlaýyn ornuna işlenende zähmete hak tölemek

Wagtlaýyn ornuna işlenende ornuna işleýän işgäre wezipe sanawynda göz önünde tutulan ornuna işlenýän işgäriň aýlyk **zähmet** hakynyň möçberinde zähmet haky tölenilýär. (2017-nji ýylyň 26-njy awgustyndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda - 2017-nji ýylyň 8-nji sentýabryndan güýje girdi).

129-njy madda. Dürli hünärli işler ýerine ýetirilende zähmete hak tölemek

1. Dürli hünärli işler ýerine ýetirilende wagta görä hak tölenilýän işçileriň, şeýle hem gullukçylaryň zähmetine has ýokary hünär derejeli iş boýunça tölenilýär.

2. Potratlaýyn zähmet haky tölenilýän işçileriň zähmetine ýerine ýetirilýän işiň nyrhлары boýunça tölenilýär. Ykdysadyýetiň pudaklarynda önümçiligiň häsiýeti boýunça potratlaýyn zähmete hak tölenilýän işçilere berlen razrýadlaryndan pes derejedäki işleri ýerine ýetirmek tabşyrylanda, şeýle işleri ýerine ýetirýän işçilere, eger köplükçileýin şertnama (ylalaşyk) bilen göz önünde tutulan bolsa, razrýadara tapawut tölenilýär. Töleg işçiniň **iş öndürijiliginiň kesgitlenen möçberlerini** ýerine ýetirende geçirilýär. (2016-nji ýylyň 18-nji iýunyndan T-nyň Kanuny - 2016-nji ýylyň 1-nji iýulyndan güýje girdi)

130-njy madda. Doly däl iş wagtynda zähmete hak tölemek

Doly däl iş gününde ýa-da doly däl iş hepdesinde, şu Kodeksiň 63-nji maddasyna laýyklykda, zähmete hak tölemek işlenilen wagta barabarlykda ýa-da **iş öndürijiliginiň kesgitlenen möçberleriniň** ýerine ýetirilmegine baglylykda geçirilýär. (2016-nji ýylyň 18-nji iýunyndan T-nyň Kanuny - 2016-nji ýylyň 1-nji iýulyndan güýje girdi)

131-nji madda. Ortaça zähmet hakynyň hasaplanylmagy

1. Şu Kodeksde göz önünde tutulan ortaça zähmet hakynyň möçberini kesgitlemegiň ähli halatlary üçin ony hasaplamagyň ýeke-täk tertibi bellenilýär.

2. **Ortaça zähmet haky hasaplanylanda, döwlet pensiýa ätiýaçlandyrmasyna gatançlar tölenilýän zähmet hakynyň ähli görnüşleri, şol sanda rugsatlaryň tölegleriniň jemi hasaba alynýar, muňa şu Kodeksiň 270-nji maddasynda bellenen esasy iş bilen utgaşdyрма boýunça zähmet haky, şeýle hem zähmete hak tölemegiň hereket edýän ulgamy bilen şertlendirilmedik tölegler girmeyär.** (2013-nji ýylyň 22-nji iýunyndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda - 2013-nji ýylyň 4-nji iýulyndan güýje girdi), (2017-nji ýylyň 26-njy awgustyndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda - 2017-nji ýylyň 8-nji sentýabryndan güýje girdi).

3. Islendik iş düzgüninde işgäriň ortaça zähmet hakyny hasaplamak oňa töleg pursadynyň öň ýanyndan gelyän on iki senenama aý üçin hakyky hasaplanan zähmet hakyndan we hakyky işlenilen wagtyndan ugur alnyp geçirilýär.

Eger işgär on iki aýdan az işlän bolsa, onda onuň ortaça aýlyk zähmet hakyny hasaplamak töleg pursadynyň öň ýanyndan gelyän hakyky işlän senenama aýlarynyň sanyndan ugur alnyp geçirilýär.

Eger işgär bir aýdan az wagt işläp işden çykan bolsa, oňa tölenmäge degişli öwez pulunyň möçberi işden çykan günündäki bellenen aýlyk zähmet hakyndan (tarif möçberinden) hasaplanylýar. (2015-nji ýylyň 18-nji awgustyndaky T-nyň Kanuny - 2015-nji ýylyň 2-nji sentýabryndan güýje girdi), (2017-nji ýylyň 26-njy awgustyndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda - 2017-nji ýylyň 8-nji sentýabryndan güýje girdi).

4. Ortaça gündelik zähmet haky ortaça aýlyk zähmet hakyny 29,7-ä bölmek ýoly bilen hasaplanýar.

5. Türkmenistanyň kanunçylygynda ortaça zähmet hakyny hasaplamak üçin, eger işgärleriň ýagdaýyny ýaramazlaşdyрмаýan bolsa, beýleki döwürler hem göz önünde tutulyp bilner.

6. Şu madda bilen bellenilen ortaça zähmet hakyny hasaplamagyň tertibiniň aýratynlyklary Türkmenistanyň Ministrler Kabineti tarapyndan ygtyýarly edilen, edara tarapyndan kesgitlenilýär. (2013-nji ýylyň 22-nji iýunyndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda - 2013-nji ýylyň 4-nji iýulyndan güýje girdi)

7. Türkmenistanyň Prezidentiniň namalaryna laýyklykda zähmet haky ýokarlandyrylanda zähmet rugsadyny tölemek, işden çykanda berilýän kömek pulunyň, öwez pullarynyň we öwezini dolmalaryň möçberini hasaplamak üçin kabul edilýän zähmet hakyny ýokarlandyrmagyň belgisine görä indeksirlenýär.

(2010-njy ýylyň 1-nji ýanwaryndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda - Türkmenistanyň Mejlisiniň Maglumatlary, 2010 ý., № 1, 6-njy madda)

132-nji madda. Zähmet hakynyň töleniliş tertibi, ýeri we möhletleri

1. İşgäriň zähmet haky her ýarym aýdan az bolmadyk döwürde tölenýär.

2. Türkmenistanyň kanunçylygy bilen işgärleriň aýry-aýry toparlary üçin zähmet hakyny tölemegiň beýleki möhletleri bellenip bilner.

3. Zähmet hakynyň tölenilýän günü dynç alyş, baýramçylyk ýa-da **hatyra** gününe gabat gelen halatlarynda, zähmet haky şol günleriň ön ýanyndaky günde tölenýär.

4. Rugsadyň ähli wagty üçin zähmet haky rugsadyň başlamagyna azyndan bir gün galanda tölenýär. İşgäre rugsadyň ähli wagty üçin degişli zähmet haky bellenilen möhletde tölenmedik halatynda, işgär zähmet borçlaryny ýerine ýetirmegini dowam etse, onda berlen rugsat zähmet hakynyň saklanan günleriniň sanyna laýyklykda yzaldylýar.

5. İşgäre zähmet haky kada boýunça onuň işi ýerine ýetirýän ýerinde tölenilýär ýa-da işgäriň ýazmaça arzasy esasynda Türkmenistanyň banklarynda onuň görkezen hasabyna geçirilýär.

İşgäriň ýazmaça arzasy boýunça onuň zähmet haky bank edaralarynyň üsti bilen aýda bir gezek geçirilip bilner.

6. Türkmenistanyň kanunçylygy tarapyndan göz önünde tutulan halatlardan başga ýagdaýlarda, iş beriji öz wagtynda bellenen möhletlerde işgäre zähmet hakyny doly möçberde tölemäge, şeýle hem oňa hasaplanan zähmet haky we ondan tutulýan tutumlar barada maglumatlary bermäge borçludyr.

133-nji madda. İşgäriň aradan çykan gününe çenli alynmadyk zähmet hakynyň berilmegi

İşgäriň aradan çykan gününe alynmadyk zähmet haky, şeýle hem Türkmenistanyň kanunçylygy bilen bellenilen başga tölegler we sylaglar ýazmaça arza we degişli resminamalar esasynda arza berlenden soň iki hepdeň dowamynda onuň maşgala agzalaryna ýa-da onuň aradan çykan gününe çenli aradan çykanyň eklenjinde bolan adamlara berilýär.

134-nji madda. İşden çykylanda hasaplaşyk möhletleri

1. Zähmet şertnamasynyň hereketi bes edilen mahalynda işberijiden işgäre düşýän puluň ählisini tölemegi işgär işden çykan günü amala aşyrylýar. Eger işgär işden çykan günü işlemedik bolsa, onda oňa degişli pul işgäriň hasaplaşyk hakyndaky talapnamany bildiren gününden soň yzyndan gelýän günden gijä galman tölenilmelidir.

2. İşgär işden çykan mahalynda oňa düşýän puluň möçberi hakynda jedel ýüze çykan halatynda, iş beriji şu maddada görkezilen möhletde onuň dawalaşylmaýan möçberini tölemäge borçludyr.

135-nji madda. İşgärleriň zähmet haklaryndan tutumlary tutmak

1. İşgärleriň zähmet hakyndan tutum tutmak diňe Türkmenistanyň kanunçylygynda göz önünde tutulan ýagdaýlarda amala aşyrylýar.

2. İşgärleriň zähmet hakyndan tutum tutmak kärhana bolan bergini üzmek üçin olaryň işleýän ýerinde iş berijiniň buýrugy esasynda amala aşyrylýar:

1) zähmet hakynyň hasabyna berlen hakujyny gaýtarmak, ýalňyş hasaplamalar netijesinde artyk tölenen pullary yzyna gaýtarmak, gulluk iş sapary ýa-da başga ýere geçirilmegi üçin, hojalyk hajatlary üçin berlen harçlanylmadyk we öz wagtynda gaýtarylmadyk hakujyny üzülişmek üçin, eger işgär şunda tutup alnyp galynan puluň esaslaryna we möçberine jedel etmeýän bolsa. Şeýle halatlarda iş berijiniň hakujyny gaýtarmak, bergini üzmek üçin ýa-da nädogry hasaplanyp çykarylan töleg üçin bellenen möhlet gutarandan soň bir aýdan gijä goýman tutum tutmalar hakyndaky buýrugy bermäge haklydyr;

2) iş ýyly tamamlanmanka işden çykan işgäre rugsadynyň işlenilmedik günleri üçin rugsadynyň hasabyna berlen tölegler.

Eger işgär şu Kodeksiň 39-njy maddasynyň birinji böleginiň 3-nji bendinde, 42-nji maddasynyň birinji böleginiň 1-nji, 2-nji, 4-nji ýa-da 5-nji bentlerinde, 47-nji maddasynyň birinji böleginiň 1-nji, 2-nji, 5-nji, 7-nji ýa-da 9-njy bentlerinde göz önünde tutulan esaslar boýunça işden çykrsa, şol günler üçin tutumlar tutulmaýar.

Pensiýa çykmagy bilen baglanyşykly işgär işden çykan mahalynda hem rugsadyň işlenilmedik günleri üçin tutumlar tutulmaýar;

3) işgäriň günäsi bilen kärhana ýetirilen zyýanyň öwezi dolunanda.

3. İş beriji tarapyndan işgäre artykmaç tölenilen zähmet haky (şol sanda Türkmenistanyň kanunçylygyny ýalňyş ulanmak netijesinde) ondan tutulyp bilinmez, ýalňyş hasaplanmagy netijesinde tölenen ýagdaýlar muňa girmeyär.

4. Ýalan maglumatlary habar bermegi ýa-da galp resminamalar bermegi netijesinde işgäre artyk tölenilen zähmet haky we başga pullar kazyýetiň çözüdi esasynda ondan töledilip alynýar. (2016-nji ýylyň 18-nji iýunyndan T-nyň Kanuny - 2016-nji ýylyň 1-nji iýulyndan güýje girdi)

136-njy madda. Zähmet hakyndan tutum tutmagyň möçberini çäklendirmek

1. Her bir zähmet haky tölenende tutumlaryň umumy möçberi ýigrimi göterimden, Türkmenistanyň kanunçylygy tarapyndan göz önünde tutulan aýratyn halatlarda bolsa, işgäre tölenýän zähmet hakynyň elli göteriminden köp bolmaly däldir.

2. İş hakyndan birnäçe ýerine ýetiriş resminamalary esasynda zähmet hakyndan tutum tutulanda zähmet hakynyň elli göteriminden az bolmadyk möçberi işgärde saklanyp galmalydyr.

137-nji madda. İşgärlere tölenmäge degişli käbir töleglerden tutum tutmagy

gadagan etmek

Işden çykarylanda berilýän kömek pulundan, öwezini doluş we Türkmenistanyň kanunçylygyna laýyklykda tutum tutulmaýan başga töleglerden tutum tutulmagyna ýol berilmeýär.

VIII bölüm. Zähmet kadalary we potratlaýyn bahalar

138-nji madda. Zähmet kadalary

1. Işgärler üçin zähmet kadalary (iş öndürijiligi, wagt, hyzmat ediş, san kadalary) tehnikanyň, tehnologiýanyň, önümçiligi we zähmeti guramagyň gazanylan derejesine laýyklykda belenilýär.

2. Zähmeti guramagyň we hak tölemegiň toparlaýyn görnüşleri ulanylýan şertlerinde şonuň ýaly ulaldylan we toplumlaýyn kadalar ulanylyp bilner.

3. Zähmet kadalary iş orunlarynyň hünär synaglarynyň we rasionalizasiýalaşdyrylmagynyň, täze tehnikanyň, tehnologiýanyň ornaşdyrylyşyna we zähmet öndürijiliginiň ösüşini üpjün edýän guramaçylyk-tehniki çärelerе görä hökman täzeleri bilen çalşyrylmaga degişlidir.

4. Aýry işgär, brigada tarapyndan önüm öndürijiliginiň (hyzmatlaryň edilmegi) ýokary derejesiniň gazanylmagy zähmetiň we öňde baryjy tejribäniň täze usullarynyň hut öz başlangyjy bilen, şeýle hem iş orunlarynyň öz güýçleri bilen kämilleşdirilmegiň kadalary täzedен seretmäge esas bolmaly däldir.

139-njy madda. Zähmet kadalaryny girizmek, çalşyrmak we täzedен seretmek

1. Zähmet kadalaryny girizmek, çalşyrmak we täzedен seretmek iş beriji tarapyndan kärdeşler arkalaşygy ýa-da işgärleriň beýleki wekilçilikli guramalary bilen ylalaşmak esasynda amala aşyrylýar.

2. Bütewi we birkysmy (pudagara, pudaklaýyn, edaralaýyn) zähmet kadalarynyň çalşyrylmagy we täzedен seredilmegi şolary tassyklan edaralar tarapyndan amala aşyrylýar.

3. Zähmetiň täze kadalarynyň girizilendigi hakynda işgärlere bir aýdan gijä galman habar edilmelidir. Şunda işgärlere zähmet kadalaryna täzedен seretmegiň sebäpleri, şeýle hem täze kadalaryň ulanylmaly şertleri düşündirilmelidir.

4. İş öndürijiliginiň kadalary (wagt kadalary), hyzmat etmegiň kadalary belenilende ýa-da olara täzedен seredilende ýüze çykýan näsazlyklar ýokarda durýan edaralar we kärdeşler arkalaşygy guramalary, kazyýet tarapyndan çözülýär.

140-njy madda. Zähmete hak tölemegiň potratçylyk usulynda bahalaryň kesgitlenilişi

1. Zähmete hak tölemegiň potratçylyk usulynda bahalar işiň belenilen razýadlaryndan, hak tölemegiň tarif **möçberlerinden** we iş öndürijiliginiň kadalaryndan (wagt kadalaryndan) ugur alnyp kesgitlenilýär.

2. Potratçylyk esasynda hak tölemek üçin bolan baha ýerine ýetirilýän işiň derejesine laýyk gelýän sagatlaýyn (gündelik) tarif **möçberini** sagatlaýyn (gündelik) iş kadasyna bölmek arkaly kesgitlenilýär.

3. Potratçylyk bahasy ýerine ýetirilýän işiň derejesine laýyk gelýän sagatlaýyn (gündelik) tarif **möçberini** sagat ýa-da gün hasaby bilen bellenen wagt kadasyna köpeltmek arkaly hem kesgitlenilip bilner. *(2017-nji ýylyň 26-njy awgustyndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda - 2017-nji ýylyň 8-nji sentýabryndan güýje girdi).*

141-nji madda. Oýlap tapyşlar we rasionalizatorlyk teklpleri ornaşdyrylanda işgärler üçin öňki bahalaryň saklanyp galmagy

1. Tehniki kadalary we bahalary üýtgedýän oýlap tapyşlaryň we rasionalizatorlyk teklpleriň awtorlaryna zähmetiň täze kadalarynyň we bahalaryň girizilen pursatyndan başlap, alty aýyň dowamynda öňki bahalar saklanyp galýar.

2. Oýlap tapyjynyň ýa-da rasionalizatoryň oýlap tapyşynyň ýa-da rasionalizatorçylyk teklbiniň ornaşdyrylmagy bilen, kadalary we bahalary üýtgedilen işi oýlap tapyjy ýa-da rasionalizator ozal ýerine ýetirilmedik mahalyndaky we şonuň ýaly teklip girizilenden soň ol şol işe geçirilen mahalyndaky halatlarda hem ozalky bahalar ulanylýar.

3. Oýlap tapyja ýa-da rasionalizatora teklplerini ornaşdyrmaga kömek beren işgärlere üç aýyň dowamynda öňki bahalar saklanyp galýar.

142-nji madda. Kadalaşdyrylan tabşyryklaryň we hyzmat etmegiň kadalarynyň belleneilmegi

Zähmete sagatlaýyn hak tölenýän halatynda işgärlere kadalaşdyrylan tabşyryklar belleniýär. İşleriň (hyzmatlaryň) aýry-aýry görnüşlerini we möçberlerini ýerine ýetirmek üçin hyzmat etmegiň kadalary ýa-da işgärleriň sany babatynda kadalalar belleniş bilner.

143-nji madda. İş öndürijiliginiň kadalaryny ýerine ýetirmek üçin işiň kadaly şertleriniň üpjün edilmegi

Iş beriji işgärler tarapyndan iş öndürijilik kadalarynyň ýerine ýetirilmegi üçin işiň kadaly şertlerini üpjün etmäge borçludyr, şol sanda:

- 1) buýrmalar, işleriň möçberleri we zerur çig mal bilen üpjün etmäge;
- 2) maşynlaryň, stanoklaryň, enjamlaryň we abzallaryň abat işleýiş ýagdaýyny;
- 3) tehniki resminamalar bilen öz wagtynda üpjün etmäge;
- 4) işi ýerine ýetirmek üçin zerur bolan oňat hilli we san taýdan ýeterlik materiallar hem-de iş gurallary bilen üpjün etmäge we şolary öz wagtynda bermäge;
- 5) önümçiligi elektroenergiýa, gaz we beýleki energiýa çeşmeleri bilen öz wagtynda üpjün etmäge;

6) zähmetiň howpsuz we sagdyn şertlerini (tehnik howpsuzlyk we önümçilik sanitariýa boýunça kadalary we düzgünleri berjaý etmek, zerur bolan ýagtylygy, ýylylygy, howa çalşygyny üpjün etmek, sesleriň, şöhle saçmalaryň, sandyramalaryň zyýanly netijelerini we işgärleriň janyna ýa-da saglygyna ýaramaz täsir edýän beýleki ýagdaýlary aradan aýyrmak). *(2016-nji ýylyň 18-nji iýunyndan T-nyň Kanuny - 2016-nji ýylyň 1-nji iýulyndan güýje girdi); (2018-nji ýylyň 9-nji iýunyndaky T-nyň Kanuny - 2018-nji ýylyň 19-nji iýunyndan güýje girdi)*

IX bölüm. Kepillikler we öwezini dolmalar

144-nji madda. Kepillikler we öwezini dolmalar düşünjesi

1. Kepillikler - munuň özi serişdeler, usullar we şertler bolup, şolaryň kömegi bilen işgärlere durmuş-zähmet gatnaşyklary çygrynda hukuklaryň berilmegini amala aşyrmagy üpjün edýär.

2. Öwezini dolmalar - munuň özi pul tölegleri bolup, işgärlere Türkmenistanyň kanunçylygy tarapyndan göz önünde tutulan zähmet ýa-da beýleki borçnamalaryň ýerine ýetirilmegi bilen baglanyşykly çykdaýlaryň öwezini dolmak maksatlarynda belenilýär.

145-nji madda. Döwlet ýa-da jemgyýetçilik borçlaryny ýerine ýetirýän wagtynda işgärler üçin kepillendirmeler

1. Eger Türkmenistanyň kanunçylygy boýunça borçlar iş wagtynda amala aşyrylyp bilinýän bolsa, onda işgärlere döwlet ýa-da jemgyýetçilik borçlary ýerine ýetirilende iş yeriniň (wezipesiniň) we ortaça zähmet hakynyň saklanmagy kepillendirilýär.

2. Şu aşakdaky döwlet ýa-da jemgyýetçilik borçlary iş wagtynda ýerine ýetirilende ortaça zähmet haky we iş yeri (wezipesi) saklanylýar:

1) saýlaw hukugy amala aşyrylanda;

2) deputatlyk ygtyýarlary amala aşyrylanda;

3) Türkmenistanyň Halk Maslahatynyň, welaýat, etrap we şäher halk maslahatynyň agzalarynyň, şeýle hem Geňeşleriň agzalarynyň ygtyýarlyklary amala aşyrylanda; *(2018-nji ýylyň 9-nji iýunyndaky T-nyň Kanuny - 2018-nji ýylyň 19-njy iýunyndan güýje girdi)*

4) Türkmenistanyň Mejlisiniň sessiýalaryna, Geňeşleriň maslahatlaryna gatnaşmagy, döwlet edaralary, jemgyýetçilik birleşikleri tarapyndan çagyrylýan **maslahatlaryna, giňişleýin mejlislere, ylmy maslahatlara wekiller** hökmünde gatnaşmagy, şeýle hem Türkmenistanyň kanunçylygy tarapyndan belenen beýleki wezipeler ýerine ýetirilende; *(2016-nji ýylyň 18-nji iýunyndan T-nyň Kanuny - 2016-nji ýylyň 1-nji iýulyndan güýje girdi)*

5) anyklaýyş, deslapky derňew edaralaryna, prokuratura ýa-da kazyýete çagyrylmagy boýunça şaýat, ejir çeken, bilermen, hünärmen, terjimeçi, güwä hökmünde barmagy, şeýle hem kazyýetiň mejlislerine **kazyýet** oturmaşlary, jemgyýetçilik birleşikleriniň we zähmet toparlarynyň wekilleri hökmünde gatnaşylanda;

6) köpçülikleýin şertnamalarda (ylalaşyklarda) göz önünde tutulan tertipde we şertlerde gepleşiklere gatnaşmak, olar bolmadyk mahalynda bolsa köpçülikleýin gepleşikleriň taraplarynyň arasyndaky ylalaşyk boýunça gatnaşylanda;

7) kärdeşler arkalaşyklarynyň edaralary tarapyndan agzalar hökmünde **döwlet häkimiýetiniň ýerli** edaralarynyň ýanyndaky toparlaryň we HMAT-nyň işine gatnaşylanda; *(2018-nji ýylyň 9-nji iýunyndaky T-nyň Kanuny - 2018-nji ýylyň 19-njy iýunyndan güýje girdi)*

8) meýletin ýangyna garşy **jemgyýet toparçalaryň** agzalarynyň ýangynyň ýa-da heläkçiligiň ýok edilmegine gatnaşylanda; *(2016-nji ýylyň 18-nji iýunyndan T-nyň Kanuny - 2016-nji ýylyň 1-nji iýulyndan güýje girdi)*

9) Türkmenistanyň kanunçylygy tarapyndan belenen beýleki ýagdaýlarda döwlet ýa-da jemgyýetçilik borçlary ýerine ýetirilende.

146-njy madda. Döwlet we jemgyýetçilik edaralaryndaky saýlawly wezipelere saýlanylan işgärler üçin berilýän kepillikler

Döwlet we jemgyýetçilik edaralaryndaky saýlawly wezipelere saýlanmagy

netijesinde işden boşadylan işgärlere saýlawly wezipesi boýunça olaryň ygtyýarlyklary gutarandan soňra, olaryň öňki işi (wezipesi), şeýle hem olar bolmadyk mahalynda, şol kärhanada ýa-da işgäriň razylygy bilen beýleki kärhanada şoňa kybapdaş iş (wezipe) berilýär.

147-nji madda. Gulluk iş sapary. Gulluk iş saparlarynda berilýän kepillikler we öwezini dolmalar

1. Gulluk iş sapary hökmünde işgäriň kärhananyň ýolbaşçysynyň buýrugy boýunça onuň hemişelik işleýän ýerinden daşary gulluk tabşyrygyny ýerine ýetirmek üçin başga bir ýere belli bir möhletiň dowamynda gitmegi hasaplanylýar. İşgärleriň gulluk boýunça ugramagy ýolda geçýän bolsa ýa-da ýol üçin niýetlenen ýa-da göçme häsiýete eýe bolýan bolsa, onda ol iş sapary hasaplanylmaýar.

2. İşgärleriň öz iş saparlary bilen baglanyşykly çykdajylary we beýleki öwezini dolmalary almaga hukugy bardyr.

3. İş saparyna iberilýän işgärlere iş saparynda bolýan döwri üçin gündelik harjy, bellenen ýere barmak we yzyna gaýtmak üçin çykdajylar, ýaşaaýyş jaýyny kireýine almak üçin çykdajylar Türkmenistanyň Ministrler Kabineti tarapyndan belleniýän tertipde we möçberlerde tölenilýär.

4. İş saparyna iberilen işgärlere iş orny, wezipesi we ortaça zähmet haky (**aýlyk zähmet haky, tarif möçberi**) onuň iş sapary bilen bolan döwrüne, şol sanda onuň ýolda bolan döwri üçin hem tölenilýär. *(2017-nji ýylyň 26-njy awgustyndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda - 2017-nji ýylyň 8-nji sentýabryndan güýje girdi)*

5. İş sapary bilen baglanyşykly çykdajylaryň öwezini dolmagyň anyk möçberleri zähmet ýa-da köpçülikleýin şertnama (ylalaşyk) bilen kesgitlenilýär we Türkmenistanyň Ministrler Kabineti tarapyndan bellenen möçberlerden pes bolup bilmez.

148-nji madda. Başga ýere işe geçirilende berilýän kepillikler we öwezini dolmalar

1. İşgärleriň başga ýere işe geçirilenligi, kabul edilenligi ýa-da iberilenligi bilen edilen çykdajylarynyň öwezini dolmaga we beýleki öwezini dolmalary almaga hukugy bardyr.

2. İşgärler başga işe geçirilende, eger munuň özi başga ýere göçmek bilen baglanyşykly bolsa, şu aşakdakylar tölenilýär:

1) işgäriň we onuň maşgala agzalarynyň ýol kireýi;

2) emlägini daşamak boýunça çykdajylar;

3) işgäriň we onuň maşgala agzalarynyň täze iş ýerine barýan ýolunda geçilen döwür üçin gündelik harjy;

4) ýola taýýarlanmak we täze ýaşaaýan ýerinde ýerleşmek üçin gerek bolan günlere zähmet haky, yöne ol alty günden köp bolmaly däldir, şeýle hem onuň ýolda bolan wagty üçin;

5) işgäre we onuň bilen gidýän maşgalasynyň her bir agzasyna birwagtlaýyn berilýän kömek puly.

3. Başga ýere işe gidýän işgärlere işi kabul etmek boýunça (deslapky ylalaşyk boýunça) öwezini dolmalar tölenilýär we şu maddanyň ikinji böleginde göz önünde tutulan kepillikler berilýär, muňa birwagtlaýyn berilýän kömek pul tölegleri girmeyär, şeýle kömek pul taraplaryň ylalaşygy esasynda şol işgärlere tölenip bilner.

4. Okuw mekdebini, aspiranturany, doktoranturany, klinik ordinaturany tamamlap ýa-da guramaçylykly toplum, ýa-da jemgyýetçilik çagyryşy tertibinde başga ýere işe iberilmegi sebäpli gidýän adamlara kepillikler we öwezini dolmalar, şeýle hem şu maddanyň ikinji we üçünji böleklerinde görkezilen adamlara öwezini dolmalaryň möçberleri, olary tölemegiň tertibi we kepillikleri bermek Türkmenistanyň kanunçylygy tarapyndan bellenilýär.

149-njy madda. Jemgyýetiň bähbitleri üçin hereket edende işgäre berilýän kepillikler

Işgäriň jemgyýetçilik bähbitleri üçin hereketi amala aşyran (heläkçiligiň, tebigy betbagtçylyklaryň netijeleriniň ýok edilmegi, adamyň halas edilmegi we Türkmenistanyň kanunçylygy tarapyndan göz önünde tutulan beýleki ýagdaýlarda) döwründe onuň iş ýeri (wezipesi) we ortaça zähmet haky saklanyp galýar.

150-nji madda. Işgärleriň harby borçlaryny ýerine ýetirmegi bilen olara berilýän kepillikler

Harby borçlaryny ýerine ýetirmek üçin çekilýän işgärlere şu Kodeksde we Türkmenistanyň gaýry kadalaşdyryjy hukuk namalarynda göz önünde tutulan kepillikler we ýeňillikler berilýär.

151-nji madda. Oýlap tapyjy we rasionalizator işgärlere berilýän kepillikler

1. Oýlap tapyşlaryň ýa-da rasionalizatorlyk teklipleriň awtorlaryna şol kärhanada oýlap tapyşy ýa-da rasionalizatorlyk teklibi ornaşdyrmak boýunça esasy işinden boşadylanda ortaça zähmet haky saklanyp galýar.

2. Oýlap tapyş ýa-da rasionalizatorlyk teklip başga kärhanada ornaşdyrylan halatynda, işgärlere hemişelik iş ýeri boýunça wezipesi saklanyp galýar, oýlap tapyşy ýa-da rasionalizatorlyk teklibi ornaşdyrmak boýunça işi hemişelik iş ýeri boýunça ortaça zähmet hakyndan pes bolmadyk möçberde taraplaryň ylalaşygy boýunça tölenilýär.

152-nji madda. İşgäre degişli ulag serişdeleriniň ulanylmagy, enjamlaryň, gurallaryň we abzallaryň könelmegi üçin öwezini doluş tölegleri

Iş berijiniň işgärlere degişli ulag serişdelerini, enjamlary, gurallary we abzallary ulanmaga hukugy bardyr. Olaryň peýdalanylandygy üçin öwez pullarynyň möçberi we olary tölemegiň tertibi işgär bilen ylalaşyk boýunça kesgitlenilýär.

153-nji madda. İşgär başga hemişelik pes hak tölenýän işe geçirilendäki kepillikler

Başga iş berilmegine mätäçlik çekýän işgär lukmançylyk netijenamasy esasynda başga hemişelik pes hak tölenýän işe geçirilende, onuň öňki ortaça zähmet haky bir aýyň dowamynda saklanýar, zähmet maýyplygy, hünär keselligi ýa-da iş bilen baglanyşykly saglygyna ýetirilen başga zeper zerarly başga işe geçirilende bolsa, oňa zähmete ukyplylygynyň durnukly hünär ukybyny ýitirendigi bellenilýänçä ýa-da işgär doly sagalýança saklanýar.

154-nji madda. Zähmete ukyplylyk wagtlaýyn ýitirilende işgäre berilýän kepillikler

1. Zähmete ukyplylyk wagtlaýyn ýitirilende iş beriji işgäre zähmete ukyplylygyň wagtlaýyn ýitirmegi boýunça Türkmenistanyň kanunçylygyna laýyklykda oňa döwlet kömek puluny töleýär.

2. Wagtlaýyn zähmete ukyplylyk boýunça döwlet kömek pulunyň möçberi we ony tölemegiň şertleri Türkmenistanyň kanunçylygy tarapyndan belgilenilýär.

155-nji madda. Önümçilikde bolan betbagtçylykly ýagdaý we hünär keseli sebäpli berilýän kepillikler we öwezini dolmalar

1. Önümçilikde betbagtçylykly **hadysa** ýa-da hünär keseli netijesinde işgäriň saglygyna zeper ýetende ýa-da işgär aradan çykanda işgäre (onuň maşgalasyna) ýitiren zähmet hakynyň (girdejisiniň), şeýle hem saglygyna zeper ýetenligi bilen baglanyşykly lukmançylyk, durmuş we hünär taýdan saglygyny dikeltmek üçin goşmaça çykadjylar ýa-da işgäriň aradan çykmagy bilen baglanyşykly degişli çykadjylar tölenilýär. *(2014-nji ýylyň 8-nji noýabryndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda - 2014-nji ýylyň 22-nji noýabryndan güýje girdi)*

2. İşgärlere berilýän kepillikleriň we öwezini dolmalaryň görnüşleri, möçberleri we şertleri görkezilen halatlarda şu Kodeks we Türkmenistanyň gaýry kadalaşdyryjy hukuk namalary tarapyndan kesgitlenilýär.

3. Ýitirilen zähmet hakynyň we (ýa-da) goşmaça çykadjylaryň öwezini dolmak kärhanalarda öz serişdeleriniň hasabyna amala aşyrylýar, býujetiň hasabyna saklanýan kärhanalarda şolary saklamak üçin göz önünde tutulan çykadjylaryň smetasyndaky serişdeleriň hasabyna tölenilýär.

156-njy madda. Donor bolup durýan işgärler üçin kepillikler

1. Gan we onuň **düzüm bölekleri** tabşyrylýan gününde, şeýle hem şonuň bilen baglanyşykly lukmançylyk gözegçiliginden geçýän işgär şol gün işden boşadylýar. İş beriji işgärleri lukmançylyk gözegçiligi gününde we goýbermek üçin gan tabşyrylýan gününde saglygy goraýyş edaralaryna bökdençsiz goýbermäge borçludur. *(2016-nji ýylyň 18-nji iýunyndan T-nyň Kanuny - 2016-nji ýylyň 1-nji iýulyndan güýje girdi)*

2. Eger gan we onuň komponentleri tabşyrylýan gününde işgär işe çykan bolsa (**muňa zyýanly we (ýa-da) howply (aýratyn zyýanly we (ýa-da) aýratyn howply) zähmet şertleri** bolan işleri, işgäriň şol gün işe çykmagy mümkin bolmadyk halaty girmeýär), iş beriji bilen işgäriň arasyndaky ylalaşyk boýunça işgäriň islegine görä, oňa başga dynç günü berilýär.

3. Gan we onuň komponentleri her ýylky tölegli rugsat döwründe tabşyrylanda, dynç alyş ýa-da işlenilmeýän baýramçylyk ýa-da hatyra günü tabşyrylanda işgäriň islegine görä, oňa başga dynç günü berilýär.

4. Gan we onuň komponentleri tabşyrylan her bir günden soň işgäre goşmaça dynç günü berilýär. Görkezilen dynç günü işgäriň islegine görä her ýylky esasy rugsada goşulyp bilner ýa-da gan we onuň komponentleri tabşyrylan günden soňra senenama ýylynyň dowamynda başga wagtda peýdalanylýp bilner.

5. Gan we onuň **düzüm bölekleri** muzdsuz tabşyrylanda iş beriji işgäre gan tabşyran we şonuň bilen baglanyşykly berlen dynç günleri üçin onuň ortaça zähmet

hakyny saklaýar. (2016-nji ýylyň 18-nji iýunyndan T-nyň Kanuny - 2016-nji ýylyň 1-nji iýulyndan güýje girdi)

157-nji madda. Iş beriji tarapyndan hünärini ýokarlandyrmak üçin iberilýän işgärlere kepillikler we öwezini dolmalar

Iş beriji tarapyndan işgär işden aýrylmak şerti bilen hünärini ýokarlandyrmaga iberilende oňa öňki iş ýeri (wezipesi) we esasy iş ýeri boýunça ortaça zähmet haky saklanýar. Hünärini ýokarlandyrmak üçin başga ýere işden boşadylyp iberilýän işgärlere iş saparlaryna iberilýän adamlar üçin göz önünde tutulan tertipde we möçberlerde iş sapar çykdaýjalarynyň tölegi geçirilýär.

158-nji madda. Işgärleriň önümçilikden aýrylmak şerti bilen okaýan döwründäki kepillikleri

Iş beriji tarapyndan önümçilikden aýrylmak şerti bilen orta hünär we ýokary hünär bilimi edaralaryna, aspirantura we doktorantura okuwa iberilen işgärleriň öňki wezipesi saklanýlar ýa-da olar öňki eýeleýän wezipesinden pes bolmadyk iş bilen üpjün edilýär. (2015-nji ýylyň 18-nji awgustyndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda - 2015-nji ýylyň 2-nji sentýabryndan güýje girdi)

159-njy madda. Kärhananyň eýesiniň çalyşmagy bilen baglanyşykly kärhananyň ýolbaşçysyna, onuň orunbasarlaryna we baş hasapçysyna kepillikler

Kärhananyň eýesiniň çalyşmagy bilen baglanyşykly kärhananyň ýolbaşçysy, onuň orunbasarlary we baş hasapçysy bilen zähmet şertnamasy bes edilende kärhananyň täze eýesi görkezilen işgärlere üç aýlyk ortaça zähmet haky möçberinde öwezini doluş tölegini tölemäge borçludyr.

X bölüm. Zähmet düzgün-nyzamy

160-njy madda. Kärhananyň zähmet düzgün-nyzamy we içerki zähmet tertip-düzgün kadalary

1. Zähmet düzgün-nyzamy, munuň özi Türkmenistanyň zähmet kanunçylygyna, zähmet şertnamasyna, köpçülikleýin şertnama (ylalaşyga) laýyklykda, ähli işgärler üçin özüni alyp barmagyň kesgitlenen kadalaryna boýun egmegidir.

Zähmet düzgün-nyzamy kadaly iş üçin zerur bolan durmuş-ykdysady we guramaçylyk-tehniki şertleridöretmek arkaly yhlasly zähmet üçin höweslendirmegiň usullary bilen, yhlassyz işgärlere temmi çärelerini ulanmak bilen üpjün edilýär.

2. Iş beriji Türkmenistanyň zähmet kanunçylygyna, zähmet şertnamasyna, köpçülikleýin şertnama (ylalaşyga) laýyklykda, işgärleriň zähmet düzgün-nyzamyny berjaý etmek üçin zerur şertleri döretmäge borçludyr.

3. Kärhanada zähmet tertibi içerki zähmet düzgün-tertup kadalary bilen kesgitlenilýär.

Kärhananyň içerki zähmet düzgün-tertup kadalary şu Kodekse we Türkmenistanyň beýleki kadalaşdyryjy hukuk namalaryna laýyklykda işgärleri işe kabul etmegiň we işden boşatmagyň tertibini, zähmet şertnamasynyň taraplarynyň esasy hukuklaryny, borçlaryny we jogapkärçiligini, iş düzgünini, dynç alyş wagtyny, işgärlere ulanylýan

höweslendiriş we temmi çärelerini, şeýle hem kärhanada zähmet gatnaşyklaryny düzgünleşdirýän beýleki meseleleri kadalaşdyrýan kärhananyň kadalaşdyryjy namasydyr.

4. Işgärleriň aýry-aýry toparlary üçin Türkmenistanyň Ministrler Kabineti tarapyndan tassyklanylýan tertipnamalar, düzgün-nyzamy hakyndaky düzgünnamalar hereket edýärler.

161-nji madda. Kärhananyň içerki zähmet düzgün-tertup kadalaryny tassyklamagyň tertibi

1. Kärhananyň içerki zähmet düzgün-tertup kadalary iş beriji tarapyndan kärdeşler arkalaşygy ýa-da kärhananyň işgärleriniň beýleki wekilçilikli guramasy bilen ylalaşylyp, Türkmenistanyň kanunçylygyna laýyklykda tassyklanylýar.

2. Kärhananyň içerki zähmet düzgün-tertup kadalary köpçülikleýin şertnamanyň (ylalaşygyň) goşundysy bolup durýar.

162-nji madda. Işdäki netijeler üçin höweslendirme

1. Işgäre işde gazanan üstünligi üçin höweslendirme çäreleri ulanylyp bilner. Höweslendirmäniň görnüşleri, olary ulanmagyň tertibi, artykmaçlyklaryň we ýeňillikleriň berilmegi Türkmenistanyň kanunçylygyna laýyklykda zähmet düzgün-nyzamy hakynda zähmet ýa-da köpçülikleýin şertnama (ylalaşyk), tertipnama we düzgünnama bilen kesgitlenýär.

2. Işgärler jemgyýetiň we döwletiň önünde bitiren aýratyn zähmet hyzmatlary üçin döwlet sylaglaryna hödürülenilip bilner.

3. Zähmete hak tölemegiň ulgamy tarapyndan göz önünde tutulan goşmaça tölegleri, goşmaça haklary, sylaglary we beýleki tölegleri goşmak bilen zähmet haky höweslendirmäniň görnüşlerine degişli däldir.

4. Düzgün-tertup nizamynyň temmisiniň hereket edýän möhletiniň dowamynda işgäre höweslendiriş çäreleri ulanylmaýar.

163-nji madda. Zähmet üçin höweslendirme çäreleri

1. Zähmet üçin höweslendirme çärelerine şular degişlidir:

- 1) minnetdarlyk bildirmek;
- 2) birwagtlaýyn baýrak bermek;
- 3) gymmat bahaly sowgatlar bilen sylaglamak;
- 4) hormat haty bilen sylaglamak.

Köpçülikleýin şertnama (ylalaşyk) bilen höweslendirmegiň beýleki çäreleri hem göz önünde tutulyp bilner.

2. Sylaglar we höweslendirmeler hakyndaky maglumatlar zähmet depderçesine girizilýär.

164-nji madda. Zähmet düzgün-nyzamynyň bozulmagy üçin temmiler

1. Zähmet düzgün-nyzamynyň bozulmagy üçin şu aşakdaky düzgün-nyzam temmeleri ulanylýar:

- 1) duýduruş;
- 2) käýinç;

3) berk käýinç;

4) üç aýa çenli pes aýlyk tölenýän işe ýa-da pes wezipä geçirmek;

5) işden çykarmak

(2014-nji ýylyň 8-nji noýabryndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda - 2014-nji ýylyň 22-nji noýabryndan güýje girdi)

2. Türkmenistanyň kanunçylyk namalary, tertipnamalar, düzgün-nyzam hakyndaky düzgünnamalar bilen işgärleriň aýry-aýry toparlary üçin beýleki düzgün-nyzam temmeleri hem göz önünde tutulyp bilner.

3. Korrupsiýa bilen bagly ýa-da korrupsiýa üçin şertleri döredýän hukuk bozulmany edendigi üçin döwlet gullukçysy ýa-da oňa deňleşdirilen adam babatda düzgün-nyzam temmisi şu Kodeksde bellenilen tertipde ulanylýar”.

(2014-nji ýylyň 3-nji maýyndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda 2014-nji ýylyň 12-nji maýyndan güýje girdi)

4. Düzgün-nyzam temmeleri ulanylanda işgäriň eden etmişiniň agyrlygy, ol amal edilendäki ýagdaýlar, işgäriň şol etmişden öňki döwürde özüni alyp barşy, işe bolan garaýşy göz önünde tutulmalydyr. İş beriji edilen etmişniň agyrlyk häsiýetine baglylykda zähmet düzgün-nyzamynyň bozulandygy üçin şu maddanyň birinji böleginde sanalyp geçilen düzgün-nyzam temmi çäreleriniň islendigini ulanmaga haklydyr.

5. Zähmet hakynda Türkmenistanyň kanunçylygynda, tertipnamalarda, düzgün-nyzam hakyndaky düzgünnamalarda göz önünde tutulmadyk düzgün-nyzam temmelerini ulanmaklyga ýol berilmeýär.

165-nji madda. Düzgün-nyzam temmelerini ulanmaga ygtyýarly edaralar

1. Düzgün-nyzam temmisi bu işgäri işe kabul etmäge (saýlamaga, tassyklamaga we wezipä bellemäge) hukuk berlen edara ýa-da adam tarapyndan ulanylýar.

2. Türkmenistanyň kanunçylygyna, tertipnama, düzgün-nyzam hakyndaky düzgünnama laýyklykda düzgün-nyzam jogapkärçiligini çekýän işgärlere düzgün-nyzam temmeleri şu maddanyň birinji böleginde görkezilen edaranyň ýokarda duran edaralary tarapyndan hem berlip bilner.

3. Saýlawly wezipeleri eýeleýän işgärler diňe olary saýlan edaranyň karary boýunça we diňe Türkmenistanyň kanunçylygynda göz önünde tutulan esaslar boýunça işden boşadylyp bilner.

166-njy madda. Düzgün-nyzam temmelerini ulanmagyň tertibi

1. Düzgün-nyzam temmisini ulanmazdan öň işgärden ýazmaça düşündiriş talap edilmelidir. İşgäriň ýazmaça düşündirişi ýazmakdan ýüz öwürmegi onuň öň eden etmişine temmini ulanmak üçin päsgel bolup bilmez.

Işgäriň ýazmaça düşündirişi ýazmakdan ýüz döndermegi oňa gatnaşan şahıatlary görkezmek arkaly nama bilen resmileşdirilýär. *(2016-nji ýylyň 18-nji iýunyndan T-nyň Kanuny - 2016-nji ýylyň 1-nji iýulyndan güýje girdi)*

2. Her bir etmiş üçin diňe bir düzgün-nyzam temmisi ulanylyp bilner.

3. Düzgün-nyzam temmisi gös-göni etmiş ýüze çykandan soň bir aýdan gijä goýman, ýöne şol etmiş edilenden alty aý geçmedik bolsa, işgäriň kesel bolan wagtyny ýa-da onuň zähmet rugsadynda bolan wagtyny hasaba almazdan, derňewiň netijeleri, maliýe-hojalyk işiniň barlagynyň ýa-da auditor barlagynyň netijeleri boýunça onuň amal edilen gününden iki ýyldan gijä goýman berilýär. Şu görkezilen möhletlere jenaýat işi boýunça önümçiligiň wagty goşulmaýar.

4. Düzgün-nyzam temmisi hakynda buýruk, karar delillerini görkezmek bilen işgäre üç iş gününüň dowamynda gol çekdirilip mälum edilmelidir.

Düzgün-nyzam temmisi hakynda buýruk, karar bilen tanyşdyrylmadyk işgäriň düzgün-nyzam temmisi ýok hasap edilýär. (2014-nji ýylyň 8-nji noýabryndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda - 2014-nji ýylyň 22-nji noýabryndan güýje girdi)

Düzgün-nyzam temmisi hakynda buýruk, karar bilen tanyşdyrmadyk ýüz öwren işgäre, oňa gatnaşan şaýatlary görkezmek arkaly nama bilen resmileşdirilýär. Şeýle halatda işgär düzgün-nyzam temmisiniň ulanylandygy hakyndaky buýruk, karar bilen tanyşdyrylan hasap edilýär.

167-nji madda. Düzgün-nyzam temmisiniň aýrylmagy

1. Eger bir ýylyň dowamynda işgäre ulanylan düzgün-nyzam temmisinden soň, oňa täze düzgün-nyzam temmisi berilmedik bolsa, onda onuň düzgün-nyzam temmisi ýok hasaplanylýar. Şunda düzgün-nyzam temmisi buýruk, karar çykarylmazdan öz-özünden aýrylýär.

2. Düzgün-nyzam temmisini ulanan iş beriji, eger temmi berlen täze etmiş etmän we özüni ynamly işgär hökmünde görkezen bolsa, bir ýyl dolmanka hem öz başlangyjy, işgäriň haýyşy, kärdeşler arkalaşygy guramasynyň teklipnamasy ýa-da zähmetkeşler toparynyň, şeýle hem gös-göni işgäriň ýolbaşçysynyň haýyşy boýunça temmini aýyrmaga haklydyr.

168-nji madda. Kärhananyň ýolbaşçysyny, onuň orunbasarlaryny kärdeşler arkalaşygy ýa-da işgärleriň beýleki wekilçilikli guramasynyň talaby boýunça düzgün-nyzam jogapkärçiligine çekmek

1. İş beriji öz ygtyýarlyklarynyň çäklerinde kärdeşler arkalaşygy ýa-da işgärleriň beýleki wekilçilikli edarasynyň kärhananyň ýolbaşçysy, onuň orunbasarlary tarapyndan şu Kodeksiň we zähmet hukugynyň kadalaryny özünde jemleýän Türkmenistanyň beýleki kadalaşdyryjy hukuk namalarynyň, köpçülikleýin şertnamanyň, ylalaşygynyň şertlerini bozan halatyndaky ýüztutmasyna seretmäge we onuň netijeleri hakynda kärdeşler arkalaşygyna ýa-da işgärleriň beýleki wekilçilikli edarasyna habar bermäge borçludyr.

2. Eger düzgün bozulmalar hakyndaky faktlar tassyk bolsa, iş beriji öz ygtyýarlyklarynyň çäklerinde kärhananyň ýolbaşçysyna, onuň orunbasarlaryna eýeleýän wezipesinden boşadylmagyna çenli düzgün-nyzam temmisini bermäge borçludyr.

169-njy madda. Zähmetiň aýratyn häsiýeti bolan işde işleýän işgärleriň aýry- aýry toparlarynyň düzgün-nyzam jogapkärçiliginiň aýratynlyklary

Zähmetiň aýratyn häsiýeti bolan işlerde işleýän işgärleriň aýry- aýry toparlarynyň düzgün-nyzam jogapkärçiliginiň aýratynlyklary Türkmenistanyň kanunçylygynda bellenilen tertipde kesgitlenilýär.(2013-nji ýylyň 22-nji iýunyndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda - 2013-nji ýylyň 4-nji iýulyndan güýje girdi)

170-nji madda. Düzgün-nyzam temmelerine şikaýat etmek

1. Düzgün-nyzam temmesine şu Kodeks we Türkmenistanyň beýleki kanunçylyk namalary tarapyndan bellenilen tertipde şikaýat edilip bilner.

2. Zähmet jedellerine seredyän edara edilen etmişň agyrlygyny, onuň amala aşyrylan ýagdaýlaryny, işgäriň ozalky tertibini, onuň zähmete bolan garaýşyny, şeýle hem eden etmişiniň agyrlygynyň düzgün-nyzam temmisine laýyklygyny göz önünde tutmaga borçludyr.

3. Düzgün-nyzam temmisi edilen etmişň agyrlygyna laýyk gelmeýär diýip hasap eden mahalynda zähmet jedellerine garaýan edara düzgün-nyzam temmisini ulanmak hakyndaky buýrugy ýatyrýar.

XI bölüm. Zähmeti goramak

171-nji madda. Zähmeti goramak we zähmet şertleri

1. Zähmeti goramak - munuň özi hukuk, durmuş-ykdysady, guramaçylyk-tehniki, sanitariýa-arassaçylyk, bejeriş-öňüni alyş, dikeldiş we howpsuz zähmet şertleri üpjün etmäge gönükdirilen beýleki çäreleri, serişdeleri we usullary öz içine alyp, zähmet çekmegiň barşynda işgärleriň ömrüniň we saglygynyň howpsuzlygyny üpjün edýän ulgamdyr.

2. Zähmet şertleri - munuň özi işiň barşynda işgäriň janyna ýa-da saglygyna we işe ukyplylygyna täsir edýän önümçilik gurşawynyň we zähmet ýagdaýlarynyň jemidir. *(2014-nji ýylyň 8-nji noýabryndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda - 2014-nji ýylyň 22-nji noýabryndan güýje girdi); (2018-nji ýylyň 9-nji iýunyndaky T-nyň Kanuny - 2018-nji ýylyň 19-njy iýunyndan güýje girdi)*

172-nji madda. Zähmeti goramak babatda döwlet syýasatynyň esasy ugurlary

1. Zähmeti goramak babatda döwlet syýasatynyň esasy ugurlary şulardan ybaratdyr:

1) işgärleriň ömrüni we saglygyny goramagyň ileri tutulýan ugurlaryny üpjün etmekden;

2) zähmeti goramak boýunça Türkmenistanyň kanunlaryny we beýleki kadalaşdyryjy hukuk namalaryny, şeýle hem zähmetiň şertlerini we ony goramagy kämilleşdirmegiň maksada laýyk maksatnamalaryny kabul etmekden we durmuşa geçirmekden;

3) zähmeti goramagyň döwlet dolandyryşyndan;

4) zähmeti goramagyň talaplaryny berjaý etmegiň döwletgözegçilik barlagyndan we gözegçiliginden;

5) howply bolan işlere ygtyýarlylandyrmakdan, önümçilik maksatly önümleriň (işleriň, hyzmatlaryň) güwälendirilmeginden;

6) zähmeti goramak babatda işgärleriň hukuklarynyň we kanuny bähbitleriniň berjaý edilmegi üçin jemgyýetçilik gözegçiligi boýunça kärdeşler arkalaşyklary edaralaryna ýardam etmekden;

7) önümçilikde bolan betbagtçylykly **hadysalaryň** we hünär keselleriň derňewinden we hasabatyndan;

8) önümçilikdäki betbagtçylykly hadysalar we hünär keseller sebäpli zyýan çeken işgärleriň, şeýle hem olaryň maşgala agzalarynyň hukuklaryny we kanuny bähbitlerini goramakdan; *(2014-nji ýylyň 8-nji noýabryndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda - 2014-nji ýylyň 22-nji noýabryndan güýje girdi)*

9) zyýanly we (ýa-da) howply (aýratyn zyýanly we (ýa-da) aýratyn howply) zähmet şertleri bolan iş üçin öwezini dolmalary bellemekden; *(2016-nji ýylyň 18-nji*

íyunyndan T-nyň Kanuny - 2016-nji ýylyň 1-nji íulyndan güýje girdi)

10) zähmeti goramak babatda işi, daşky gurşawy gorap saklamak işini we ykdysady hem-de durmuş işiniň beýleki görnüşlerini utgaşdyrmakdan;

11) zähmetiň şertlerini we ony goramagy kämilleşdirmek boýunça öňdebaryjy milli we daşary ýurt iş tejribesini ýaýratmakdan;

12) zähmeti goramagyň çygrynda, ony ylmy taýdan guramakdan, täze tehnikany we tehnologiýany ornaşdyrmakdan, rasionalizatorlyk we oýlap tapyjylyk işini höweslendirmekden;

13) zähmeti goramak boýunça çäreleri maliýeleşdirmäge döwletiň gatnaşmagyndan;

14) zähmeti goramak boýunça hünärmenleri taýýarlamakdan we olaryň hünärini ýokarlandyrmakdan;

15) zähmet şertleri hakynda, şeýle hem önümçilik şikesi, hünär keseli hakynda we olaryň maddy netijeleri barada döwlet statistik hasabaty guramakdan;

16) zähmeti goramagyň bütewi habar beriş ulgamyny ösdürmekden we onuň işlemegini üpjün etmekden;

17) zähmeti goramak boýunça halkara hyzmatdaşlygyndan;

18) zähmetiň howpsuz şertlerini höweslendirýän, tehniki howpsuzlygy we tehnologiýany işläp düzmeği we ornaşdyrmagy, işgärleriň hususy we köpçülikleýin goranyş serişdeleriniň önümçiligini ýola goýmagy höweslendirýän netijeli döwlet salgyt syýasatynyň geçirilmeginden;

19) işgärleriň hususy we köpçülikleýin gorag serişdeleri, şeýle hem sanitariýa-durmuş jaýlary we enjamlary, bejeriş-öňüni alyş serişdeleri bilen iş berijileriň serişdeleriniň hasabyna üpjün etmegiň tertibini bellemekden.

2. Zähmeti goramak babatda döwlet syýasatynyň esasy ugurlaryny durmuşa geçirmek döwlet **häkimiýet** we ýerli öz-özüni dolandyryş edaralarynyň, iş berijileriň we olaryň birleşikleriniň, şeýle hem kärdeşler arkalaşyklarynyň we zähmeti goramagyň meseleleri boýunça wekilçilikli edaralarynyň beýleki ygtyýarly işgärleri bilen bilelikde ylalaşykly hereketleri bilen üpjün edilýär. *(2018-nji ýylyň 9-nji íyunyndaky T-nyň Kanuny - 2018-nji ýylyň 19-njy íyunyndan güýje girdi)*

173-nji madda. İşgäriň howpsuzlyk we arassaçylyk talaplaryna jogap berýän zähmete bolan hukugy

Her bir işgär şu aşakdaky hukuklara eýedir:

1) zyýanly ýa-da howply önümçilik faktorlarynyň täsirinden ýol berilýän kadalaryň goragly çäklerinde bolup biljek önümçilik **şikesinde**, hünär keselinden ýa-da işe ukyplylygyň peselmeginden goragly iş ornuna;

2) iş ýerinde zähmet şertleri we ony goramak barada, **janyna ýa-da saglygyna** zyýan ýetirip biljek howply ýagdaýlar barada, şeýle hem saglyga zyýan ýetirip biljek we howply ýa-da önümçilik faktorlarynyň täsirinden goramak boýunça çäreler hakynda iş berijiden, degişli döwlet edaralaryndan we jemgyýetçilik birleşiklerinden doly we dogry maglumaty almaga; *(2018-nji ýylyň 9-nji íyunyndaky T-nyň Kanuny - 2018-nji ýylyň 19-njy íyunyndan güýje girdi)*

3) işgäriň ýa-da beýleki adamlaryň **janyna ýa-da saglygyna** howp döreýän bolsa, onda zähmeti goramagyň talaplarynyň bozulmagy netijesinde şeýle howp aradan aýrylýança işleriň ýerine ýetirilmeginden ýüz öwürmäge, Türkmenistanyň kanunçylygynda göz önünde tutulan ýagdaýlar muňa girmeyär; *(2018-nji ýylyň 9-nji íyunyndaky T-nyň Kanuny - 2018-nji ýylyň 19-njy íyunyndan güýje girdi)*

4) zähmeti goramagyň talaplaryna laýyklykda hususy we köpçülikleýin gorag serişdeleri bilen iş berijiniň serişdeleriniň hasabyna üpjün edilmegine;

5) işiň howpsuz usullaryny we tärlerini okatmagy (gönükdirmegi) iş berijiniň serişdeleriniň hasabyna amala aşyrmaga;

6) zähmeti goramagyň talaplarynyň bozulmagy netijesinde iş orny ýatyrylan halatynda gaýtadan hünär taýdan taýýarlamagy iş berijiniň serişdeleriniň hasabyna amala aşyrmaga;

7) Türkmenistanyň zähmet kanunçylygynyň berjaý edilmegine döwlet gözegçilik barlagy we gözegçiligi edaralary tarapyndan, zähmet şertlerine döwlet seljermesini amala aşyrýan işgärler tarapyndan, şeýle hem kärdeşler arkalaşyklarynyň edaralary tarapyndan onuň iş ornunda zähmet şertleriniň we goramagyň barlagyny geçirmek hakynda talapnama bermäge;

8) döwlet **häkimiýet** we ýerli öz-özüni dolandyryş edaralaryna, iş berijä we iş berijileriň birleşiklerine, şeýle hem kärdeşler arkalaşyklaryna we zähmeti goramagyň meseleleri boýunça wekilçilikli edaralarynyň beýleki ygtyýarly işgärlerine ýüzlenmäge; *(2018-nji ýylyň 9-nji iýunyndaky T-nyň Kanuny - 2018-nji ýylyň 19-njy iýunyndan güýje girdi)*

9) iş ornunda işgäriň howpsuz zähmet şertleri bilen üpjün edilmegi bilen baglanyşykly meseleleriň seredilmegine hut onuň özi ýa-da öz wekilleriniň üsti bilen onuň bilen bolup geçen önümçilikdäki betbagtçylykly **hadysasy** ýa-da hünär keseli sebäpli derňemäge gatnaşmaga; *(2014-nji ýylyň 8-nji noýabryndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda - 2014-nji ýylyň 22-nji noýabryndan güýje girdi)*

10) lukmançylyk gözegçiliginden (barlagyndan) geçýän wagtynda, onuň iş ýerini (wezipesini) we ortaça zähmet hakyny saklap galmak bilen, lukmançylyk maslahatlaryna laýyklykda nobatdan daşarylukmançylyk gözegçiligine (barlagyna);

11) eger ol **zyýanly we (ýa-da) howply (aýratyn zyýanly we (ýa-da) aýratyn howply) zähmet şertler** bolan işlerde meşgul bolsa, Türkmenistanyň kanunçylygy tarapyndan, zähmet we köpçülikleýin şertnama (ylalaşyk) bilen bellenilen öwezini dolmalara we beýleki töleglere. *(2016-nji ýylyň 18-nji iýunyndan T-nyň Kanuny - 2016-nji ýylyň 1-nji iýulyndan güýje girdi)*

174-nji madda. Zähmeti goramak babatda işgärleriň hukuklaryny goramagyň döwlet kepillikleri

1. Döwlet zähmeti goramak babatda işgärleriň hukuklaryny goramagy kepillendirýär.

2. Döwlet zähmeti goramak işini guramagy üpjün edýär, zähmeti goramak boýunça talaplaryň berjaý edilmegine döwlet gözegçilik barlagyny we gözegçiligi amala aşyrýar, Türkmenistanyň zähmet kanunçylygynyň bozulmagy üçin jogapkärçiligi belleýär.

3. İşgärleriň zähmet şertleri zähmeti goramagyň talaplaryna laýyk gelmelidir.

4. Zähmeti goramagyň talaplarynyň bozulmagy netijesinde Türkmenistanyň zähmet kanunçylygynyň berjaý edilmegine döwlet gözegçilik barlagyny we gözegçiligi edaralary tarapyndan işleriň wagtlaýyn togtadylmagy, eger ol işgäriň günäsi bilen bolmadyk halatynda, onuň iş ýeri (wezipesi) we ortaça zähmet haky saklanylýar.

5. İşgäriň we onuň töweregindäkileriň **janyna ýa-da saglygyna** gös-göni howp dörän halatynda özüne tabşyrylan işi ýerine ýetirmekden işgär ýüz öwren halatynda; zähmet howpsuzlygyny gös-göni üpjün edýän zerur hususy gorag serişdeleri berilmedik halatynda; gözegçilik barlagynyň we gözegçiligiň döwlet edaralary tarapyndan işleri geçirmek togtadylanda we gadagan edilende, bozulma aradan aýrylýança ýa-da täze iş orny döredilýänça, işgäre bir aýa çenli möhletde onuň hünärine laýyk gelyän başga iş

ýa-da onuň razylygy bilen öňki işindäki ortaça zähmet hakyndan pes bolmadyk, beýleki iş berilmelidir. İş beriji zerur halatda öz serişdeleriniň hasabyna işgäri täze käre (hünäre) taýýarlamak döwründe oňa ortaça zähmet hakyny tölemek bilen okatmaga borçludyr. *(2018-nji ýylyň 9-nji iýunyndaky T-nyň Kanuny - 2018-nji ýylyň 19-njy iýunyndan güýje girdi)*

6. Eger işgäre başga işiň berilmegi obýektiw sebäplere görä mümkin bolmasa, işgäriň ömri we saglygy üçin howp aradan aýrylýança, onuň işden boş duran wagty şu Kodekse we Türkmenistanyň beýleki kadalaşdyryjy hukuk namalaryna laýyklykda iş beriji tarapyndan tölenilýär.

7. İşgär bellenilen kadalara laýyklykda, hususy we köpçülikleýin gorag serişdeleri bilen üpjün edilmedik halatynda, iş berijiniň işgärden zähmet borçlaryny ýerine ýetirmegini talap etmäge hukugy ýokdur we ýüze çykan ýagdaý boýunça işden boş duran wagty üçin şu Kodekse laýyklykda tölemäge borçludyr.

8. Zähmeti goramak talaplarynyň bozulmagy netijesinde işgäriň ömri we saglygy üçin howp dörän mahalynda işleri ýerine ýetirmekden ýa-da zähmet şertnamasynda göz öňünde tutulmadyk **zyýanly we (ýa-da) howply (aýratyn zyýanly we (ýa-da) aýratyn howply) zähmet şertler** bolan işleri ýerine ýetirmekden işgäriň boýun gaçyrmagy onuň düzgün-nyzam jogapkärçiligine çekilmegine eltmeýär. *(2016-nji ýylyň 18-nji iýunyndan T-nyň Kanuny - 2016-nji ýylyň 1-nji iýulyndan güýje girdi)*

9. Zähmet borçlaryny ýerine ýetirmegi bilen işgäriň **janyna ýa-da saglygyna** zyýan (zelel) ýetirilen halatynda, oňa ýetirilen zyýanyň (zeleliň) öweziniň dolunmagy Türkmenistanyň kanunçylygyna laýyklykda amala aşyrylýar. *(2018-nji ýylyň 9-nji iýunyndaky T-nyň Kanuny - 2018-nji ýylyň 19-njy iýunyndan güýje girdi)*

10. Zähmet şertleri sebäpli işgäriň saglyk ýagdaýynyň ýaramazlaşan halatynda, önümçilikde betbagtçylykly **hadysa** ýa-da hünär keseli sebäpli onuň zähmete bolan ukybyny ýitiren ýagdaýda, iş beriji işgäri onuň razylygy boýunça, lukmançylyk netijenamasyna laýyklykda iş bilen ýa-da öz serişdeleriniň hasabyna işgäriň täze kär (hünär) almak üçin okamagyny üpjün etmäge borçludyr, oňa gaýtadan taýýarlaýyş döwründe ortaça zähmet hakyny saklamalydyr, zerur halatda onuň saglygynyň we zähmete ukyplylygynyň dikeldilmegini göz öňünde tutmalydyr. *(2014-nji ýylyň 8-nji noýabryndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda - 2014-nji ýylyň 22-nji noýabryndan güýje girdi)*

175-nji madda. Önümçilikde betbagtçylykly hadysalardan we hünär kesellerinden hökmany ätiýaçlandyрма

Has howply önümçilik şertlerinde işleýän işgärler topary iş beriji tarapyndan önümçilikde betbagtçylykly **hadysalardan** we hünär kesellerinden Türkmenistanyň kanunçylygyna laýyklykda hökmany şahsy ätiýaçlandyрма degişlidir. *(2014-nji ýylyň 8-nji noýabryndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda - 2014-nji ýylyň 22-nji noýabryndan güýje girdi)*

176-njy madda. Zähmet şertleri boýunça öweziniň dolunmagyna bolan hukuk

1. **Zyýanly we (ýa-da) howply (aýratyn zyýanly we (ýä-da) aýratyn howply) zähmet şertleri bolan işlerde işleýän işgäriň hünär pensiýasyna, goşmaça haka, zähmet şertleri boýunça tölegli arakesmelere, gysgaldylan iş gününe, goşmaça rugsada, bejeriş-öňüni alyş iýmiti, süýt ýa-da deň derejeli beýleki azyk önümleri, gazlaşdyrylan duzly suw (gyzgyn sehlerde işleýän adamlar üçin), çay, hususy gorag we arassaçylyk serişdeleri bilen mugt üpjün edilmegine, şeýle hem beýleki öwezini dolmalara hukugy bardyr.**

2. Şu maddanyň birinji böleginde bellenilen öwezini dolmalara (hünär pensiýasy, zähmet şertleri boýunça tölegli arakesmeler, bejeriş-öňüni alyş iýmiti, süýt ýa-da şoňa deň derejeli beýleki azyk önümleri, gazlaşdyrylan duzly suw, çay, hususy gorag we arassaçylyk serişdeleri bilen mugt üplün edilmegi muňa degişli däldir) hukuk berýän zyýanly we howply (aýratyn zyýanly we aýratyn howply) zähmet şertleri bolan işleriň, hünärleriň we wezipeleriň sanawy kärhanalardaky iş orunlarynyň hünär synaglarynyň netijesinde degişli ministrlikler we pudaklaýyn dolandyryş edaralary we kardeşler arkalaşygynyň guramalary tarapyndan bilelikde işlenip taýýarlanylýar hem-de şu Kodeksiň 404-nji maddasynyň 1-nji bendinde görkezilen ýörite ygtyýarly edilen edara bilen ylalaşmak arkaly ministrlikler we pudaklaýyn dolandyryş edaralary tarapyndan tassyklanylýar.

Hünär pensiýasyna hukuk berýän (pensiýa çykýan ýaşynyň kemeldilýän ýyllary görkezilip) zyýanly we howply (aýratyn zyýanly we aýratyn howply) zähmet şertleri bolan işleriň, hünärleriň we wezipeleriň (şol sanda geçen döwürdäkileriniň) sanawy Türkmenistanyň kanunçylygynda kesgitlenilýär. (2014-nji ýylyň 8-nji noýabryndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda - 2014-nji ýylyň 22-nji noýabryndan güýje girdi)

177-nji madda. Işgäriň zähmeti goramak boýunça maglumatlary almaga bolan hukugy

Işgär zähmet şertnamasyny baglaşanda ýa-da başga işe geçirilende iş beriji tarapyndan zähmetiň şertleri hakynda, şol sanda hünär keseli we başga keseller bilen kesellemek töwekgelçiligi hakynda, şu sebäpli oňa degişli bolan ýeňillikler we öwezini dolmalar, şeýle hem hususy gorag serişdeleriniň bolmagy hakynda habardar edilmelidir. Iş beriji şeýle hem işgärleri ýa-da işgärleriň wekilçilikli edaralaryny anyk iş orunlarynda we önümçilikde zähmeti goramagyň ýagdaýy hakynda habardar etmäge borçludur.

178-nji madda. Iş berijiniň zähmeti goramagy üpjün etmek boýunça borçlary

1. Kärhanada zähmeti goramagy üpjün etmek boýunça borçlar iş berijiniň üstüne ýüklenilýär.

2. Iş beriji şulary üpjün etmäge borçludur:

1) jaýlar, binalar, maşynlar, mehanizmler, enjamlar ulanylanda, tehnologik prosesler amala aşyrylanda, şeýle hem önümçilikde gurallar, çig mal we materiallar ulanylanda işgärleriň howpsuzlygyny;

2) işgärleriň hususy we köpçülikleýin gorag serişdelerini peýdalanmagyny;

3) her bir iş ornunda zähmeti goramagyň degişli talaplaryna laýyk gelýän iş şertleriniň bolmagyny;

4) Türkmenistanyň kanunçylygyna laýyklykda işgärleriň zähmet we dynç alşynyň düzgünini;

5) öz hususy serişdeleriniň hasabyna, zyýanly we (ýa-da) howply (aýratyn zyýanly we (ýa-da) aýratyn howply) zähmet şertleri bolan işlerde, şeýle hem hapalanmak bilen baglanyşykly ýa-da aýratyn temperatura şertlerinde ýerine ýetirilýän işlerde işleýän işgärler üçin bellenilen kadalara laýyklykda ýörite egin-eşiğiň, ýörite aýakgabyň we beýleki hususy gorag serişdeleriniň, ýuwup aýyryan we zyýansyzlandyryan ýa-da ýokançsyzlandyryan serişdeleriň edinilmegini we olaryň berilmegini;

6) zähmeti goramak boýunça işleri ýerine ýetirmegiň howpsuz

usullaryny we tärlerini okatmak we önümçilikdäki betbagtçylykly hadysalarda ilkinji kömegi bermek, zähmeti goramak boýunça gözükdirmek, iş ornunda tälim alşyny we zähmeti goramagyň talaplaryny, işlerini ýerine ýetirmegiň howpsuz usullary we tärleri boýunça bilim barlagyny; (2014-nji ýylyň 8-nji noýabryndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda - 2014-nji ýylyň 22-nji noýabryndan güýje girdi)

7) bellenilen tertipde zähmeti goramak boýunça okuw we gözükdirme geçmedik, tälim alşy we zähmeti goramagyň talaplary boýunça bilim barlagyny geçmedik adamlaryň işe goýberilmezligini;

8) iş orunlarynda zähmet şertleriniň ýagdaýyna, şeýle hem hususy we köpçülikleýin gorag serişdeleriniň işgärler tarapyndan dogry peýdalanylyşyna gözegçiligi guramagy;

9) zähmeti goramak boýunça kadalara we düzgünlere laýyk gelýändigini anyklamak üçin iş orunlarynyň hünär synagyny geçirmegi; (2014-nji ýylyň 8-nji noýabryndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda - 2014-nji ýylyň 22-nji noýabryndan güýje girdi)

10) şu Kodeks, Türkmenistanyň kanunlary we beýleki kadalaşdyryjy hukuk namalary bilen göz önünde tutulan ýagdaýlarda öz hususy serişdeleriniň hasabyna hökmany deslapky (işe giren halatynda) we döwürleýin (zähmet işiniň dowamynda) lukmançylyk taýdan gözegçiligini (barlagyny), işgärleriň haýyşy boýunça nobatdan daşary lukmançylyk taýdan gözegçiligini (barlagyny) guramaga, şunda ýokarda görkezilen lukmançylyk taýdan gözegçiligi (barlagy) geçirilen wagtynda olara iş ýeriniň (wezipesiniň) we ortaça aýlyk hakynyň saklanylmagyny;

11) sanawy Türkmenistanyň kanunçylygy tarapyndan bellenilen hünärler boýunça hökmany lukmançylyk taýdan gözegçiligini (barlagyny) geçmedik işgärleri, şeýle hem lukmançylyk taýdan olara garşy gelýän halatlarda zähmet borçlaryny ýerine ýetirmäge goýbermezlige;

12) işgärleri iş orunlarynda zähmeti goramak we zähmet şertleri hakynda, saglyga zeper ýetirýän howpy we olara degişli bolan öwezini dolmalar we hususy hem-de köpçülikleýin gorag serişdeler barada habardar edilmäge; (2014-nji ýylyň 8-nji noýabryndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda - 2014-nji ýylyň 22-nji noýabryndan güýje girdi)

13) zähmeti goramak babatda ýerine ýetiriji häkimiýetiň, Türkmenistanyň zähmet kanunçylygynyň berjaý edilişine döwlet gözegçilik barlagy we gözegçiligi edaralaryna, şeýle hem kärdeşler arkalaşyklarynyň we işgärleriň beýleki wekilçilikli edaralarynyň öz ygtyýarlyklaryny amala aşyrmak üçin zerur bolan resminamalaryň we maglumatlaryň berilmegini; (2018-nji ýylyň 9-nji iýunyndaky T-nyň Kanuny - 2018-nji ýylyň 19-njy iýunyndan güýje girdi)

14) işgärleriň ömrüni we saglygyny gorap saklamak üçin heläkçilikli ýagdaýlaryň önüni almak boýunça, şeýle ýagdaýlar dörän halatynda, şol sanda heläkçilik çekenlere ilkinji kömegi bermek boýunça çäreleriň kabul edilmegini;

15) şu Kodeksde we Türkmenistanyň beýleki kadalaşdyryjy hukuk namalarynda bellenilen tertipde önümçilikde betbagtçylykly halatlary we hünär kesellerini derňemegi, hasaba almagy we seljermegi ejir çekene, ol aradan çykan mahalynda bolsa - aradan çykanyň maşgalasyna (maşgala agzasyna), kanuny wekiline betbagtçylykly halat hakyndaky ykrarnamanyň tassyklanandan nusgasyny derňew gutarandan soň üç günden gijä galman bermäge;

16) zähmeti goramagyň talaplaryna laýyklykda işgärlere sanitariýa-durmuş we bejeriş-önüni alyş taýdan hyzmat etmegi;

17) barlaglar we derňewler geçirmek üçin Türkmenistanyň zähmet kanunçylygynyň berjaý edilişine zähmeti goramak babatda ýerine ýetiriji

häkimiýetiň, döwlet gözegçilik barlagy we gözegçilik, jemgyýetçilik gözegçiligi edaralarynyň wezipeli adamlarynyň päsgelçiliksiz goýberilmegini; *(2018-nji ýylyň 9-nji iýunyndaky T-nyň Kanuny - 2018-nji ýylyň 19-njy iýunyndan güýje girdi)*

18) Türkmenistanyň zähmet kanunçylygynyň berjaý edilişine döwlet gözegçilik barlagy we gözegçilik edaralarynyň wezipeli adamlarynyň tabşyryknamalarynyň ýerine ýetirilmegini we jemgyýetçilik gözegçiligi edaralarynyň tabşyryknamalarynyň şu Kodeksde bellenilen tertipde seredilmegini;

19) işgärleriň **iş ornunda** zähmet howpsuzlygy we arassaçylygy boýunça zerur resminamalar bilen tanyşmagy; *(2014-nji ýylyň 8-nji noýabryndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda - 2014-nji ýylyň 22-nji noýabryndan güýje girdi)*

20) işgärler üçin kärdeşler arkalaşygynyň ýa-da işgärleriň beýleki ygtyýarly guramasynyň pikirini göz önünde tutmak bilen zähmeti goramak boýunça gollanmalaryň işlenilmegini we tassyklanylmagyny;

21) zähmet işinde işgärleriň beden we psihologik ýadawlygyny aýyrmak üçin ylmy taýdan esaslandyrylan we praktiki taýdan amala aşyrylýan ähli çäreleriň kabul edilmegini;

22) işgärlere gutulgysyz howply hasaplanýan amallary ýerine ýetirmegiň gadagan edilmegini;

23) önümçilikde betbagtçylykly hadysalar we **heläkçilik** hakynda degişli edaralara öz wagtynda habar berilmegini;

24) kärhananyň işiniň aýratynlygyna laýyklykda, zähmeti goramagyň talaplaryna laýyk gelýän Türkmenistanyň kadalaşdyryjy hukuk namalarynyň bolmagyny we olar bilen işgärleriň tanyşdyrylmagyny.

(2014-nji ýylyň 8-nji noýabryndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda - 2014-nji ýylyň 22-nji noýabryndan güýje girdi)

179-njy madda. Zähmeti goramak boýunça talaplar

1. Ähli kärhanalarda howpsuzlygyň we arassaçylygyň talaplaryna laýyk gelýän zähmet şertleri döredilmelidir. Şeýle şertleriň döredilmegi iş berijiniň borjuna girýär.

2. Zähmeti goramak boýunça talaplar şu Kodeks we Türkmenistanyň beýleki kadalaşdyryjy hukuk namalary, şeýle hem tehniki standartlar bilen bellenilýär.

3. İş beriji Türkmenistanyň kanunçylygy tarapyndan bellenilen tertipde zähmeti goramagyň talaplarynyň bozulmagyna jogapkärçilik çekýär.

180-nji madda. Zähmeti goramagyň talaplarynyň döwlet kadalaşdyrmalary

1. Zähmet işiniň barşynda işgärleriň ömrüni we saglygyny gorap saklamaga gönükdirilen zähmeti goramagyň döwlet kadalaşdyryjy talaplary kadalar, düzgünler we ölçegler bilen bellenilýär.

2. Zähmeti goramagyň talaplary işiň islendik görnüşleri amala aşyrylanda, şol sanda desgalar taslanýlanda, olaryň gurluşygynda (durky täzelenende) we ulanylanda, maşynlar, gurallar we beýleki enjamlar gurnalanda, tehnologik işler işlenip düzülende, önümçilik we zähmet guralanda ýuridik we fiziki şahslaryň ýerine ýetirmegi üçin hökmanydyr.

(2016-nji ýylyň 18-nji iýunyndan T-nyň Kanuny - 2016-nji ýylyň 1-nji iýulyndan güýje girdi)

3. Zähmeti goramak boýunça işlere laýyk gelýän güwänama (howpsuzlyk güwänamasy) - munuň özi kärhanada zähmeti goramak boýunça geçirilýän işleriň zähmeti goramagyň döwlet tarapyndan bellenen kadalaşdyryjy talaplara laýyk gelýändigini tassyklaýan resminamadyr.

181-nji madda. Zähmeti goramagyň döwlet dolandyryşy

1. Zähmeti goramagyň döwlet dolandyryşy zähmeti goramak babatda döwlet syýasatynyň esasy ugurlaryny durmuşa geçirmekde, zähmeti goramak babatda kanunçylyk we beýleki kadalaşdyryjy hukuk namalaryny işläp taýýarlamakda, şeýle hem işgärlere zähmetiň sagdyn we howpsuz şertlerini kepillendirýän önümçilik serişdelerine, tehnologiýalaryna we zähmeti guramaga bolan talaplary özünde jemleýär. (2014-nji ýylyň 8-nji noýabryndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda - 2014-nji ýylyň 22-nji noýabryndan güýje girdi)

2. Zähmeti goramagyň döwlet dolandyryşy Türkmenistanyň Prezidenti tarapyndan tassyklanylýan Düzgünnama laýyklykda amala aşyrylýar.

182-nji madda. Zähmeti goramak babatda ýerine ýetiriji häkimiýetiň edaralary

1. Zähmeti goramak babatda **ýerine ýetiriji häkimiýetiň** edaralary "Türkmenstandartlary" Baş döwlet gullugy (mundan beýläk - "Türkmenstandartlary") we zähmeti goramak babatda işi amala aşyran beýleki döwlet edaralary hasaplanylýar. (2018-nji ýylyň 9-nji iýunyndaky T-nyň Kanuny - 2018-nji ýylyň 19-njy iýunyndan güýje girdi)

2. "Türkmenstandartlary" öz ygtyýarlyklarynyň çäklerinde:

1) zähmeti goramagyň döwlet toplumlaýyn dolandyryşyny üpjün edýär, zähmeti goramak boýunça pudagara işi utgaşdyrýar;

2) zähmeti goramak boýunça döwlet maksatnamalaryny işläp düzmeği gurayar we olaryň ýerine ýetirilişine gözegçilik edýär;

3) kärhanalarda zähmet howpsuzlygyny üpjün etmek üçin ylmy esaslarda esaslandyrylan standartlaryň, düzgünleriň we kadalaryň zerur talaplaryny belleýär. Kadalaşdyryjy hukuk namalary şu Kodeksde göz önünde tutulan kepilliklerden pes bolmadyk derejede işgärleriň ömrüni we saglygyny goramak baradaky hukugyny üpjün etmelidir;

4) zähmeti goramak boýunça döwlet gözegçilik barlagyny we gözegçiligini amala aşyrýar we zähmet şertlerine döwlet seljermesini geçirýär;

5) bellenen tertipde önümçilikdäki betbagtçylykly hadysalary we heläkçilikleri derňeýär;

6) Türkmenistanyň kanunçylygy we şu Kodeks tarapyndan kesgitlenen beýleki meseleleri çözüýär.

Zähmeti goramak çygrynda "Türkmenstandartlarynyň" kararlary ministrlikleriň, pudaklaýyn dolandyryş edaralaryň we kärhanalaryň ählisi üçin hökmanydyr.

3. Zähmeti goramak babatda **ýerine ýetiriji häkimiýetiň** edaralarynyň şu aşakdakylara hukugy bardyr: (2018-nji ýylyň 9-nji iýunyndaky T-nyň Kanuny - 2018-nji ýylyň 19-njy iýunyndan güýje girdi)

1) kärhana islendik wagty päsgelçiliksiz baryp görmäge, ministrliklerden, pudaklaýyn dolandyryş edaralaryndan we kärhanalardan zerur maglumaty almaga;

2) kärhanalaryň ýolbaşçylaryna we beýleki wezipeli adamlaryna ýerine ýetirmek üçin hökmany tabşyryknamalary bermäge;

3) zähmeti goramagyň talaplary bozulan halatynda kärhanalaryň, aýry-aýry önümçilikleriň, sehleriň, uçastoklaryň, **iş orunlarynyň** we enjamlaryň ulanylyşyny togtatmaga (gadagan etmäge); (2014-nji ýylyň 8-nji noýabryndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda - 2014-nji ýylyň 22-nji noýabryndan güýje girdi)

4) kärhanalaryň ýolbaşçylaryna, wezipeli adamlaryna, işgärlerine zähmeti goramak boýunça kanunçylygyň we beýleki kadalaşdyryjy hukuk namalaryň bozulandygy üçin jerime salmaga, görkezilen adamlary eýeleýän wezipesinden boşatmak hakynda tekliplama girizmäge, zerur halatlarda materiallary prokuratura edaralaryna bermäge.

4. İş beriji zähmeti goramak babatda **ýerine ýetiriji häkimiýetiň** edaralarynyň wekillerine öz üstüne ýüklenilen wezipeleri ýerine ýetirmek üçin ähli zerur şertleri üpjün edýär. *(2018-nji ýylyň 9-nji iýunyndaky T-nyň Kanuny - 2018-nji ýylyň 19-njy iýunyndan güýje girdi)*

5. Zähmeti goramak babatda **ýerine ýetiriji häkimiýetiň** edaralarynyň bellenen ygtyýarly adamlary öz ygtyýarlyklarynyň çäginde çykanlygy we esassyz idinleri ulanandygy üçin Türkmenistanyň kanunçylygyna laýyklykda jogapkärçilik çekýärler. *(2018-nji ýylyň 9-nji iýunyndaky T-nyň Kanuny - 2018-nji ýylyň 19-njy iýunyndan güýje girdi)*

183-nji madda. Zähmeti goramak babatda ministrlikleriň, pudaklaýyn dolandyryş edaralarynyň we ýerine ýetiriji häkimiýetiň beýleki edaralarynyň ygtyýarlyklary

Zähmeti goramak babatda ministrlikler, pudaklaýyn dolandyryş edaralary we **ýerine ýetiriji häkimiýetiň beýleki** edaralary: *(2018-nji ýylyň 9-nji iýunyndaky T-nyň Kanuny - 2018-nji ýylyň 19-njy iýunyndan güýje girdi)*

1) zähmeti goramak çygrynda döwlet syýasatynyň esasy ugurlaryny durmuşa geçirýärler;

2) standartlary, düzgünleri, gollanmalary we beýleki kadalaşdyryjy namalary işläp düzýärler, gurluşygyň taslamalarynyň tehniki seljermesini we obýektleriň durkuny täzelemegi, täze tehnologik prosesleri we enjamlary zähmeti goramagyň talaplaryna laýyklykda durmuşa geçirýärler;

3) zähmeti goramagyň kadalary we düzgünleri boýunça kärhanalaryň ýolbaşçy işgärlerini we hünärmenlerini bellenen tertipde okatmagy guraýarlar;

4) zähmeti goramagyň ýagdaýy üçin içki edara gözegçiligini amala aşyrýarlar;

5) Türkmenistanyň kanunçylygynda göz önünde tutulan beýleki ygtyýarlyklary amala aşyrýarlar.

184-nji madda. Döwlet häkimiýetiniň ýerli we ýerli öz-özüni dolandyryş edaralarynyň zähmeti goramak babatdaky ygtyýarlyklary

Döwlet häkimiýetiniň ýerli we ýerli öz-özüni dolandyryş edaralary welaýatlarda, etraplarda we şäherlerde, şeýle hem geňeşliklerde zähmeti goramak babatda döwlet syýasatynyň durmuşa geçirilmegini üpjün edýärler. *(2018-nji ýylyň 9-nji iýunyndaky T-nyň Kanuny - 2018-nji ýylyň 19-njy iýunyndan güýje girdi)*

185-nji madda. Kärhanada zähmeti goramak gullugy

1. Önümçilik işini amala aşyrýan işgärleriniň sany elliden köp bolan her bir kärhanada zähmeti goramagyň talaplaryny berjaý etmegi üpjün etmek, şolaryň ýerine ýetirilişine gözegçiligi amala aşyrmak maksady bilen kärhanada zähmeti goramak gullugy döredilýär ýa-da şol çygryda zähmeti goramak boýunça degişli taýýarlygy ýa-da iş tejribesi bolan hünärmeniň (inženeriň) wezipesi girizilýär. Zähmeti goramak gullugy öz derejesi boýunça kärhananyň esasy önümçilik gulluklaryna deňeşdirilýär we kärhananyň ýolbaşçysyna tabynlykda durýar. Zähmeti goramak gullugynyň işgärlerine olara mahsus bolmadyk wezipeleri

ýüklemek gadagan edilýär.

2. Zähmeti goramak gullugynyň işiniň guralyşy we tertibi “Türkmenstandartlary” we Türkmenistanyň Kärdeşler arkalaşyklarynyň Milli merkezi bilen ylalaşylyp, şu Kodeksiň 404-nji maddasynyň 1-nji bendinde görkezilen ýörite ygtyýarly edilen edara tarapyndan tassyklanylýan Kärhanada zähmeti goramak gullugy hakynda birkysmy düzgünnama bilen kesgitlenilýär.

Zähmeti goramak boýunça hünärmeniň (inženeriň) ýerine ýetirýän borçlary (işleri) “Türkmenstandartlary” we Türkmenistanyň Kärdeşler arkalaşyklarynyň Milli merkezi bilen ylalaşylyp, şu Kodeksiň 404-nji maddasynyň 1-nji bendinde görkezilen ýörite ygtyýarly edilen edara tarapyndan tassyklanylýan Kärhananyň zähmeti goramak boýunça hünärmeniniň (inženeriniň) birkysmy wezipe gözükdirijisi bilen kesditlenilýär. (2014-nji ýylyň 8-nji noýabryndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda - 2014-nji ýylyň 22-nji noýabryndan güýje girdi)

186-njy madda. Zähmeti goramak baradaky toparlar

1. Kärhanalarda iş berijiniň başlangyjy, şeýle hem işgärleriň ýa-da kärdeşler arkalaşygynyň we (ýa-da) işgärleriň beýleki wekilçilikli guramasynyň başlangyjy boýunça zähmeti goramak baradaky toparlar döredilýär. Olaryň düzümine deň esasynda iş berijileriň, kärdeşler arkalaşygynyň ýa-da işgärleriň beýleki wekilçilikli guramasynyň wekilleri girýärler. Zähmeti goramak baradaky toparlar hakynda birkysmy düzgünnama "Türkmenstandartlary" gullugy tarapyndan işlenilýär we tassyklanylýar.

2. Zähmeti goramak baradaky topar zähmeti goramagyň talaplaryny üpjün etmek, önümçilik şikesleriniň we hünär keselleriniň önüni almak boýunça iş berijiniň we işgärleriň bilelikdäki işini, şeýle hem iş orunlarynda zähmeti goramagyň we zähmet şertleriniň barlaglarynyň geçirilmegini we görkezilen barlaglaryň netijeleri hakynda işgärleriň habardar edilmegini, köpçilikleýin şertnamanyň (ylalaşygyň) zähmeti goramak hakynda bölümine teklipleri toplamagy guraýar. (2014-nji ýylyň 8-nji noýabryndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda - 2014-nji ýylyň 22-nji noýabryndan güýje girdi)

187-nji madda. Lukmançylyk gözegçiligi

1. İş beriji özüniň hususy serişdeleriniň hasabyna işgärleriň deslapky (zähmet şertnamasy baglaşylanda) we döwürleýin (işniň barşynda) lukmançylyk gözegçiligini guramaga borçludur. Oňa şu aşakdakylar degişlidir:

1) on sekiz ýaşyna ýetmedikler;

2) altmyş iki ýaşa ýeten erkek adamlar, elli ýedi ýaşa ýeten aýallar;

3) maýyplar;

4) amatsyz zähmet şertleri bolan işlerde, gijeki işlerde, şeýle hem ulagyň hereketi bilen baglanyşykly işlerde işleýänler;

5) saglygy goraýyş we derman senagatynyň, azyk senagatynyň işlerinde, söwdada we ilata gös-göni hyzmat edýän beýleki pudaklarda işleýänler;

6) umumybilim berýän mekdepleriň we mekdebe çenli edaralaryň we gös-göni çagalary okatmak we terbiýelemek bilen meşgullanýan beýleki edaralaryň mugallymlary we beýleki işgärleri;

7) Türkmenistanyň kanunçylygyna laýyklykda beýleki işgärler.

2. Amatsyz zähmet şertleri bolan we beýleki işlerde deslapky we döwürleýin lukmançylyk gözegçiligi geçirmeginiň tertibi we şol işleriň sanawy Türkmenistanyň

kanunçylygy tarapyndan bellenilýär.

3. Şu maddanyň birinji böleginde görkezilen işgärleriň lukmançylyk gözegçiliginden geçmekden boýun gaçyrmaga haky ýokdur. Lukmançylyk gözegçiliginden geçmekden boýun gaçyran işgärleri ýa-da lukmanlar toparlary tarapyndan barlaglaryň netijesi boýunça olaryň beren maslahatlaryny ýerine ýetirmekden ýüz öwren işgärleri iş berijiniň işe goýbermezlige haky bardyr.

4. Saglyk ýagdaýy boýunça ýaramazlyk görkezijisi bolan işlerde işgärleriň zähmetiniň peýdalanylmagyna ýol berilmeýär.

5. İşgäriň şulara hukugy bardyr:

1) eger işgär iş şertleri bilen baglanyşykly özüniň saglyk ýagdaýy ýaramazlaşýar diýip hasap etse, nobatdan daşary lukmançylyk gözegçiligiň geçirilmegini talap etmäge;

2) işe girende deslapky we zähmet işiniň dowamynda döwürleýin lukmançylyk gözegçiligi geçirilende şolaryň netijeleri boýunça özüniň saglyk ýagdaýy barada gelnen netije hakynda maglumat almaga.

6. İşgärler şu maddada göz önünde tutulan lukmançylyk gözegçiliginden geçmek bilen baglanyşykly çykdaýylary tölemeýärler.

7. Şu maddanyň birinji böleginde görkezilen işgärleriň toparlary üçin her ýylky hökmany lukmançylyk gözegçiligi ortaça aýlyk hakynyň saklanyp galmagy bilen iş wagtynda geçirilýär. (2014-nji ýylyň 8-nji noýabryndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda - 2014-nji ýylyň 22-nji noýabryndan güýje girdi)

188-nji madda. İşgärleriň hususy gorag serişdeleri bilen üpjün edilmegi

1. Zyýanly we (ýa-da) howply (aýratyn zyýanly we (ýa-da) aýratyn howply) zähmet şertleri bolan işlerde, şeýle hem hapalanmak bilen baglanyşykly ýa-da aýratyn temperatura şertlerinde ýerine ýetirilýän işlerde işleýän işgärlere Türkmenistanyň kanunçylygynda bellenilen tertipde tassyklanylýan kadalara laýyklykda güwälendirilen hususy gorag serişdeleri ýuwup aýyrýan we zýýansyzlandyryýan ýa-da ýokançsyzlandyryýan serişdeler berilýär.

Işgärleriň hususy we köpçülikleýin gorag serişdeleri diýip işgärlere zyýanly we (ýa-da) howply önümçilik ýagdaýlarynyň täsiriniň önüni almak ýa-da azaltmak, şeýle hem hapalanmaktan goranmak üçin ulanylýan tehniki we beýleki serişdelere düşünilýär.

2. İşgärleriň hususy gorag serişdeleriniň edinilmegi, saklanylyşy, ýuwulyşy, arassalanylyşy, abatlanylyşy, dezinfeksiýasy we zýýansyzlandyrylyşy iş berijiniň serişdeleriniň hasabyna amala aşyrylýar.

Iş beriji işgärlere bellenilen kadalardan boýunça berlen ýörite egin-eşiğiň, ýörite aýakgabyň we beýleki hususy gorag serişdeleriniň saklanylmagyny, ýuwmagyny, guradylmagyny, zýýansyzlandyrylmagyny, gazsyzlandyrylmagyny, işjeňsizlendirilmegini we abatlanylmagyny üpjün etmäge borçludur.

3. İşgärlere ýörite egin-eşiğiň we ýörite aýakgabyň ýerine olary edinmek üçin, şeýle hem olary öndürmäge niýetlenen materiallary edinmek üçin pul serişdeleriniň berilmegine ýol berilmeýär.

Aýratyn halatlarda, haçanda ýörite egin-eşik we ýörite aýakgap öz wagtynda berilmedik bolsa we şonuň netijesinde olar işgärler tarapyndan edinilen bolsa, iş beriji olaryň şol egin-eşiği we aýakgaby edinmegi üçin harçlan çykdaýylarynyň owezini dolmaga borçludur. (2014-nji ýylyň 8-nji noýabryndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda - 2014-nji ýylyň 22-nji noýabryndan güýje girdi)

189-njy madda. Işgärleri süýt, bejeriş-öňüni alyş iýmiti, gazlaşdyrylan duzly suw, çay, hususy gorag we arassaçylyk serişdeleri bilen üpjün etmek

Zyýanly we (ýa-da) howply (aýratyn zyýanly we (ýa-da) aýratyn howply) zähmet şertleri bolan işlerde işleýän işgärler bellenen kadalar boýunça şu aşakdakylar bilen mugt üpjün edilýär:

- 1) süýt ýa-da deň derejeli beýleki azyk önümleri bilen;
- 2) bejeriş-öňüni alyş iýmiti bilen;
- 3) gazlaşdyrylan duzly suw (gyzgyn sehlerde işleýän adamlar üçin), çay bilen;
- 4) hususy gorag we arassaçylyk serişdeleri bilen.

(2014-nji ýylyň 8-nji noýabryndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda - 2014-nji ýylyň 22-nji noýabryndan güýje girdi)

190-njy madda. Işgärlere sanitariýa-durmuş we bejeriş-öňüni alyş taýdan hyzmat etmek

1. Kärhanalaryň işgärlerini zähmeti goramagyň talaplaryna laýyklykda, sanitariýa-durmuş we bejeriş-öňüni alyş taýdan hyzmat etmegi üpjün etmek iş berijiniň üstüne yüklenilýär. Şu maksatlar bilen kärhanada bellenen kadalara laýyklykda sanitariýa-durmuş otaglary, naharlanmak üçin otaglar, lukmançylyk kömegini bermek üçin otaglar, iş wagtynda dynç alyş üçin we psihologik taýdan halyny ýeňletmek üçin otaglar enjamlaşdyrylýar; dermanhanajykly sanitariýa nokatlary döredilýär, olar dermanlyk serişdeleriniň toplumyndan we ilkinji lukmançylyk kömegini bermek üçin üsti ýetirilen toplumdan ybaratdyr; gyzgyn sehlerdäki we uçastoklardaky işgärleri gazlaşdyrylan duzly suw we beýlekiler bilen üpjün etmek üçin abzallar (enjamlar) oturdylýar.

2. Önümçilikde betbagtçylykly **hadysalardan we hünär** kesellerden heläkçilik çeken, şeýle hem lukmançylyk taýdan görkezijileri bolan işgärler kärhananyň ulag serişdeleri bilen ýa-da kärhananyň hasabyna sagaldyş edaralaryna ýa-da olaryň ýaşaýan ýerine äkidilýär. *(2014-nji ýylyň 8-nji noýabryndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda - 2014-nji ýylyň 22-nji noýabryndan güýje girdi)*

191-nji madda. Maýyplaryň zähmetini goramak boýunça goşmaça çäreler

1. Iş berijişe ýerleşdirmek tertibinde iş bilen üpjün edýän ýerli edara tarapyndan iberilen maýyplary bellenen möçberiniň hasabyna iş orunlaryna işe kabul etmäge borçludyr.

2. HMAT-nyň doly däl iş wagtynyň düzgüni, maýyplaryň iş yüküniň peseldilmegi we beýleki şertleri hakyndaky maslahatlarynyň iş beriji tarapyndan ýerine ýetirilmegi hökmanydyr.

3. Maýyplary gijeki wagtdaky işlere, şeýle hem iş wagtyndan daşary ýerine ýetirilýän işlere we dynç günü işe çekmäge, şeýle işlere olara lukmançylyk netijenamalary boýunça gadagan edilmedik şertlerinde diňe olaryň razylygy bilen ýol berilýär.

192-nji madda. Işgäriň zähmeti goramak babatdaky borçlary

Işgär zähmeti goramak babatda şu aşakdakylara borçludyr:

1) zähmeti goramagyň Türkmenistanyň kanunlary we beýleki kadalaşdyryjy hukuk namalary, şeýle hem zähmeti goramak boýunça düzgünler we gollanmalar tarapyndan

bellenen talaplaryny berjaý etmäge;

2) zähmeti goramak boýunça degişli gollanmalaryň, düzgünleriň we Türkmenistanyň beýleki kadalaşdyryjy hukuk namalarynyň talaplaryny berjaý etmäge, maşynlary, enjamlary we önümçiligiň beýleki serişdelerini howpsuz ulanmagyň, şeýle hem kärhananyň, önümçilik, kömekçi we durmuş jaýlarynyň çäginde alyp baryş kadalaryny berjaý etmäge;

3) köpçülikleýin şertnamada (ylalaşykda) we kärhananyň içerki zähmet düzgün-tertip nyzamynyň kadalarynda göz önünde tutulan zähmeti goramak boýunça kadalary we borçnamalary ýerine ýetirmäge; (2016-nji ýylyň 18-nji iýunyndan T-nyň Kanuny - 2016-nji ýylyň 1-nji iýulyndan güýje girdi)

4) hususy we köpçülikleýin gorag serişdeleriniň dogry ulanylmagyna, olaryň ýok halatlarynda gös-göni ýolbaşça haýal etmän habar bermäge;

5) zähmeti goramak boýunça işlerde howpsuzlyk usullaryny we tärlerini öwrenmäge, önümçilikde betbagtçylykly hadysalarda ilkinji kömegi bermäge, zähmeti goramak boýunça gözükdirmäni, iş ýerinde tälim alşyny, zähmeti goramagyň talaplaryna bolan bilimleriniň barlanylmagyny geçirmäge;

6) şu Kodeksiň 187-nji maddasyna laýyklykda işe giren mahaly hökmany suratda deslapky we zähmet işi döwründe döwürleýin lukmançylyk gözegçiligini (barlagyny) geçmäge;

7) sagdyn we howpsuz iş şertlerini döretmäge we şeýle iş bilen üpjün etmekde iş beriji bilen hyzmatdaşlyk etmäge, önümçilikde bolup geçen betbagtçylykly hadysa hakynda, şeýle hem özi ýa-da onuň daş-töweregindäki adamlar üçin howp salýan ýagdaýlar hakynda haýal etmän gös-göni ýolbaşçysyna habar bermäge.

193-nji madda. Zähmeti goramaga gözükdirmäniň geçirilmegi we onuň kadalarynyň okadylmagy

1. İş berijiniň üstüne işgärleri tehniki howpsuzlyk, önümçilik sanitariýasy, ýangyna garşy gorag we zähmeti goramagyň beýleki düzgünleri boýunça gözükdirmäni geçirmek, şeýle hem zähmeti goramak boýunça ähli talaplaryň işgärler tarapyndan berjaý edilmegine hemişelik gözegçiligi amala aşyrmak wezipesi yüklenilýär.

2. İş beriji işgärleriň zähmeti goramagyň kadalarynyň we olaryň bilimleriniň barlagyny geçirmäge borçludyr.

3. Okuwy, gözükdirmäni geçmedik we zähmeti goramak boýunça bilimleri barlanmadyk adamlary işe goýbermek gadagandyr.

194-nji madda. Zähmeti goramak babatda okatmak we hünär taýdan taýýarlamak

1. Kärhananyň ähli işgärleri, şol sanda onuň ýolbaşçysy hem zähmeti goramak boýunça okuwy we zähmeti goramagyň talaplarynyň bilimlerine bolan barlagyny geçmäge borçludylar.

2. İş beriji ýa-da onuň ygtyýarly eden adamy işe ýerleşýän ähli adamlar, şeýle hem başga işe geçirilýän işgärleriň hemmesi üçinzähmeti goramak boýunça gözükdirme geçirmäge, işleriň howpsuz usullarynyň, tärleriniň öwredilmegini we heläkçilik çekenlere ilkinji kömegiň berilmegini guramaga borçludyr.

3. İş beriji zyýanly we (ýa-da) howply zähmet şertleri bolan işe girýän adamlaryň işleri ýerine ýetirmekde howpsuz usullary we tärleri ulanmagy iş ýerinde tälim alşy geçmek we synaglary tabşyrmak hem-de zähmeti goramagyň yzygiderli okuwyny

geçirmek we iş döwründe zähmeti goramak talaplaryna bolan bilimleriniň barlagyny üpjün edýär.

4. Döwlet "Zähmeti goramak" kursunyň özbaşdak ders ýa-da degişli dersiniň özbaşdak bölümi hökmünde hökmany öwrenilmegini göz önünde tutýan Türkmenistanyň okuw mekdeplerinde zähmeti goramak boýunça okuwyň guralmagyna ýardam edýär.

5. Döwlet orta **hünär** we ýokary okuw mekdeplerinde zähmeti goramak boýunça hünärmenleriň hünär taýýarlygyny üpjün edýär. *(2015-nji ýylyň 18-nji awgustyndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda - 2015-nji ýylyň 2-nji sentýabryndan güýje girdi)*

195-nji madda. Saglyk ýagdaýy boýunça has ýeňil ýa-da amatsyz önümçilik faktorlarynyň täsirini aradan aýyrýan işe geçirilmegi

1. İş beriji saglyk ýagdaýy boýunça has ýeňil ýa-da amatsyz önümçilik faktorlarynyň täsirini aradan aýyrýan işiň berilmegine mätäçlik çekýän işgärleri olaryň razylygy bilen lukmançylyk netijenasyna laýyklykda wagtlaýyn ýa-da möhletsiz şonuň ýaly işe geçirmäge borçludur.

2. Saglyk ýagdaýy boýunça has ýeňil ýa-da amatsyz önümçilik faktorlarynyň täsirini aradan aýyrýan pes aýlyk tölenýän işe geçirilende işgärlere öňki ortaça zähmet haky işe geçirilen gününden iki hepdäniň dowamynda saklanylýar.

3. İş bilen baglanyşykly maýyplyk ýa-da saglygyna zeper ýetirilmegi sebäpli wagtlaýyn pes aýlyk tölenilýän işe geçirilmegi onuň saglyk ýagdaýyna jogapkär bolan iş beriji işgäriň öňki ortaça aýlyk zähmet haky bilen häzirki täze işindäki zähmet hakynyň arasyndaky tapawudy töleýär. Şeýle tapawut işgäre onuň zähmet ukyby dikeldilýänçä ýa-da maýyplygy belleniýänçä tölenilýär.

4. Türkmenistanyň kanunçylygy bilen saglyk ýagdaýy boýunça has ýeňil ýa-da amatsyz önümçilik faktorlarynyň täsirini aradan aýyrýan pes aýlyk tölenýän işe geçirilende onuň öňki ortaça zähmet hakynyň saklanylmagy beýleki ýagdaýlarda hem göz önünde tutulyp bilner.

196-njy madda. İşgäriň ömrüne we saglygyna howp salýan işleri ýerine ýetirmekden ýüz öwürmäge bolan hukugy

Işgär iş prosesinde onuň ömrüne ýa-da saglygyna howp salýan ýagdaýlaryň dörandigi hakynda haýal etmän iş berijä habar berýär. Zähmeti goramagyň berjaý edilmegine gözegçilik barlagyny we gözegçiligiamala aşyran edaralar tarapyndan şeýle ýagdaýlar tassyklan halatynda, iş beriji şolary aradan aýyrmak boýunça çäreleri görýär. Eger zerur çäreler görülmese, işgäriň öz ömrüne ýa-da saglygyna howp salýan ýagdaýlar düzedilýänçä işgär degişli işi ýerine ýetirmekden ýüz öwürmäge haklydyr. İşgäre şol döwürde onuň ortaça zähmet haky saklanýar.

197-nji madda. İşgärlere ilkinji lukmançylyk kömegini bermek we olaryň bejeriş-öňüni alyş edaralaryna äkidilmegi

1. İş beriji iş (gulluk) ýerinde kesellän işgärlere ilkinji lukmançylyk kömegini bermäge gönükdirilen çäreleri görmäge borçludur.

2. İş (gulluk) ýerinde kesellän işgärleri bejeriş-öňüni alyş edaralaryna äkitmek iş berijiniň hasabyna geçirilýär.

198-nji madda. Önümçilik desgalarynyň we önümleriň (işleriň, hyzmatlaryň) zähmeti goramagyň talaplaryna laýyk gelmegi

1. Gurluşygyň we önümçilik desgalarynyň durkuny täzeleýiş taslamalary, şeýle hem maşynlar, mehanizmler we beýleki önümçilik enjamlar, tehnologik prosesler zähmeti goramagyň standartlarynyň, düzgünleriniň we kadalarynyň talaplaryna laýyk gelmelidir.

2. Şu maddanyň 1-nji böleginde görkezilen taslamalaryň zähmeti goramagyň talaplaryna laýyk gelyändiginiň hakynda zähmet şertleriniň döwlet bilermen toparynyň netijenamasy bolmazdan önümçilik desgalaryny gurmak, durkuny täzelemek, tehniki taýdan gaýtadan enjamlaşdyrmak, täze tehnikany öndürmek we ornaşdyrmak, täze tehnologiýalary ornaşdyrmak gadagandyr.

3. Täze ýa-da durky täzelenilýän önümçilik desgalary zähmeti goramagyň talaplarynyň berjaý edilişine degişli döwlet gözegçilik barlagy we gözegçilik edaralarynyň netijenamasy bolmasa, olar ulanylmaga kabul edilip bilinmez.

4. Toksikologik (sanitariýa-arassaçylyk, lukmançylyk-biologik) taýdan baha bermek geçirilmedik, metrologik gözegçiligiň usullary we serişdeleri işlenilip taýýarlanylmandyk zyýanly ýa-da howply maddalary, materiallary, önümleri (işleri, hyzmatlary) önümçilikde ulanmak gadagandyr.

5. Kärhanada täze ýa-da öň ulanylmandyk zyýanly ýa-da howply maddalar peýdalanylman mahalynda iş beriji görkezilen maddalary ulanmaga başlamazdan öň işgärleriň ömrüni we saglygyny gorap saklamak boýunça çäreleri işläp taýýarlamaga we olary zähmeti goramagyň talaplarynyň berjaý edilişine döwlet gözegçilik barlagynyň we gözegçiliginiň degişli edaralary bilen ylalaşmaga borçludyr.

6. Maşynlar, mehanizmler we beýleki önümçilik enjamlary, ulag serişdeleri, tehnologik prosesler, materiallar we himiki maddalar, işgärleriň hususy we köpçülikleýin gorag serişdeleri, şol sanda daşary ýurtda öndürilenler zähmeti goramagyň talaplaryna laýyk gelmelidir we laýyk geliş güwänamalary bolmalydyr.

199-njy madda. Zähmeti goramak boýunça çäreleri maliýeleşdirmek

1. Kärhanada zähmeti goramak boýunça çäreleri maliýeleşdirmek onuň hususy serişdeleriniň hasabyna, Türkmenistanyň Döwlet býujetiniň we býujetden daşary gaznalaryň serişdeleriniň hasabyna amala aşyrylýar.

2. Zähmeti goramak üçin berilýän serişdeleriň möçberi howpsuz we sagdyn durmuş şertlerini has dolý üpjün etmekden ugur alnyp köpçülikleýin şertnama (ylalaşyk) bilen kesgitlenilýär.

200-nji madda. Önümçilikdäki betbagtçylykly hadysalary derňemek we olary hasaba almak

1. İş beriji şu aşakdakylara borçludyr:

1) önümçilikdäki betbagtçylykly hadysalaryň öz wagtynda derňewini we hasaba almagy geçirmäge;

2) derňewiň gutaran gününden başlap üç günden gijä galman **betbagtçylykly hadysa** ýagdaý hakyndaky ykrarnamany heläkçilik çekene, ol aradan çykan mahalynda bolsa - aradan çykanyň maşgalasyna (maşgala agzalaryna), kanuny wekiline bermäge. *(2014-nji ýylyň 8-nji noýabryndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda - 2014-nji ýylyň 22-nji noýabryndan güýje girdi)*

2. Önümçilikde bolan betbagtçylykly hadysalary derňemek we hasaba almak Türkmenistanyň Ministrler Kabineti tarapyndan bellenilen tertipde geçirilýär.

201-nji madda. Önümçilikdäki betbagtçylykly hadysalary derňemegiň, resmileşdirmegiň we hasaba almagyň meseleleri boýunça gapma-garşylyklara seretmek

Önümçilikde bolan betbagtçylykly hadysalary derňemek, resmileşdirmek we ony hasaba almak boýunça meseleler baradaky gapma-garşylyk, iş beriji (onuň ygtyýarlandyrylan wekili) tarapyndan betbagtçylykly hadysanyň ykrar edilmezligi, betbagtçylykly hadysanyň derňewini geçirmekden hem degişli namany düzmekden ýüz öwrülmegi we heläkçilik çekenini ýa-da onuň ynanylan adamynyň şol namanyň mazmuny bilen ylalaşmazlygy zähmeti **goramak babatda ýerine ýetiriji häkimiýetiň** degişli edaralary, kärdeşler arkalaşygy tarapyndan seredilýär, olaryň kararlary kazyýete şikaýat edilip bilner. Şeýle halatlarda şikaýat edilmegi iş beriji (onuň ygtyýarlandyrylan wekili) tarapyndan bu edaralaryň kararlarynyň ýerine ýetirilmezligi üçin esas bolup bilmeýär. *(2018-nji ýylyň 9-nji iýunyndaky T-nyň Kanuny - 2018-nji ýylyň 19-njy iýunyndan güýje girdi)*

202-nji madda. Zähmeti goramagyň ýagdaýyna gözegçilik barlagy we gözegçilik etmek

1. Zähmeti goramagyň ýagdaýyna döwlet gözegçilik barlagy we gözegçiligi şu Kodeksiň 182-nji maddasynda görkezilen ygtyýarly döwlet edaralary amala aşyrýarlar.

2. Zähmeti goramak boýunça kadalaryň we düzgünleriň berjaý edilşine jemgyýetçilik gözegçiligini kärdeşler arkalaşyklary we işgärleriň beýleki wekilçilikli edaralary amala aşyrýarlar.

203-nji madda. Türkmenistanyň zähmeti goramak boýunça kanunçylygynyň bozulmagy üçin wezipeli we beýleki adamlaryň, şeýle hem işgärleriň jogapkärçiligi

Türkmenistanyň zähmeti goramak boýunça kanunçylygynyň bozulmagyna günäkär wezipeli we beýleki adamlar, şeýle hem işgärler Türkmenistanyň kanunçylygy tarapyndan bellenilen tertipde maddy, düzgün-nyzam, dolandyryş we jenaýat jogapkärçiligine çekilýärler.

204-nji madda. Zähmeti goramagyň talaplary bozulyp önümçilik serişdeleriniň, tehnologiýalarynyň taslamalarynyň işlenip taýýarlanylýandygy üçin taslama-konstruktorçylyk guramalarynyň jogapkärçiligi

Zähmeti goramak boýunça kadalaryň we düzgünleriň bozulyp, önümçilik serişdeleriniň, tehnologiýalarynyň taslamalarynyň işlenip taýýarlanylýandygy üçin taslama-konstruktorçylyk guramalary bu düzgün bozmalary we olaryň netijelerini düzetmek üçin harajatlary buýruja doly tölemäge borçludyr.

205-nji madda. Kärhanalaryň zähmeti goramagyň talaplaryna laýyk gelmeýän önümçilik maksatly önümleriň öndürilmegine we ýerlenilmegine jogapkärçiligi

1. Zähmeti goramagyň talaplaryna laýyk gelmeýän, önümçilik maksatly önümleri öndürýän we iberýän kärhanalar Türkmenistanyň kanunçylygy tarapyndan kesgitlenýän

tertipde we şertlerde sarp edijilere ýetirilen zyýanyň (zeleliň) öwezini dolýarlar.

2. Zähmeti goramak boýunça standartlaryň, düzgünleriň we kadalaryň bellenen talaplaryna laýyk gelmeýän önümçilik maksatly önümi öndürmek, mahabatlandyrmak we satmak, şol sanda Türkmenistanyň çäginden daşarda satyn alnanlary bikanun hasaplanylýar. Kärhanalar tarapyndan şeýle iş netijesinde alnan peýda bellenen tertipde alnyp, Türkmenistanyň Döwlet býujetine geçirilmäge degişlidir.

XII bölüm. Zähmet şertnamasynyň taraplarynyň maddy jogapkärçiligi

1 bab. Umumy düzgünler

206-njy madda. Zähmet şertnamasynyň tarapynyň ýetirilen zyýanyň (zeleliň) öwezini doldurmakdaky borjy

1. Zähmet şertnamasynyň tarapy (iş beriji ýa-da işgär) zähmet babatdaky borçlary ýerine ýetirmekde beýleki tarapa ýetiren zyýany (zeleli) üçin şu Kodeks we Türkmenistanyň beýleki kadalaşdyryjy hukuk namalary tarapyndan bellenen düzgünler boýunça onuň öwezini dolýar.

2. Köpçülikleýin şertnama (ylalaşyk) bilen zähmet şertnamasynyň taraplarynyň maddy jogapkärçiligi anyklaşdyrylyp bilner. **Şunda iş berijiniň işgäriň öňündäki şertnamalaýyn jogapkärçiligi şu Kodeksde göz önünde tutulandan pes, işgäriň iş berijiniň öňündäki jogapkärçiligi bolsa – ýokary bolmaly däldir.** (2016-nji ýylyň 18-nji iýunyndan T-nyň Kanuny - 2016-nji ýylyň 1-nji iýulyndan güýje girdi)

3. Zyýan (zelel) ýetirilenden soňra zähmet gatnaşyklarynyň bes edilmegi zähmet şertnamasynyň tarapynyň şu Kodeksde we Türkmenistanyň beýleki kadalaşdyryjy hukuk namalarynda göz önünde tutulýan maddy jogapkärçilikden boşadylmagyna getirmeýär.

207-nji madda. Zähmet şertnamasynyň tarapynyň ýetirilen zyýan (zelel) üçin maddy jogapkärçiliginiň başlanýan şertleri

1. Eger şu Kodeksde we Türkmenistanyň beýleki kadalaşdyryjy hukuk namalarynda başgaça zat göz önünde tutulmadyk bolsa, zähmet şertnamasynyň beýleki tarapyna özüniň ýetiren zyýany (zeleli) üçin zähmet şertnamasynyň tarapynyň maddy jogapkärçiligi günäkäriň hukuga garşy özüni alyp barmagy (hereketi ýa-da hereketsizligi) netijesinde ýetirilen hem-de günäkäriň hukuga garşy özüni alyp barmagy bilen ýetirilen zyýanyň (zeleliň) arasyndaky sebäpli arabaglanysyk netijesinde ýetirilen zyýan (zelel) üçin döreýär.

2. İş beriji ýetirilen zyýan (zelel) üçin işgäriň öňünde maddy jogapkärçiligi çekýär:

1) işgäriň zähmet çekmekden bikanun mahrum edilmegi netijesinde;

2) işgäriň emlägine zyýan ýetirilende;

3) işgäriň **janyna ýa-da saglygyna** zeper ýetirilende. (2018-nji ýylyň 9-nji iýunyndaky T-nyň Kanuny - 2018-nji ýylyň 19-nji iýunyndan güýje girdi)

3. İşgär iş berijiniň emlägini ýitirmegi ýa-da ony zaýalamagy bilen ýetirilen ýa-da şunuň bilen baglanyşykly artykmaç çykdajylary etmek zerurlygy bilen ýüze çykan zyýan (zelel) üçin iş berijiniň öňünde maddy jogapkärçilik çekýär.

2 bab. İş berijiniň işgäriň öňündäki maddy jogapkärçiligi

208-nji madda. Işgäre ýetirilen zyýanyň (zeleliň) öwezini dolmak

Işgäre zähmet borçlaryny ýerine ýetirmek bilen baglanyşyklylykda ýa-da onuň zähmet çekmek mümkinçiliginden bikanun mahrum edilmegi netijesinde ýetirilen zyýanyň (zeleliň), ekleyjiniň iş bilen baglanyşykly aradan çykan ýagdaýynda, şu Kodeksiň 216-njy maddasynda görkezilen adamlara ýetirilen islendik zyýanyň (şol sanda ahlak zyýanynyň), eger şu Kodeksde başgaça göz önünde tutulmadyk bolsa, iş beriji tarapyndan doly möçberde öwezi dolunýar.

209-njy madda. Zyýanyň (zeleliň) öwezini dolmagyň görnüşleri

Heläkçilik çekene zyýanyň (zeleliň) öwezini dolmaklyk şulardan ybaratdyr:

1) **zähmet şikesiniň netijesinde hünär taýdan zähmete ukyplylygyny ýitirmeginiň derejesine baglylykda her aýda (ömürlük) zähmet hakynyň ýa-da onuň degişli bir böleginiň möçberinde pul serişdeleriniň tölenmeginden;** (2013-nji ýylyň 22-nji iýunyndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda - 2013-nji ýylyň 4-nji iýulyndan güýje girdi)

2) HMAT-nyň netijenamasy boýunça zerur lukmançylyk kömegini almak bilen baglanyşykly goşmaça çykadjylaryň öwezini dolmakdan;

3) bellenilen ýagdaýlarda birwagtlaýyn kömek pulunyň tölenmeginden.

210-njy madda. Iş berijiniň işgäre, ony zähmet çekmek mümkinçiliginden bikanun mahrum etmegi netijesinde ýetiren maddy zyýanynyň (zeleliň) öwezini dolmak borjy

Iş beriji işgäriň zähmet çekmek mümkinçiliginden bikanun mahrum eden ýagdaýlarynyň ählisinde onuň almadyk zähmet hakyny tölemäge borçludyr. Şeýle borç, hususan-da, eger zähmet haky şu aşakdaky ýagdaýda alynmadyk bolsa:

1) işgäriň işden bikanun çetleşdirilmegi, onuň işden çykarylmagy ýa-da başga işe geçirilmegi netijesinde;

2) iş berijiniň zähmet jedellerine seretmek boýunça edaranyň, kärdeşler arkalaşygy guramasynyň hukuk gullugynyň ýa-da kazyýetiň işgäri öňki işine dikeltmek hakyndaky kararyny ýerine ýetirmekden ýüz öwürmegi ýa-da öz wagtynda ýerine ýetirmezligi netijesinde;

3) iş beriji tarapyndan işgäre zähmet depderçesiniň gijikdirilip berilmegi, zähmet depderçesine nädogry ýa-da işgäriň işden çykarylyşynyň Türkmenistanyň kanunçylygyna laýyk gelmeýän kesgitlemesiniň girizilmegi netijesinde;

4) Türkmenistanyň kanunçylygynda we köpçülikleýin şertnamada (ylalaşykda) göz önünde tutulan beýleki ýagdaýlarda döreyär.

211-nji madda. Iş berijiniň işgäriň saglygyna ýetirilen zyýanyň (zeleliň) öwezini dolmak borjy

1. Iş beriji işgäriň maýyplygy, hünär keseli ýa-da onuň zähmet borçlary bilen baglanyşykly wezipeleri ýerine ýetirmegi bilen saglygyna ýetirilen zyýany (zeleli), eger ýetirilen zyýan (zeleli) öz günäsi bilen bolmandygyny bilen subut etmese, doly möçberde öwezini dolmaga borçludyr.

2. Iş beriji iş berijiniň çäginde we onuň çäginde daşarda, şeýle hem iş beriji tarapyndan berilýän ulagda iş ýerine barýarka we işden gaýdyp gelýärkä zähmet şikesi bilen işgäriň saglygyna ýetirilen zyýan (zeleli) üçin maddy jogapkärçilik çekýär.

3. İş beriji işgäriň zähmet borçlaryny ýerine ýetirmeginde ýokary howply çeşmeden onuň saglygyna ýetirilen zyýan (zelel) üçin, eger ol öňüni alyp bolmajak güýç ýa-da heläkçilik çeken tarapyndan şeýle zyýanyň (zeleliň) bet niýetli ýüze çykmagy netijesinde dörändigini subut edip bilmese, zyýany (zeleli) tölemäge borçludyr.

4. Eger zyýan (zelel) ýokary howply çeşmeden ýetirilen bolmasa, onda iş beriji zyýanyň (zeleliň) öz günäsi bilen ýetirilmändigini subut etse, jogapkärçilikden boşadylýar.

5. Öz zähmet borçlaryny ýerine ýetirende işgäriň saglygyna keseki adamlaryň **(fiziki we ýuridik şahslaryň)** günäsi boýunça ýetirilen zyýanyň (zeleliň) öwezi Türkmenistanyň kanunçylygynda göz önünde tutulan tertipde, günäkär adama soňky yza gaýtma görnüşinde iş beriji tarapyndan dolunýar. *(2016-nji ýylyň 18-nji iýunyndan T-nyň Kanuny - 2016-nji ýylyň 1-nji iýulyndan güýje girdi)*

212-nji madda. Ýetirilen zyýan (zelel) üçin iş berijiniň günäsiniň we jogapkärçiliginiň subutnamalary

1. Eger zähmet şikesi zähmetiň sagdyn howpsuz şertlerini üpjün etmezliginiň (zähmeti goramak kadalarynyň, senagat sanitariýasynyň, ekologik howpsuzlygynyň berjaý edilmezligi we ş.m.) netijesinde bolup geçen bolsa, ol iş berijiniň günäsi bilen bolup geçen diýlip hasap edilýär.

2. Şu aşakdakylar ýetirilen zyýan (zelel) üçin iş berijiniň jogapkärçiliginiň subutnamasy we onuň günäsiniň subutnamasy bolup hyzmat edip bilerler:

1) önümçilikdäki betbagtçylykly hadysa hakynda ykrarnama (hünär keseli);

2) kazyýetiň hökümi, karary, prokuroryň, anyklaýyş ýa-da deslapky derňew edarasynyň karary;

3) döwlet gözegçilik barlagynyň we gözegçiliginiň ýörite ygtyýarly edaralarynyň saglyga zeper ýetirilmeginiň sebäpleri hakyndaky netijenamasy;

4) wezipeli günäkär adamlara dolandyryş ýa-da düzgün-nyzam temmisini bermek hakyndaky karar;

5) hünär keseli hakyndaky lukmançylyk netijenamasy;

6) beýleki resminamalar, şonuň ýaly-da şaýatlaryň görkezmeleri.

213-nji madda. İşgäriň saglygyna zeper ýetmegi bilen baglanyşykly öwezi dolunmaga degişli zyýanyň (zeleliň) möçberi

1. Zyýanyň (zeleliň) öwezini dolmak jebir çekeniň zähmete ukyplylygyny ýitirmeginiň derejesine görä onuň zähmetde şikes almagyna çenli döwrüň ortaça aýlyk zähmet hakyna göterimlerde her aýdaky (ömürlük) töleginden, şeýle hem saglygyna zeper ýetirmeginiň döreden goşmaça çykdajylarynyň öweziniň dolunmagyndan ybaratdyr.

2. Zähmete ukyplylygynyň ýitiriliş derejesi we jebir çekeniň kömegiň goşmaça görnüşlerine mätäçligi HMAT tarapyndan kesgitlenilýär.

Zähmetde şikes almagyň netijesinde zähmete ukyplylygyny ýitirmeginiň derejesini kesgitlemegiň tertibi Türkmenistanyň kanunçylygy bilen kesgitlenilýär.

3. Jebir çekene ýetirilen zyýanyň (zeleliň) öwezini dolmagyň möçberi bellenilende, onuň zähmetde şikes almagy bilen baglanyşykly maýyplygy boýunça alýan **döwlet kömek puly ýa-da pensiýa**, zähmet haky, talyp haky nazara alynýar.

4. Jebir çekene zähmet pensiýasy bellenilen mahalynda zyýanyň (zeleliň) öwezini dolmagyň pul möçberleri kesgitlenilende maýyplygy boýunça öň bellenilen **döwlet**

kömek pulunyň ýa-da pensiyanyň möçberi Türkmenistanyň Prezidentiniň namalaryna laýyklykda onuň ýokarlandyrylmagyny hasaba almak bilen nazara alynýar. *(2014-nji ýylyň 8-nji noýabryndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda - 2014-nji ýylyň 22-nji noýabryndan güýje girdi)*

214-nji madda. Zähmet şikesi gaýtadan alnan ýagdaýynda zyýanyň (zeleliň) öwezini dolmagyň möçberi

1. Zähmet şikesi gaýtadan alnan mahalynda ortaça aýlyk zähmet haky jebir çekeniniň islegine görä öň bolan birinji ýa-da gaýtadan zähmet şikesiniň degişli döwürleri üçin hasaplanylýar.

2. Eger zähmet şikesleri bir iş berijide işlän döwründe ýetirilen bolsa, zyýanyň (zeleliň) öwezini dolmagyň möçberi birinji we gaýtadan alnan şikesiniň jemi boýunça zähmete ukyplylygyň ýitirilmeginiň umumy göterimi boýunça hasaplanylýar.

3. Eger zähmet şikesleri dürli iş berijilerde alnan bolsa, zyýanyň (zeleliň) öwezini dolmagyň möçberini kesgitlemek degişli zähmet şikesi boýunça zähmete ukyplylygynyň ýitirilmeginiň göteriminden ugur alnyp, her bir iş beriji tarapyndan aýratynlykda geçirilýär.

215-nji madda. Işgäriň emlägine ýetirilen zyýan (zelel) üçin iş berijiniň maddy jogapkärçiligi

1. Işgäriň emlägine zyýan (zelel) ýetiren iş beriji bu zyýany (zeleli) doly möçberde töleýär. Zyýanyň (zeleliň) möçberi zyýanyň (zeleliň) tölenýän pursadynda bu emlägiň könelmegini aýyrmak bilen bu ýerde hereket edýän bazar bahalary boýunça hasaplanylýar.

2. Işgäriňrazylygy bolan mahalynda zyýan (zelel) hakyky görnüşde tölenilip bilner.

3. Işgäriň zyýanyň (zeleliň) öwezini dolmak hakynda beren arzasy iş berijä iberilýär. Iş beriji gelip gowşan arza garamaga we onuň gelip gowşan gününden başlap on gün möhletde degişli karar kabul etmäge borçludur. Işgäriň iş berijiniň karary bilenrazy bolmadyk ýa-da bellenen möhletde jogaby almadyk ýagdaýynda kazyýete ýüz tutmaga hukugy bardyr.

216-njy madda. Iş berijiniň ekleýjiniň aradan çykmagy bilen baglanyşykly zyýanyň (zeleliň) öwezini dolmak boýunça borjy

1. Zähmet borçlaryny ýerine ýetirmegi bilen baglanyşykly zähmet şikesi, hünär keseli ýa-da saglygyna başga hili zeper ýetmegi bilen baglanyşykly işgär aradan çykan halatynda, iş beriji maşgalanyň zähmete ukypsyz agzalaryna we aradan çykanyň eklemeginde durýan adamlara, şonuň ýaly-da aradan çykanyň eklemeginde duran on sekiz ýaşyna ýetmedik ýa-da onuň aradan çykan gününe çenli, ondan eklenç almaga hukugy bolan adamlara, ol aradan çykandan soň, aradan çykanyň doglan çagasyna, şeýle hem ata-eneden birine, är-aýala ýa-da maşgalanyň başga agzasyna eger ol işlemese we çagalara - aradan çykanyň sekiz ýäşä ýetmedik doganlaryna, uýalaryna ýa-da agtyklaryna seretmek bilen meşgullansa zyýany (zeleli) tölemäge borçludur.

2. Ekleýjiniň aradan çykmagy bilen baglanyşykly zyýanyň (zeleliň) öweziniň dolunmagyna hukugy bolan maşgalanyň zähmete ukypsyz agzalary wearadan çykanyň eklenjinde duran adamlar diýlip şu aşakdakylar hasap edilýär:

1) on sekiz ýaşa ýetmedik ýa-da bu ýaşdan uly bolan çagalar (şol sanda, ogullyga, gyzlyga alnanlar, öweý çagalary), doganlar, uýalar we agtyklar, eger olar on sekiz ýaşyna ýetmänkä maýyp bolan bolsalar, şunda doganlar, uýalar we agtyklar - eger olaryň zähmete ukyply ata-enesi bolmadyk mahalynda, öweý çagalary - eger olar ata-enelerinden hossar haklaryny almaýan bolsalar;

2) ata-enesi (şol sanda ogullyga, gyzlyga alýanlar), aýaly, äri, eger olar pensiýa ýaşyna ýeten bolsalar: erkekler - 62 ýaş, aýallar - 57 ýaş, ýa-da maýyp bolsalar we pensiýa ýa-da döwlet kömek puluny almaýan bolsalar;

3) ýaşyna ýa-da zähmete ukyplylygyna garamazdan ata-eneden biri ýa-da äri (aýaly) ýa-da ata-babasy, ene-mamasy, dogany ýa-da uýasy, eger ol aradan çykan ekleýjiniň sekiz ýaşyna ýetmedik çagalaryna, doganlaryna, uýalaryna ýa-da agtyklaryna seretmek bilen meşgul bolup we işlemeýän bolsa;

4) kanun boýunça saklamaga borçly adamlar bolmasa pensiýa ýaşyna ýeten: erkekler - 62 ýaş, aýallar - 57 ýaş we ýaşamak üçin serişdeleriň beýleki çeşmeleri bolmadyk kakasy we ejesi tarapyndan babasy we mamasy;

Maşgala agzasynyň zähmete ukypsyzlygynyň gelip ýeten wagty (ekleýjiniň aradan çykmagyna çenli ýa-da aradan çykandan soň) onuň zyýanyň (zeleliň) öweziniň dolunmagyna bolan hukugyna täsir etmeýär.

3.Şu maddanyň ikinji böleginiň 1-nji bendinde görkezilen başlangyç, orta we ýokary hünär bilimi edaralarynda, şeýle hem umumybilim edaralarynda önümçilikden aýrylmak şerti bilen okaýanlara ekleýjisiniň aradan çykmagy bilen baglylykda ýetirilen zyýanyň (zeleliň) öwezini doluş puly olar görkezilen bilim edaralaryny tamamlança, ýöne ýigrimi dört ýaşdan ýokary bolmadyk şertlerinde tölenilýär*(2016-nji ýylyň 18-nji iýunyndan T-nyň Kanuny - 2016-nji ýylyň 1-nji iýulyndan güýje girdi)*

217-nji madda. Ekleýjiniň aradan çykmagy bilen baglanyşykly öwezi dolunmaga degişli zyýanyň (zeleliň) möçberi

1. Maşgalanyň zähmete ukypsyz agzalaryna we aradan çykan ekleýjiniň eklemeginde durýan we onuň aradan çykmagy bilen baglanyşykly zyýanyň (zeleliň) öweziniň dolunmagyna hukugy bolan adamlara zyýan (zelel) onuň özüne we zyýanyň (zeleliň) öweziniň dolunmagyna hukugy bolmadyk onuň eklemeginde durýan zähmete ukyply adamlaryň paýyny tutup almak bilen aradan çykanyň ortaça zähmet haky möçberinde kesgitlenilýär.

Öwezi dolunmaga hukugy bolan adamlaryň her birine zyýan (zelel) öweziniň doluş möçberini kesgitlemek üçin görkezilen adamlaryň hemmesine degişli ekleýjiniň zähmet hakynyň bir bölegi olaryň sanyna bölünýär.

2. Aradan çykanyň eklemeginde durmaýan, ýöne zyýanyň (zeleliň) öweziniň dolunmagyna hukugy bolan zähmete ukypsyz adamlara onuň möçberi kazyýetiň karary boýunça kesgitlenilýär.

3. Eger zyýanyň (zeleliň) öweziniň dolunmagyna bolan hukuga aradan çykanyň eklemeginde durýan adamlar hem-de onuň eklemeginde durmaýan adamlar bir wagtda eýe bolsalar, onda ilki aradan çykanyň eklemeginde durmaýan adamlara zyýanyň (zeleliň) öwezini dolmagyň möçberi kesgitlenilýär. Zyýanyň (zeleliň) öwezini dolmagyň olara bellenilen pul möçberi ekleýjiniň zähmet hakyndan aýrylýar, soňra zähmet hakynyň galan pul möçberinden ugur alnyp, şu maddanyň birinji we ikinji böleklerinde göz önünde tutulan tertipde aradan çykanyň eklemeginde durýan adamlara zyýanyň (zeleliň) öwezini dolmagyň möçberi kesgitlenilýär.

4. Ekleýjisini ýitirmegi bilen baglanyşykly zyýanyň (zeleliň) öweziniň dolunmagyna hukugy bolan adamlara, olara bellenen ekleýjisini ýitirendigi **boýunça pensiýa** hasaplanylýar. *(2014-nji ýylyň 8-nji noýabryndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda - 2014-nji ýylyň 22-nji noýabryndan güýje girdi*

218-nji madda. Birwagtlaýyn kömek pulunyň möçberleri

1. Önümçilikde betbagtçylykly hadysanyň ýa-da hünär keseliniň netijesinde işgär aradan çykan mahalynda kärhana aradan çykanyň maşgalasyna (maşgala agzalaryna) aradan çykanyň ýyllyk zähmet haklarynyň on esse möçberinde birwagtlaýyn kömek puluny töleýär.

2. Birwagtlaýyn kömek puly salgyt salynmaga degişli däldir.

219-njy madda. Işgäriň saglygyna zeper ýetirilmegi ýa-da onuň aradan çykmagy bilen baglanyşykly iş berijiniň zyýanyň (zeleliň) öwezini dolmagynyň tertibi we möhletleri

Zähmet borçlaryny ýerine ýetirmegi bilen baglanyşykly işgäriň saglygyna zeper ýetirilmegi ýa-da onuň aradan çykmagy bilen baglanyşykly zyýanyň (zeleliň) iş beriji tarapyndan öwezini dolmagyň tertibi we möhletleri Türkmenistanyň Ministrler Kabineti tarapyndan kesgitlenilýär.

220-nji madda. Işgäre ýetirilen zyýanyň (zeleliň) öwezini dolmak hakyndaky işlere garamagyň tertibi

1. Zyýanyň (zeleliň) öweziniň dolunmagy hakyndaky arza ejir çeken işgär tarapyndan, işgär aradan çykan mahalynda bolsa, maşgalasy (maşgala agzasy) ýa-da onuň kanuny wekili tarapyndan iş berijä berilýär.

2. İş beriji arza garamaga we onuň gelip gowşan gününden başlap on gün möhletde degişli karar kabul etmäge borçludyr.

Karar iş berijiniň buýrugy bilen adamlaryň familiýalaryny görkezmek arkaly resmileşdirilýär, onda zyýanyň (zeleliň) öwezini dolmak, maşgalanyň her bir agzasy üçin onuň möçberleri we tölegleriň möhletleri belleniýär.

3. Işgäre zyýanyň (zeleliň) öwezini dolmak hakyndaky buýrugyň nusgasy ýa-da iş berijiniň delillendirilen ýazmaça ýüz öwürmesi onuň kabul edilen gününden başlap üç gün möhletde işgäre ýa-da gyzyklanýan adamlara gowşurylýar.

Işgär ýa-da gyzyklanýan adamlar iş berijiniň karary bilen razy bolmadyk mahalynda ýa-da bellenen möhletde jogaby almasalar, olar bu jedeliň çözülmegi üçin kazyýete ýüz tutup bilerler.

4. Daşary ýurtda işlän döwründe zähmetde şikes alan işgär ýa-da aradan çykan işgäriň maşgala agzalary işgäri daşary ýurtda iberen iş berijä ýa-da daşary ýurtda işlemäge kabul edene zyýanyň (zeleliň) öweziniň dolunmagy hakyndaky arzany berýärler.

221-nji madda. Garrylar we maýyplar üçin öý-internatlarynda bolunýan wagtda zyýanyň (zeleliň) öwezini dolmagyň pul möçberini tölemek

1. Zyýanyň (zeleliň) öweziniň dolunmagy bellenen adamlar garrylar we maýyplar üçin öý-internatyna ýerleşdirilen mahalynda zyýanyň (zeleliň) öwezini dolmagyň pul möçberleri iş beriji tarapyndan öý-internatynyň hasaplaşyk hasabyna geçirilýär

(zähmete ukypсыz eklençdäkilere degişli pul möçberleri muña girmeyär).

2. Görkezilen adamlaryň zähmete ukypсыz eklençdäkilere zyýanyň (zeleliň) öwezini dolmak iş beriji tarapyndan şu aşakdaky tertipde geçirilýär: zähmete ukypсыz bir eklençdäki üçin - dörtten biri, ikisi üçin - üçden biri, üç we ondan köpüsi üçin zyýanyň (zeleliň) öwezini dolmagyň bellenen pul möçberiniň ýarysy. Zyýanyň (zeleliň) öwezini dolmagyň pul möçberiniň galan bölegi öý-internatyň hasaplaşyk hasabyna geçirilýär.

3. Zyýanyň (zeleliň) öwezini dolmak bellenen adama öý-internatynda zyýanyň (zeleliň) öwezini dolmagyň bellenen pul möçberiniň azyndan 25 göterimi tölenilýär.

4. Döwletiň doly eklemeginde durýan ejir çekenin kämillik ýaşyna ýetmedik eklençdäkilere zyýanyň (zeleliň) öwezini dolmagyň olara bellenen pul möçberi bilen döwletiň eklemegindeki gymmatyň arasyndaky tapawut zyýanyň (zeleliň) öwezini dolmagyň bellenen pul möçberiniň azyndan 25 göterimi ony saklaýan edara tarapyndan olaryň bank edarasyndaky şahsy hasaplaryna geçirilýär.

5. İş beriji garrylaryň we maýyplaryň öý-internatyna zyýanyň (zeleliň) öwezini dolmak bellenen adamy saklamagyň gymmatyny töleýär.

222-nji madda. Alyjynyň azatlykdan mahrum etmek görnüşinde jezasyny çekýän döwründe zyýanyň (zeleliň) öwezini dolmagyň pul möçberleriniň tölenilişi

Kazyýetiň hökümi boýunça azatlykdan mahrum etmek görnüşinde jezasyny çekýän döwründe zyýanyň (zeleliň) öwezini dolmagyň tölenmäge degişli pul möçberleri alyjynyň bank edarasyndaky ýörite hasabyna geçirilýär we onuň eklemeginde durýan adamlara bellenen pul möçberleriniň paýlaryna laýyklykda tölenilýär.

223-nji madda. Kärhana ýatyrylanda, üýtgedilip guralanda ýa-da eýesi çalşylanda ýa-da iş beriji-fiziki şahs işi bes edende zyýanyň (zeleliň) öwezini dolmak

1. Kärhananyň üýtgedip guralan ýa-da eýesi çalşan halatlarynda işgäriň öz zähmet borçlaryny ýerine ýetirmegi bilen baglanyşykly onuň zähmet şikesi, hünär keseli, şeýle hem saglygyna gaýry zeper ýetmegi ýa-da onuň aradan çykmagy bilen baglanyşykly zyýanyň (zeleliň) öwezini doluş tölegi boýunça borjy **hukuk oruntulary** çekýär.

2. Kärhana, şol sanda daşary ýurtly kärhana ýatyrylanda bu kärhananyň iş berijisi zähmet şikesi, hünär keseli bilen, şeýle hem işgäriň öz zähmet borçlaryny ýerine ýetirmegi bilen baglanyşykly onuň saglygyna başga hili zeper ýetmegi ýa-da aradan çykmagy bilen baglanyşykly zyýanyň (zeleliň) öweziniň dolunmagyna hukugy bolan adamlara tölenmäge degişli ähli tölegleri bir wagtda geçirmäge borçludyr.

Zähmet şikesi, hünär keseli ýa-da saglygyna başga hili zeper ýetmegi bilen baglanyşykly tölenmäge degişli zyýanyň (zeleliň) öwezini doluş pul möçberleriniň hasaplaşygy bu adamyň Türkmenistanyň Statistika baradaky döwlet komitetiniň maglumatlary boýunça ömrüň ortaça dowamlylygynyň degişli ýaşyny doldurmagyna çenli döwür üçin geçirilýär.

Işgäriň aradan çykmagy bilen baglanyşykly zyýanyň (zeleliň) öwezini dolmagyň muña hukugy bolan adamlara tölenmäge degişli öwezini doluş pul möçberleriniň hasaplaşygy şeýle hukuga eýe bolan döwür üçin geçirilýär.

3. Kärhananyň geljekde ýatyryljakdygy, üýtgedilip guraljakdygy ýa-da eýesiniň çalyşjakdygy iş beriji - **fiziki şahsyndan** işiň bes ediljekdigi hakynda iş beriji zähmet şikesi, hünär keseli, şeýle hem işgäriň zähmet borçlaryny ýerine ýetirmegi bilen

baglanyşykly onuň saglygyna başga hili zeper ýetmegi ýa-da aradan çykmagy bilen baglanyşykly zyýanyň (zeleliň) öweziniň dolunmagyna hukugy bolan adamlara iki hepde möhletde ýazmaça görnüşde habar bermäge borçludyr. Iş beriji şeýle hem görkezilen tölegleriň kim tarapyndan geçiriljekdigini habar berýär. *(2016-nji ýylyň 18-nji iýunyndan T-nyň Kanuny - 2016-nji ýylyň 1-nji iýulyndan güýje girdi)*

4. Iş beriji - **fiziki şahsyndan** iş bes edilen mahalynda zähmet şikesi, hünär keseli, şeýle hem onuň öz zähmet borçlaryny ýerine ýetirmegi bilen baglanyşykly işgäriň saglygyna başga hili zeper ýetmegi ýa-da aradan çykmagy bilen baglanyşykly zyýanyň (zeleliň) öwezini doluş tölegi şu maddanyň ikinji bölegine laýyklykda iş beriji - **fiziki şahsyndan** amala aşyrylýar. *(2016-nji ýylyň 18-nji iýunyndan T-nyň Kanuny - 2016-nji ýylyň 1-nji iýulyndan güýje girdi)*

5. Iş beriji gurpsuz bolan mahalynda ol zyýanyň (zeleliň) öwezini dolmagy ilkinji nobatda Türkmenistanyň kanunçylygyna laýyklykda geçirýär.

224-nji madda. Zyýanyň (zeleliň) öwezini dolmagyň öz wagtynda alynmadyk pul möçberlerini tölemek

1. Ejir çeken ýa-da zyýanyň (zeleliň) öweziniň dolunmagyna hukugy bolan adamlar tarapyndan öz wagtynda alynmadyk zyýanyň (zeleliň) öwezini doluş pul möçberleriniň tölegi geçen döwür üçin haýsydyr bir möhlet bilen çäklendirilmezden geçirilýär. *(2014-nji ýylyň 8-nji noýabryndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda - 2014-nji ýylyň 22-nji noýabryndan güýje girdi)*

2. Alyjynyň aradan çykan gününe çenli alynmadyk zyýanyň (zeleliň) öwezini doluş pul möçberleri aradan çykanyň maşgala agzalaryna ýa-da onuň bilen bile ýaşayan we onuň eklemeginde durýan adamlara tölenilýär.

3. Zyýan (zelel) üçin jogapkär bolan iş berijiniň günäsi bilen öz wagtynda alynmadyk zyýanyň (zeleliň) öwezini doluş pul möçberleri haýsydyr bir möhlet bilen çäklendirilmezden geçen döwür üçin tölenilýär.

Iş berijiniň günäsi bilen zyýanyň (zeleliň) öwezini dolmagyň öz wagtynda tölenmedik pul möçberleri Türkmenistanyň kanunçylygynda bellenen zähmet hakynyň möçberiniň üýtgemegi bilen baglanyşykly indeksasiýa edilmäge degişlidir.

225-nji madda. Işgäriň saglygyna zyýan (zelel) ýetirilen mahalynda zähmet şertnamasynyň taraplarynyň garyşyk jogapkärçiligi

1. Eger ejir çekeniň gödek seresapsyzlygy zyýanyň (zeleliň) döremegine ýa-da artmagyna getiren bolsa, onda ejir çekeniň günäsiniň derejesine baglylykda öwezini doluş möçberi degişlilikde azalýar.

2. Ejir çekeniň gödek seresapsyzlygynda we iş berijiniň günäsi bolmadyk mahalynda haçanda onuň jogapkärçiligi günäsine garamazdan gelip ýetse, öwezini doluş möçberi hem degişlilikde azalýar. Şunda zyýanyň (zeleliň) öwezini dolmaktan boýun gaçyrylmagyna ýol berilmeýär. Ejir çekeniň gödek seresapsyzlygy bolan mahalynda iş berijiniň onuň günäsiniň derejesini kesgitlemek hakyndaky karary kazyýete şikaýat edilip bilner.

3. Garyşyk jogapkärçilik wagtlaýyn başga işe geçirilende, zyýanyň (zeleliň) öwezini dolmagyň goşmaça görnüşleri üçin, birwagtlaýyn kömek pulunyň tölenmegi üçin, şonuň ýaly-da ekleyjiniň aradan çykmagy bilen baglanyşykly zeleliň (zyýanyň) öwezi dolunanda ulanylmaýar.

3 bap. Işgäriň maddy jogapkärçiligi

226-njy madda. Işgärleri maddy jogapkärçilige çekmegiň şertleri

1. Işgär şu aşakdaky şertler şol bir wagtda bolan mahalynda maddy jogapkärçilige çekilip bilner:

1) zähmet borçlaryny ýerine ýetirýän wagtynda iş berijä zyýan (zelel) ýetirilende;
2) işgäriň özüni alyp barşy (hereketi ýa-da hereketsizligi) kanuna ters gelende;
3) işgäriň kanuna ters gelýän özüni alyp barşy bilen iş berijide dörän zyýanyň (zeleliň) arasynda göni sebäpli baglanyşyk bolanda;

4) zyýanyň (zeleliň) ýetirilmeginde işgäriň günäsi bolanda;

2. Zyýanyň (zeleliň) möçberi kesgitlenilende alynmadyk girdejiler nazara alynman, diňe göni hakyky zyýan (zelel) nazara alynýar. Göni hakyky zyýan (zelel) diýlip iş berijiniň nagt emläginiň (şol sanda eger iş beriji bu emlägiň abatlygy üçin jogapkärçilik çekýän bolsa iş berijide durýan üçünji taraplaryň emläginiň) hakyky azalmagyna ýa-da görkezilen emlägiň ýagdaýynyň ýaramazlaşmagyna, şeýle hem iş beriji üçin harajatlary geçirmegiň zerurlygyna ýa-da emlägiň alynmagy ýa-da dikeldilmegi üçin artykmaç töleglere düşünilýär.

3. Kanuna garşy diýlip şu Kodeks, zähmet we köpçülikleýin şertnamasy (ylalaşygy) bilen işgäriň üstüne ýüklenen zähmet borçlaryny ýerine ýetirmeyän ýa-da (göwnejaý ýagdaýda ýerine ýetirmeyän) işgäriň özüni alyp barşy (hereketi ýa-da hereketsizligi) diýlip hasap edilýär.

4. Zyýan (zelel) ýetirmek, şeýle hem maddy jogapkärçiliginiň beýleki şertleriniň bolmagyny subut etmek borjy iş berijiniň üstüne ýüklenilýär.

5. Şu Kodeksiň esasynda doly maddy jogapkärçilik çekýän işgärler zyýanyň (zeleliň) ýetirilmeginde öz günäsiniň yokdugyny subut etmäge borçludylar.

6. Iş beriji işgärlere kadaly işlemek we özüne ynanylan emlägiň (gymmatlyklaryň) doly abat saklanylmagyny üpjün etmek üçin zerur bolan şertleri döretmäge borçludyr.

227-nji madda. Işgäriň iş berijä ýetirilen zyýan (zelel) üçin maddy jogapkärçiligi

1. Işgär iş berijä ýetirilen göni hakyky zyýanyň (zeleliň) öwezini dolmaga borçludyr. Alynmadyk girdejiler (duşdan geçirilen bähbit) işgärden alynmaga degişli däldir.

2. Işgär özüniň iş berijä gös-göni ýetiren göni hakyky zyýany (zeleli) üçin hem, başga adamlara zyýany (zeleli) tölemeginiň netijesinde iş berijide dörän zyýan (zelel) üçin hem maddy jogapkärçilik çekýär.

228-nji madda. Işgäriň maddy jogapkärçiligini aradan aýyrýan ýagdaýlar

Ýeňip geçip bolmajak güýjüň, kadaly hojalyk töwekgelçiliginiň, **bialaç zerurlygyň we zerur goranyşyň** ýa-da işgäre ynanylan emlägi saklamak üçin degişli şertleri üpjün etmek boýunça iş berijiniň borçlarynyň ýerine ýetirilmezligi netijesinde zyýan (zelel) ýüze çykan halatlarynda işgäriň maddy jogapkärçiligi aýrylýar. *(2016-nji ýylyň 18-nji iýunyndan T-nyň Kanuny - 2016-nji ýylyň 1-nji iýulyndan güýje girdi)*

229-njy madda. Iş berijiniň işgärden zyýany (zeleli) tutup almakdan boýun gaçyrmak hukugy

1. İş berijiniň zyýan (zelel) ýetirilen mahalynda anyk ýagdaýlary hasaba almak bilen günäkär işgärden ony töletdirmekden doly ýa-da kem-käsleýin boýun gaçyrmaga hukugy bardyr.

2. Eger bu köpçülikleýin şertnamada göz önünde tutulan bolsa, görkezilen çözügüt döwlet kärhanalarynda kabul edilip bilner, şu ýagdaýda zyýanyň (zeleliň) öwezini dolmak kärhananyň ygtyýarynda galýan girdejiniň hasabyna amala aşyrylýar.

230-njy madda. İşgäriň doly maddy jogapkärçiligi

1. İşgäriň doly maddy jogapkärçiligi onuň ýetirilen zyýany (zeleli) doly möçberde tölemek borçlaryndan ybaratdyr.

2. Ýetirilen zyýanyň (zeleliň) maddy jogapkärçiligi doly möçberde diňe şu Kodeksiň 231-nji maddasynda göz önünde tutulan halatlarda işgäriň üstüne ýüklenilip bilner.

231-nji madda. İşgärleriň doly maddy jogapkärçilik halatlary

1. Ýetirilen zyýanyň (zeleliň) doly möçberdäki maddy jogapkärçiligi işgäriň üstüne şu aşakdaky halatlarda ýüklenilýär:

1) eger şu Kodekse ýa-da Türkmenistanyň gaýry kadalaşdyryjy hukuk namalaryna laýyklykda işgär öz zähmet borçlaryny ýerine ýetiren mahalynda iş berijä ýetirilen zyýan (zelel) üçin işgäriň üstüne doly möçberde maddy jogapkärçilik ýüklenilen bolsa;

2) ýörite ýazmaça şertnamanyň esasynda oňa ynanylan ýa-da bir gezeklikçe resminama boýunça onuň alan gymmatlyklary ýetmezçilik edende;

3) bilkastlaýyn zyýan (zelel) ýetirilende;

4) kazyýetiň hökümi bilen bellenilen, jenaýatçylykly hereketleriniň netijesinde zyýan (zelel) ýetirilende;

5) administratiw hukuk bozulmagy netijesinde zyýan (zelel) ýetirilende, eger bu degişli döwlet edarasy tarapyndan bellenilen bolsa;

6) Türkmenistanyň kanunçylygynda göz önünde tutulan halatlarda Türkmenistanyň kanuny bilen goralýan gulluk, täjirçilik ýa-da başga syry düzýän maglumatlar **aýan** edilende; (2016-nji ýylyň 18-nji iýunyndan T-nyň Kanuny - 2016-nji ýylyň 1-nji iýulyndan güýje girdi)

7) işgäriň zähmet borçlaryny ýerine ýetirmedik mahalynda ýetirilen zyýan (zelel);

8) serhoş, neşe çeken ýa-da kelläni sämediji ýagdaýda zyýan (zelel) ýetirilende.

2. On sekiz ýaşyna ýetmedik işgärler şu maddanyň birinji böleginiň 3-5-nji we 8-nji bentlerinde göz önünde tutulan halatlarda doly maddy jogapkärçilik çekýärler.

3. İş berijä ýetirilen zyýanyň (zeleliň) doly möçberdäki maddy jogapkärçiligi kärhananyň ýolbaşçysy, ýolbaşçynyň orunbasarlary, baş (uly) hasapçy bilen baglaşylýan zähmet şertnamasy bilen bellenilip bilner.

232-nji madda. Doly şahsy maddy jogapkärçilik hakyndaky ýazmaça şertnamalar

1. Doly şahsy maddy jogapkärçilik hakyndaky ýazmaça şertnamalar özlerine berlen gymmatlyklary saklamak, işläp bejermek, satmak (goýbermek), daşamak ýa-da önümçiligiň barşynda ulanmak bilen gös-göni baglanyşykly wezipeleri eýeleýän ýa-da işleri ýerine ýetirýän (on sekiz ýaşyna ýeten) işgärler bilen baglaşylyp bilner.

2. Şu maddanyň birinji böleginde görkezilen wezipe borçlarynyň bozulmagyna ýol beren maddy jogapkär işgäriň bikanun işden boşadylmagynda ýa-da başga işe

geçirilmeginde günäkär bolan wezipeli adamlar Türkmenistanyň kanunçylygynda bellenen tertipde jogapkärçilik çekýärler.

3. Şonuň ýaly wezipeleriň ýa-da işleriň sanawy, şeýle hem doly hususy maddy jogapkärçilik hakyndaky birkysmy şertnamanyň görnüşi Türkmenistanyň Ministrler Kabineti tarapyndan kesgitlenilýär.

4. Eger-de Türkmenistanyň kanunçylygynda bellenen tertipde iş kesilenlik aýby öz-özünden aýrylan ýa-da kazyýet tarapyndan aýrylan bolmasa jenaýatyň betnebislikli meýiller bilen edilendigi üçin iş kesilenler bilen doly şahsy maddy jogapkärçilik hakynda ýazmaça şertnama baglaşmaga ýol berilmeýär.*(2013-nji ýylyň 22-nji iýunyndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda - 2013-nji ýylyň 4-nji iýulyndan güýje girdi)*

233-nji madda. Zyýanyň (zeleliň) ýetirilmegi üçin köpçülikleýin (brigadalaýyn) maddy jogapkärçilik

1. Özlerine berlen gymmatlyklary saklamak, işläp bejermek, satmak (goýbermek), daşamak, öndürmek prosesinde ulanmak ýa-da başga hili peýdalanmak bilen baglanyşykly işleriň aýry-aýry görnüşleri işgärler tarapyndan bilelikde ýerine ýetirilen wagtynda, ýetirilen zyýan (zelel) üçin her bir işgäriň jogapkärçiligini aýyl-saýyl etmek we onuň bilen zyýany (zeleli) doly möçberde tölemek hakynda şertnama baglaşmak mümkin däl mahalynda köpçülikleýin (brigadalaýyn) maddy jogapkärçilik girizilip bilner.

2. Zyýan (zelel) köpçülikleýin (brigadalaýyn) maddy jogapkärçilik hakyndaky ýazmaça şertnama iş beriji bilen köpçüligiň (brigadanyň) ähli agzalarynyň arasynda baglaşylýar.

3. Ýerine ýetirilen mahalynda köpçülikleýin (brigadalaýyn) maddy jogapkärçilik girizilip bilinjek işleriň sanawy, şeýle hem köpçülikleýin (brigadalaýyn) maddy jogapkärçilik hakyndaky birkysmy şertnamanyň görnüşi Türkmenistanyň Ministrler Kabineti tarapyndan tassyklanylýar.

4. Zyýanyň (zeleliň) meýletin öwezi dolunanda köpçüligiň (brigadanyň) her bir agzasynyň günäsiniň derejesi köpçüligiň (brigadanyň) ähli agzalary bilen iş berijiniň arasyndaky ylalaşyk boýunça kesgitlenilýär. Zyýan (zelel) töletdirilende köpçüligiň (brigadanyň) her bir agzasynyň günäsiniň derejesi kazyýet tarapyndan kesgitlenilýär.

234-nji madda. İş berijiniň özüne ýetirilen zyýanyň (zeleliň) möçberini bellemek we onuň ýüze çykmagynyň sebäbini anyklamak borjy

1. Zyýany (zeleli) anyk işgärleriň tölemegi hakyndaky çözüdi kabul etmegine çenli iş beriji ýetirilen zyýanyň (zeleliň) möçberini bellemek we onuň ýüze çykmagynyň sebäplerini anyklamak üçin barlag geçirmäge borçludur. İş beriji şeýle barlagy geçirmek üçin **kärdeşler arkalasyklarynyň ýa-da işgärleriň beýleki wekilçilikli guramasynyň** we degişli hünärmenleriniň gatnaşmagynda iş toparyny döretmek hukugyna eýedir. *(2014-nji ýylyň 8-nji noýabryndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda - 2014-nji ýylyň 22-nji noýabryndan güýje girdi)*

2. Zyýanyň (zeleliň) ýüze çykmagynyň sebäplerini anyklamak üçin işgärden ýazmaça görnüşindäki düşündirişi talap etmek hökmandyr. İşgäriň düşündiriş bermekden boýun gaçyrmagy iş berijä ýetirilen zyýan (zelel) üçin ony maddy jogapkärçilige çekmek üçin päsgelçilik bolup hyzmat edip bilmez.

3. İşgär we (ýa-da) onuň wekili barlagyň ähli materiallary bilen tanyşmak we olary

şu Kodeksde bellenen tertipde şikayät etmek hukugyna eýedirler.

235-nji madda. Kärhana ýetirilen zyýanyň (zeleliň) möçberini kesgitlemek

1. Kärhana ýetirilen zyýanyň (zeleliň) möçberi bellenen ölçegler boýunça sandan çykanlaryny hasaplaşykdan aýyrmak bilen bazar bahalaryndan ugur alnyp hasapçylyk hasaba alşyň maglumatlarynyň esasynda hakyky ýitgiler boýunça kesgitlenilýär. Maddy gymmatlyklar ogurlananda, kem gelende, bilkastlaýyn ýok edilende ýa-da bilkastlaýyn zaýalananda zyýan (zelel) Türkmenistanyň kanunçylygynda bellenen düzgünler boýunça kesgitlenilýär.

2. Söwda we jemgyýetçilik iýmiti kärhanalarynda önümleriň we harytlaryň ogurlanmagy ýa-da kem çykmagy bilen ýetirilen zyýanyň (zeleliň) möçberi bu önümleri we harytlary satmak (ýerlemek) üçin bellenen bahalar boýunça kesgitlenilýär.

3. Emlägiň we beýleki gymmatlyklaryň aýry-aýry görnüşleriniň ogurlanmagy, kem çykmagy ýa-da ýitirmegi zerarly kärhana ýetirilen zyýanyň (zeleliň) hakyky möçberi olaryň başlangyç möçberinden geçýän möçberini kesgitlemegiň, şol sanda birnäçe esse artdyryp kesgitlemegiň-de aýratyn tertibi Türkmenistanyň kanunçylygy bilen belleniş bilner.

4. Birnäçe işgäriň günäsi bilen ýetirilen öwezi dolunýan zyýanyň (zeleliň) möçberi olaryň her biri üçin olaryň her biriniň günäsiniň derejesiniň çekýän maddy jogapkärçiliginiň görnüşini we çäginini hasaba almak bilen kesgitlenilýär.

236-njy madda. Zyýany (zeleli) töletmegiň tertibi

1. Ortaça aýlyk zähmet hakyndan geçmeýän möçberde işgärlere zyýany (zeleli) töletmek iş berijiniň buýrugy boýunça, kärhanalaryň ýolbaşçylary we olaryň orunbasarlary tarapyndan bolsa tabynlyk tertibinde ýokarda durýan edaranyň buýrugy boýunça işgäriň zähmet hakyndan tutup almak arkaly geçirilýär.

2. İş berijiniň ýa-da tabynlyk tertibinde ýokarda durýan edaranyň buýrugy işgär tarapyndan ýetirilen zyýanyň (zeleliň) ýüze çykarylan gününden başlap iki hepdeden gijä galman çap edilmelidir we bu barada işgäre habar berlen gününden başlap ýedi gün geçenden soň ýerine ýetirilmelidir. Eger işgär tutup almak ýa-da onuň möçberi bilen razy bolmadyk mahalynda, zähmet jedeli onuň arzasy boýunça Türkmenistanyň kanunçylygynda bellenen tertipde garalýar.

3. Galan ýagdaýlarda zyýany (zeleli) töletmek iş beriji tarapyndan kazyýete hak islegini bildirmek arkaly geçirilýär.

237-nji madda. İşgäriň maddy jogapkärçiliginiň çäkleri

1. Zähmet borçlary ýerine ýetirilende kärhana ýetirilen zyýan (zelel) üçin maddy jogapkärçilik işgäriň üstüne ýüklenilýär we ol ýetirilen zyýanyň (zeleliň) doly möçberinden ýokary geçmeli däldir, eger zyýan (zelel) onuň günäsi bilen ýetirilen mahalynda, Türkmenistanyň kanunçylygynda göz önünde tutulan halatlar muňa degişli däldir.

2. Zyýanyň (zeleliň) möçberini kesgitlemende diňe göni hakyky ýetirilen zyýan (zelel) nazara alynýar.

3. Kadaly önümçilik-hojalyk töwekgelçiliginiň derejesine degişli (synag önümçiligi, täze tehnologiýalary ornaşdyrmak we ş.m.) zyýan (zelel) üçin işgäriň üstüne jogapkärçiligiň ýüklenilmegine ýol berilmeyär.

238-nji madda. Işgärleriň çäklendirilen maddy jogapkärçiliginiň halatlary

Şu aşakdakylar Türkmenistanyň kanunçylygyna laýyklykda çäklendirilen maddy jogapkärçilik çekýärler:

1) işgärler - harsallyk boýunça materiallaryň, ýarym fabrikatlaryň, önümleriň zaýаланanlygy ýa-da ýok edilenligi üçin, şol sanda olar taýýarlanylanda -olaryň günäsi boýunça ýetirilen zeleliň (zyýanyň) möçberinde, ýöne ol özüniň ortaça aýlyk zähmet hakyndan ýokary bolmaly däldir. Kärhana tarapyndan işgäre peýdalanmaga berlen gurallaryň, abzallaryň, ýörite geýimiň we beýleki närseleriň harsallyk boýunça zaýаланandygy ýa-da ýok edildigi üçin işgärler edil şol möçberde maddy jogapkärçilik çekýärler;

2) kärhanalaryň ýolbaşçylary we olaryň orunbasarlary, şeýle hem kärhanalardaky düzüm birlikleriniň ýolbaşçylary we olaryň orunbasarlary – eger kärhana zyýan (zelel) artykmaç pul tölegleri, maddy ýa-da pul gymmatlyklarynyň nädogry hasaba alynmagy we saklanylmagy, boş durmalaryň, ýaramaz hilli önümiň çykarylmagynyň, maddy ýa-da pul gymmatlyklarynyň ogurlanmalarynyň, ýok edilmeginiň ýa-da zaýаланmagynyň önüni almak üçin zerur çäreleriň görülmezligi bilen ýetirilen bolsa, olaryň günäsi bilen ýetirilen zyýanyň (zeleliň) möçberinde, ýöne ol ortaça bir aýlyk zähmet hakyndan ýokary bolmaly däldir. *(2016-nji ýylyň 18-nji iýunyndan T-nyň Kanuny - 2016-nji ýylyň 1-nji iýulyndan güýje girdi)*

239-njy madda. Zyýany (zeleli) töletmek hakyndaky karara şikaýat etmek hukugy

Iş berijiniň emlägine ýetirilen zyýany (zeleli) töletmek hakyndaky karar kazyýete şikaýat edilip bilner.

240-njy madda. Işgäre maddy jogapkärçilik ýüklenilende anyk ýagdaýlary hasaba almak

1. Kazyýet işgäriň günäsiniň derejesini, anyk ýagdaýlaryny we maddy ýagdaýyny hasaba almak bilen töledilmäge degişli zyýanyň (zeleliň) möçberini azaldyp biler.

2. Eger zyýan (zelel) betnebislik maksady bilen amala aşyrylan jenaýat arkaly ýetirilen bolsa töledilmäge degişli zyýanyň (zeleliň) möçberiniň azaldylmagyna ýol berilmeyär.

XIII bölüm. Işgärleriň aýry-aýry toparlarynyň zähmetini düzgünleşdirmeginiň aýratynlyklary

1 bab. Aýal-gyzlaryň we maşgala borçlary bolan beýleki adamlaryň zähmetini düzgünleşdirmeginiň aýratynlyklary

241-nji madda. Göwreli aýallara we çagalary bolan aýallara işe kabul edilendäki we zähmet şertnamasy ýatyrylandaky kepillendirmeler

1. Göwreliligi ýa-da üç ýaşa çenli çagasy (**on sekiz** ýaşa çenli maýyp çagasy) bolmagy bilen baglanyşykly sebäpler boýunça aýallary işe kabul etmekden boýun gaçyrmak we olaryň zähmet hakyny peseltmek gadagandyr.

Kärhanalaryň ýolbaşçylary we olaryň orunbasarlary, şeýle hem gurluş düzüm birlikleriniň ýolbaşçylary we olaryň orunbasarlary görkezilen adamlary işe kabul etmekden boýun gaçyranlygy üçin Türkmenistanyň kanunçylygyna laýyklykda jogapkärçilik çekýärler.

2. Aýallaryň görkezilen toparlaryny işe kabul etmekden boýun gaçyranlarynda iş beriji olara boýun gaçyrmagyň sebäplerini ýazmaça görnüşde habar bermäge borçludyr. İşe kabul etmekden ýüz öwrülen halatynda kazyýete şikaýat edilip bilner.

3. Göwreli aýallar we üç ýaşa çenli çagasy (on sekiz ýaşa çenli maýyp çagasy) bolan aýallar bilen zähmet şertnamasynyň iş berijiniň başlangyjy boýunça ýatyrylmagyna ýol berilmeýär, kärhananyň ýatyrylan ýa-da iş beriji – fiziki şahs tarapyndan işiň bes edilen, zat eýesiniň emläginiň ogurlanan, zähmet düzgün-nizamynyň yzygiderli bozulan halatlary, şeýle hem zähmet şertnamasynyň möhletiniň gutarmagy bilen bes edilen, şol sanda şu maddanyň dördünji, bäsini we altynjy böleklerinde görkezilen halatlar muňa degişli däldir.*(2013-nji ýylyň 22-nji iýunyndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda - 2013-nji ýylyň 4-nji iýulyndan güýje girdi), (2017-nji ýylyň 26-njy awgustyndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda - 2017-nji ýylyň 8-nji sentýabryndan güýje girdi).*

4. Aýalyň göwrelilik döwründe möhletli zähmet şertnamanyň möhleti gutaran mahalynda iş beriji onuň ýazmaça arzasy boýunça we göwreliliginiň ýagdaýyny tassyklaýan lukmançylyk kepilnamasyny beren mahalynda göwreliligiň gutarmagyna çenli zähmet şertnamasynyň hereket ediş möhletini uzaltmaga borçludyr. Göwreliligiň gutarmagyna çenli zähmet şertnamasynyň hereket ediş möhleti uzaldylan aýal iş berijiniň soramagy boýunça ýöne üç aýda bir gezek göwreliliginiň ýagdaýyny tassyklaýan lukmançylyk kepilnamasyny bermäge borçludyr. Eger şunda aýal göwrelilik gutarandan soň işlemegini hakyky dowam etdirse, onda iş beriji göwreliligiň tamamlanandygy bilen ýa-da bilmeli bolan gününden başlap bir hepdeňi içinde zähmet şertnamasynyň hereket ediş möhletiniň gutarmagy bilen baglanyşykly onuň bilen zähmet şertnamasyny ýatyrmagyna hukuklydyr.

5. Eger zähmet şertnamasy ýok işgäriň borçlaryny ýerine ýetirýän wagty üçin baglaşylsa we aýalyň ýazmaça razylygy bilen göwreliligiň gutarmagyna çenli ony iş berijide bar bolan başga işe (hem aýalyň degişli hünärindäki boş wezipä ýa-da işe, hem pes bolan boş wezipä ýa-da pes hak tölenilýän işe), aýalyň saglyk ýagdaýyny hasaba almak bilen onuň ýerine ýetirip biljek işine geçirmek mümkin bolmasa, aýaly zähmet şertnamasynyň möhletiniň gutarmagy bilen baglanyşykly onuň göwrelilik döwründe işden boşatmaga ýol berilýär. Şunda iş beriji oňa şol ýerde özünde bar bolan, görkezilen ähli talaplara jogap berýän boş orunlary teklipl etmäge borçludyr. Eger bu zähmet şertnamasynda, köpçülikleýin şertnamada (ylalaşykda) göz önünde tutulan bolsa, iş beriji başga ýerlerdäki boş orunlary teklipl etmäge borçludyr.

6. Wagtlaýyn ýok işgäriň wezipe borçlaryny ýerine ýetirmek üçin zähmet şertnamasy baglaşylan aýalyň zähmet şertnamasynyň möhletiniň gutarmagyna çenli ol göwrelilik we çaga dogurmak boýunça rugsady resmileşdiren bolsa, zähmet şertnamasynyň möhletiniň gutarmagy bilen onuň işden çykarylmagyna ýol berilýär, ýöne ol aýalyň göwrelilik we çaga dogurmak boýunça rugsadynyň tamamlanmazlygundan öň bolup bilmez.*(2016-nji ýylyň 18-nji iýunyndan T-nyň Kanuny - 2016-nji ýylyň-1-nji iýulyndan güýje girdi), (2017-nji ýylyň 26-njy awgustyndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda - 2017-nji ýylyň 8-nji sentýabryndan güýje girdi).*

242-nji madda. Aýal-gyzlaryň zähmetiniň ulanylmagy gadagan edilýän işler

1. Göwreli aýallary gijeki wagtdaky işlere, iş wagtyndan daşary işlere, dynç alyş

günlerinde, işlenilmeyän baýramçylyk we hatyra günlerinde işlere çekmek, şeýle hem gulluk iş saparlaryna ibermek gadagandyr.

2. Şu Kodeksiň 404-nji maddasynyň 1-nji bendinde görkezilen ýörite ygtyýarly edilen edara tarapyndan, «Türkmenstandartlary» we Türkmenistanyň Saglygy goraýyş we derman senagaty ministrligi bilen ylalaşmak arkaly tassyklanylýan, çäklerden ýokary geçýän agyrlyklaryň aýal-gyzlar tarapyndan elde göterilmegi we ondan-oňa süýşürilmegi gadagan edilýär. (2015-nji ýylyň 18-nji awgustyndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda - 2015-nji ýylyň 2-nji sentýabryndan güýje girdi)

243-nji madda. Aýal-gyzlar we maşgala borçlary bolan beýleki adamlar üçin zähmet düzgüniniň aýratynlyklary

1. Zyýanly we (ýa-da) howply (aýratyn zyýanly we (ýa-da) aýratyn howply) zähmet şertleri bolan işlerde aýallaryň zähmetini ulanmak çäklendirilýär, fiziki däl işler ýa-da sanitariýa we durmuş hyzmaty boýunça işler muňa degişli däldir.

Aýal-gyzlaryň zähmetiniň ulanylmagy çäklendirilýän, zyýanly we howply (aýratyn zyýanly we aýratyn howply) zähmet şertleri bolan işleriň, hünärleriň we wezipeleriň sanawy «Türkmenstandartlary» we Türkmenistanyň Saglygy goraýyş we derman senagaty ministrligi bilen ylalaşmak arkaly şu Kodeksiň 404-nji maddasynyň 1-nji bendinde görkezilen ýörite ygtyýarly edilen edara tarapyndan tassyklanylýar. (2014-nji ýylyň 8-nji noýabryndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda - 2014-nji ýylyň 22-nji noýabryndan güýje girdi)

2. Üç ýaşa çenli çagalary (on sekiz ýaşa çenli maýyp çagasy) bolan aýallar olaryň ýazmaça razylygy bolmazdan gijeki işlere, iş wagtyndan daşary işlere, dynç alyş günlerinde, işlenilmeyän baýramçylyk we hatyra günlerinde işlere çekilip bilinmez, şeýle hem gulluk iş saparlaryna iberilip bilinmez. (2016-nji ýylyň 18-nji iýunyndan T-nyň Kanuny - 2016-nji ýylyň 1-nji iýulyndan güýje girdi)

3. Üç ýaşdan on dört ýaşa çenli çagalary (on sekiz ýaşa çenli maýyp çagasy) bolan aýallar olaryň ýazmaça razylygy bolmazdan iş wagtyndan daşary işlere çekilip ýa-da gulluk iş saparlaryna iberilip bilinmez. (2016-nji ýylyň 18-nji iýunyndan T-nyň Kanuny - 2016-nji ýylyň 1-nji iýulyndan güýje girdi)

4. Şu maddanyň ikinji we üçünji böleklerinde görkezilen aýallar özüniň işleriň bu görnüşlerine çekilmekden boýun gaçyrmak hukugy bilen ýazmaça görnüşde tanyşdyrylmalydyrlar.

5. Eger maşgalanyň syrkaw agzalaryna seredýän işgärleri lukmançylyk netijenamanyň esasynda seredilmäge mätäçlik çekýän bolsalar, iş berijiniň olary gijeki işlere, iş wagtyndan daşary işlere çekmäge, şeýle hem gulluk iş saparyna ibermäge we wahta usuly bilen ýerine ýetirilýän işlere ibermäge hakly däldir.

244-nji madda. Oba hojalyk işlerinde işleýän göwreli aýallar üçin gysgaldylan iş günü

Meýdan şertlerinde oba hojalyk işlerinde işleýän göwreli aýallara ortaça zähmet hakyny saklap galmak bilen dowamlylygy alty sagat bolan iş günü bellenilýär.

245-nji madda. Aýallary başga has ýeňil işe geçirmek

1. Göwreli aýallara lukmançylyk netijenamasyna laýyklykda iş öndürijiliginiň kadalary, hyzmat ediş kadalary azaldylýar ýa-da olar öňki işindäki ortaça zähmet

hakyny saklap galmak bilen başga has ýeňil işe we amatsyz önümçilik faktorlarynyň täsirini aradan aýyryan işe geçirilýär.

2. Lukmançylyk netijenasyna laýyklykda göwreli aýala başga has ýeňil we işiň amatsyz önümçilik faktorlarynyň täsirini aradan aýyryan iş bermek hakyndaky meseläniň çözülmegine çenli, ol munuň netijesinde goýberen ähli iş günleri üçin kärhananyň hasabyna ortaça zähmet hakyny saklap galmak bilen işden boşadylmaga degişlidir.

3. Bir ýarym ýaşa çenli ýaşdaky çagalary bolan aýallar öňki işini ýerine ýetirmäge mümkinçilik bolmadyk mahalynda çagasy bir ýarym ýaşa ýetýänçä öňki işi boýunça ortaça zähmet hakyny saklap galmak bilen başga has ýeňil işe geçirilýär.

246-njy madda. Goşmaça dynç alyş günü

1. On sekiz ýaşa çenli maýyp çagany (maşgalada şeýle çagalaryň sanyna garamazdan) terbiýeleýän ata-eneleriň birine **ýa-da onuň ornuny tutýan adama** gündelik zähmet haky möçberinde hak tölemek bilen aýda bir goşmaça dynç günü berilýär. *(2016-nji ýylyň 18-nji iýunyndan T-nyň Kanuny - 2016-nji ýylyň 1-nji iýulyndan güýje girdi); (2018-nji ýylyň 9-nji iýunyndaky T-nyň Kanuny - 2018-nji ýylyň 19-njy iýunyndan güýje girdi)*

2. **Iş berijiniň ata-enäniň biriniň ýa-da onuň ornuny tutýan adamyň ýazmaça arzasy boýunça şu maddanyň birinji böleginde görkezilen günleri iş ýylynyň dowamynda jemläp bermäge hukugy bardyr.** *(2018-nji ýylyň 9-nji iýunyndaky T-nyň Kanuny - 2018-nji ýylyň 19-njy iýunyndan güýje girdi)*

247-nji madda. Çagany naharlamak üçin arakesmeler

1. Dynç almak üçin we nahar edinmek üçin umumy arakesmeden başga-da, bir ýarym ýaşa çenli çagalary bolan aýallara çagany naharlamak üçin goşmaça arakesmeler berilýär.

2. Her biriniň dowamlylygy otuz minutdan az bolmadyk bu arakesmeler her üç sagatdan bir gezek berilýär. Bir ýarym ýaşa ýetmedik iki ýa-da köp çagasy bar bolan mahalynda arakesmäniň dowamlylygy azyndan bir sagat belleniýär.

3. Çagany naharlamak üçin arakesmeler iş wagtyna goşulýar we ortaça zähmet haky boýunça tölenilýär.

4. Arakesmeleriň dowamlylygy we olary bermegiň tertibi enäniň islegi nazara alnyp kärdeşler arkalaşygy ýa-da işgärleriň gaýry wekilçilikli edarasy bilen bilelikde iş beriji tarapyndan belleniýär.

248-nji madda. Aýallaryň zähmeti giňden ulanylýan kärhanalarda aýallara hyzmat etmek

Aýallaryň zähmeti giňden ulanylýan kärhanalarda çagalar bakjalary we baglary, emýän çagalary naharlamak üçin otaglar, şeýle hem aýallaryň şahsy arassaçylyk otaglary guralýar.

249-njy madda. Enesiz çagalary terbiýeleýän adamlara berilýän kepillikler we ýeňillikler

Enelik bilen baglanyşykly aýala berilýän kepillikler we ýeňillikler (gijeki wagtdaky we iş wagtyndan daşary işlerdäki zähmetiň çäklendirilmegi, dynç alyş günlerinde,

işlenilmeyän baýramçylyk we hatyra günlerinde işlere çekmegiň hem-de gulluk iş saparlaryna ibermegiňçäklendirilmegi, zähmet haky tölenilmeyän rugsadyň berilmeginiň, zähmetiň ýeňillikli düzgünleriniň bellenilmeginiň we Türkmenistanyň kanunçylygynda bellenilen beýleki kepillikler we ýeňillikler) enesiz (ol aradan çykanda, ata-enelik hukuklaryndan mahrum edilende, bejeriş edarasynda uzak wagtlap bolanda we çagalary hakynda enelik aladasynyň bolmadyk beýleki halatlarynda) çagalary terbiýeleýän atalara, şeýle hem kämillik ýaşyna ýetmedikleriň hossarlary (howandarlary) üçin hem degişlidir.

2 bap. On sekiz ýaşyna ýetmedik işgärleriň zähmetini düzgünleşdirmegiň aýratynlyklary

250-nji madda. On sekiz ýaşyna ýetmedik işgärleriň zähmet hukuklary

On sekiz ýaşyna ýetmedik işgärler zähmet hukuk gatnaşyklarynda kämillik ýaşyna ýetenleriň hukuklary bilen deňleşdirilýär, zähmeti goramak, iş wagty, rugsatlar we zähmetiň käbir beýleki şertleriniň çygyrynda bolsa şu Kodeks we Türkmenistanyň beýleki kadalaşdyryjy hukuk namalary bilen bellenilen ýeňilliklerden peýdalanýarlar.

251-nji madda. On sekiz ýaşyna ýetmedik işgärleriň lukmançylyk gözegçiligi

1. On sekiz ýaşyna ýetmedik ähli adamlar işe diňe deslapky lukmançylyk gözegçiliginden soň kabul edilýär we mundan beýläk on sekiz ýaşyna ýetýänçäler her ýyl hökmany suratda lukmançylyk gözegçiligine degişlidirler.

2. Kämillik ýaşyna ýetmedik işgärleriň her ýylky hökmany lukmançylyk gözegçiligi ortaça zähmet hakyny saklap galmak bilen iş wagtynda geçirilýär.

252-nji madda. On sekiz ýaşyna ýetmedik adamlar işe kabul edilendäki kepillikler

1. İş beriji iş bilen üpjün edýän ýerli edara (gulluk) we beýleki edaralar tarapyndan iberilýän on sekiz ýaşyna ýetmedik adamlary işe ýerleşdirmek tertibinde bellenilen möçberiniň hasabyna iş ýerlerine işe kabul etmäge borçludyr.

2. Bellenilen möçberiniň hasabyna işe kabul etmekden boýun gaçyrmak gadagandyr we kazyýete şikaýat edilip bilner.

3. On sekiz ýaşyna ýetmedik adamlary işe ýerleşdirmegiň aýratynlyklary şu Kodeks, Türkmenistanyň kadalaşdyryjy hukuk namalary, köpçülikleýin şertnama (ylalaşyk) bilen kesgitlenilýär.

253-nji madda. On sekiz ýaşyna ýetmedik adamlaryň zähmetiniň ulanylmagyna ýol berilmeyän işler

Zyýanly we (ýa-da) howply (aýratyn zyýanly we (ýa-da) aýratyn howply) zähmet şertleri bolan işlerde, şeýle hem ýerine ýetirilmegi olaryň saglygyna we ahlak ösüşine zyýan ýetirip biljek işlerde (humarly oýunlar täjirçiligi, spirtli içgileri, temmäki önümlerini, neşe, zäherli we gaýry serişdeleri öndürmek, daşamak we söwdasyny etmek) on sekiz ýaşyna ýetmedik adamlaryň zähmetini ulanmaga ýol berilmeyär. (2018-nji ýylyň 9-nji iýunyndaky T-nyň Kanuny - 2018-nji ýylyň 19-njy iýunyndan güýje girdi)

On sekiz ýaşyna ýetmedik adamlaryň zähmetiniň ulanylmagyna ýol berilmeýän zyýanly we howply (aýratyn zyýanly we aýratyn howply) zähmet şertleri bolan işleriň, hünärleriň we wezipeleriň sanawy «Türkmenstandart-lary» we Türkmenistanyň Saglygy goraýyş we derman senagaty ministrligi bilen ylalaşmak arkaly şu Kodeksiň 404-nji maddasynyň 1-nji bendinde görkezilen ýörite ygtyýarly edilen edara tarapyndan tassyklanylýar. (2014-nji ýylyň 8-nji noýabryndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda - 2014-nji ýylyň 22-nji noýabryndan güýje girdi)

2. Şu Kodeksiň 404-nji maddasynyň 1-nji bendinde görkezilen ýörite ygtyýarly edilen edara tarapyndan, «Türkmenstandartlary» we Türkmenistanyň Saglygy goraýyş we derman senagaty ministrligi bilen ylalaşmak arkaly, tassyklanylýan çäklerden ýokary geçýän agyrlyklaryň on sekiz ýaş ýetmedik adamlar tarapyndan elde görterilmegine we ondan-oňa süýşürilmegine ýol berilmeýär. (2015-nji ýylyň 18-nji awgustyndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda - 2015-nji ýylyň 2-nji sentýabryndan güýje girdi); (2018-nji ýylyň 9-nji iýunyndaky T-nyň Kanuny - 2018-nji ýylyň 19-njy iýunyndan güýje girdi)

254-nji madda. Gündelik işiň gysgaldylan dowamlylygynda on sekiz ýaşyna ýetmedik işgärleriň zähmetine hak tölemek

1. Gündelik işiň gysgaldylan dowamlylygynda on sekiz ýaşyna ýetmedik işgärleriň zähmet haky gündelik işiň doly dowamlylygyna degişli toparlardaky işgärleriňki ýaly möçberde tölenilýär.

2. Potratçylyk işlerine goýberilen on sekiz ýaşyna ýetmedik işgärleriň zähmeti uly ýaşly işgärleriň gündelik işiniň dowamlylygy bilen deňeşdirilende olaryň gündelik işiniň dowamlylygy gysgaldylýan wagt üçin tarif **möçberi** boýunça goşmaça hak bilen uly ýaşly işgärler üçin bellenilen potratçylyk bahalary boýunça tölenilýär. (2017-nji ýylyň 26-njy awgustyndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda - 2017-nji ýylyň 8-nji sentýabryndan güýje girdi).

3. Okuwdan boş wagty işleýän umumybilim edaralarynyň okuwçylarynyň, başlangyç we orta hünär bilimi edaralarynyň talyplarynyň, hünär taýýarlygy okuwlarynyň diňleýjileriniň zähmetine hak tölemek işlenen wagta deňölçeglilikde ýa-da iş öndürijiligine baglylykda geçirilýär. (2018-nji ýylyň 9-nji iýunyndaky T-nyň Kanuny - 2018-nji ýylyň 19-njy iýunyndan güýje girdi)

4. Kärhanalar okuwçylara öz serişdeleriniň hasabyna zähmet hakyna goşmaça haklary belläp bilerler.

255-nji madda. On sekiz ýaşyna ýetmedik işgärleri gijeki wagtdaky işlere we iş wagtyndan daşary işlere çekmegi gadagan etmek

On sekiz ýaşyna ýetmedik işgärleri gijeki wagtdaky we iş wagtyndan daşary işlere we dynç alyş, işlenilmeýän baýramçylyk we hatyra günlerinde işlere çekmek, şeýle hem olary gulluk iş saparlaryna ibermek gadagan edilýär.

256-njy madda. Ýaş işçiler üçin iş öndürijiliginiň kadalary

1. On sekiz ýaşyna ýetmedik işçiler üçin iş öndürijiliginiň kadalary gysgaldylan dowamlylykda iş wagtyna deň ölçeglilikde, uly ýaşly işçiler üçin iş öndürijiliginiň kadalaryndan ugur alnyp bellenilýär.

2. Umumybilim edaralaryny, başlangyç we orta hünär bilim edaralaryny, hünär taýýarlygy okuwlaryny gutaryp kärhana giren, şeýle hem önümçilikde hünär

okuwyny geçen ýaş işçiler üçin Türkmenistanyň kanunçylygynda göz önünde tutulan halatlarda we möçberlerde hem-de olara kesgitlenilýän möhletlere aşaklandyrylan iş öndürijiliginiň möçberleri tassyklanylýar. Bu möçberler kärhananyň kärdeşler arkalaşygy edarasy ýa-da işgärleriň beýleki wekilçilikli edarasy bilen ylalaşylyp iş beriji tarapyndan tassyklanylýar. *(2015-nji ýylyň 18-nji awgustyndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda - 2015-nji ýylyň 2-nji sentýabryndan güýje girdi); (2018-nji ýylyň 9-nji iýunyndaky T-nyň Kanuny - 2018-nji ýylyň 19-njy iýunyndan güýje girdi)*

257-nji madda. On sekiz ýaşna ýetmedik işgärleriň işden boşadylmagyny çäklendirmek

Işden boşatmagyň umumy tertibini berjaý etmegiň daşyndan diňe kärdeşler arkalaşygy guramasynyň we kämillik ýaşna ýetmedikleriň işleri baradaky toparyň razylygy bilen iş berijiniň başlangyjy boýunça on sekiz ýaşna ýetmedik işgärleriň işden boşadylmagyna ýol berilýär. Şunda şu Kodeksiň 42-nji maddasynyň birinji böleginiň 1-3-nji bentlerinde görkezilen esaslar boýunça işe ýerleşdirilmän işden boşadylmagyna ýol berilmeýär.

258-nji madda. On sekiz ýaşna ýetmedik işgärler bilen zähmet şertnamasyny olaryň ata-eneleriniň we beýleki şahslaryň talap etmegi boýunça ýatyrmak

Eger şertnamanyň dowam etdirilmegi kämillik ýaşna ýetmedikleriň saglygyna howp salsa ýa-da olaryň kanuny bähbitlerini bozsa, on sekiz ýaşna ýetmedik işgärler bilen zähmet şertnamasy olaryň ata-eneleriniň **ýa-da olaryň ornuny tutýan adamlaryň**, şeýle hem hossarlyk we howandarlyk edaralarynyň hem-de Türkmenistanyň zähmet kanunçylygynyň berjaý edilmegine gözegçilik barlagy we gözegçilik etmek ýüklenen beýleki edaralaryň talap etmegi boýunça ýatyrylyp bilner. *(2018-nji ýylyň 9-nji iýunyndaky T-nyň Kanuny - 2018-nji ýylyň 19-njy iýunyndan güýje girdi)*

3 bap. Kärhananyň ýolbaşçysynyň we kärhananyň ýerine ýetiriji edarasynyň agzalarynyň zähmetini düzgünleşdirmegiň aýratynlyklary

259-njy madda. Umumy düzgünler

1. Kärhananyň ýolbaşçysy – **fiziki şahs** kanuna ýa-da kärhananyň esaslandyryjy resminamalaryna laýyklykda bu kärhana ýolbaşçylyk edýär, şol sanda onuň özbaşdak ýerine ýetiriji edarasynyň wezipelerini ýerine ýetirýär. *(2016-nji ýylyň 18-nji iýunyndan T-nyň Kanuny - 2016-nji ýylyň 1-nji iýulyndan güýje girdi)*

2. Şu babyň düzgünleri kärhanalaryň guramaçylyk-hukuk görnüşlerine we eýeçiligiň görnüşine garamazdan olaryň ýolbaşçylaryna degişlidir, şu aşakdakylar muňa girmeýär:

1) kärhananyň ýolbaşçysy kärhananyň ýeke-täk gatnaşyjysy (esaslandyryjysy), agzasy, onuň emläginiň eýesi bolanda;

2) kärhanany dolandyrmak başga kärhana (kärhanany dolandyryjy) ýa-da hususy telekeçi (dolandyryjy) bilen şertnama boýunça amala aşyrylsa.

260-njy madda. Kärhananyň ýolbaşçysynyň zähmetini düzgünleşdirmegiň hukuk esaslary

1. Zähmet gatnaşyklary çygrynda kärhananyň ýolbaşçysynyň hukuklary we borçlary şu Kodeks, Türkmenistanyň beýleki kadalaşdyryjy hukuk namalary, kärhananyň esaslandyryjy resminamalary, zähmet şertnamasy bilen kesgitlenilýär.

2. Kärhananyň ýolbaşçysyna esasy iş bilen utgaşdyrmak şertlerinde tölenilýän işi ýerine ýetirmek gadagandyr, mugallymçylyk, ylmy-barlag we döredijilik işi muňa degişli däldir.

3. Kärhananyň ýolbaşçysy şol kärhana gözegçilik barlagynyň we gözegçiligiň wezipelerini amala aşyran edaralaryň düzümine girip bilmez.

261-nji madda. Kärhananyň ýolbaşçysy bilen zähmet şertnamasyny baglaşmak

1. Kärhananyň ýolbaşçysy bilen zähmet şertnamasy kärhananyň esaslandyryjy resminamalary we taraplaryň ylalaşmagy bilen kesgitlenilen möhlete baglaşylýar, ýöne ol şu Kodeksde bellenen köp bolmaly däldir.

2. Türkmenistanyň kanunlary, beýleki kadalaşdyryjy hukuk namalary ýa-da kärhananyň esaslandyryjy resminamalary arkaly kärhananyň ýolbaşçysy bilen öňki baglaşylan zähmet şertnamasynyň amallary bellenilip bilner (bäsleşik geçirmek, wezipä saýlamak ýa-da bellemek we başgalar).

262-nji madda. Kärhananyň ýolbaşçysynyň maddy jogapkärçiligi

1. Kärhananyň ýolbaşçysy kärhana ýetirilen göni hakyky zyýan (zelel) üçin maddy jogapkärçilik çekýär.

2. Türkmenistanyň kanunçylygynda göz önünde tutulan halatlarda kärhananyň ýolbaşçysy özüniň günäkär hereketleri bilen ýetirilen zyýany (zeleli) kärhana töleýär. Şunda zyýany (zeleli) kesgitlemek Türkmenistanyň kanunçylygyna laýyklykda amala aşyrylýar.

263-nji madda. Kärhananyň ýolbaşçysy bilen zähmet şertnamasyny ýatyrmak üçin goşmaça esaslar

Şu Kodeksde we Türkmenistanyň beýleki kadalaşdyryjy hukuk namalarynda göz önünde tutulan esaslardan başga kärhananyň ýolbaşçysy bilen zähmet şertnamasy şu aşakdakylar bilen baglanyşykly ýatyrylyp bilner:

1) Türkmenistanyň batyp galmak hakyndaky kanunçylygyna laýyklykda bergidar kärhananyň ýolbaşçysynyň wezipesinden çetleşdirilmegi bilen;

2) ýuridiki şahsyň ygtyýarly edarasy ýa-da kärhananyň emläginiň eýesi ýa-da kärhananyň emläginiň eýesiniň ygtyýarly şahs (edara) tarapyndan zähmet şertnamasyny möhletinden öň bes etmek hakyndaky esaslandyrylan kararyň kabul edilmegi bilen;

3) Türkmenistanyň kanunçylygyna laýyklykda beýleki halatlarda.

264-nji madda. Kärhananyň ýerine ýetiriji edarasynyň agzalarynyň zähmetini düzgünleşdirmegiň aýratynlyklary

1. Türkmenistanyň kanunçylygynda, kärhananyň esaslandyryjy resminamalary bilen kärhananyň ýolbaşçysy üçin şu bapda bellenen zähmeti düzgünleşdirmegiň aýratynlyklary zähmet şertnamasyny baglaşan kärhananyň ýerine ýetiriji edarasynyň (prawleniýe, direksiýa) agzalaryna degişli bolup biler.

2. Türkmenistanyň kanunlary bilen kärhanalaryň ýolbaşçylarynyň we bu kärhanalaryň ýerine ýetiriji edaralarynyň agzalarynyň zähmetini düzgünleşdirmegiň beýleki aýratynlyklary belenilip bilner.

4 bap. Maýyplaryň zähmetini düzgünleşdirmegiň aýratynlyklary

265-nji madda. Maýyplaryň hukuk ýagdaýynyň esaslary

1. Türkmenistanda maýyplar Türkmenistanyň Konstitusiýasy, şu Kodeks we Türkmenistanyň beýleki kadalaşdyryjy hukuk namalary bilen berkidilen durmuş-ykdysady, syýasy, şahsy hukuklaryň we azatlyklaryň ählisine eýedirler.

2. Maýyplaryň hukuklaryny kemsitmek gadagandyr. Hukuk kemsidilmelerine ýol berýän adamlar Türkmenistanyň kanunçylygynda belenilen tertipde jogapkärçilik çekýärler.

266-njy madda. Maýyplaryň zähmetini düzgünleşdirmegiň aýratynlyklary

Maýyplaryň zähmete, işe ýerleşmäge we maýyplar üçin iş orunlarynyň möçberini bellemäge bolan hukuklaryny durmuşa geçirmek, maýyplaryň bilim almak we hünär taýýarlygy üçin şertler bilen üpjün etmek şu Kodekse we Türkmenistanyň beýleki kadalaşdyryjy hukuk namalaryna laýyklykda amala aşyrylýar.

5 bap. Esasy iş bilen utgaşdyrma boýunça işleýän adamlaryň zähmetini düzgünleşdirmegiň aýratynlyklary

267-nji madda. Esasy iş bilen utgaşdyrma boýunça iş hakynda umumy düzgünler

1. Esasy iş bilen utgaşdyrma diýlip işgäriň öz esasy işinden başga ol ýa-da beýleki iş berijide esasy işden boş wagtda zähmet şertnamasynyň şertlerinde we kärhananyň içerki zähmet düzgün-tertiple kadalaryna laýyklykda yzygiderli tölenilýän başga işi ýerine ýetirmegine düşünilýär. Esasy iş bilen utgaşdyrma boýunça zähmet şertnamasy baglaşylanda bu işiň esasy iş bilen utgaşdyrma bolup durýandygy hökmany suratda görkezilmelidir.

2. Esasy iş bilen utgaşdyrma boýunça işlemek üçin esasy iş ýeri boýunça iş berijini habarly etmelidir, şu Kodeksiň 275-nji maddasy muňa degişli däl. *(2014-nji ýylyň 8-nji noýabryndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda - 2014-nji ýylyň 22-nji noýabryndan güýje girdi)*

3. Esasy iş bilen utgaşdyrma boýunça, şol sanda işgärleriň aýry-áýry toparlary (pedagogik, lukmançylyk, melhemçilik, medeniýet, sport, syýahatçylyk işgärleri) üçin, işiň aýratynlyklary şu Kodeksiň 404-nji maddasynyň 1-nji bendinde görkezilen ýörite ygtyýarly edilen edara tarapyndan tassyklanylýan Esasy iş bilen utgaşdyrma boýunça işiň şertleri hakynda düzgünnama bilen kesgitlenilýär.

(2013-nji ýylyň 22-nji iýunyndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda - 2013-nji ýylyň 4-nji iýulyndan güýje girdi)

268-nji madda. Esasy iş bilen utgaşdyrma boýunça işe kabul edilende görkezilýän resminamalar

Esasy iş bilen utgaşdyrma boýunça başga kärhana işe kabul edilen işgär iş berijä pasportyny ýa-da şahsyýetini tassyklaýan başga resminamany görkezmäge borçludyr. Esasy iş bilen utgaşdyrma boýunça ýörite bilim talap edýän işe kabul edilende iş berijiniň işgärden diplomyny ýa-da bilimi, ýa-da hünär taýýarlygy hakyndaky başga resminamany ýa-da olaryň talaba laýyk ýagdaýda tassyklanylýan nusgalaryny, **zyýanly we (ýa-da) howply (aýratyn zyýanly we (ýa-da) aýratyn howply) zähmet şertler** bolan işe kabul edilende bolsa, esasy iş ýeri boýunça zähmetiň häsiýeti we şertleri hakyndaky kepilnamany talap etmäge hukugy bardyr. *(2010-njy ýylyň 1-nji ýanwaryndaky Türkmenistanyň Kanunynyň we 2016-njy ýylyň 18-nji iýunyndan T-nyň Kanuny - 2016-njy ýylyň 1-nji iýulyndan güýje girdi)*

269-njy madda. Esasy iş bilen utgaşdyrma boýunça işleýän adamlaryň iş wagtynyň dowamlylygy

Esasy iş bilen utgaşdyrma boýunça işleýän adamlar üçin iş beriji tarapyndan belleniýän iş wagtynyň dowamlylygy günde dört sagatdan ýa-da dynç gününde doly iş gününden ýokary geçip bilmez.

270-njy madda. Esasy iş bilen utgaşdyrma boýunça işleýän adamlaryň zähmetine hak tölemek

1. Esasy iş bilen utgaşdyrma boýunça işleýän adamlaryň zähmetine hak tölemek iş öndürijiligine baglylykda işlenen wagta deň ölçeglilikde ýa-da zähmet şertnamasynda kesgitlenen başga şertlerde geçirilýär.

2. Wagta görä hak tölenýän esasy iş bilen utgaşdyrma boýunça işleýän adamlara zähmete hak tölemegiň kadalaşdyrylan tabşyryklary bellenişde işleriň hakyky ýerine ýetirilen möçberi üçin ahyrky netijeleri boýunça geçirilýär.

271-njy madda. Esasy iş bilen utgaşdyrma boýunça işlenilende berilýän rugsat

Esasy iş bilen utgaşdyrma boýunça işleýän adamlara esasy işi boýunça rugsat bilen bir wagtda tölenilmeýän rugsat berilýär.

272-njy madda. Esasy iş bilen utgaşdyrma boýunça işleýän adamlara berilýän kepillikler we öwez pullary

Esasy iş bilen utgaşdyrma boýunça işleýän adamlara kepillikler we öwez pullary diňe esasy iş ýeri boýunça berilýär.

273-njy madda. Esasy iş bilen utgaşdyrma boýunça işiň çäklendirmeleri

1. Eger Türkmenistanyň kanunçylygynda başgaça bellenişler bolsa, döwlet kärhanalarynda iki ýolbaşçy wezipeleriniň esasy iş bilen utgaşdyrma şertlerinde işlenilmegine ýol berilmeýär, ussalaryň we brigadirleriň wezipeleri muňa degişli däldir.

2. On sekiz ýaşyna ýetmedik adamlaryň, göwreli aýallaryň esasy iş bilen utgaşdyrma **boýunça işlemegine**, şeýle hem eger esasy iş şeýle şertler bilen baglanyşykly bolsa gijeki wagtdaky işlerde, **zyýanly we (ýa-da) howply (aýratyn zyýanly we (ýa-da) aýratyn howply) zähmet şertler** bolan işlerde **işlemegine ýol berilmeýär**. *(2016-njy ýylyň 18-nji iýunyndan T-nyň Kanuny - 2016-njy ýylyň 1-nji iýulyndan güýje girdi); (2018-njy ýylyň 9-nji iýunyndaky T-nyň Kanuny - 2018-njy ýylyň 19-njy iýunyndan güýje girdi)*

3. Esasy iş bilen utgaşykly işlenilende garyndaşlaryň gös-göni tabynlygy we gözegçiligi astynda bolmagy bilen baglanyşykly **bilelikde işlemegine ýol berilmeýär**.

(2018-nji ýylyň 9-nji iýunyndaky T-nyň Kanuny - 2018-nji ýylyň 19-njy iýunyndan güýje girdi)

4. Işgärleriň aýry-aýry toparlary üçin esasy iş bilen utgaşdyrma boýunça çäklendirmeler Türkmenistanyň kanunçylygy bilen belenilip bilner.

5. Döwletiň wezipeli adamynyň ýa-da döwlet gullukçysynyň esasy iş bilen utgaşdyrma boýunça işlemäge haky ýokdur, mugallymçylyk, ylmy we döredijilik işi muňa degişli däldir.

6. Türkmenistanyň kanunçylygynda belenen tertipde iş kesilenlik aýby öz-özünden aýrylan ýa-da kazyýet tarapyndan aýrylan bolmasa jenaýatyň betnebislikli meýiller bilen edilendigi üçin iş kesilenleri maddy jogapkärçilikli wezipelere esasy iş bilen utgaşdyrma boýunça işe, şeýle hem kazyýetiň hökümi bilen raýatlaryň aýry-aýry toparlary üçin işlemek gadagan edilen wezipelere ýa-da işiň görnüşlerine kabul etmeklige ýol berilmeyär.*(2013-nji ýylyň 22-nji iýunyndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda - 2013-nji ýylyň 4-nji iýulyndan güýje girdi)*

274-nji madda. Esasy iş bilen utgaşdyrma boýunça işleýän adam bilen zähmet şertnamasyny bes etmegiň (ýatyrmagyň) goşmaça esaslary

Şu Kodeksde we Türkmenistanyň beýleki kadalaşdyryjy hukuk namalarynda göz önünde tutulan esaslardan başga esasy iş bilen utgaşdyrma boýunça işleýän adam bilen zähmet şertnamasy bu iş esasy iş boljak işgär işe kabul edilen mahalynda bes edilip bilner.

275-nji madda. Esasy iş bilen utgaşdyrma hasap edilmeyän işler

Işçileriň we gullukçylaryň esasy iş bilen bir hatarda şu aşakdaky işleri ýerine ýetirmekleri esasy iş bilen utgaşdyrma hasap edilmeyär:

1) awtorlyk galam haky gorundan tölenilýän edebi işleri ýerine ýetirmek, şol sanda aýry-aýry eserleri redaktirlemek, terjime etmek we syn ýazmak;

2) zähmetine bir gezekde hak tölenýän tehnik, patent, lukmançylyk, buhgalteriýa we beýleki **bilermenler seljermesi**; *(2016-nji ýylyň 18-nji iýunyndan T-nyň Kanuny - 2016-nji ýylyň 1-nji iýulyndan güýje girdi)*

3) ýylda 240 sagatdan köp bolmadyk möçberde zähmetine sagatlaýyn hak tölenilýän pedagogik işleri;

4) aýda 12 sagatdan köp bolmadyk möçberde zähmetine bir gezekde hak tölenilýän saglygy goraýyş edaralarynda maslahatçy lukman hökmünde wezipe borçlaryny ýerine ýetirmek boýunça işler;

5) ýylda 240 sagatdan köp bolmadyk möçberde zähmetine sagatlaýyn hak tölenilýän ylmy-barlag institutlarynyň ylmy işgärleri, ýokary okuw mekdepleriniň mugallymlary, saglygy goraýyş edaralarynyň baş hünärmenleri tarapyndan bejeriş we öňüni alyş edaralarynda maslahat beriş işleri;

6) kärhanalarda işgärleri şertnamalaýyn esasyda gysga möhletli okatmak boýunça esasy ylmy, ylmy-pedagogik we tejribeli işgärleriň işleri;

7) ylmy işgärleriň we ýokary derejeli hünärmenleriň, şol sanda okuw mekdeplerinde we ylmy-barlag edaralarynda ýolbaşçylyk ediji wezipeleri eýeleýänleriň ylmy-barlag edaralarynda we ýokary okuw mekdeplerinde ylmy derejeleriň dalaşgärlerine ýolbaşçylyk etmek boýunça işleri;

8) şol bir kärhanada wezipe birligini eýelemezden ýerine ýetirilýän işler (umumybilim, başlangyç we orta hünär okuw mekdepleriniň mugallymlary tarapyndan kabinetlere, barlaghanalara we bölümlere müdirlik etmek boýunça wezipeleriň ýerine

ýetirilmegi, okuw mekdepleriniň ýolbaşçylarynyň we beýleki işgärleriniň pedagogik işleri, okuwçylaryň we talyplaryň önümçilik okuwyna ýolbaşçylyk etmek bilen baglanyşykly we olaryň tejribeligi boýunça işleri, saglygy goraýyş işgärleriniň iş wagtynyň aýlyk kadasyndan daşary ýerine ýetirýän nobatçylyk işleri we beýleki işler);

9) umumybilim, başlangyç we orta hünär okuw mekdepleriniň mugallymçylyk işgärleriniň, zähmet tölegleri boýunça olara deňleşdirilen işgärleriň, sungat işgärlerini taýýarlamak boýunça okuw mekdepleriniň we beýleki ýokary okuw mekdepleriniň sazçylyk bölümleriniň (fakultetleriniň) konsertmeýsterleriniň we akkompaniatorlarynyň işleri, saglygy goraýyş edaralarynyň medisina işgärleriniň, şol bir okuw edarasynda ýa-da saglygy goraýyş edarasynda okuw we lukmançylyk boýunça bellenen iş ýükünden artykmaç ýerine ýetirýän işleri, şol bir okuw edarasynda, mekdebe çenli, mekdepden daşary ýa-da beýleki çagalar edarasynda pedagogik we gurnaklara ýolbaşçylyk etmek boýunça işler;

10) zähmete sagatlaýyn ýa-da potratlaýyn hak tölemek şertlerinde gezelençleri guramak we geçirmek boýunça işler, şeýle hem syýahatçylyk-gezelenç hyzmatlaryny edýän guramalaryň (kärhanalaryň) ulgamynda syýahatçylar toparlaryny gezelenje aýlamak boýunça işler;

11) eger-de işgäriň esasy işi boýunça doly däl iş günü we degişlilikde doly däl zähmet haky (**möçberi**) bolanda, ýerine ýetirilýän başga iş;

12) zähmet hakyna (**möçberine**) göterimde ýa-da pul görnüşinde goşmaça töleg belleniýän wezipeleri ýerine ýetirmek. *(2017-nji ýylyň 26-njy awgustyndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda - 2017-nji ýylyň 8-nji sentýabryndan güýje girdi).*

Şu maddanyň 1-nji we 10-njy bentlerinde görkezilen işleri iş wagtynda ýerine ýetirmeklige rugsat berilmeýär.

Şu maddanyň 2–7-nji bentlerinde görkezilen işleri kärhananyň ýolbaşçysynyň rugsady bilen zähmet hakyndan tutum tutmazdan iş wagtynda ýerine ýetirmeklige rugsat berilýär.

Şu maddanyň 8-nji we 9-njy bentlerinde görkezilen işleriň ýerine ýetirilmegi işiň häsiýetine baglylykda esasy iş wagtynda-da, ondan daşary wagtda hem amala aşyrylýar. *(2013-nji ýylyň 22-nji iýunyndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda - 2013-nji ýylyň 4-nji iýulyndan güýje girdi) (2015-nji ýylyň 18-nji awgustyndaky T-nyň Kanuny - 2015-nji ýylyň 2-nji sentýabryndan güýje girdi)*

6 bap. Möwsümleýin işlerde işleýän adamlaryň zähmetini düzgünleşdirmegiň aýratynlyklary

276-njy madda. Möwsümleýin işler

1. Möwsümleýin diýlip belli bir döwrüň (möwsümiň) içinde dokuz aýdan geçmeýän wagtda klimat we beýleki tebigy şertleriň esasynda ýerine ýetirilýän işler hasap edilýär.

2. Türkmenistanyň zähmet kanunçylygynyň hereketi möwsümleýin işlerde işleýän adamlara (möwsümleýin işgärlere) hem degişlidir.

277-nji madda. Möwsümleýin işgärler bilen zähmet şertnamasyny baglaşmagyň şertleri

1. Işiň möwsümleýin häsiýeti hakyndaky şert zähmet şertnamasynda görkezilmelidir.

2. Möwsümleýin işgärler işe kabul edilende synag möhleti bellendirilmeýär.
3. Möwsümleýin işgärler bilen zähmet şertnamasy möwsümiň dowamlylygyndan ýokary geçmeýän möhlete baglaşylýar.

278-nji madda. Möwsümleýin işgärleriň rugsady

Edara tabynlygyna garamazdan, kärhanalarda doly möwsümiň dowamynda işlän möwsümleýin işgärlere möwsüm gutarandan soň işiň her aýy üçin – iki, maýyplara üç senenama güni hasabynda tölenilýän rugsat berilýär. (2013-nji ýylyň 22-nji iýunyndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda - 2013-nji ýylyň 4-nji iýulyndan güýje girdi)

279-njy madda. Möwsümleýin işgär bilen zähmet şertnamasyny bes etmek (ýatyrnak)

1. Möwsümleýin işgär zähmet şertnamasyny möhletinden öň bes etmek (ýatyrnak) hakynda iş berijini bir hepde galanda ýazmaça görnüşde duýdurмага borçludur.

2. Kärhananyň ýatyrylmagy ýa-da iş beriji-**fiziki şahsyndan** işiň bes edilmegi, işgärleriň sanynyň ýa-da wezipe sanawynyň gysgaldylmagy bilen baglanyşykly geljekde işden boşadyljakdygy hakynda iş beriji möwsümleýin işgäri azyndan bir hepde galanda gol çekdirip ýazmaça görnüşde duýdurмага borçludur. (2016-nji ýylyň 18-nji iýunyndan T-nyň Kanuny - 2016-nji ýylyň 1-nji iýulyndan güýje girdi)

3. Möwsümleýin işgärler bilen zähmet şertnamasy şu aşakdaky halatlarda iş berijiniň başlangyjy boýunça bes edilip (ýatyrylyp) bilner:

1) önümçilik häsiýetli sebäplerboýunça işleriň iki hepdeden gowrak möhlete togtadylmagy bilen, şeýle hem iş berijide işleriň möçberiniň gysgaldylmagy boýunça;

2) bir aýdan gowrak wagtyň içinde üznüksiz wagtlaýyn zähmete ukyplylygyny ýitirmegi netijesinde möwsümleýin işgär işde bolmadyk mahalynda. Zähmet şikesi ýa-da hünär keseli netijesinde zähmete ukyplylyk ýitirilen mahalynda, şeýle hem belli bir kesel bolanda Türkmenistanyň kanunçylygy bilen iş ýerini (wezipesini) saklamagyň has uzak möhleti bellenen mahalynda möwsümleýin işgärleriň zähmete ukyplylygy dikeldilýänçä ýa-da maýyplygy bellendirilýänçä iş ýeri (wezipesi) saklanýar, ýöne ol zähmet şertnamasy boýunça iş möhletiniň tamamlanmagyndan köp bolmaly däldir.

280-nji madda. Möwsümleýin işgäre işden çykylanda berilýän kömek puly

Möwsümleýin işgäre iki hepdelik zähmet haky möçberinde işden çykylanda berilýän kömek puly şu Kodeksiň 54-nji maddasynda göz önünde tutulan halatlarda, şeýle hem şu Kodeksiň 279-njy maddasynyň üçünji böleginiň 1-nji bendinde göz önünde tutulan esaslar boýunça zähmet şertnamasy ýatyrylanda tölenilýär.

281-nji madda. Mejbury boş bolnan wagt üçin möwsümleýin işgäre ortaça zähmet hakyny tölemek

1. Zähmet jedellerine garaýan edaranyň karary boýunça işe dikeldilen möwsümleýin işgäre işden boşadylan gününden başlap işe dikeldilmegine ýa-dazähmet şertnamasy boýunça iş möhletiniň gutarmagyna çenli mejbury boş bolnan wagt üçin ortaça zähmet haky tölenilýär, ýöne ol üç aýdan köp bolmaly däldir.

2. Pes hak tölenilýän başga işe bikanun geçirilen möwsümleýin işgäre mejbury boş

bolnan wagt üçin ortaça zähmet haky ýa-da şu maddanyň birinji bölegine laýyklykda pes hak tölenilýän işi ýerine ýetiren wagty üçin iş hakyndaky tapawut tölenilýär.

282-nji madda. Möwsümleýin işgäriň iş döwrüni hasaplamagyň tertibi

1. Möwsümleýin işgäre Türkmenistanyň kanunçylygynda göz önünde tutulan halatlarda, eger ol möwsümde doly işläp, indiki möwsüme şertnama baglaşyp we bellenen möhletde işe gaýdyp gelen bolsa, şol iş berijidäki iş döwri jemlenýär.

2. Doly möwsümiň dowamynda möwsümleýin iş işgäriň bir ýyldaky iş döwri hasaplanylýar. (2013-nji ýylyň 22-nji iýunyndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda - 2013-nji ýylyň 4-nji iýulyndan güýje girdi)

7-nji bab. Wahta iş usulynda we meýdan şertlerinde işleýän adamlaryň zähmetini düzgünleşdirmegiň aýratynlyklary.

283-nji madda Wahta iş usuly we meýdan şertlerindäki işler

1. Wahta iş usuly - adamyň hemişelik ýaşayan ýerine gündelik gaýdyp gelmegini üpjün edip bolmajak, onuň hemişelik ýaşayan ýeriniň daşyndaky **zähmet işini** amala aşyrmagyň aýratyn görnüşidir.

2. İş beriji işiň wahta usulynda işgärleri işleriň geçirilýän desgasynda bolan döwründe olaryň ýaşamagy üçin ýaşaaýş jaýy, iş ýerine çenli we yzyna gaýtmagyny, şeýle hem işleri ýerine ýetirmek we çalşyklaryň arasynda dynç almak üçin şertler bilen üpjün edýär.

3. Meýdan şertleri – bu işleri ýerine ýetirmegiň aýratyn şertleri bolup, önümçilik desgalarynyň (iş yerleriniň) ilatly nokatlaryň çäkleriniň daşynda ýerleşen şertinde we işgärleriň özleriniň hemişelik ýaşayan yerlerine gündelik gaýdyp gelmekleri üpjün edilip bilinmejek ýagdaýynda işgärleriň hemişelik ýaşayan yerinden uzakda zähmeti guramaklyga esaslanýar. (2016-nji ýylyň 18-nji iýunyndan T-nyň Kanuny - 2016-nji ýylyň 1-nji iýulyndan güýje girdi)

284-nji madda. Wahta iş usuly üçin çäklendirmeler

1. Wahta iş usuly on sekiz ýaş a ýetmedik adamlar, göwreli aýallar we işleri wahta usuly bilen ýerine ýetirmäge lukmançylyk taýdan ýarawsyz hasap edilen adamlar çekilip bilinmez.

2. Üç ýaş a çenli çagalary (on sekiz ýaşy na çenli maýyp çagasy) bolan aýallar wahta iş usuly na ýazmaça razylygy boýunça çekilip bilner.

(2013-nji ýylyň 22-nji iýunyndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda - 2013-nji ýylyň 4-nji iýulyndan güýje girdi we 2016-nji ýylyň 18-nji iýunyndan T-nyň Kanuny - 2016-nji ýylyň 1-nji iýulyndan güýje girdi)

285-nji madda. Wahtanyň dowamlylygy

1. Wahtanyň dowamlylygy desgada işleriň ýerine ýetirilýän döwrüni we wahta säherçesinde, meýdan säherjiginde, şeýle hem ýaşamak üçin beýleki ýörite enjamlaşdyrylan jaýlarda, çalşyklaryň arasyndaky dynç alyş wagty ny öz içine alýar.

2. Wahtanyň dowamlylygy bir aýdan ýokary geçip bilmez. Aýratyn halatlarda

aýry-aýry desgalarda, kärhananyň **kärdeşler arkaşyklarynyň ýa-da işgärleriň beýleki wekilçilikli guramasynyň** pikirini hasaba almak bilen iş beriji tarapyndan wahtanyň dowamlylygy iki aýa çenli artdyrylyp bilner. *(2014-nji ýylyň 8-nji noýabryndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda-2014-nji ýylyň 22-nji noýabryndan güýje girdi).*

286-njy madda. Işň wahta usulynda zähmet we dynç alyş düzgüni, iş wagtyny hasaba almak

Işň wahta usulynda zähmet we dynç alyş düzgüni, iş wagtyny hasaba almak şu Kodeks, şeýle hem **kärdeşler arkaşyklarynyň ýa-da işgärleriň beýleki wekilçilikli guramasy** bilen ylalaşylyp, degişli ministrlikler, pudaklaýyn dolandyryş edaralary, şeýle hem eýeçiligiň döwlete dahylsyz görnüşindäki kärhanalar tarapyndan tassyklanylýan düzgünnamalar bilen düzgünleşdirilýär. *(2014-nji ýylyň 8-nji noýabryndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda - 2014-nji ýylyň 22-nji noýabryndan güýje girdi).*

287-nji madda. Wahta iş usulynda we meýdan şertlerinde işleýän adamlara berilýän kepillikler we öwezini dolmalar

1. Wahta usuly bilen işleri ýerine ýetirýän işgärlere wahtanyň döwründe işleriň geçirilýän ýerlerinde bolmagyň her bir senenama günü üçin, şeýle hem iş berijiniň ýerleşýän ýerinden (ýygnaýş nokadyndan) işleriň ýerine ýetirilýän ýerine çenli we gaýdysyn ýolda bolnan hakyky günler üçin gije-gündizlik töleginiň ýerine işň wahta usuly üçin goşmaça bir günlük tarif möçberiniň (aýlyk zähmet hakynyň) 75 göterimi möçberde hak tölenilýär. *(2016-nji ýylyň 18-nji iýunyndan T-nyň Kanuny - 2016-nji ýylyň 1-nji iýulyndan güýje girdi)*

2. Wahtadaky iş tertibinde göz önünde tutulan kärhananyň ýerleşýän ýerinden (ýygnaýş nokadyndan) işleriň ýerine ýetirilýän ýerine çenli we gaýdysyn ýolda bolnan günler üçin, meteorologik şertler boýunça we ulag kärhanalarynyň günäsi boýunça ýolda eglenilen günler üçin işgäre gündelik tarif **möçberi** (zähmet haky) tölenilýär. *(2017-nji ýylyň 26-njy awgustyndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda - 2017-nji ýylyň 8-nji sentýabryndan güýje girdi).*

3. Meýdan şertlerinde işler ýerine ýetirilende meýdan işlerinde bolnan ähli senenama günleri üçin (stasionar guramadan çykan gününden oňa gaýdyp gelýän gününe çenli aralykda) meýdan üpjünligi Türkmenistanyň şäherlerine we ilatly ýerlerine hem-de onuň çäklerinden daşary gulluk iş saparlary hakyndaky Düzgünnama bilen kesgitlenen gije-gündizlik harajatlaryň möçberinde tölenilýär.

4. Wahta iş usuly boýunça işi guramak barada Birkysmy düzgünnama we Meýdan şertlerinde işleýän işgärlere meýdan üpjünligini tölemegiň Tertibi şu Kodeksiň 404-nji maddasynyň 1-nji bendinde görkezilen ýörite ygtyýarly edilen edara tarapyndan tassyklanylýar.

(2010-njy ýylyň 1-nji ýanwaryndaky Türkmenistanyň Kanuny we 2016-nji ýylyň 18-nji iýunyndan T-nyň Kanuny - 2016-nji ýylyň 1-nji iýulyndan güýje girdi)

8 bab. Hakyna tutma zähmeti ulanýan iş berijilerde - fiziki şahslarda işleýän adamlaryň zähmetini düzgünleşdirmegiň aýratynlyklary

288-nji madda. İş beriji-fiziki şahs bilen işgäriň arasynda zähmet şertnamasyny baglaşmak

1. Hakyna tutma zähmeti ulanýan iş beriji-**fiziki şahs** bilen işgäriň arasynda

zähmet şertnamasyny baglaşmak onuň taraplary tarapyndan gol çekilýän we zähmet şertlerini, onuň töleginiň tertibini, taraplaryň hukuklaryny we borçlaryny kesgitleýän ýazmaça şertnama görnüşinde geçirilýär. *(2016-nji ýylyň 18-nji iýunyndan T-nyň Kanuny - 2016-nji ýylyň 1-nji iýulyndan güýje girdi)*

Işgär iş beriji – **fiziki şahs** bilen zähmet şertnamasyny baglaşanda Türkmenistanyň kanunçylygynda gadagan edilmedik, şu şertnama bilen kesgitlenen işi ýerine ýetirmäge borçlanýar. *(2016-nji ýylyň 18-nji iýunyndan T-nyň Kanuny - 2016-nji ýylyň 1-nji iýulyndan güýje girdi)*

2. Zähmet şertnamasyna hökmany tertipde işgär we iş beriji üçin mahsus bolan ähli şertler goşulýar.

3. İş beriji – **fiziki şahs** şu aşakdakylara borçludyr: *(2016-nji ýylyň 18-nji iýunyndan T-nyň Kanuny - 2016-nji ýylyň 1-nji iýulyndan güýje girdi)*

1) işgär bilen zähmet şertnamasyny baglaşmaga we ony salgyt hasabynyň ýerinde bellige aldyrmaga;

2) Türkmenistanyň kanunçylygynda bellenilen tertipde we möçberlerde **döwlet pensiýa ätiýaçlandyrmasy**na serişde geçirmeleri we beýleki hökmany tölegleri tölemäge. *(2013-nji ýylyň 22-nji iýunyndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda - 2013-nji ýylyň 4-nji iýulyndan güýje girdi)*

289-njy madda. Zähmet şertnamasynyň möhleti

Işgär bilen iş beriji-**fiziki şahsyň** arasyndaky ylalaşyk boýunça hem möhletli, hem möhletsiz zähmet şertnamasy baglaşylyp bilner. *(2016-nji ýylyň 18-nji iýunyndan T-nyň Kanuny - 2016-nji ýylyň 1-nji iýulyndan güýje girdi)*

290-njy madda. Zähmet şertnamasynyň şertlerini üýtgetmek

Zähmet şertnamasynyň şertlerini üýtgetmek hakynda iş beriji- **fiziki şahs** işgäri azyndan on dört senenama güni galanda ýazmaça görnüşde duýdurýar. *(2016-nji ýylyň 18-nji iýunyndan T-nyň Kanuny - 2016-nji ýylyň 1-nji iýulyndan güýje girdi)*

291-nji madda. Zähmet şertnamasyny bes etmek

1. İş beriji-**fiziki şahsda** işleýän işgär bilen zähmet şertnamasy şu Kodeksde, şeýle hem zähmet şertnamasynda göz önünde tutulan esaslar boýunça bes edilip bilner. *(2016-nji ýylyň 18-nji iýunyndan T-nyň Kanuny - 2016-nji ýylyň 1-nji iýulyndan güýje girdi)*

2. İşden boşatmak hakyndaky duýduryşyň möhletleri, şeýle hem zähmet şertnamasy bes edilende, işden çykylanda berilýän kömek pulunyň we beýleki öwez tölegleriniň halatlary we möçberleri zähmet şertnamasy bilen kesgitlenilýär.

292-nji madda. İş beriji–fiziki şahsda işleýän işgärleriň zähmet we dynç alyş düzgüni

Iş düzgüni, dynç alyş günlerini we her ýylky tölenilýän rugsatlary bermek işgär bilen iş beriji - **fiziki şahsyň** arasyndaky ylalaşyk boýunça kesgitlenilýär. Şunda iş hepdesiniň dowamlylygy şu Kodeksde bellenilenden köp bolup bilmez, her ýylky tölegli rugsat bolsa az bolup bilmez. *(2016-nji ýylyň 18-nji iýunyndan T-nyň Kanuny - 2016-nji ýylyň 1-nji iýulyndan güýje girdi)*

293-nji madda. İş beriji-fiziki şahslardaky işi tassyklaýan resminamalar

1. İş beriji – ýuridik şahsy döretmezden telekeçilik işini amala aşyryan fiziki şahsda zähmet şertnamasy esasynda işleýän işgärleriň zähmet işi hakyndaky maglumatlar olaryň zähmet depderçelerine Türkmenistanyň kanunçylygynda bellenilen tertipde Türkmenistanyň Zähmet we ilaty durmuş taýdan goramak ministrliginiň ýerlerdäki zähmet we ilatyň iş bilen üpjünçiligi edaralary tarapyndan girizilýär. (2017-nji ýylyň 26-njy awgustyndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda - 2018-nji ýylyň 1-nji ýanwaryndan güýje girýär).

2. İş beriji - fiziki şahsyň işgärleriň zähmet depderçelerine ýazgy geçirmäge, şeýle hem ilkinji gezek işe kabul edilýän işgärlere zähmet depderçelerini resmileşdirmäge hukugy ýokdur. (2016-nji ýylyň 18-nji iýunyndan T-nyň Kanuny - 2016-nji ýylyň 1-nji iýulyndan güýje girdi)

294-nji madda. Hususy zähmet jedellerini çözmek

İşgär bilen iş beriji - fiziki şahsdan özbaşdak düzgünleşdirilmedik hususy zähmet jedellerine kazyýet tarapyndan garalýar. (2016-nji ýylyň 18-nji iýunyndan T-nyň Kanuny - 2016-nji ýylyň 1-nji iýulyndan güýje girdi)

9 bap. İş beriji - fiziki şahslarda işleýän öý işgärleriniň zähmetini düzgünleşdirmegiň aýratynlyklary

295-nji madda. Öý işgärleri

1. Öý işgärleri diýlip raýatlaryň öý hojalygyndaky işi zähmet şertnamasy boýunça ýerine ýetirýän, olara edebiýat, gaýry döredijilik işinde tehnik kömek berýän we Türkmenistanyň kanunçylygynda gadagan edilmedik hyzmatlaryň beýleki görnüşlerini edýän adamlar hasap edilýär.

2. I topardaky maýyplara ýa-da **on sekiz** ýaşyna ýetmedik maýyp çaga seredýän adamlar öý işgärleri dälidirler. Görkezilen adamlaryň zähmet gatnaşyklarynyň aýratynlyklary Türkmenistanyň kanunçylygy bilen kesgitlenilýär. (2016-nji ýylyň 18-nji iýunyndan T-nyň Kanuny - 2016-nji ýylyň 1-nji iýulyndan güýje girdi)

296-nji madda. Öý işgärleri bilen zähmet şertnamasyny baglaşmak

1. Öý işgärleri bilen zähmet şertnamasy ýazmaça görnüşde baglaşylýar we möhletli hem-de möhletsiz bolup biler. Zähmet şertnamasy şertnama gol çekilen gününden başlap ýedi senenama gününüň içinde iş beriji-**fiziki şahsyň** salgyt hasaba alnan ýerinde bellige alynýar. (2016-nji ýylyň 18-nji iýunyndan T-nyň Kanuny - 2016-nji ýylyň 1-nji iýulyndan güýje girdi)

2. Eger iş gysga möhletli häsiýete eýe bolsa (bir aýyň içinde tutuşlygyna on güne çenli), zähmet şertnamasy baglaşylmaýar.

3. **Aýry-aýry adamlaryň öý we (ýa-da) şahsy kömekçi hojalygynda işleýän işgärleriň zähmet işi hakyndaky maglumatlar olaryň zähmet depderçelerine Türkmenistanyň kanunçylygynda bellenilen tertipde Türkmenistanyň Zähmet we ilaty durmuş taýdan goramak ministrliginiň ýerlerdäki zähmet we ilatyň iş bilen üpjünçiligi edaralary tarapyndan girizilýär.**(2016-nji ýylyň 18-nji iýunyndan T-nyň Kanuny - 2016-nji ýylyň 1-nji iýulyndan güýje girdi), (2017-nji ýylyň 26-njy awgustyndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda - 2018-nji ýylyň 1-nji ýanwaryndan güýje girýär).

4. Zähmet şertnamasy boýunça işlenilen wagt Türkmenistanyň kanunçylygynda bellenilen tertipde iş döwrüne goşulýar.

297-nji madda. Öý işgärleriniň zähmetine hak tölemek

1. Öý işgärleriniň zähmetine hak tölemek zähmet şertnamasynda kesgitlenilýän tertipde we möçberlerde geçirilýär, ýöne ol Türkmenistanyň kanunçylygynda bellenen iň az zähmet hakyndan pes bolmaly däldir.

2. Öý işgäriniň zähmet haky Türkmenistanyň kanunçylygyna laýyklykda salgyt salynmaga degişlidir.

298-nji madda. Öý işgärleriniň iş wagty we dynç alyş wagty

1. Öý işgärleriniň iş wagty we dynç alyş wagty zähmet şertnamasynyň taraplarynyň arasyndaky ylalaşyk boýunça düzgünleşdirilýär. Şunda iş hepdesiniň dowamlylygy şu Kodeksde belleneniden köp bolup bilmez.

2. Dynç almagyň anyk günlerini zähmet şertnamasynyň taraplary belleýär.

3. Öý işgärleri şu Kodeksde bellenen tertipde we şertlerde dowamlylygy azyndan otuz senenama günündäki her ýylky tölenilýän rugsada bolan hukuga eýedirler.

299-njy madda. Öý işgärleri bilen zähmet şertnamasyny bes etmek (ýatyrmak)

1. Zähmet şertnamasy işgäriň syrkawlan döwrüni hasaba almazdan taraplaryň her biriniň başlangyjy boýunça islendik wagt sebäpleri yglan edilmezden bes edilip (ýatyrylyp) bilner, şonda iş berijiniň başlangyjy boýunça zähmet şertnamasyny bes etmäge diňe işgäriň zähmete ukyplylygyny ýitiren gününden başlap iki hepde geçenden soň ýol berilýär.

2. Zähmet şertnamasyny bes etmek hakynda oňa girizilen ýazgy bilen zähmet şertnamasy taraplar bu şertnamany bellige alan edara berýärler.

300-nji madda. Öý işgärleriniň döwlet pensiýa ätiýaçlandyrmasy

Öý işgärleriniň zähmet hakyna Türkmenistanyň kanunçylygynda bellenen tertipde we möçberlerde **döwlet pensiýa ätiýaçlandyrmasy**na serişdeler geçirilýär. *(2013-nji ýylyň 22-nji iýunyndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda - 2013-nji ýylyň 4-nji iýulyndan güýje girdi)*

10 bap. Öýünde işleýän işçileriň zähmetini düzgünleşdirmegiň aýratynlyklary

301-nji madda. Öýünde işleýän işçiler

1. Öýünde işleýän işçiler diýlip we iş beriji tarapyndan berilýän ýa-da öýünde işleýän işgäriň öz hasabyna alan materiallaryny, gurallaryny we mehanizmlerini peýdalanmak bilen öýünde işi (hyzmatlary) ýerine ýetirmek hakynda zähmet şertnamasyny baglaşan adamlar hasap edilýär.

2. Öýünde işleýän işçi öz gurallaryny we mehanizmlerini peýdalanan mahalynda oňa olaryň könelmegi üçin öwez puly tölenilýär. Şeýle öwez puluny tölemek, şonuň ýaly-da işleriň öýünde ýerine ýetirilmegi bilen baglanyşykly beýleki çykdajylaryň (elektrik energiýasynyň, suwuň we ş.m. gymmaty) öwezini dolmak iş beriji tarapyndan zähmet we köpçülikleýin şertnamada (ylalaşykda) kesgitlenilýän tertipde geçirilýär.

3. Öýünde işleýän işçileri çig mal, materiallar we ýarym fabrikatlar bilen üpjün

etmegiň, taýýarlanan önüm üçin hasaplaşyklaryň, öýde işleýän işçilere degişli materiallaryň gymmatyny tölemegiň tertibi we möhletleri, taýýar önümi äkitmegiň tertibi we möhletleri, enjamlary, mehanizmleri we abzallary hyzmat etmek we abatlamak zähmet we köpçülikleýin şertnama (ylalaşyk) bilen kesgitlenilýär.

4. Öýünde işleýänlere şu Kodeksde bellenen aýratynlyklar bilen Türkmenistanyň zähmet kanunçylygydegişlidir.

302-nji madda. Öýünde işleýän işçileriň zähmetiniň guralyşy we şertleri

1. Öýünde işleýän işçi tarapyndan ýerine ýetirilýän işler (hyzmatlar) onuň saglyk ýagdaýyna zyýanly bolup bilmez we zähmeti goramagyň degişli talaplarynyň şertlerinde ýerine ýetirilmelidir.

2. Ýangyn howpsuzlygynyň we sanitariýanyň umumy bellenen düzgünlerine, sonuň ýaly-da öýünde işleýän işçileriň ýaşayyş-durmuş şertlerine laýyklykda öýünde ýerine ýetirilýän işleriň (hyzmatlaryň) aýry-aýry görnüşlerine diňe degişli edaralaryň rugsady bilen ýol berlip bilner.

303-nji madda. Öýünde işleýän işçiler bilen zähmet şertnamasyny bes etmek (ýatyrnak)

Öýünde işleýän işçiler bilen zähmet şertnamasy şu Kodeksde we zähmet şertnamasynda kesgitlenilýän tertipde bes edilýär (ýatyrylýar).

11 bab. Wagtlaýyn işlerde işleýän adamlaryň zähmetini düzgünleşdirmegiň aýratynlyklary

304-nji madda. Wagtlaýyn işlerde işleýän adamlar

Wagtlaýyn işlerde işleýän adamlar diýlip iki aýa çenli möhlete işe kabul edilen adamlar (wagtlaýyn işgärler) hasap edilýär.

305-nji madda. Wagtlaýyn işgärler bilen zähmetşertnamasyny baglaşmak

1. Wagtlaýyn işgärler bilen zähmet şertnamasy baglaşylanda olar üçin synag möhleti bellenilmeýär.

2. Iki aýa çenli möhlete zähmet şertnamasyny baglaşan wagtlaýyn işgärlere tölenilýän rugsatlar berilmeýär.

306-njy madda. Wagtlaýyn işgärleri dynç alyş günlerinde, işlenilmeýän baýramçylyk we hatyra günlerinde işe çekmek

1. Wagtlaýyn işgärler wagtlaýyn iş möhletiniň çäklerinde dynç alyş günlerinde, işlenilmeýän baýramçylyk we hatyra günlerinde olaryň ýazmaça razylygy bilen işe çekilip bilner.

2. Dynç alyş günlerindäki, işlenilmeýän baýramçylyk we hatyra günlerindäki iş iki esse möçberinde pul görnüşinde öwezi dolunýar.

307-nji madda. Wagtlaýyn işgärler bilen zähmet şertnamasyny bes etmek

1. Wagtlaýyn işgär zähmet şertnamasyny möhletinden öň bes etmek hakynda azyndan üç senenama günü galanda iş berijini ýazmaça görnüşde duýdurmaga borçludyr.

2. İş beriji şu aşakdakylar bilen baglanyşykly işden geljekki boşatma hakynda azyndan üç senenama günü galanda wagtlaýyn işgäri gol çekdirip ýazmaça görnüşde duýdurmaga borçludyr:

1) kärhananyň ýatyrylmagy ýa-da iş beriji-**fiziki şahsdan** işiň bes edilmegi bilen; *(2016-nji ýylyň 18-nji iýunyndan T-nyň Kanuny - 2016-nji ýylyň 1-nji iýulyndan güýje girdi)*

2) işgärleriň sanynyň ýa-da wezipe sanawynyň gysgaldylmagy bilen;

3) iş berijide önümçilik häsiýetli sebäpler boýunça bir hepdeden köp bolmadyk möhletde işiň togtadylmagy, şeýle hem iş möçberiniň gysgaldylmagy bilen;

4) zähmete wagtlaýyn ukypsyzlygyň netijesinde bassyr iki hepdeden gowrak wagtlap işe gelmezlik bilen. Zähmet şikesiniň ýa-da hünär keseliniň netijesinde zähmete ukyplylyk ýitirilen mahalynda, şeýle hem belli bir kesel mahalynda Türkmenistanyň kanunçylygy bilen iş ýerini (wezipesini) saklap galmagyň has uzak möhleti bellenilen bolsa, zähmete ukyplylyk dikeldilýänçä ýa-da maýyplyk bellenilýänçä wagtlaýyn işgärlerde iş ýeri (wezipesi) saklanyp galýar, ýöne ol zähmet şertnamasy boýunça iş möhletiniň tamamlanmagyndan köp bolmaly däldir;

5) Şu Kodekse laýyklykda zähmet şertnamasy, kärhananyň içerki zähmet düzgün-tertiple kadalary bilen wagtlaýyn işgärleriň üstüne ýüklenen borçlaryň esasly sebäpleri bolmazdan olar tarapyndan ýerine ýetirilmezligi bilen.

308-nji madda. Wagtlaýyn işgärlere işden çykylanda berilýän kömek puly

Wagtlaýyn işgärlere işden çykylanda berilýän kömek puly harby gulluga çagyrylanda ýa-da oňa başlanda iki hepdelik ortaça zähmet haky möçberinde tölenilýär.

309-njy madda. Wagtlaýyn işgäre mejburi boş bolunan wagt üçin ortaça zähmet hakyny tölemek

1. Zähmet jedellerine garaýan edaranyň karary boýunça işe dikeldilen wagtlaýyn işgäre işden boşan gününden başlap işe dikeldilen gününe çenli ýa-da zähmet şertnamasy boýunça iş möhletiniň gutarmagyna çenli mejburi boş bolnan wagt üçin ortaça zähmet haky tölenilýär, ýöne ol iki aýdan köp bolmaly däldir.

2. Pes hak tölenilýän başga işe bikanun geçirilen wagtlaýyn işgäre şu maddanyň birinji bölegine laýyklykda mejburi boş bolnan wagt üçin ortaça zähmet haky ýa-da görkezilen işi ýerine ýetiren wagty üçin zähmet hakynyň tapawudy tölenilýär.

310-njy madda. Wagtlaýyn işgärler bilen zähmet şertnamasyny uzaltmak

1. Wagtlaýyn işgärler bilen zähmet şertnamasy çäklendirilmedik möhlete uzaldylan diýlip hasap edilýär, eger:

1) wagtlaýyn işgär iki aýdan köp işlän bolsa we taraplaryň hiç birisi-de zähmet gatnaşyklaryny bes etmegi talap etmedik bolsa;

2) işden boşadylan wagtlaýyn işgär bir hepdeden geçmeýän arakesmeden soň şol bir iş berijä täzeden işe kabul edilen bolsa, eger şunda onuň arakesmeden öň we soň işlän möhleti umumylykda degişlilikde iki aýdan geçen mahalynda.

2. Şu maddanyň birinji böleginde görkezilen halatlarda wagtlaýyn işgärler zähmet şertnamasynyň baglaşylan gününden başlap wagtlaýyn işgärler hasap edilmeyär.

12 bap. Dini guramalaryň işgärleriniň zähmetini düzgünleşdirmegiň aýratynlyklary

311-nji madda. Dini guramadaky zähmet şertnamasynyň taraplary

1. Türkmenistanyň kanunçylygynda bellenilen tertipde bellige alnan dini gurama iş beriji bolup durýar.

2. On sekiz ýaşyna ýeten, dini gurama bilen zähmet şertnamasyny baglaşan, özi belli bir işi ýerine ýetirýän we dini guramanyň tertipnamasyna tabyn bolan adam işgär bolup durýar.

312-nji madda. Dini guramanyň zähmet şertnamasynyň taraplarynyň hukuklary we borçlary

Zähmet şertnamasynyň taraplarynyň hukuklary we borçlary dini guramanyň tertipnamasynda göz önünde tutulan aýratynlyklary hasaba almak bilen kesgitlenilýär.

313-nji madda. Dini gurama bilen zähmet şertnamasyny baglaşmagyň we üýtgetmegiň aýratynlyklary

1. İşgär bilen dini guramanyň arasynda zähmet şertnamasyny kesgitli möhlete baglaşylyp bilner.

2. Zähmet şertnamasyny baglaşylanda işgär Türkmenistanyň kanunçylygynda gadagan edilmedik şu şertnamada kesgitlenen islendik işi (hyzmaty) ýerine ýetirmäge borçlanýar.

3. Zähmet şertnamasyna şu Kodekse we dini guramanyň tertipnamasyna laýyklykda işgär üçin we iş beriji hökmünde dini gurama üçin mahsus bolan şertler goşulýar.

4. Zähmet şertnamasynyň şertlerini üýtgetmek zerurlygy bolan mahalynda dini gurama bu hakda olaryň girizilmegine azyndan bir aý galanda işgäre ýazmaça görnüşde duýdurmaga borçludyr.

314-nji madda. Dini guramada işleýän adamlaryň iş wagtynyň düzgüni

Dini guramada işleýän adamlaryň iş wagtynyň düzgüni dessurlary ýa-da dini guramanyň tertipnamasynda kesgitlenen onuň beýleki işini amala aşyrmagyň düzgüninden ugur alnyp, iş wagtynyň şu Kodeksde bellenilen kadaly dowamlylygyny hasaba almak bilen kesgitlenilýär.

315-nji madda. Dini guramanyň işgärleriniň maddy jogapkärçiligi

Dini guramanyň işgäri bilen dini guramanyň tertipnamasynda kesgitlenen sanawa laýyklykda doly maddy jogapkärçilik hakynda şertnama baglaşylyp bilner.

316-njy madda. Dini guramanyň işgäri bilen zähmet şertnamasyny bes etmek (ýatyrmak)

Dini guramanyň işgäri bilen zähmet şertnamasyny şu Kodeksde göz önünde tutulan esaslardan başga-da zähmet şertnamasynda göz önünde tutulan esaslar boýunça bes

edilip (ýatyrylyp) bilner.

317-nji madda. Dini guramanyň işgärleriniň hususy zähmet jedellerine garamak

Işgär bilen iş beriji - dini gurama tarapyndan özbaşdak düzgünleşdirilmedik hususy zähmet jedellerine şu Kodeksde kesgitlenýän tertipde garalýar.

XIV bölüm. Işgärleriň hünär taýýarlygy, olary gaýtadan taýýarlamak we hünärini ýokarlandyrmak. Iş orunlarynyň we işgärleriň hünär synagy

1 bab. Işgärleri hünär taýdan taýýarlamak, gaýtadan taýýarlamak we hünärini ýokarlandyrmak

318-nji madda. Işgärleriň hünär taýýarlygy, gaýtadan taýýarlygy we hünärini ýokarlandyrmagy boýunça iş berijiniň hukuklary we borçlary

1. Iş beriji öz hajatlary üçin işgärleriň hünär taýýarlygynyň we gaýtadan taýýarlygynyň zerurlygyny we talabyny özbaşdak kesgitleýär.

2. Iş beriji zähmet ýa-da köpçülikleýin şertnamada (ylalaşykda) kesgitlenilýän şertlerde we tertipde işgärleri okuwa ýollaýar, işgärleriň hünär taýýarlygyny, gaýtadan taýýarlygyny we hünäriniň ýokarlandyrylmagyny geçirýär. *(2013-nji ýylyň 22-nji iýunyndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda - 2013-nji ýylyň 4-nji iýulyndan güýje girdi)*

3. Işgärleriň hünär taýýarlygynyň, gaýtadan taýýarlamagyň we hünärini ýokarlandyrmagyň görnüşleri, zerur hünärleriň sanawy iş beriji tarapyndan kesgitlenilýär.

4. Eger munuň özi işiň (gullugyň) belli bir görnüşleriniň işgärler tarapyndan ýerine ýetirilmegi şert bolup durýan bolsa, şu Kodeksde we Türkmenistanyň beýleki kadalaşdyryjy hukuk namalarynda göz önünde tutulan halatlarda iş beriji işgärleriň hünäriniň ýokarlandyrylmagyny geçirmäge borçludur.

5. Hünär taýýarlygyny geçýän işgärlere iş beriji işi okuw bilen utgaşdyrmak üçin zerur şertleri döretmelidir, şu Kodeksde, Türkmenistanyň beýleki kadalaşdyryjy hukuk namalarynda, zähmet we köpçülikleýin şertnamada (ylalaşykda) bellenilen kepillikleri bermelidir.

6. Işgär hünär okuw mekdebine (başlangyç, orta ýa-da ýokary) okuwa, şeýle hem kärhananyň serişdeleriniň hasabyna üç aýdan ýokary möhlet bilen hünär taýýarlygyna, gaýtadan taýýarlyga, hünäriniň ýokarlandyrylmagyna iberilen halatynda, işgär bilen iş berijiniň arasynda baglaşylan şertnamada (ylalaşykda) kesgitlenilýän şertlerde, tertipde we möhletde okuwy gutarandan soň şol kärhanada işläp bermelidir. Şunda ýokary okuw mekdebini gutaranlar üçin işläp bermegiň möhleti iki ýyldan az bolmaly däldir.

Işgär esasly sebäpler bolmazdan, şertnama (ylalaşyk) boýunça öz borçnamalaryny ýerine ýetirmedik halatynda, ol iş berijä bu maksatlar üçin onuň çeken çykdaýjalaryny tölemäge borçludur. *(2013-nji ýylyň 22-nji iýunyndaky Türkmenistanyň Kanuny - 2013-nji ýylyň 4-nji iýulyndan güýje girdi)*

319-njy madda. Işgärleriň hünär taýýarlygyna, gaýtadantaýýarlyga we hünärini ýokarlandyrmaga bolan hukugy

Işgärler hünär taýýarlygyna, gaýtadan taýýarlyga we hünärini ýokarlandyrmaga, şeýle hem täze hünärleri öwrenmäge bolan hukuga eýedirler.

Hünär taýýarlygyna bolan hukuk şu bölümiň 3-nji babyna laýyklykda şägirtlik görnüşinde durmuşa geçirilýär.

2 bap. Iş orunlarynyň we işgärleriň hünär synagy

320-nji madda. Iş orunlarynyň hünär synagy

1. Iş beriji zähmeti goramak boýunça çäreleriň ýerine ýetirilmegini üpjün etmek, Türkmenistanyň kadalaşdyryjy hukuk namalaryna laýyklykda zähmetiň şertlerine baha bermek maksady bilen iş orunlarynyň hünär synagyny geçirmelidir.

2. Kärhanada azyndan baş adamdan ybarat hünär synagy topary döredilip, onuň düzümine zähmeti goramak, zähmeti guramak we zähmet haky gulluklarynyň hünärmenleri, baş hünärmenler, kärhananyň gurluş düzüm birlikleriniň ýolbaşçylary, kärdeşler arkalaşygyň we (ýa-da) işgärleriň beýleki wekilçilikli edarasynyň wekilleri girýär.

3. Iş orunlarynyň hünär synagyny geçirmegiň möhletleri zähmet şertleriniň we häsiýetiniň üýtgemeginden ugur alnyp bellenilýär, ýöne ol baş ýylda bir gezekden az bolmaly däldir. (2013-nji ýylyň 22-nji iýunyndaky Türkmenistanyň Kanuny - 2013-nji ýylyň 4-nji iýulyndan güýje girdi)

4. Iş orunlarynyň hünär synagyny geçirmegiň netijeleri boýunça olaryň köpçülikleýin gysgaldylmagy ýol berilmesizdir.

5. Iş orunlarynyň hünär synaglary Zähmet şertleri boýunça iş orunlarynyň hünär synagyny geçirmegiň tertibi hakyndaky birkysmy düzgünnama laýyklykda geçirilýär.

321-nji madda. Işgärleriň hünär synagy, ony geçirmegiň tertibi we şertleri

1. Iş beriji işgärleriň hünär derejesini barlamak, işewür sypatlaryny kesgitlemek, şu Kodeksiň 322-nji maddasynda görkezilen işgärlerden başga kärene, hünärine, eýeleýän wezipesine olaryň laýyk gelşini ýüze çykarmak maksady bilen işgärleriň hünär synagyny geçirýär.

2. Diňe degişli wezipe deň ýa-da iş ornunda azyndan üç ýyl işläň işgärler hünär synagyndan geçip bilerler. Her bir işgär **üç ýylda bir** gezek hünär synagyny geçip biler. *(2013-nji ýylyň 22-nji iýunyndaky Türkmenistanyň Kanuny - 2013-nji ýylyň 4-nji iýulyndan güýje girdi)*

3. Kärhanada işgärleriň hünär synagyny geçirmek üçin iş berijiniň buýrugy bilen ýeterlik tejribe toplan, degişli pudakda ýokary hünär bilimlerine eýe bolan adamlardan, şeýle hem kärdeşler arkalaşygyň we (ýa-da) işgärleriň beýleki wekilçilikli edaranyň wekilinden ybarat hünär synagy topary döredilýär. Hünär synagy toparynyň düzümine ýokarda durýan edaranyň, şeýle hem beýleki ministrlikleriň we pudaklaýyn dolandyryş edaralarynyň hünärmenleri goşulyp bilner. İşgäriň ýolbaşçysy hünär synagy toparynyň agzasy bolup bilmez.

4. Hünär synagy topary azyndan baş adamdan ýa-da agzalaryň başga täk sanyndan durýar. Hünär synagy toparynyň ygtyýarlyklarynyň möhleti iş berijiniň buýrugy bilen kesgitlenilýär.

5. Hünär synagy ýazmaça ýa-da dilden aýdylýan görnüşde geçirilýär. Hünär synagy üçin sowallar işgärleriň diňe eýeleýän wezipesi (käre), zähmet wezipeleleri, hünäri

(kãri), ýerine ýetirýän işi we olaryň netijeleri, şeýle hem işgärleriň eýeleýän wezipesine (kãrine) laýyk gelşini kesgitlemek üçin gerek bolan, zähmet şertnamasynda kesgitlenen hukuklar we borçlar boýunça borçlaryndan ugur alnyp döredilýär.

6. Hünär synagy topary işgäriň eýeleýän wezipesine (kãrine) laýyk gelýänligi ýa-da gelmeýänligi hakdaky çözümleriň diňe ikisinden birini kabul edýär. Şunuň bilen bir hatarda hünär synagy topary bu çözümdinde iş berijä işgäri başga wezipede (kãrde) peýdalanmagyň maksadalaýyklygy hakdaky maslahaty berip biler.

7. Eýeleýän wezipesine laýyk gelmeýändigini hakynda hünär synagy topary tarapyndan çözümler çykarylan işgär bilen zähmet şertnamasy iş beriji tarapyndan şu Kodeksiň 42-nji maddasynyň birinji böleginiň 3-nji bendine laýyklykda ýatyrylyp bilner.

8. İş beriji hünär synagy toparynyň maslahatyny nazara alyp, işgäriň razylygy bilen ony başga laýyk gelýän wezipä (kãre) geçirip biler.

9. İş orunlarynyň hünär synagyny geçirmegiň netijeleriniň esasynda iş beriji işgärler bilen zähmet şertnamalaryny ýatyryp bilmez.

10. Hünär synagynyň geçirilýän wagty esasly sebäp boýunça işde ýok işgäriň hünär synagy başga wagta geçirilýär.

322-nji madda. Hünär synagyna degişli bolmadyk işgärler

Kãrhanada şu aşakdaky işgärleriň hünär synagy geçirilmeýär:

- 1) ýokarda durýan edara tarapyndan wezipä bellenenleriň;
- 2) saýlawly wezipä saýlananlaryň;
- 3) on sekiz ýaşyna ýetmedikleriň;

4-nji bendi Türkmenistanyň 01.01.2010 ý. № 82-IV kanuny esasynda güýjüni ýitiren;

- 5) göwreli aýallaryň;
- 6) çaga seretmek boýunça rugsat gutaryp işe çykandan soň degişli wezipede (kãrde) bir ýyldan az işlän aýallaryň;
- 7) maýyplaryň;
- 8) şu Kodeksiň 50-nji maddasynda bellenen pensiýa ýaşyndakylaryň we pensiýa ýaşyna ýetip barýanlaryň;
- 9) köpçülikleýin şertnamalarda (ylalaşyklarda) göz önünde tutulan halatlarda hünär synagyna degişli bolmadyklaryň. *(2010-njy ýylyň 1-nji ýanwaryndaky T-nyň Kanuny)*

3 bap. Şägirtlik görnüşinde hünär taýýarlygy

323-nji madda. Şägirtlik şertnamasy

1. İş berijiniň şu Kodeksde kesgitlenýän tertipde kãrhanada adama hünär öwretmek üçin şägirtlik şertnamasyny baglaşmaga hukugy bardyr.

2. Şägirtlik şertnamasynda şu aşakdakylar bolmalydyr: taraplaryň ady; şägirdiň alýan anyk kãrini, hünärini görkezmek; iş berijiniň şägirtlik şertnamasyna laýyklykda işgäre öwrenmek mümkinçiligini üpjün etmek; işgäriň okuw geçmek we alnan kãre, hünäre laýyklykda kãrhanada iş beriji bilen şägirtlik şertnamasynda bellenen möhletiniň dowamynda zähmet şertnamasy boýunça işlemek borjy; şägirtligiň möhleti; şägirtlik töleginiň möçberi.

Şägirtlik şertnamasynda taraplaryň ylalaşygy bilen kesgitlenen beýleki şertler hem bolup biler.

324-nji madda. Şägirtlik şertnamasynyň möhleti

1. Şägirtlik şertnamasy şeýle şertnamada bellenen möhletiň içinde kärhanada belli bir kär, hünär boýunça öwretmek, hünär we iş almak üçin zerur bolan möhlete baglaşylýar.
2. Şägirtlik şertnamasy şu Kodeksde kesgitlenilýän tertipde baglaşylýar.

325-nji madda. Şägirtlik şertnamasynyň hereketi

1. Şägirtlik şertnamasy şu şertnamada görkezilen günden başlap onda göz önünde tutulan möhletiň içinde hereket edýär.
2. Şägirtlik şertnamasynyň hereketi şägirdiň syrkawlan, onuň harby ýygnyanyşyklary geçen wagtyna we Türkmenistanyň kanunçylygynda göz önünde tutulan beýleki halatlarda uzaldylýar.
3. Şägirtlik şertnamasynyň hereket ediş möhletiniň içinde onuň mazmuny diňe taraplaryň ylalaşygy boýunça üýtgedilip bilner.

326-njy madda. Şägirtligi guramak

Şägirtlik ýekeleýin, brigadalaýyn, toparlaýyn we başga hili öwretmek arkaly guralýar.

327-nji madda. Şägirtligiň wagty

1. Şägirtligiň wagty hepdäniň dowamynda degişli işler ýerine ýetirilende, degişli ýaşdaky, hünärdäki, kãrdäki işgãrler üçin bellenen iş wagtynyň kadalaryndan ýokary geçmeli dãldir.
2. Kãrhanada okuw geçýãn işgãrler iş beriji bilen ylalaşyp zãhmet şertnamasy boýunça işden doly boşadylyp ýa-da doly dãl iş wagtynyň şertlerinde bu işi ýerine ýetirip bilerler.
3. Şägirtlik şertnamasynyň hereket edýãn döwründe işgãrler gijeki işlere, iş wagtyndan daşary işlere, dynç alyş günlerindãki we işlenilmeýãn baýramçylyk we hatyra günlerindãki işe çekilip, şägirtlik bilen baglanyşykly bolmadyk gulluk iş saparlaryna iberilip bilinmez.

328-nji madda. Şägirtligiň tölegi

1. Şägirtlere şägirtlik döwründe talyp haky tölenilip, onuň möçberi şägirtlik şertnamasynda kesgitlenýär we ol alnan kãre, hünãre, **hünär derejesine** baglydyr, ýöne ol Türkmenistanyň kanunçylygynda bellenen iň az zãhmet hakyndan pes bolup bilmez. *(2016-nji ýylyň 18-nji iýunyndan T-nyň Kanuny - 2016-nji ýylyň 1-nji iýulyndan güýje girdi)*
2. Tejribe okuwlarynda şägirdiň ýerine ýetirýãn işi bellenen bahalar boýunça tölenilýär.

329-njy madda. Şägirtleriň zãhmetini goramak

Zãhmeti goramagyň meselelerini düzgünleşdirýãn şu Kodeksiň we Türkmenistanyň beýleki kadalaşdyryjy hukuk namalarynyň täsiri şägirtlere degişlidir.

330-njy madda. Şägirtlik şertnamasynyň şertleriniň hakyky däldigi

Şägirtlik şertnamasynyň şu Kodekse, köpçülikleýin şertnama (ylalaşyga) ters gelýän şertleri hakyky dälendir we ulanylmaýar.

331-nji madda. Şägirtlik tamamlanandan soň şägirtleriň hukuklary we borçlary

1. Şägirtligi üstünlikli tamamlan adamlara iş beriji bilen zähmet şertnamasyny baglaşylanda okuw şertnamasyna laýyklykda synag möhleti belenilmeýär.

2. Eger şägirt şägirtlik tamamlanandan soň esasy sebäpler bolmazdan şägirtlik şertnamasyny boýunça öz borçnamalaryny ýerine ýetirmese, şol sanda işe girişmese, ol şägirtlik döwründe alan talyp hakyny iş berijä gaýtarmaga, şeýle hem iş berijiniň şägirtlik bilen baglanyşykly çeken beýleki çykdajylaryny tölemäge borçludur.

XV bölüm. Zähmet çygrynda durmuş hyzmatdaşlygy

332-nji madda. Durmuş hyzmatdaşlygy düşünjesi

Zähmet çygrynda durmuş hyzmatdaşlygy (mundan beýläk - durmuş hyzmatdaşlygy) - işgärleriň (işgärleriň wekilleriniň), iş berijileriň (iş berijileriň wekilleriniň), **döwlet häkimiýet edaralarynyň** we ýerli öz-özüni dolandyryş edaralarynyň arasynda zähmet we olar bilen gös-göni baglanyşykly beýleki gatnaşyklary düzgünleşdirmegiň meseleleri boýunça işgärleriň hem-de iş berijileriň bähbitleriniň ylalaşylmagyny üpjün etmäge gönükdirilen ulgamdyr. *(2018-nji ýylyň 9-nji iýunyndaky T-niň Kanuny - 2018-nji ýylyň 19-njy iýunyndan güýje girdi)*

333-nji madda. Durmuş hyzmatdaşlygynyň esasy ýörelgeleri

Şu aşakdakylar durmuş hyzmatdaşlygynyň esasy ýörelgeleridir:

- 1) taraplaryň wekilleriniň doly ygtyýarlylygy;
- 2) taraplaryň deň hukuklylygy;
- 3) durmuş hyzmatdaşlygyny pugtalandyrmaga we ösdürmäge döwletiň ýardam etmegi;
- 4) ara alyp maslahatlaşmak üçin girizilýän meseleleriň sanawyny saýlamak erkinligi;
- 5) taraplaryň borçnamalary kabul etmek meýletinligi we taraplaryň olary ýerine ýetirmeginiň hökmanylygy;
- 6) taraplaryň özüne kabul edýän borçnamalarynyň hakykylygy;
- 7) taraplaryň bähbitlerine hormat goýulmagy we hasaba alynmagy;
- 8) taraplaryň we olaryň wekilleriniň zähmet kanunçylygyny we Türkmenistanyň beýleki kadalaşdyryjy hukuk namalaryny berjaý etmegi;
- 9) kabul edilen köpçülikleýin şertnamalaryň we ylalaşyklaryň ýerine ýetirilişine gözegçilik etmek;
- 10) taraplaryň, olaryň wekilleriniň köpçülikleýin şertnamalary we ylalaşyklary öz günäleri boýunça ýerine ýetirilmezligi üçin jogapkärçiligi.

334-nji madda. Durmuş hyzmatdaşlygynyň taraplary

Bellenilen tertipde ygtyýarly edilen, wekiller tarapyndan wekilçilik edilýän işgärler we iş berijiler durmuş hyzmatdaşlygynyň taraplarydyr.

335-nji madda. İşgärleriň wekilleri

Işgärleriň wekilleri - kärdeşler arkalaşyklary birleşikleriniň edaralary, Türkmenistanyň kärdeşler arkalaşyklarynyň Tertipnamasynda göz önünde tutulan olaryň birleşikleri, zähmetkeşler köpçüliginiň umumy ýygnagy (konferensiýasy), şeýle hem işgärler tarapyndan ygtyýarly edilen beýleki adamlar we Türkmenistanyň kanunçylygynda göz önünde tutulan tertipde döredilen guramalardyr.

336-njy madda. İş berijiniň wekilleri

1. Kärhananyň ýolbaşçysy, şu Kodekse, Türkmenistanyň beýleki kadalaşdyryjy hukuk namalaryna, kärhananyň esaslandyryjy resminamalaryna laýyklykda, onuň ygtyýarly eden adamlary iş berijiniň wekilleri bolup bilerler.

2. **Döwlet häkimiýet edaralary** we ýerli öz-özüňi dolandyryş edaralary iş berijileriň - döwlet kärhanalarynyň wekilleri bolup bilerler. *(2018-nji ýylyň 9-nji iýunyndaky T-nyň Kanuny - 2018-nji ýylyň 19-njy iýunyndan güýje girdi)*

3. Köpçülikleýin gepleşikler geçirilende, ylalaşyklar baglaşylanda ýa-da üýtgedilende, olary baglaşmak ýa-da üýtgetmek boýunça köpçülikleýin zähmet jeddeleri çözümlende iş berijileriň bähbitlerine olaryň degişli birleşikleri, şeýle hem iş berijileriň beýleki wekilleri wekilçilik edýärler.

337-nji madda. Kärhananyň zähmetkeşler köpçüligi

1. Kärhananyň zähmetkeşler köpçüligini zähmet şertnamasynyň esasynda onuň işine gatnaşýan ähli işgärler düzýär, kärhananyň ýolbaşçysy we onuň orunbasarlary muňa degişli dälendir.

2. Kärhananyň zähmetkeşler köpçüligi iş beriji bilen köpçülikleýin şertnamany baglaşmak, kärhananyň işgärlerine durmuş ýeňilliklerini bermek, kärhananyň jemgyýetçilik birleşiklerini döretmek bilen baglanyşykly meseleleri çözüär, köpçülikleýin şertnamasyna laýyklykda beýleki meselelere garaýar.

338-nji madda. Durmuş hyzmatdaşlygy ulgamy

Durmuş hyzmatdaşlygy ulgamy durmuş hyzmatdaşlygy taraplaryň özara hereketiniň esasynda, şu aşakdaky derejede gurulýar:

- 1) döwlet;
- 2) çäk;
- 3) pudak;
- 4) kärhana.

339-njy madda. Durmuş hyzmatdaşlygynyň görnüşleri

Durmuş hyzmatdaşlygy şu aşakdaky görnüşlerde amala aşyrylýar:

1) köpçülikleýin şertnamalaryň, ylalaşyklaryň taslamalaryny taýýarlamak we olary baglaşmak boýunça köpçülikleýin gepleşikler;

2) zähmet gatnaşyklaryny we olar bilen gös-göni baglanyşykly beýleki gatnaşyklary düzgünleşdirmegiň, işgärleriň zähmet hukuklarynyň kepilliklerini üpjün etmegiň we Türkmenistanyň zähmet kanunçylygyny kämilleşdirmegiň meseleleri boýunça özara maslahat bermeler (gepleşikler);

3) işgärleriň, olaryň wekilleriniň kärhanany dolandyrmaga gatnaşmagy;

4) işgärleriň we iş berijileriň wekilleriniň zähmet jedellerini çözmäge gatnaşmagy.

340-njy madda. Köpçülikleýin gepleşikler

1. Köpçülikleýin şertnamany, ylalaşygy işläp taýýarlamak, baglaşmak, üýtgetmek ýa-da üstüni ýetirmek üçin iş beriji bilen kärhananyň işgärleriniň wekilçilikli edarasynyň arasynda köpçülikleýin gepleşikler geçirilýär.

2. Köpçülikleýin şertnamany baglaşmak we üýtgetmek, onuň ýerine ýetirilişine gözegçilik etmek hakynda köpçülikleýin gepleşikler geçirilende, şeýle hem kärhanany dolandyrmaga gatnaşmak hukuklary durmuşa geçirilende, iş beriji bilen işgärleriň zähmet jedellerine garalanda kärdeşler arkalaşygynyň ilkinji guramasy ýa-da işgärler tarapyndan saýlanylýan beýleki wekiller kärhananyň işgärleriniň bähbitlerine wekilçilik edýärler.

3. Ylalaşyklary baglaşmak we üýtgetmek hakynda köpçülikleýin gepleşikler geçirilende, ylalaşyklary baglaşmak ýa-da üýtgetmek boýunça köpçülikleýin zähmet jedelleri çözülide, olaryň ýerine ýetirilişine gözegçilik edilende, şeýle hem durmuş-zähmet gatnaşyklaryny düzgünleşdirmek boýunça toparlar döredilende we olaryň işi amala aşyrylanda degişli kärdeşler arkalaşygy edaralary işgärleriň bähbitlerine wekilçilik edýärler.

4. Köpçülikleýin gepleşiklere başlamak hakyndaky teklip bilen ýazmaça görnüşde habarnama alan tarapyň wekilleri görkezilen teklibi alan gününden başlap ýedi senenama gününüň içinde gepleşiklere girişmäge borçludylar, köpçülikleýin gepleşikleri alyp barmak baradaky toparyň işine gatnaşmak üçin özi tarapyndan wekiller we olaryň ygtyýarlyklary görkezilen jogaby, köpçülikleýin gepleşikleri geçirmegiň başyny başlaýja iberýär. Köpçülikleýin gepleşikleri geçirmegiň başyny başlaýjy tarapyndan görkezilen jogabyň alnan gününüň yzyndan gelýän gün köpçülikleýin gepleşiklere başlanýan gündür.

5. Köpçülikleýin şertnamany, ylalaşygyny işläp taýýarlamak, baglaşmak we üýtgetmek boýunça köpçülikleýin gepleşiklere başlaýjy bolup taraplaryň islendigi çykyş etmäge haklydyr. Taraplaryň hiç biriniň-de köpçülikleýin gepleşikleri geçirmekten boýun gaçyrmaga haky ýokdur.

341-nji madda. Köpçülikleýin gepleşikleri geçirmegiň tertibi

1. Köpçülikleýin gepleşikleri alyp barmak we köpçülikleýin şertnamanyň, ylalaşygyň taslamasyny taýýarlamak üçin taraplar deňhukukly esasynda kärdeşler arkalaşygy edarasynyň wekillerinden, şeýle hem zerur ygtyýarlyklar berlen beýleki wekillerden iş toparyny döredýärler.

2. İş toparynyň düzümi, gepleşikleriň möhletleri, geçirilýän ýeri we gün tertibi taraplaryň karary bilen kesgitlenilýär.

3. Köpçülikleýin gepleşiklere gatnaşýan taraplara ylalaşygyň, köpçülikleýin şertnamanyň mazmunyny düzýän meseleleri ara alyp maslahatlaşmaga mümkinçilik berilýär.

4. İş berijiler we olaryň birleşikleri, ýerine ýetiriji häkimiýet edaralary köpçülikleýin gepleşikleri geçirmek üçin özlerinde bar bolan maglumaty kârdeşler arkalaşyklaryna ýa-da işgärleriň beýleki wekilçilikli edaralaryna bermelidirler. Köpçülikleýin gepleşiklere gatnaşyjylar, gepleşikler bilen baglanyşykly beýleki adamlar, eger alnan maglumatlar döwlet syry ýa-da täjirçilik syry bolsa, olary aýan etmeli däldirler. Bu maglumatlary jar edýän adamlar Türkmenistanyň kanunçylygynda bellenen tertipde jogapkärçilik çekýärler.

5. Eger köpçülikleýin gepleşikleriň barşynda taraplar özlerine bagly bolmadyk sebäpler boýunça ylalaşyga gelip bilmeseler, teswirnama düzülýär, oňa bu sebäpleri düzetmek üçin zerur bolan çäreler, köpçülikleýin gepleşikleri gaýtadan başlamagyň möhleti hakynda gutarnykly düzülen teklipler girizilýär.

342-nji madda. Köpçülikleýin gepleşiklerde ýüze çykýan agzalalyklary çözmek

Köpçülikleýin gepleşikleriň barşynda ýüze çykýan agzalalyklary çözmek köpçülikleýin zähmet jedellerine garamak üçin bellenen tertipde geçirilýär.

343-nji madda. Köpçülikleýin gepleşiklere gatnaşýan adamlara berilýän kepillikler we öwez dolmalary

1. Köpçülikleýin gepleşiklere, köpçülikleýin şertnamanyň, ylalaşygyň taslamasyny taýýarlamaga gatnaşýan adamlar esasy işinden boşadylýarlar we taraplaryň ylalaşygy esasynda kesgitlenilýän, ýöne kyrk baş senenama gününden köp bolmadyk möhletini dowamynda olaryň ortaça zähmet haky saklanyp galýar.

2. Köpçülikleýin gepleşiklere gatnaşylmagy bilen baglanyşykly bolan ähli çykdajylaryň öwezi Türkmenistanyň kanunçylygynda, köpçülikleýin şertnamada, ylalaşykda bellenen tertipde dolunýar. Bilermenleriň we hünärmenleriň eden hyzmatynyň hakyny, eger köpçülikleýin şertnamada (ylalaşykda) başgaça göz önünde tutulmajak bolsa, çagyryan tarap töleýär.

3. Köpçülikleýin gepleşiklere gatnaşýan işgärleriň wekilleri, şol gepleşikleriň alnyp barylýan döwründe olary wekilçilige ygtyýarly eden edaranyň deslapky razyçylygy bolmasa, eger eden etmişi üçin şu Kodekse, işden boşatmagy göz önünde tutýan Türkmenistanyň beýleki kadalaşdyryjy hukuk namalaryna laýyklykda zähmet şertnamasynyň ýatyrylýan halatlaryndan başga halatlarda olara düzgün-nyzam temmisi berlip bilinmez, olar başga işe geçirilip ýa-da iş berijiniňbaşlangyjy bilen işden boşadylyp bilinmez.

344-nji madda. Köpçülikleýin şertnamalar diýen düşünje we onuň maksady

1. Köpçülikleýin şertnama - kärhanadaky durmuş-zähmet gatnaşyklaryny düzgünleşdirýän hem-de işgärleriň we iş berijiniň, olaryň ygtyýarly edilen wekilleriniň üsti bilen baglaşylýan hukuk namasydyr.

2. Köpçülikleýin şertnama zähmet gatnaşyklarynyň şertnama esasynda düzgünleşdirilmegine ýardam etmek we işgärleriň we iş berijileriň durmuş-ykdysady bähbitlerini biri-biri bilen sazlaşdyrmak maksady bilen baglaşylýar.

3. Eger köpçülikleýin gepleşikleriň başlanan gününden bäri geçen kyrk baş senenama günün dowamynda köpçülikleýin şertnamanyň taslamasynyň aýry-aýry düzgünleri boýunça taraplaryň arasynda ylalaşyk gazanylyp bilinmese, taraplar

ylalaşylan şertlerde köpçülikleýin şertnama gol çekmelidirler, şol bir wagtyň özünde hem agzalalyklar teswirnamasyny düzmelidirler.

4. Köpçülikleýin şertnama tutuş kärhanada, onuň **ýuridik şahs** hukugy berlen aýrybaşga ýerleşýän bölümlerinde, şeýle hem şahamçalarda we wekilhanalarda baglaşylýar. Kärhananyň aýrybaşga ýerleşýän bölümünde, şahamçasynda we wekilhanasynda köpçülikleýin şertnama baglaşylanda degişli bölümiň iş beriji tarapyndan ygtyýarly edilen ýolbaşçysy iş berijiniň wekili hasap edilýär.

345-nji madda. Köpçülikleýin şertnamany baglaşmagyň zerurlygy hakyndaky çözüdiň kabul edilmegi

Iş beriji bilen köpçülikleýin şertnamany baglaşmagyň zerurlygy hakyndaky çözüdi kabul etmek hukugyna ygtyýarly edilen edaralary arkaly kärdeşler arkalaşyklary, işgärler tarapyndan ygtyýarly edilen beýleki wekilçilikli edaralary ýa-da zähmetkeşler köpçüliginiň gös-göni umumy ýygnagy (konferensiýasy) eýedirler.

346-njy madda. Köpçülikleýin şertnamanyň taraplary

Köpçülikleýin şertnama bir tarapdan işgärleriň kärdeşler arkalaşyklarynyň ýa-da beýleki wekilçilikli edaralaryň üsti bilen işgärler bilen baglaşylýar, beýleki tarapdan bolsa iş beriji tarapyndan gös-göni ýa-da onuň ygtyýarly eden wekilleri bilen baglaşylýar.

347-nji madda. Köpçülikleýin şertnamanyň mazmuny wedüzümi

1. Köpçülikleýin şertnamanyň mazmunyny we düzümini taraplar kesgitleýärler.
2. Köpçülikleýin şertnama iş berijiniň hem-de işgärleriň aşakdaky meseleler boýunça özara borçnamalary girizilip bilner:
  - 1) zähmete hak tölemegiň görnüşi, ulgamy we möçberi, pul sylagy, kömek puly, öwez dolmaları, goşmaça haklar, zähmete hak tölemegi düzgünleşdirmegiň usuly;
  - 2) işgärleriň iş bilen üpjünçiligi, gaýtadan öwredilmegi, hünäriň ýokarlandyrylmagy, işgärleri işden boşatmagyň şertleri;
  - 3) iş wagtynyň we dynç alyş wagtynyň dowamlylygy;
  - 4) işgärleriň, şol sanda aýallaryň hem-de on sekiz ýaşyna ýetmedik adamlaryň zähmet we goraglylyk şertlerini gowulandyrmak, ekologiýa howpsuzlygyny üpjün etmek;
  - 5) kärhana, edara jaýlary hususlaşdyrylanda işgärleriň bähbitlerini berjaý etmek;
  - 6) işgärler üçin ýeňillikler;
  - 7) **döwlet pensiýa ätiýaçlandyrmasy we meýletin saglyk ätiýaçlandyrmasy;** (2013-nji ýylyň 22-nji iýunyndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda - 2013-nji ýylyň 4-nji iýulyndan güýje girdi)
  - 8) köpçülikleýin şertnamanyň ýerine ýetirilişine gözegçilik etmek, taraplaryň jogapkärçiligi, durmuş hyzmatdaşlygy, işgärleriň kärdeşler arkalaşyklary ýa-da beýleki wekilçilikli edaralarynyň kadaly iş şertleriniň üpjün edilmegi.

3. Köpçülikleýin şertnamada kärhananyň ykdysady we maliýe mümkinçilikleri nazara alnyp, beýleki şertler, şol sanda şu Kodeksde we Türkmenistanyň beýleki kadalaşdyryjy hukuk namalarynda bellenilen kadalara we düzgünlere garanynda has ýeňillikli zähmet we durmuş-ykdysady şertler bolup biler (ulag harajatlarynyň öwezini

dolmak, beýleki goşmaça ýeňillikler we öwez dolmalary).

4. Eger Türkmenistanyň kanunçylyk namalarynda kadalaşdyryjy düzgünleri hökmany suratda köpçülikleýin şertnama girizmek hakynda göni tabşyryknama bar bolsa, onda şol kadalaşdyryjy düzgünler köpçülikleýin şertnama girizilýär.

348-nji madda. Köpçülikleýin şertnamanyň taslamasynyra alyp maslahatlaşmak

1. Köpçülikleýin şertnamanyň taslamasy kärhananyň bölümlerinde işgärler tarapyndan ara alnyp maslahatlaşylmalydyr hem-de gelip gowşan bellikler we teklip nazara alnyp, onuň üstünde goşmaça işlenilýär.

2. İşlenilip üsti ýetirilen taslama zähmetkeşler köpçüliginiň umumy ýygnaşygyň (konferensiýanyň) garamagyna girizilýär.

3. Zähmetkeşler köpçüliginiň umumy ýygnaşygy eger şol ýygnaşyga işgärleriň ýarysyndan köpüsi gatnaşýan bolsa, şol ýygnaşyga doly ygtyýarly hasap edilýär.

4. Eger zähmetkeşler köpçüliginiň konferensiýasyna wekilleriniň azyndan üçden iki bölegi gatnaşýan bolsa, ol doly ygtyýarly hasap edilýär.

349-njy madda. Köpçülikleýin şertnamanyň baglaşmagyň tertibi

1. Eger köpçülikleýin şertnama üçin umumy ýygnaşyga (konferensiýa) gatnaşýanlaryň elli göteriminden köpüsi ses beren bolsa, onda köpçülikleýin şertnama makullanylýan hasap edilýär.

2. Eger köpçülikleýin şertnamanyň taslamasy makullanylmadyk bolsa, onda taraplaryň wekilleriniň umumy ýygnaşygyň (konferensiýanyň) isleglerine laýyklykda onuň üstünde goşmaça işleýärler we ýedi senenama gününň dowamynda ony gaýtadan umumy ýygnaşygyň (konferensiýanyň) garamagyna berýärler.

3. Köpçülikleýin şertnama umumy ýygnaşyga (konferensiýa) tarapyndan makullanylandan soň, oňa taraplaryň wekilleriniň üç gününň içinde gol çekýärler.

350-nji madda. Köpçülikleýin şertnamanyň möhleti we hereket ediş çygyry

1. Köpçülikleýin şertnama oňa gol çekilen günden ýa-da köpçülikleýin şertnamada bellenen günden güýje girýär hem-de taraplaryň kesgitlän möhletiniň dowamynda hereket edýär. Köpçülikleýin şertnama bir ýyldan üç ýyla çenli möhlete baglaşylýar.

2. Köpçülikleýin şertnamanyň hereketi iş berijä we şol kärhananyň işgärlerine, ýagny kärhananyň işgärleriniň wekilçilikli edarasynyň özleriniň adyndan köpçülikleýin şertnamany işläp taýýarlamaga hem-de baglaşmaga ygtyýarly beren şol kärhananyň işgärlerine, şeýle hem köpçülikleýin şertnama baglaşylandan soň oňa birigen işgärlere degişlidir.

3. Köpçülikleýin şertnamanyň bellenen hereket ediş möhleti tamamlanandan soň, taraplar täze köpçülikleýin şertnamany baglaşýança onuň şertleri öz güýjünü saklaýar.

4. Taraplaryň köpçülikleýin şertnamanyň hereketini üç ýyldan köp bolmadyk möhlete uzaltmaga haky bardyr.

351-nji madda. Kärhana üýtgedilip guralan halatynda köpçülikleýin şertnamanyň hereketiniň saklanyp galmagy

1. Kärhana üýtgedilip guralanda köpçülikleýin şertnama üýtgedip guramak

möhletiniň bütin dowamynda öz hereketini dowam etdirýär.

2. Köpçülikleýin şertnama kärhananyň düzümi, gurluşy, kärhanany dolandyrys edarasynyň ady üýtgän, kärhananyň ýolbaşçysy bilen zähmet şertnamasynyň bes edilen halatlarynda hem öz hereketini dowam etdirýär.

352-nji madda. Kärhananyň eýesi çalşan mahalynda köpçülikleýin şertnamany baglaşmak

1. Kärhananyň eýesi çalşan mahalynda köpçülikleýin şertnamanyň hereketi alty aýlap dowam edýär.

2. Şol döwürde taraplar täze köpçülikleýin şertnamany baglaşmak ýa-da hereket edip gelýän köpçülikleýin şertnamany dowam etdirmek, üýtgetmek we üstüni doldurmak hakynda gepleşikler geçirmäge haklydyr.

3. Köpçülikleýin şertnama täzedan seretmegiň barsynda işgärler üçin ýeňillikleri saklap galdyrmak we ozalky köpçülikleýin şertnamada göz önünde tutulan beýleki şertleri ýerine ýetirmek mümkinçiligi hakyndaky mesele çözülmelidir.

353-nji madda. Kärhana ýatyrylanda köpçülikleýin şertnamanyň hereketiniň saklanyp galmagy

Kärhana Türkmenistanyň kanunçylygynda bellenen tertipde we şertlerde ýatyrylan mahalynda, köpçülikleýin şertnama kärhanany ýatyrmak işini geçirmegiň bütin möhletiniň dowamynda hereket edýär.

354-nji madda. Köpçülikleýin şertnamanyň ýerine ýetirilişine gözegçilik etmek

1. Köpçülikleýin şertnamada göz önünde tutulan borçnamalaryň ýerine ýetirilişine taraplaryň wekilleri, zähmetkeşler köpçüligi, şeýle hem degişli kärdeşler arkalaşyklary guramalary hem-de ygtyýarly edilen edaralar tarapyndan gözegçilik edilýär.

2. Şertnama gol çeken adamlar her ýyl ýa-da şertnamanyň özünde ýörite bellenen möhletlerde zähmetkeşler köpçüliginiň umumy ýygnaгыnda (konferensiýasynda) borçnamalaryň ýerine ýetirilişi hakynda hasabat berýärler.

3. Gözegçilik işi amala aşyrylanda taraplar munuň üçin özlerinde bar bolan ähli zerur maglumatlary bermäge borçludylar.

355-nji madda. Köpçülikleýin ylalaşyklar we olaryň görnüşleri

1. Köpçülikleýin ylalaşyk - belli bir pudagyň, çägiň işgärleri we iş berijileri üçin zähmet şertlerini, iş bilen üpjünçiligini hem-de durmuş kepilliklerini bellemek baradaky borçnamalar beýan edilen hukuk namasydyr.

Düzgünleşdirilýän gatnaşyklaryň çygryna, çözülmegi zerur bolan meseleleriň häsiýetine baglylykda baş, pudaklaýyn (pudagara) we çäk köpçülikleýin ylalaşyklary baglaşylyp bilner.

2. Köpçülikleýin ylalaşyklar zähmet gatnaşyklarynyň şertnama esasynda düzgünleşdirilmegine ýardam etmek hem-de pudagyň, çägiň işgärleriniň we iş berijileriniň durmuş-ykdysady bähbitlerini sazlaşdyrmak maksady bilen baglaşylýar.

3. Köpçülikleýin ylalaşyklar köpçülikleýin gepleşiklere gatnaşýan taraplaryň ylalaşmaklary esasynda iki taraplaýyn we üç taraplaýyn bolup biler. Ylalaşyk

baglaşylanda üçünji tarap hökmünde **döwlet häkimiýet edarasy** ýa-da ýerli öz-özünü dolandyryş edarasy gatnaşyp biler. *(2018-nji ýylyň 9-nji iýunyndaky T-nyň Kanuny - 2018-nji ýylyň 19-njy iýunyndan güýje girdi)*

4. Kärdeşler arkalaşyklary we işgärleriň beýleki wekilçilikli edaralary, iş berijiniň ýa-da onuň wekili bolup durmaýan **döwlet häkimiýet edarasýndan** ýa-da ýerli öz-özünü dolandyryş edarasýndan olar bilen iki taraplaýyn ylalaşyklar baglaşmagy talap etmäge haklary ýokdur. *(2018-nji ýylyň 9-nji iýunyndaky T-nyň Kanuny - 2018-nji ýylyň 19-njy iýunyndan güýje girdi)*

356-njy madda. Baş ylalaşyk

1. Baş ylalaşyk - Türkmenistanda durmuş-zähmet we olar bilen baglanyşykly ykdysady gatnaşyklary düzgünleşdirmegiň umumy esaslaryny belläp, şolary çäk we pudaklaýyn ylalaşyklar we köpçülikleýin şertnamalary baglaşylanda nazarda tutýan hukuk namasydyr.

2. Baş ylalaşyk Türkmenistanyň Ministrler Kabinetiniň ýa-da onuň ygtyýarly eden edarasynyň, Türkmenistanyň kärdeşler arkalaşyklarynyň Milli Merkeziniň, iş berijileriň birleşikleriniň we telekeçileriň ygtyýarly wekilleriniň arasynda özleriniň ygtyýarlarynyň çäklerinde baglaşylýar.

357-nji madda. Pudaklaýyn (pudagara) ylalaşyk

Pudaklaýyn (pudagara) ylalaşyk - **ýerine ýetiriji häkimiýetiň** edaralarynyň, iş berijileriň we işgärleriň ygtyýarly edilen wekilleriniň (durmuş hyzmatdaşlygynyň taraplarynyň) arasynda baglaşylýan, zähmete hak tölemegiň kadalaryny belleýän hem-de zähmet bilen baglanyşykly beýleki meseleleri, özara borçnamalary, anyk pudagyň işgärleri üçin durmuş kepilliklerini we ýeňillikleri kesgitleýän, taraplaryň (hyzmatdaşlaryň) ählisi üçin hökmany bolup durýan, çäk ylalaşyklar we köpçülikleýin şertnamalary baglaşylanda nazarda tutulýan hukuk namasydyr. *(2018-nji ýylyň 9-nji iýunyndaky T-nyň Kanuny - 2018-nji ýylyň 19-njy iýunyndan güýje girdi)*

358-nji madda. Çäk ylalaşygy

Çäk ylalaşygy - **döwlet häkimiýetiniň ýerli** ýa-da ýerli öz-özünü dolandyryş edaralarynyň, degişli kärdeşler arkalaşyklaryň ýa-da degişli dolandyryş çäk-birlikleriniň baştutanlary derejesindäki işgärleriň beýleki wekilçilikli edaralarynyň we iş berijileriň (olaryň birleşikleriniň) arasynda baglaşylýan, çäk aýratynlyklar bilen baglanyşykly zähmet şertlerini, durmuş kepilliklerini we ýeňillikleri belleýän, taraplaryň (hyzmatdaşlaryň) ählisi üçin hökmany bolan hem-de köpçülikleýin şertnamalary baglaşylanda nazarda tutulýan hukuk namasydyr. *(2018-nji ýylyň 9-nji iýunyndaky T-nyň Kanuny - 2018-nji ýylyň 19-njy iýunyndan güýje girdi)*

359-njy madda. Ylalaşyklary işläp taýýarlamagyň we baglaşmagyň tertibi, möhletleri

1. Ylalaşyklary işläp taýýarlamagyň we baglaşmagyň, şeýle hem olara üýtgetmeler we goşmaçalar girizmegiň, goşulmagyň tertibi, möhletleri durmuş hyzmatdaşlarynyň döredýän toparlary tarapyndan tassyklanýlar.

2. Ylalaşyklary işläp taýýarlamak we baglaşmak baradaky toparlar Türkmenistanyň kanunçylyk we beýleki kadalaşdyryjy hukuk namalaryndan gollanýarlar, toparlar

hakynda tassyklanan düzgünnamalara we iş meýilnamalaryna laýyklykda hereket edýärler. Toparyň taraplarynyň şahsy düzümi her bir durmuş hyzmatdaşy tarapyndan özbaşdak düzülýär. Toparyň taraplaryň hersinden bolmaly agzalarynyň sany taraplaryň ylalaşmagy esasynda kesgitlenilýär, ýöne ol ýedi adamdan köp bolmaly däl.

3. Işgärleriň degişli derejede birnäçe wekilçilikli edaralary (olaryň birleşikleri) bar bolan mahalynda toparyň agzalary işgärler tarapyndan şol edaralaryň (olaryň birleşikleriniň) özara ylalaşmaklary esasynda ýa-da iki tarap üçin hem deňlik esasynda kesgitlenilýär.

4. Köpçülikleýin ylalaşygyň taslamasy topar tarapyndan işlenilip düzülýär hem-de oňa ylalaşyga gatnaşýanlaryň ygtyýarly edilen wekilleri tarapyndan gol çekilýär.

5. Taraplaryň gol çeken köpçülikleýin ylalaşygy, oňa goşulan goşundylar üç günň içinde ylalaşyga gatnaşýanlara iberilýär.

360-njy madda. Köpçülikleýin ylalaşyklaryň mazmuny

1. Köpçülikleýin ylalaşyklaryň mazmunyny taraplar kesgitleýärler.

2. Köpçülikleýin ylalaşyklarda aşakdaky düzgünler göz önünde tutulyp bilner:

1) zähmete hak tölemek, zähmet şertleri we zähmeti goramak, zähmet we dynç alyş düzgüni hakynda;

2) zähmete hak tölenilişini düzgünleşdirmegiň usuly hakynda;

3) Türkmenistanyň kanunçylygyna laýyklykda öwez dolma häsiýetli tölegler we goşmaça tölegler hakynda;

4) işgärleriň iş bilen üpjünçiligine, gaýtadan öwredilmegine we hünärleriniň artdyrylmagyna ýardam etmek hakynda;

5) önümçilikde ekologiýa howpsuzlygyny üpjün etmek we işgärleriň saglygyny goramak hakynda;

6) işgärleri we olaryň maşgala agzalaryny durmuş taýdan goramak baradaky ýörite çäreler hakynda;

7) döwlet kärhanalary hususlaşdyrylanda işgärleriň bähbitlerini berjaý etmek hakynda;

8) maýyplaryň we ýaşlaryň (şol sanda on sekiz ýaşyna ýetmedik adamlaryň) zähmetini ulanmak esasynda goşmaça iş orunlaryny döredýän kärhanalara ýeňillikler bermek hakynda;

9) durmuş hyzmatdaşlygyny hem-de üç taraplaýyn hyzmatdaşlygy ösdürmek, köpçülikleýin şertnamalaryň baglaşylmagyna ýardam bermek, zähmet dawalarynyň önüni almak, zähmet düzgün-nizamyny pugtalandyrmak hakynda;

10) taraplaryň ylalaşmagy boýunça beýleki meseleler hakynda.

3. Köpçülikleýin ylalaşyklarda Türkmenistanyň kanunçylygyna ters gelmeýän beýleki zähmet we durmuş-ykdysady meseleler baradaky düzgünler hem beýan edilip bilner.

361-nji madda. Köpçülikleýin ylalaşygy üýtgetmekwe oňa goşmaçalar girizmek

Köpçülikleýin ylalaşyga üýtgetmeler we goşmaçalar girizmek işi taraplaryň özara ylalaşmagy esasynda şol ylalaşykda kesgitlenilen tertipde amala aşyrylýar, eger-de şeýle tertip kesgitlenilmedik bolsa, onda şu Kodeksde ony baglaşmak üçin bellenen tertipde amala aşyrylýar.

362-nji madda. Köpçülikleýin ylalaşygyň hereket ediş möhleti

1. Köpçülikleýin ylalaşyk oňa gol çekilen pursadyndan ýa-da ylalaşykda bellenen günden güýje girýär.

2. Köpçülikleýin ylalaşygyň hereket ediş möhletini taraplar kesgitleýärler we ol üç ýyldan artyk bolmaly däldir.

363-nji madda. Köpçülikleýin ylalaşygyň hereket ediş çygyry

1. Köpçülikleýin ylalaşygyň hereketi özleriniň wekilçilikli edaralary şu ylalaşygy baglaşan işgärlere we iş berijilere degişlidir.

2. Üç taraplaýyn ylalaşyk baglaşylan halatynda, onuň hereketi degişli **döwlet häkimiýet edarasyna** we ýerli öz-özüni dolandyryş edarasyna hem degişlidir. *(2018-nji ýylyň 9-nji iýunyndaky T-nyň Kanuny - 2018-nji ýylyň 19-njy iýunyndan güýje girdi)*

364-nji madda. Köpçülikleýin ylalaşyklaryň ýerine ýetirilişine gözegçilik etmek

Ähli derejedäki köpçülikleýin ylalaşyklaryň ýerine ýetirilişine gös-göni taraplar ýa-da olaryň ygtyýarly eden wekilleri, şeýle hem degişli kärdeşler arkalaşyklary edaralary we muňa ygtyýarly edilen edaralar gözegçilik edýärler. Gözegçilik işi amala aşyrylanda taraplar munuň üçin zerur bolan maglumaty bermäge borçludyr.

365-nji madda. Durmuş hyzmatdaşlygy taraplarynyň jogapkärçiligi

1. Durmuş hyzmatdaşlygy taraplarynyň wekilleri:

1) köpçülikleýin şertnamany, ylalaşygyny baglaşmak, üýtgetmek ýa-da üstüni ýetirmek boýunça köpçülikleýin gepleşiklere gatnaşmaktan boýun gaçyrylandygy ýa-da ylalaşylan köpçülikleýin şertnama, ylalaşyga gol çekmekden hukuga garşy ýüz öwürilmegi;

2) köpçülikleýin şertnama, ylalaşyk boýunça borçnamalaryň bozulmagy we ýerine ýetirilmezligi üçin Türkmenistanyň kanunçylygyna laýyklykda jogapkärçilik çekýärler.

2. Köpçülikleýin gepleşikleri alyp barmak we köpçülikleýin şertnamanyň, ylalaşygyň berjaý edilişine gözegçilik etmek üçin maglumatyň berilmezliginde günäkär bolan adamlar Türkmenistanyň kanunçylygyna laýyklykda jogapkärçilik çekýärler.

366-njy madda. Şu bölümiň kadalaryny ulanmagyňa ýratynlyklary

Şu bölümiň kadalaryny döwlet gullukçylary, harby we harbylaşdyrylan edaralaryň we guramalaryň, içeri işler edaralarynyň, howpsuzlyk gullugynyň edaralarynyň, prokuratura edaralarynyň, kazyýet edaralarynyň, gümrük edaralarynyň we Türkmenistanyň diplomatik wekilhanalarynyň işgärleri barada ulanmagyň aýratynlyklary Türkmenistanyň kanunçylygy bilen belleniýär.

XVI bölüm. Zähmet jedelleri

1 bap. Şahsy zähmet jedelleri

367-nji madda. Şahsy zähmet jedelleriniň taraplary we mazmuny

Şahsy zähmet jedelleri - munuň özi Türkmenistanyň zähmet kanunçylygyny ulanmak, zähmet şertnamasynda göz önünde tutulan zähmet şertleri barada iş beriji bilen işgäriň arasyndaky agzalalyklar. Şeýle halatlarda işgäriň bähbitleri üçin jedel tarapy bolup onuň ygtyýarly edilen wekili, kärdeşler arkalaşygy ýa-da işgärleriň beýleki wekilçilikli edarasy çykyş edip biler.

368-nji madda. Zähmet jedellerine garaýan edaralar

1. Türkmenistanyň zähmet kanunçylygyny, ylalaşyklary, köpçülikleýin şertnamany ulanmak meseleleri baradaky zähmet jedellerine aşakdakylar tarapyndan garalýar:

- 1) zähmet jedelleri baradaky toparlar;
- 2) kärhanalaryň we olaryň bölümleriniň kärdeşler arkalaşygy edaralary;
- 3) kazyýetler.

2. İşgärleriň aýry-aýry toparlarynyň zähmet jedellerine ýokarda durýan edaralar tarapyndan garalýar.

3. İşgäre täze zähmet şertlerini bellemek ýa-da dowam edýän zähmet şertlerini üýtgetmek hakyndaky zähmet jedelleri iş beriji tarapyndan hem-de degişli kärdeşler arkalaşygy edarasy tarapyndan olaryň ygtyýarlyklarynyň çäklerinde çözülýär.

369-njy madda. Zähmet jedellerine garamagyň tertibi

Zähmet jedellerine garamagyň tertibi şu Kodeks we Türkmenistanyň beýleki kadalaşdyryjy hukuk namalary arkaly düzgünleşdirilýär.

370-nji madda. Zähmet jedelleri baradaky topary döretmegiň tertibi

1. Zähmet jedelleri baradaky topar azyndan on baş adam işleýän kärhananyň zähmetkeşler köpçüliginiň umumy ýygnaýy (konferensiýasy) tarapyndan saýlanýlar.

Zähmet jedelleri baradaky topar kärhananyň bölümlerinde hem döredilip bilner.

2. Sesleriň köpüsini alan hem-de umumy ýygnaga (konferensiýa) gatnaşanlaryň ýarysyndan köpüsi tarapyndan özüne ses berlen adamlar toparyň düzümine saýlanan hasap edilýär. Topary saýlamagyň tertibi, onuň agzalarynyň sany, düzümi we ygtyýarlylyk möhleti kärhananyň zähmetkeşler köpçüliginiň umumy ýygnaýy (konferensiýasy) tarapyndan kesgitlenilýär.

3. Zähmet jedelleri baradaky topar öz düzüminiň arasyndan toparyň başlygyny, onuň orunbasarlaryny we kätibini saýlaýar.

4. Kärhananyň bölümlerindäki zähmet jedelleri baradaky topar onuň zähmetkeşler topary tarapyndan saýlanýlar we kärhananyň zähmet jedelleri baradaky toparyndaky ýaly esaslarda hereket edýärler. Bölümiň zähmet jedelleri baradaky toparlarynda zähmet jedellerine olaryň özleriniň ygtyýarlyklarynyň çäklerinde garalyp bilner.

5. Zähmet jedelleri baradaky toparyň bellenilen nusgadaky möhüri bardyr.

6. Zähmet jedelleri baradaky toparyň işiniň guralyşy we tertibi Türkmenistanyň Kärdeşler arkalaşyklarynyň Milli merkezi bilen ylalaşylyp, şu Kodeksiň 404-nji maddasynyň 1-nji bendinde görkezilen ýörite ygtyýarly edilen edara tarapyndan tassyklanýan Zähmet jedelleri baradaky topar hakynda birkysmy düzgünnama bilen kesgitlenilýär.*(2013-nji ýylyň 22-nji iýunyndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda - 2013-nji ýylyň 4-nji iýulyndan güýje girdi)*

371-nji madda. Zähmet jedelleri baradaky toparyňygtyýary

1. Zähmet jedelleri baradaky topar kärhanalarda we olaryň bölümlerinde ýüze çykýan zähmet jedellerine (garamagyň başga hili tertibi bellenen jedellerden özge jedeller) garaýan ilkinji edara bolup durýar.

2. Eger işgäriň özbaşdak ýa-da onuň bähbidine wekilçilik edýän kärdeşler arkalaşygy edaranyň gatnaşmagy esasynda iş beriji bilen agzalalyklaryny gös-göni gepleşiklerde düzgünleşdirmedik bolsa, şeýle halatda zähmet jedeli zähmet jedelleri baradaky toparda garalmaga degişlidir.

372-nji madda. Zähmet jedelleri baradaky toparda şahsyzähmet jedeline garamagyň tertibi

1. İşgäriň zähmet jedelleri baradaky topara gowuşan arzasy şol topar tarapyndan hökmany suratda bellige alynmalydyr. Zähmet jedelleri baradaky topar şahsy zähmet jedeline şol işgäriň arza beren gününden beýläk on senenama günün içinde garamaga borçludyr.

2. Zähmet jedeline arza beren işgäriň ýa-da onuň ygtyýarly edilen wekiliniň gatnaşmagynda garalýar. Diňe işgäriň ýazmaça görnüşdäki arzasy boýunça işgäriň ýa-da onuň wekiliniň bolmazlygynda zähmet jedeline garamaga ýol berilýär. İşgär ýa-da onuň wekili şol toparyň mejlisine gelmedik halatynda zähmet jedeline garalmagy gaýra goýulýar. İşgäriň ýa-da onuň wekiliniň esassyz sebäplere görä ikinji gezek hem mejlise gelmedik halatynda, topar meseläni garamakdan aýyrmak hakynda çözgüt çykaryp biler, munuň özi işgäri zähmet jedeline şu Kodeksde bellenen möhletniň dowamynda gaýtadan seretmek hakynda arza bermek hukugyndan mahrum etmeýär.

3. Zähmet jedelleri baradaky topar mejlise şaýatlary, kärdeşler arkalaşyklary guramalaryny we beýleki jemgyýetçilik birleşikleriniň wekillerini çagyrmaga haky bardyr. Toparyň talap etmegine görä kärhananyň ýolbaşçysy bellenen möhletde topara zerur resminamalary bermäge borçludyr.

4. Eger zähmet jedelleri baradaky toparyň mejlisine işgärlere wekilçilik edýän agzalarynyň azyndan ýarys hem-de iş berijäwekilçilik edýän agzalarynyň azyndan ýarys gatnaşýan bolsa, onda zähmet jedelleri baradaky toparyň mejlisi doly hukukly hasap edilýär.

5. Zähmet jedelleri baradaky toparyň mejlisinde teswirnama ýöredilýär, oňa toparyň başlygy ýa-da onuňorunbasary gol çekýär hem-de toparyň möhüri bilen tassyklanylýar.

373-nji madda. Zähmet jedelleri baradaky toparyň mejlisiniň hukuklylygy, ret etmek hukugy

1. Eger zähmet jedelleri baradaky toparyň mejlisine onuň düzümine saýlanan agzalaryň azyndan üçden iki bölegi gatnaşýan bolsa, ol doly hukukly hasap edilýär.

2. Dahylly işgäriň we iş berijiniň toparyň islendik agzasyna ony delilli ret etmäge haky bardyr. Ret etmek hakyndaky mesele toparyň mejlisine gatnaşýan agzalarynyň sesleriniň köplügi bilen çözülýär.

374-nji madda. Zähmet jedelleri baradaky toparyň çözgüdi

1. Zähmet jedelleri baradaky toparyň çözgüdi özüniň mejlisine gatnaşýan

agzalarynyň sesleriniň köplügi bilen kabul edýär. Çözgütde: kärhananyň ýa-da onuň bölüminiň ady, topara ýüz tutan işgäriň familiýasy, ady, atasynyň ady; topara ýüz tutan senesi, zähmet jedeline garalan senesi; jedeliň düýp manysy, toparyň agzalarynyň, iş berijiniň we kärdeşler arkalaşygy edarasynyň mejlise gatnaşýan wekilleriniň familiýalary; ses berlişligiň netijeleri we toparyň delillendirilen çözgüdi görkezilýär.

2. Toparyň çykaran çözgüdi delillendirilen we Türkmenistanyň zähmet kanunçylygynyň kadalaryna esaslandyrylan bolmalydyr.

3. Toparyň pul talaby barada çykaran çözgüdinde işgäre berilmeli edilen puluň takyk möçberi görkezilmelidir.

4. Çözgüde toparyň başlygy we kätibi gol çekýärler. Çözgüt hökmany güýje eýedir hem-de hiç bir hili tassyklanmaga degişli däldir.

5. Toparyň çözgüdiniň nusgasy şol çözgüdiň kabul edilen gününden beýläk üç gününň içinde işgäre, iş berijä we kärdeşler arkalaşygy edarasyna ýa-da işgärleriň gaýry wekilçilikli edarasyna gowşurylýar.

375-nji madda. Zähmet jedelleri baradaky toparyňçözgütlerini ýerine ýetirmek

1. Zähmet jedelleri baradaky toparyň çykaran çözgüdi ol barada şikaýat etmek üçin göz önünde tutulan on senenama günü geçenden soň üç gününň dowamynda ýerine ýetirilmelidir.

2. Toparyň çözgüdi bellenilen möhletde ýerine ýetirilmedik mahalynda işgäre zähmet jedelleri baradaky topar tarapyndan şahadatnama berilýär, ol bolsa ýerine ýetiriji resminama hasaplanýar.

Şahadatnamada şular görkezilýär: zähmet jedelleri barada çözgüt çykaran edaranyň ady, çözgüdiň kabul edilen we şahadatnamanyň berlen senesi, işgäriň familiýasy, ady, atasynyň ady, jedeliň düýp manysy boýunça çykarylan çözgüt.

Şahadatnama kärhananyň (bölümiň) zähmet jedelleri baradaky toparyň başlygynyň ýa-da başlygyň orunbasarynyň goly we zähmet jedelleri baradaky toparyň möhüri bilen tassyklanylýar.

3. Eger işgär ýa-da iş beriji zähmet jedeline garamak hakyndaky arza bilen kazyýete bellenilen möhletde ýüz tutan bolsa, onda şahadatnama berilmeyär.

4. Zähmet jedelleri baradaky topar tarapyndan berlen hem-de alnan gününden beýläk üç aý möhletden gijä galynman kazyýete görkezilen şahadatnamanyň esasynda kazyýetiň çözgüdini ýerine ýetirijisi zähmet jedelleri baradaky toparyň çözgüdini mejbur ediş tertibinde ýerine ýetirýär.

5. İşgär bellenilen üç aý möhleti esasly sebäplere görä berjaý edip bilmedik halatynda şahadatnama beren zähmet jedelleri baradaky topar bu möhleti dikeldip biler.

376-njy madda. Zähmet jedelleri baradaky toparyň çözgüdibabatda şikaýat etmek we şahsy zähmetjedeline garamagy kazyýete geçirmek

1. Eger şahsy zähmet jedeline zähmet jedelleri baradaky topar tarapyndan on gününň içinde garalmadyk bolsa, işgär zähmet jedelini kazyýetiň garamagyna geçirmäge haklydyr.

2. İşgär ýa-da iş beriji çözgüdiň nusgasynyň gowşurylan gününden beýläk on gününň içinde zähmet jedelleri baradaky toparyň çözgüdi babatda kazyýete şikaýat edip bilerler.

3. Bellenilen möhlet esasly sebäplere görä geçirilen bolsa, kazyýet bu möhleti

dikeldip hem-de şahsy zähmet jedeline düýp manysy boýunça garap biler.

377-nji madda. Zähmet jedellerine kärhananyň ýa-da onuň bölüminiň kärdeşler arkalaşygy guramasy tarapyndan garalmagy

1. Kärhananyň ýa-da onuň bölüminiň kärdeşler arkalaşygy guramasy işgärler ýa-da iş berijiler, eger Türkmenistanyň kanunçylygynda başga hili göz önünde tutulmadyk bolsa, zähmet jedelleri baradaky toparyň çykaran çözgüdi bilen ylalaşmaýan bolsalar, şol işgärleriň ýa-da iş berijileriň arzalary boýunça zähmet jedellerine garaýar. Kärhananyň ýa-da onuň bölüminiň kärdeşler arkalaşygy guramasy, eger arza beriji şeýle birleşigiň agzasy bolup durýan bolsa, işgärleriň ýa-da iş berijileriň jemgyýetçilik birleşikleriniň wekillerini çagyryp biler.

Kärdeşler arkalaşygy guramasy jedeliň düýp manysy boýunça karar çykarýar.

2. Kärhananyň ýa-da onuň bölüminiň kärdeşler arkalaşygy guramasy arzanyň gowşan gününden soň on günün içinde zähmet jedelleri baradaky arza garaýar, ol şunda şu Kodeksiň 372-nji we 374-nji maddalarynda göz önünde tutulan tertibi berjaý etmelidir.

3. Kärdeşler arkalaşygy guramasynyň mejlisine onuň düzümine saýlanan agzalaryň ýarysyndan köpüsi gatnaşýan bolsa, onuň mejlisi doly hukukly hasap edilýär.

4. Kärdeşler arkalaşygy edarasynyň karary şu Kodeksiň 374-nji maddasynda göz önünde tutulýşyna laýyklykda zähmet jedelleri baradaky çözgütlere bildirilýän talaplara laýyk gelmelidir.

5. Kararyň nusgasy üç günün içinde işgäre we iş berijä gowşurylýar.

378-nji madda. Kärhananyň we onuň bölüminiň kärdeşler arkalaşygy edarasynyň zähmet jedeli boýunça kararyna şikaýat etmek

Kärhananyň we onuň bölüminiň kärdeşler arkalaşygy edarasynyň zähmet jedeli baradaky kararynyň nusgasy işgäre ýa-da iş berijä gowşurylan gününden beýläk on günün içinde şol işgär ýa-da iş beriji tarapyndan şol karar barada kazyýete şikaýat edilip bilner.

379-njy madda. Kärhananyň we onuň bölüminiň kärdeşler arkalaşygy edarasynyň kararyny ýerine ýetirmek

1. Kärhananyň we onuň bölüminiň kärdeşler arkalaşygy edarasynyň kararyny işgär ýa-da iş beriji şu Kodeksiň 375-nji maddasynda bellenen möhletde ýerine ýetirmese, işgäre şahadatnama berilýär, ol bolsa ýerine ýetiriji resminama hasaplanýar.

2. Şahadatnamada: zähmet jedeli baradaky karary çykaran kärdeşler arkalaşygy edarasynyň ady, şol kararyň kabul edilen we şahadatnamanyň berlen senesi, işgäriň familiýasy, ady, atasynyň ady, jedeliň düýp manysy boýunça çözgüt görkezilýär.

Şahadatnama kärdeşler arkalaşygy edarasynyň başlygynyň ýa-da onuň orunbasarynyň goly we kärdeşler arkalaşygy edarasynyň möhüri bilen tassyklanylýar.

3. Eger işgär ýa-da iş beriji bellenen möhletde kazyýete zähmet jedeline garamak baradaky arza bilen ýüz tutan bolsa, onda şahadatnama berilmeýär.

4. Kärdeşler arkalaşygy edarasy tarapyndan berlen we alnan gününden soň üç aý möhletden gijä galyňman görkezilen şahadatnamanyň esasynda kazyýetiň çözgüdini ýerine ýetiriji kärdeşler arkalaşygy edarasynyň kararyny mejburi tertipde ýerine ýetirýär.

5. Işgäriň bellenilen üç aý möhleti esasly sebäplere görä berjaý etmedik halatynda şahadatnama beren kärdeşler arkalaşygy edarasy bu möhleti dikeldip biler.

380-nji madda. Zähmet jedellerine ýokarda durýan edaralar tarapyndan garalmagynyň tertibi

1. Ýokarda durýan edara zähmet jedeline arzanyň gelip gowşan gününden beýläk bir aý möhletiň içinde garamaga borçludyr. Zähmet jedeli işgäriň gatnaşmagynda çözülýär. Jedele işgäriň gatnaşmazlygynda garalmagyna diňe onuň ýazmaça görnüşde ýazan arzasy boýunça ýa-da ol esassyz sebäplere görä ikinji gezek çagyrylanda gelmedik halatynda ýol berilýär.

2. Zähmet jedellerine garaýan edara jedelli çözüdi kabul eden edaranyň wekilini, şeýle hem kärdeşler arkalaşygy edarasynyň we beýleki jemgyýetçilik birleşikleriniň wekilini çagyrmaga haklydyr.

3. Ýokarda durýan edaranyň zähmet jedeli baradaky çözüdi Türkmenistanyň kanunçylygyna esaslandyrylmalydyr hem-de delillendirilmelidir.

4. Işgär kanuna esaslanylan işden boşadylan ýa-da oňa düzgün-nyzam temmisi berlen halatynda ýokarda durýan edara karary, buýrugy ýatyrnak hakynda çözüdi kabul edýär.

5. Ýokarda durýan edaranyň çözüdiniň nusgalary üç gününň içinde şol gyzyklanýan işgäre, şeýle hem hereketi barada şikaýat edilen edara iberilýär ýa-da gowşurylýär.

6. Düzgün-nyzam temmisi hakyndaky zähmet jedeline garalanda ýokarda durýan edaranyň işgär barada has berk düzgün-nyzam temmisini ulanmaga ýa-da ony anyk ýagdaýlary nazara alyp, has ýeňil temmi bilen çalşyrmaga haky ýokdur.

381-nji madda. Kazyýetlerde şahsy zähmet jedellerine garalyşy

1. Kazyýetlerde gös-göni şu aşakdakylaryň arzalary boýunça her bir aýratyn zähmet jedellerine garalýär:

1) işgäriň - zähmet şertnamasynyň bes edilmeginiň nämä esaslanýandygyna garamazdan işe dikeltmek hakyndaky; zähmet şertnamasynyň bes edilen senesini we bes edilmegiň esaslandyrylyş beýanyňy üýtgetmek hakyndaky; mejbury ýagdaýda işe gelinmedik wagtynyň ýa-da pes hak tölenilýän işiň ýerine ýetirilen wagtynyň hakyny tölemek hakyndaky; işgär zähmet borçlaryny ýerine ýetirende onuň saglygyna ýa-da onuň emlägine ýetirilen zyýany (zeleli) iş berijiniň öwezini doldurmak hakyndaky; işe kabul etmekden boýun gaçyrmak hakyndaky;

2) iş berijiniň - iş berijä maddy zyýany işgäriň tölemegi hakyndaky.

2. Eger işgäriň işleýän ýerinde kärdeşler arkalaşygy guramasy ýa-da zähmet jedelleri baradaky topar döredilmedik bolsa, zähmet jedellerine hem gös-göni kazyýetlerde garalýär.

382-nji madda. Zähmet jedeliň çözülmegi üçin ýüz tutmagyň möhletleri

1. Kazyýete ýa-da zähmet jedelleri baradaky topara ýüz tutmagyň aşakdaky möhletleri bellenilýär:

1) işe dikeltmek hakyndaky jedeller boýunça - işgäre onuň bilen zähmet şertnamasynyň bes edilýänligi hakyndaky buýrugyň nusgasynyň işgäre gowşurylan gününden beýläk - bir aý;

2) işgäriň iş berijä ýetiren maddy zyýanyňyň öwezini tölemegi hakyndaky jedeller boýunça - iş berijiniň ýetirilen zyýanyň üstüni açan gününden beýläk - bir ýyl;

3) beýleki zähmet jedelleri boýunça - işgäriň öz hukuklarynyň bozulandygyny bilen ýa-da bilmeli bolan gününden beýläk - üç aý.

2. Şu maddada bellenen möhletleriň esasly sebäplere görä berjaý edilmedik halatynda olar işgäriň ýa-da onuň ygtyýarly edilen wekiliniň arzasy esasynda kazyýet tarapyndan ýa-da zähmet jedelleri baradaky topar tarapyndan dikeldilip bilner.

3. İşgäriň **janyna ýa-da saglygyna ýetirilen zyýanyň (zeleliň)** öwezini tölemek hakyndaky jedeller boýunça kazyýete ýüz tutmagyň möhleti bellenilmeýär. *(2018-nji ýylyň 9-nji iýunyndaky T-nyň Kanuny - 2018-nji ýylyň 19-njy iýunyndan güýje girdi)*

383-nji madda. Zähmet jedelleri baradaky käbir çözümleriňwe kararlaryň haýal edilmän ýerine ýetirilmegi

1. İşden bikanun boşadylan ýa-da başga pes hak tölenilýän işe geçirilen işgäri işe dikeltmek hakynda zähmet jedellerine garaýan edara tarapyndan kabul edilen çözümler haýal edilmän ýerine ýetirilmäge degişlidir.

2. Eger iş beriji işden bikanun boşadylan ýa-da başga pes hak tölenilýän işe geçirilen işgäri işine dikeltmek hakynda kazyýetiň çykaran kararyny ýerine ýetirmegi gaýra goýan bolsa, onda çözümiň çykarylan gününden onuň ýerine ýetirilen güne çenli bökdelen wagt üçin işgäre ortaça zähmet haky ýa-da zähmet hakyndaky tapawut tölenilýär.

3. İşden bikanun boşadylan işgäri ozalky wezipesine dikeltmek hakynda, şeýle hem oňa mejburi ýagdaýda işe gelinmedik wagt üçin ýa-da pes hak tölenilýän işi ýerine ýetirenligi üçin Türkmenistanyň kanunçylygyna laýyklykda zähmet hakyny tölemek hakynda tabynlyk tertibinde ýokarda durýan edaranyň çözümi hem haýal edilmän ýerine ýetirilmäge degişlidir.

4. Tabynlyk tertibinde ýokarda durýan edaranyň degişli çözüminiň ýerine ýetirilmegi bökdelen mahalynda ortaça zähmet hakyny tölemek ýa-da bökdelen wagt üçin düşýän iş hakyndaky tapawudy tölemek hakyndaky çözümi şol edara kabul edýär.

384-nji madda. Zähmet jedelleri baradaky çözümleriň ýerineýetirilmegini yzyna öwürmegi çäklendirmek

1. Kazyýetiň zähmet jedelleri baradaky çözümi gözegçilik tertibinde ýatyrylan halatynda işgäre tölenilen puly ondan töledip almaga (çözümi ýerine ýetirmegi yzyna öwürmek) ýatyrylan çözümler işgäriň beren ýalan maglumatlaryna ýa-da görkezilen galp resminamalaryna esaslandyrylan bolsa, diňe şeýle halatda ýol berilýär.

2. Zähmet jedelleri baradaky toparyň çözümini ýa-da kärhananyň (düzüm birliginiň) kärdeşler arkalaşygy edarasynyň kararyny ýerine ýetirmegi yzyna öwürmäge jedel soňra başgaça çözülen mahalynda hem şol esaslar boýunça ýol berilýär.

385-nji madda. İşgäriň mejburi ýagdaýda işe gelmedikýa-da pes hak tölenilýän işi ýerine ýetiren wagtyň hakyny tölemek

1. İşden bikanun boşadylan ýa-da başga pes hak tölenilýän işe geçirilen işgäri işe dikeltmek hakynda çözümler çykaranda zähmet jedellerine garaýan edara şol bir wagtda mejburi ýagdaýda işe gelinmedik wagt üçin işgäre ortaça zähmet hakyny ýa-da pes hak tölenilýän işi ýerine ýetiren wagty üçin zähmet hakyndaky tapawudy tölemek hakynda

çözgüdi kabul edýär, ýöne onuň tölegi bir ýyldan köp bolmaly däldir.

2. İşden boşatmagyň sebäpleriniň kesgitlenilişi nädogry ýa-da Türkmenistanyň kanunçylygyna laýyk gelmeýär diýlip hasap edilen halatynda zähmet jedellerine garaýan edara ony üýtgetmäge we kararda Türkmenistanyň kanunçylygynyň kesgitlenişine takyk laýyklykda we şu Kodeksiň degişli maddasyna salgylanyp işden boşatmagyň sebäbini görkezmege borçludur. Eger zähmet depderçedäki işden boşatmagyň nädogry ýa-da Türkmenistanyň kanunçylygyna laýyk gelmeýän kesgitlemesi işgäriň täze işe girmegine päsgelçilik döretse, onda zähmet jedellerine garaýan edara şol bir wagtda mejburi ýagdaýda işe gelmedik wagt üçin oňa ortaça zähmet hakyny tölemek hakynda çözgüt kabul edýär, ýöne onuň tölegi bir ýyldan köp bolmaly däldir.

3. Tabynlyk tertibinde ýokarda durýan edaranyň çözgüdi boýunça işgär öňki işine dikeldilen halatynda işden boşadylan günden başlap mejburi ýagdaýda işe gelmedik wagt üçin ýa-da pes hak tölenilýän işi ýerine ýetiren wagty üçin töleg geçirilýär, ýöne onuň tölegi bir ýyldan köp bolmaly däldir.

4. Bikanun işden boşadylan mahalynda işgäriň mejburi ýagdaýda işe gelmedik wagtynyň tölegi, şeýle hem pes hak tölenilýän işi ýerine ýetiren wagty üçin zähmet hakyndaky tapawudyň tölegi iş beriji tarapyndan zähmet jedellerine garamak baradaky edaranyň çözgüdi ýa-da karary bolmadyk mahalynda hem geçirilýär.

386-njy madda. İşgäri işden bikanun boşatmakda ýa-da başgapes hak tölenilýän işe geçirmekde günäkär wezipeli adama maddy jogapkärçiligiň ýüklenilmegi

1. Kazyýet işgäri işden bikanun boşatmakda ýa-da başga pes hak tölenilýän işe geçirmekde günäkär bolan wezipeli adama mejburi ýagdaýda işden galynan wagtyň ýa-da pes zähmet hakly işi ýerine ýetirilen wagtyň dowamynda iş hakyny tölemek bilen kärhana ýetirilen zyýanyň öwezini tölemek borjuny ýükleýär.

2. Eger işden boşatmak ýa-da başga işe geçirmek işi Türkmenistanyň kanunçylygynyň bozulmagy bilen amala aşyrylan bolsa ýa-da eger iş beriji kazyýetiň ýa-da tabynlyk tertibinde ýokarda durýan edaranyň işgäri işe dikeltmek hakyndaky çözgüdiniň ýerine ýetirilmegini bökdän halatynda hem şeýle borç yüklenilýär. Ýetirilen zyýanyň öwezini tölemegiň möçberi wezipeli adamyň üç aýlyk zähmet hakyndan artyk bolup bilmez.

387-nji madda. İşgäriň pul talaplaryny kanagatlandyrmak

Aýratyn zähmet jedeline garaýan edara işgäriň pul talaplarynyň esaslydygyny ykrar etse, şol talaplar doly möçberde kanagatlandyrylýar.

388-nji madda. İşgärleriň aýry-aýry toparlarynyň işden boşatmak, başga işe geçirmek we düzgün-nyzam temmelerini bermek meselesi baradaky zähmet jedellerine garamak

1. Türkmenistanyň ýokary **döwlet häkimiýet edaralary** tarapyndan wezipä saýlanylýan, tassyklanylýan ýa-da belleniýän ýolbaşçy işgärleriň, kazylaryň, prokurorlaryň, olaryň orunbasarlarynyň hem-de kömekçileriniň, şeýle hem prokuraturanyň sülçüleriniň işden boşatmak, işden boşadylan senesini üýtgetmek we işden boşatmagyň sebäbini beýan etmek, başga işe geçirmek, mejburi ýagdaýda işe

gelinmedik ýa-da pes hak tölenilýän işi ýerine ýetirilen wagtyň hakyny tölemek hem-de düzgün-nyzam temmelerini bermek meseleleri baradaky zähmet jedellerine Türkmenistanyň kanunçylygynda bellenen tertipde garalýar. (2018-nji ýylyň 9-nji iýunyndaky T-nyň Kanuny - 2018-nji ýylyň 19-njy iýunyndan güýje girdi)

2. Zähmet jedellerine garamagyň şu Kodeksde bellenen tertibi saýlawly edaralaryň hak tölenilýän işinden möhletinden öň boşadylmagy hakyndaky zähmet jedellerine degişli däldir.

389-njy madda. Işgärleri kazyýet çykadjylaryndan boşatmak

Işgärler zähmet hukuk gatnaşyklaryndan gelip çykýan talaplar boýunça kazyýete talap arza bilen ýüz tutan halatynda, olar kazyýet çykadjylaryndan boşadylýarlar.

390-njy madda. Täze zähmet şertlerini bellemek ýa-da dowam edip gelýän zähmet şertlerini üýtgetmek hakyndaky zähmet jedellerine garamak

1. Işgärlere täze zähmet şertlerini bellemek ýa-da dowam edip gelýän zähmet şertlerini üýtgetmek hakyndaky zähmet jedelleri iş beriji we degişli kärdeşler arkalaşygy edarasy ýa-da işgärleriň beýleki wekilçilikli edarasy tarapyndan çözülýär.

2. Türkmenistanyň zähmet kanunçylygynyň kadalaryny ulanmagyň meseleleri, şeýle hem täze zähmet şertlerini bellemek ýa-da dowam edýän zähmet şertlerini üýtgetmek hakyndaky zähmet şertnamasynyň borçlary baradaky zähmet jedellerine işgäriň saýlap alşyna görä zähmet jedellerine garamak baradaky toparda ýa-da kazyýetde garalýar.

391-nji madda. Zähmet şertlerini bellemek ýa-da üýtgetmek barada işgärler bilen iş berijiniň arasyndaky zähmet jedellerine garamagyň tertibi

Täze zähmet şertlerini bellemek ýa-da dowam edýän zähmet şertlerini üýtgetmek barada işgärler bilen iş berijiniň arasynda ýüze çykýan zähmet jedelleri, eger jedeller Türkmenistanyň zähmet kanunçylygy arkaly düzgünleşdirilmedik bolsa, kärhananyň kärdeşler arkalaşygy edarasy bilen ylalaşylyp iş beriji tarapyndan garalýar, ylalaşyk gazanylyp bilinmedik halatynda bolsa taraplaryň gatnaşmagy bilen olaryň ýokarda durýan edaralary bilen bilelikde çözülýär.

2 bap. Köpçülikleýin zähmet jedellerine garamak

392-nji madda. Köpçülikleýin zähmet jedeli (dawasy)

Köpçülikleýin zähmet jedeli (dawasy) - zähmet şertlerini bellemek we üýtgetmek (muňa zähmet haky hem girýär), köpçülikleýin gepleşikleri alyp barmak, köpçülikleýin şertnamalary (ylalaşyklary) baglaşmak, ýerine ýetirmek we üýtgetmek, zähmet hukugynyň kadalary beýan edilen hukuk namalary kärhanada kabul edilýän wagtynda iş berijiniň kärdeşler arkalaşygy edarasynyň ýa-da işgärleriniň beýleki wekilçilikli edarasynyň pikirini nazara almakdan boýun gaçyrmagy babatda işgärler (olaryň wekilleri) bilen iş berijileriň (olaryň wekilleriniň) arasyndaky düzgünleşdirilmedik agzalalykdyr, şeýle hem işgärleriň ykdysady, durmuş, hünär we medeni bähbitlerine degişli bolup, durmuş hyzmatdaşlarynyň arasynda dürli derejede ýüze çykýan agzalalykdyr.

393-nji madda. Işgärleriň we olaryň wekilleriniň talaplary bildirmegi

1. Talaplary bildirmek hukugyna işgärler we olaryň wekilleri eýedirler.

Kärhananyň (bölümiň) işgärleri we (ýa-da) işgärleriň wekilçilikli edarasý tarapyndan bildirilen talaplar işgärleriň degişli umumy ýygnygynda (konferensiýasynda) tassyklanylýar.

2. Iş beriji işgärlere ýa-da işgärleriň wekillerine talaplary bildirer ýaly ýygna (konferensiýa) geçirmek üçin zerur bolan jaýy bermäge borçludyr we onuň geçirilmegine iş berijiniň päsgelçilik bermäge haky ýokdur.

3. Işgärleriň talaplary ýazmaça görnüşde beýan edilýär we iş berijä iberilýär.

4. Kärdeşler arkalaşyklary guramalarynyň we olaryň birleşikleriniň talaplary durmuş hyzmatdaşlygynyň degişli taraplaryna bildirilýär we iberilýär.

394-nji madda. Işgärleriň, kärdeşler arkalaşyklary guramalarynyň we olaryň birleşikleriniň talaplaryna garalyşy

1. Iş berijiler işgärleriň özlerine iberen talaplaryny garamak üçin kabul etmäge borçludylar.

2. Iş beriji kabul edilen çözügüt hakynda kärhananyň (bölümiň) işgärleriniň wekilçilikli edarasyna işgärleriň talabynyň alnan gününden beýläk üç iş gününüň dowamynda ýazmaça görnüşde habar berýär.

3. Iş berijileriň (iş berijileriň birleşikleriniň) wekilleri kärdeşler arkalaşyklary guramalarynyň (olaryň birleşikleriniň) özlerine iberilen talaplaryna garamak üçin olary kabul etmäge hem-de kabul edilen çözügüt hakynda şol görkezilen talaplaryň alnan gününden beýläk bir aýyň dowamynda kärdeşler arkalaşyklary guramalaryna (olaryň birleşiklerine) habar bermäge borçludylar.

395-nji madda. Ylalaşdyryjy amallar

1. Köpçülikleýin zähmet jedelini çözmegiň tertibi köpçülikleýin zähmet jedeline garamagyň aşakdaky basgançaklaryndan ybaratdyr:

1) ylalaşdyryjy topar tarapyndan;

2) köpçülikleýin zähmet jedeline kazyýetde garamak.

Köpçülikleýin zähmet jedeline ylalaşdyryjy topar tarapyndan garalmagy hökmany tapgyr bolup durýar.

2. Köpçülikleýin zähmet jedeliniň taraplaryndan hiç biriniň ylalaşdyryjy amallara gatnaşmaktan boýun gaçyrmaga haky ýokdur.

3. Taraplaryň wekilleri, ylalaşdyryjy topar ýüze çykan köpçülikleýin zähmet jedelini çözmek üçin Türkmenistanyň kanunçylygynda göz önünde tutulan ähli mümkinçiliklerden peýdalanmaga borçludylar.

4. Ylalaşdyryjy amallar şu Kodeksiň 396-njy maddasynyň dördünji böleginde göz önünde tutulan möhletde geçirilýär.

Zerur bolan halatda ylalaşdyryjy amallary geçirmek üçin göz önünde tutulan möhletler köpçülikleýin zähmet jedeline gatnaşýan taraplaryň ylalaşmaklary esasynda uzaldylyp bilner.

396-njy madda. Ylalaşdyryjytoparyň köpçülikleýin zähmet jedeline garamagy

1. Ylalaşdyryjy topar köpçülikleýin zähmet jedeliniň başlanan pursadyndan beýläk üç iş gününe çenli möhletiň içinde döredilýär. Topary döretmek hakyndaky çözgüt iş berijiniň degişli buýrugy bilen resmileşdirilýär.

Ylalaşdyryjy topar köpçülikleýin zähmet jedeline gatnaşýan taraplaryň wekillerinden deň hukuklylyk esasynda düzülýär.

Ylalaşdyryjy toparyň agzalary köpçülikleýin zähmet jedelini çözmäge gatnaşan döwründe esasy işinden boşadylýarlar, şunda olaryň ortaça zähmet haky saklanýar.

2. Köpçülikleýin zähmet jedeline gatnaşýan taraplaryň ylalaşdyryjy topary döretmekden hem-de onuň işine gatnaşmaktan boýun gaçyrmaga haky ýokdur.

3. İş beriji ylalaşdyryjy toparyň işlemegi üçin zerur şertleri döredýär.

4. Köpçülikleýin zähmet jedeline ylalaşdyryjy topar tarapyndan ony döretmek hakyndaky buýrugyň çykarylan pursadyndan beýläk ýedi iş gününe çenli möhletiň içinde garalmalydyr. Bu görkezilen möhlet taraplaryň özara ylalaşmagy esasynda uzaldylyp bilner, bu ýagdaý bolsa teswirnama bilen resmileşdirilýär.

5. Ylalaşdyryjy toparyň çözgüdi köpçülikleýin zähmet jedeline gatnaşýan taraplaryň ylalaşmagy esasynda kabul edilýär, bu ýagdaý bolsa teswirnama bilen resmileşdirilýär, munuň jedele gatnaşýan taraplar üçin hökmany güýji bardyr hem-de ol ylalaşdyryjy toparyň çözgüdi bilen bellenen tertipde we möhletde ýerine ýetirilýär.

6. Ylalaşdyryjy toparda ylalaşyk gazanylyp bilinmedik mahalynda agzalalyk teswirnamasy düzülýär, ylalaşdyryjy toparyň işi bolsa ýatyrylýar.

Taraplar ylalaşyk gazanylmadyk mahalynda ylalaşdyryjy toparyň işiniň bes edilen pursadyndan beýläk, on gün möhletiň içinde kazyýete ýüz tutmaga haklydyrlar.

397-nji madda. Kazyýetiň çözgüdini ýerine ýetirmänligi üçin taraplaryň jogapkärçiligi

Köpçülikleýin zähmet jedeline gatnaşýan taraplar üçin kazyýetiň çözgüdiniň hökmany ýerine ýetirilmezliginde günäkär bolan adamlar Türkmenistanyň kanunçylygynda bellenen tertipde jogapkärçilik çekýärler.

XVII bölüm. Kärdeşler arkalaşyklary guramalary

398-nji madda. Işgärleriň kärdeşler arkalaşyklary guramalaryna birleşmek hukugy

1. Işgärleriň kärdeşler arkalaşyklary guramalaryna birleşmäge haky bardyr.

2. Kärdeşler arkalaşyklary guramalaryny döretmegiň tertibi we olaryň hukuklary Türkmenistanyň kanunçylygy we olaryň Tertipnamasy bilen kesgitlenilýär.

399-njy madda. Işgärleriň zähmet hukuklarynyň kärdeşler arkalaşyklarynyň birleşikleri tarapyndan goralmagy

1. Kärdeşler arkalaşyklarynyň birleşikleri döwlet edaralary, jemgyýetçilik birleşikleri, eýeçiligiň görnüşlerine garamazdan, telekeçiler we olaryň birleşikleri (assosiasiýalary) bilen özara gatnaşyklarynda işgärleriň durmuş-ykdysady, zähmet hukuklaryna we kanuny bähbitlerine wekilçilik edýärler we goraýarlar.

2. Işgärleriň zähmet hukuklarynyň kärdeşler arkalaşyklarynyň birleşikleri tarapyndan goralmagy şu Kodekse, Türkmenistanyň kadalaşdyryjy hukuk namalaryna, Türkmenistanyň Kärdeşler arkalaşyklary birleşikleriniň Tertipnamasyna laýyklykda amala aşyrylýar.

400-nji madda. Kärdeşler arkalaşyklary edaralaryna saýlanan kärdeşler arkalaşyklary guramalarynyň işden boşadylan işgärlerine berilýän kepillikler

1. İşgäriň şol kärhananyň kärdeşler arkalaşygy guramasyna saýlawly wezipä saýlanmagy bilen kärhanada işden boşadylan işgäre onuň ygtyýarlylyk möhleti gutarandan soň, oňa ozalky işi (wezipesi) berilýär, şol işiň (wezipäniň) bolmadyk halatynda bolsa işgäriň razylygy bilen şol kärhanada öňki işi bilen deň derejedäki başga bir iş (wezipe) berilýär.

Işgär hödürülen işden (wezipeden) ýüz öwürän halatynda şu Kodeksiň 39-njy maddasynyň birinji böleginiň 1-nji bendine laýyklykda onuň bilen baglaşylan zähmet şertnamasy ýatyrylýar.

Kärhana üýtgedilip guralanda - onuň hukuk oruntutary, kärhana ýatyrylanda - degişli kärdeşler arkalaşygy guramasy şol işgäre işe ýerleşýän döwrüne çenli onuň ortaça zähmet hakyny saklap galýar, ýöne ol işden çykarylanda berilýän kömek puluny hasaba almak bilen üç aýdan artyk bolmaly däldir.

2. Şol kärhananyň saýlawly kärdeşler arkalaşygy guramasyna saýlanyp, işden boşadylan kärdeşler arkalaşyklary guramalarynyň işgärleriniň işlän wagty olaryň iş döwrüne goşulýar.

3. Kärdeşler arkalaşygynyň ilkinji guramasynyň saýlawly edarasyna saýlanmagy bilen esasy işinden boşadylan işgär köpçülikleýin şertnama laýyklykda kärhananyň beýleki işgärleri ýaly zähmet hukuklaryna, kepilliklere we ýeňilliklere eýe bolýar.

401-nji madda. Kärdeşler arkalaşyklary guramalarynyň hukuklarynyň bozulmagy üçin jogapkärçilik

Kärdeşler arkalaşyklary guramalarynyň şu Kodeksde göz önünde tutulan hukuklaryny we işiniň kepilliklerini bozýan adamlar Türkmenistanyň kanunçylygyna laýyklykda jogapkärçilik çekýärler.

XVIII bölüm. Durmuş üpjünçiligi

402-nji madda. Türkmenistanda durmuş üpjünçiligi

Türkmenistanda durmuş üpjünçiligi zähmete ukypsyz raýatlara, maýyplara, çagaly maşgalalara we beýleki adamlara pensiýalar, döwlet kömek puly görnüşinde maddy tölegleri hem-de durmuş ýeňilliklerini bermek we olara durmuş taýdan hyzmat etmek boýunça döwlet ulgamyndan ybaratdyr.

403-nji madda. Türkmenistanyň raýatларыnyň durmuş üpjünçiligi

1. Türkmenistanyň raýatlary garrylyk döwründe, kesellän wagtynda, maýyp bolan, işe ýarawlylyk ukybyny ýitiren, ekleýjisini ýitiren, işsizlige uçran mahalynda durmuş taýdan üpjün edilmek hukugyna eýedirler. **Şahsy wagtlaýyn işsizlige uçran diýip ýkrar etmegiň tertibi Türkmenistanyň kanunçylygynda kesgitlenilýär. (2014-nji ýylyň 8-nji noýabryndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda - 2014-nji ýylyň 22-nji noýabryndan güýje girdi**

2. Türkmenistanyň raýatларыnyň durmuş üpjünçiligi Türkmenistanyň

kanunçylygyna laýyklykda amala aşyrylýar.

XIX bölüm. Türkmenistanyň zähmet kanunçylygynyň berjaý edilişine gözegçilik barlagy we gözegçilik

404-nji madda. Türkmenistanyň zähmet kanunçylygynyň berjaý edilişine döwlet gözegçilik barlagyny we gözegçiligini edýän edaralar. *(2017-nji ýylyň 26-njy awgustyndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda - 2017-nji ýylyň 8-nji sentýabryndan güýje girdi).*

Türkmenistanyň zähmet kanunçylygynyň berjaý edilişine döwlet gözegçilik barlagyny we gözegçiligini şu aşakdakylar amala aşyryrlar:

1) ähli kärhanalarda, şeýle hem ýerine ýetiriji häkimiýetiň merkezi edaralarynda, döwlet häkimiýetiniň ýerli we ýerli öz-özüni dolandyryş edaralarynda Türkmenistanyň zähmet kanunçylygynyň, köpçülikleýin şertnamalaryň we ylalaşyklaryň berjaý edilişine gözegçilik etmek barada Türkmenistanyň Ministrler Kabineti tarapyndan ýörite ygtyýarly edilen döwlet edarasy (mundan beýläk – ýörite ygtyýarly edilen edara); *(2013-nji ýylyň 22-nji iýunyndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda - 2013-nji ýylyň 4-nji iýulyndan güýje girdi); (2018-nji ýylyň 9-nji iýunyndaky T-nyň Kanuny - 2018-nji ýylyň 19-njy iýunyndan güýje girdi)*

2) kärdeşler arkalaşyklary guramalary, şeýle hem olaryň garamagynda durýan zähmet baradaky tehniki we hukuk gulluklar - şol gulluklar hakyndaky düzgünnamalara laýyklykda;

3) Türkmenistanyň kanunçylygynda göz önünde tutulan tertipde döwlet häkimiýetiniň ýerli we ýerli öz-özüni dolandyryş edaralary; *(2018-nji ýylyň 9-nji iýunyndaky T-nyň Kanuny - 2018-nji ýylyň 19-njy iýunyndan güýje girdi)*

4) ministrlikler we pudaklaýyn dolandyryş edaralary - özleriniň garamagyndaky kärhanalar barada olaryň ygtyýarlarynyň çäklerinde.

405-nji madda. Ýörite ygtyýarly edilen edaranyň ygtyýarlary

Ýörite ygtyýarly edilen edara öz ygtyýarlarynyň çäklerinde:

1) Türkmenistanyň Konstitusiýasynyň, zähmet hukugynyň kadalary beýan edilen Türkmenistanyň kanunlarynyň we başga kadalaşdyryjy hukuk namalarynyň, halkara şertnamalarynyň ýerine ýetirilişine gözegçilik edýär;

2) zähmet şertnamalarynyň, köpçülikleýin şertnamalaryň (ylalaşyklarynyň) baglaşylmagyna we olaryň ýerine ýetirilişine; zähmet depderçelerine; iş wagtyna we dynç alyş wagtyna; rugsatlaryň peýdalanylmagyna; zähmete hak tölenilişine; kämillik ýaşyna ýetmedikleriň we aýallaryň zähmetine; zähmetiň goralysyna we beýleki zähmet şertlerine degişli Türkmenistanyň kadalaşdyryjy hukuk namalarynyň düzgünleriniň berjaý edilişine gözegçilik edýär; *(2016-nji ýylyň 18-nji iýunyndan T-nyň Kanuny - 2016-nji ýylyň 1-nji iýulyndan güýje girdi)*

3) tehniki serişdeleriň, hususy gorag serişdeleriniň, iş egin-eşikleriniň we aýakgaplarynyň nusgalaryny önümçilige ornaşdyrmak hakynda netijenama berýär;

4) önümçilikdäki betbagtçylykly hadysalary Türkmenistanyň kanunçylygynda bellenen tertipde derňemäge haklydyr;

5) zähmet gatnaşyklary, zähmeti goramak we zähmet gigiýenasy, işçiler bilen özüni alyp barmak bilen baglanyşykly meseleler boýunça kärhanalaryň işgärlerini taýýarlamak, olara öwretmek we olary habarly etmek baradaky işi utgaşdyrýar;

Türkmenistanyň zähmet kanunçylygyny ulanmagyň meseleleri boýunça düşündirişleri berýär; (2016-nji ýylyň 18-nji iýunyndan T-nyň Kanuny - 2016-nji ýylyň 1-nji iýulyndan güýje girdi)

6) ýerine ýetiriji häkimiýetiň merkezi edaralaryndan, **döwlet häkimiýetiniň ýerli we ýerli öz-özüni dolandyryş edaralaryndan, fiziki we ýuridik şahslardan** öz ygtyýarlyklaryny amala aşyrmak üçin zerur maglumatlary soramaga we almaga haklydyr; (2016-nji ýylyň 18-nji iýunyndan T-nyň Kanuny - 2016-nji ýylyň 1-nji iýulyndan güýje girdi); (2018-nji ýylyň 9-nji iýunyndaky T-nyň Kanuny - 2018-nji ýylyň 19-njy iýunyndan güýje girdi)

7) Türkmenistanyň kanunçylygynda bellenen tertipde, işgärler öz zähmet borçlaryny ýerine ýetirenlerinde zähmet şertlerine we işgärleriň goralmagyna degişli Türkmenistanyň kanunçylyk we beýleki kadalaşdyryjy hukuk namalarynyň düzgünleriniň bozulanlygy üçin degerli çäre görmäge haklydyr;

8) Türkmenistanyň zähmet hakyndaky kanunçylygynyň berjaý edilişine gözegçilik barlagyny we gözegçilik etmek baradaky beýleki ygtyýarlyklary amala aşyrýar. (2016-nji ýylyň 18-nji iýunyndan T-nyň Kanuny - 2016-nji ýylyň 1-nji iýulyndan güýje girdi)

406-njy madda. Türkmenistanyň zähmet kanunçylygynyň berjaý edilişine gözegçilik barlagyny we gözegçilik etmede kärdeşler arkalaşyklary edaralarynyň gatnaşmagy

1. Kärdeşler arkalaşyklary guramalary iş berijiler we olaryň wekilleri tarapyndan Türkmenistanyň zähmet hakyndaky kanunçylygynyň berjaý edilişine gözegçilik barlagynyň we gözegçiligiň amala aşyrylmagyna gatnaşýarlar.

2. İş berijiler ýüze çykarylan düzgün bozmalary düzetmek hakyndaky talaplary alan gününden beýläk bir hepde möhletiň içinde şol talaba garalmagynyň netijeleri we görülen çäreler hakynda degişli kärdeşler arkalaşygy edarasyna habar bermäge borçludýrlar.

3. Türkmenistanyň zähmet kanunçylygynyň berjaý edilişine gözegçiligi amala aşyrmak üçin kärdeşler arkalaşyklary guramalary we olaryň birleşikleri kärdeşler arkalaşyklary guramalarynyň zähmet baradaky tehniki we hukuk gulluklaryny döredýärler, olara bolsa Türkmenistanyň kärdeşler arkalaşyklary guramalarynyň Milli Merkezi tarapyndan tassyklanylýan düzgünnamalarda göz önünde tutulan ygtyýarlar berilýär.

4. Türkmenistanyň welaýatlarynda, etraplarynda we şäherlerinde hereket edýän kärdeşler arkalaşyklary guramalarynyň çäk birleşikleri kärdeşler arkalaşyklary guramalarynyň zähmet baradaky tehniki we hukuk gulluklaryny döredýärler, olar bolsa şu maddanyň üçünji böleginde göz önünde tutulan düzgünler esasynda hereket edýärler.

5. Kärdeşler arkalaşyklary guramalarynyň, zähmetkeşler köpçüligine wekilçilik edýän beýleki edaralaryň aşakdakylara haky bardyr:

1) Türkmenistanyň zähmet hakyndaky kanunçylygynyň iş berijiler tarapyndan berjaý edilişine gözegçilik etmäge;

2) zähmet şertleri we kärhanada işgärleriň howpsuzlygynyň üpjün edilişi barada garaşsyz seljerme geçirmäge;

3) önümçilikde ýüze çykan betbagtçylykly hadysalary we hünär kesellerini derňemäge gatnaşmaga, şeýle hem olaryň özbaşdak derňewini geçirmäge;

4) zähmet şertleriniň we zähmetiň goralysynyň ýagdaýy hakynda, şeýle hem önümçilikdäki bellige alynmaga degişli bolan ähli betbagtçylykly hadysalar hakynda kärhanalaryň ýolbaşçylaryndan we beýleki wezipeli adamlaryndan maglumat almaga;

5) işgärleriň ömri we saglygy üçin gös-göni howp dörän halatlarynda işleriň

wagtlayyn togtadylmagyny talap etmäge;

6) Türkmenistanyň zähmet kanunçylygynyň ýüze çykarylan bozulmalaryny düzetmek hakynda iş berijä hökmany garamaly bolan görkezmeleri bermäge;

7) zähmeti goramagyň köpçülikleýin şertnamalarda (ylalaşyklarda) göz önünde tutulan şertleriniň ýagdaýyny barlamaga;

8) önümçilik desgalaryny we önümçilik serişdelerini synamak we ulanmaga kabul etmek baradaky toparlaryň işine garaşsyz bilermen hökmünde gatnaşmaga;

9) zähmeti goramak baradaky kadalaşdyryjy namalary işläp taýýarlamak we olar boýunça ylalaşmak işine gatnaşmaga;

10) zähmeti goramak baradaky kadalaşdyryjy talaplaryň bozulmagynda, önümçilikde bolan betbagtçylykly hadysalary ýaşyrmakda günäkär wezipeli adamlary jogapkärçilige çekmek hakyndaky talap bilen degişli edaralara ýüz tutmaga;

11) Türkmenistanyň zähmet kanunçylygynyň, köpçülikleýin şertnamalarda (ylalaşyklarda) bellenen borçnamalaryň bozulmagy, şeýle hem zähmet şertleriniň üýtgemegi bilen baglanyşykly zähmet jeddelerine garamaga gatnaşmaga.

6. Kärdeşler arkalaşyklary guramalary, olaryň zähmet gulluklary ýokarda görkezilen ygtyýarlyklar amala aşyrylanda Türkmenistanyň zähmet kanunçylygynyň berjaý edilişine gözegçilik barlagyny we gözegçilik edýän döwlet edaralary bilen arkalaşykly hereket edýärler.

407-nji madda. Döwlet häkimiýetiniň ýerli we ýerli öz-özüni dolandyryş edaralarynyň ygtyýarlary

Döwlet häkimiýetiniň ýerli we ýerli öz-özüni dolandyryş edaralary özleriniň ygtyýarlyklarynyň çäklerinde: *(2018-nji ýylyň 9-nji iýunyndaky T-nyň Kanuny - 2018-nji ýylyň 19-njy iýunyndan güýje girdi)*

1) özleriniň garamagyndaky çäkde ýerleşen kärhanalar babatda Türkmenistanyň zähmet kanunçylygynyň berjaý edilişine gözegçilik barlagyny we gözegçiligi amala aşyrýarlar;

2) özleriniň garamagyndaky çäkde ýerleşen kärhanalar, kärdeşler arkalaşyklary edaralary we beýleki jemgyýetçilik birleşikleri bilen bilelikde durmuş hyzmatdaşlygy hakyndaky ylalaşyklarda göz önünde tutulan çäreleriň geçirilmegini guraýarlar;

3) Türkmenistanyň zähmet hakyndaky kanunçylygynyň berjaý edilişine gözegçilik barlagyny we gözegçilik etmek babatynda kärdeşler arkalaşyklarynyň pudaklaýyn dolandyryş edaralary bilen arkalaşykly hereket edýärler;

4) Türkmenistanyň zähmet kanunçylygynyň berjaý edilişine Türkmenistanyň kanunçylygynda göz önünde tutulan tertipde gözegçilik barlagyny we gözegçilik etmek baradaky beýleki ygtyýarlyklary amala aşyrýarlar.

408-nji madda. Ministrlikleriň we pudaklaýyn dolandyryş edaralarynyň ygtyýarlary

Ministrlikler we pudaklaýyn dolandyryş edaralary özleriniň ygtyýarlyklarynyň çäklerinde:

1) özleriniň garamagyndaky kärhanalar babatda Türkmenistanyň zähmet kanunçylygynyň berjaý edilişine pudaklaýyn dolandyryş edaralarynyň içerki gözegçiligini amala aşyrýarlar;

2) Türkmenistanyň zähmet kanunçylygynyň berjaý edilişine gözegçilik barlagyny we gözegçilik etmek babatynda özleriniň garamagyndaky kärhanalaryň kärdeşler

arkalaşyklary edaralary bilen arkalaşykly hereket edýärler;

3) Türkmenistanyň zähmet kanunçylygynyň berjaý edilişine gözegçilik barlagyny we gözegçiligi amala aşyrmak işinde **döwlet häkimiýetiniň ýerli** edaralaryna we ýerli öz-özüňi dolandyryş edaralaryna guramaçylyk, habar beriş ýardamlaryny hem-de gaýry ýardamy berýärler; *(2018-nji ýylyň 9-nji iýunyndaky T-nyň Kanuny - 2018-nji ýylyň 19-njy iýunyndan güýje girdi)*

4) Türkmenistanyň kanunçylygynda göz önünde tutulan tertipde Türkmenistanyň zähmet kanunçylygynyň berjaý edilişine gözegçilik barlagyny we gözegçilik etmek baradaky beýleki ygtyýarlyklary amala aşyrýarlar.

XX bölüm. Türkmenistanyň zähmet kanunçylygynyň bozulmagy üçin jogapkärçilik

409-njy madda. Türkmenistanyň zähmet kanunçylygynyň bozulmagy üçin jogapkärçilik

1. İş beriji işgäre düşýän iş haky tölenilmedik (doly däl görnüşde tölenilen) ýa-da iş hakynyň berilmegi gijikdirilen halatynda şu Kodeksde we Türkmenistanyň beýleki kanunçylyk namalarynda bellenilen jogapkärçiligi çekýär.

2. İş berijiniň günäsi bilen zähmet depderçesiniň berilmegi gijikdirilen mahalynda mejburi ýagdaýda işe gelinmedik ähli wagt üçin işgäre ortaça zähmet haky tölenilýär.

3. Türkmenistanyň zähmet kanunçylygyny, zähmeti goramak baradaky **düzgünleri köpçülikleýin şertnamalaryň (ylalaşyklaryň) ýerine ýetirilmegini** bozmakda, Türkmenistanyň zähmet kanunçylygynyň berjaý edilişine gözegçilik barlagyny we gözegçilik edýän edaralaryň işine päsgel bermekde günäkär adamlar Türkmenistanyň kanunçylygynda bellenilen tertipde jogapkärçilik çekýärler. *(2016-nji ýylyň 18-nji iýunyndan T-nyň Kanuny - 2016-nji ýylyň 1-nji iýulyndan güýje girdi)*

XXI bölüm. Jemleýji düzgünler

410-njy madda. Şu Kodeksde bellenilen möhletleriň hasaplanylşy

1. Şu Kodeksde ýa-da zähmet şertnamasynda bellenilen möhlet senenama senesi bilen, wagtyň geçen döwri - ýyllar, aýlar, hepdeler ýa-da günler bilen hasaplanylýar.

2. Şu Kodeksiň zähmet hukuklarynyň we borçlarynyň ýüze çykmagy bilen baglanyşdyrýan möhletleriniň geçişi agzalan hukuklaryň we borçlaryň ýüze çykyp başlamagynyň kesgitlenen senesinden başlanýar.

Şu Kodeksiň zähmet hukuklarynyň we borçlarynyň bes edilmegi bilen baglanyşdyrýan möhletleriniň geçişi zähmet gatnaşyklarynyň gutarmagynyň kesgitlenen senenama senesiniň zyndan gelýän günde başlanýar.

3. Ýyllar, aýlar, hepdeler bilen hasaplanylýan möhletler möhletiniň soňky ýylynyň, aýynyň ýa-da hepdäniň degişli gününde tamamlanýar. Eger aý hasabynda hasaplanylýan möhletiniň tamamlanmagy degişli günü bolmadyk aýa gabat gelse, onda möhlet şol aýyň soňky gününde tamamlanýar. Senenama hepdeleri ýa-da günleri bilen hasaplanylýan möhlete iş günü bolmadyk günler hem girýär.

4. Eger möhletiniň soňky günü iş günü bolmadyk güne düşäýse, onda eger Türkmenistanyň kanunçylygynda başgaça göz önünde tutulmadyk bolsa, şol günün zyndan gelýän ilkinji iş günü möhletiniň tamamlanan günü diýlip hasaplanylýar.